IZABRANE POSLANICE
SV. JERONIMA

PREVEO I IZVORNIM BILJEŽKAMA POPRATIO

O. IVAN MARKOVIĆ
OD NJ. SV. LEONA XIII. NAIMENOVANI DOKTOR BOGOSLOVLJA.

SVEZAK PRVI.

U ZAGREBU.
NAKLADA I TISAK HRV. KATOL. TISKOVNOG DRUŽTVA.
1908.

IZABRANE POSLANICE

SV. JERONIMA

PREVEO I IZVORNIM BILJEŽKAMA POPRATIO

O. IVAN MARKOVIĆ

OD NJ. SV. LEONA XIII. NAIMENOVANI DOKTOR BOGOSLOVLJA.

SVEZAK PRVI.

U ZAGREBU.

NAKLADA I TISAK HRV. KATOL. TISKOVNOG DRUŽTVA.

1908.

Ad Num. 614.

Imprimatur.

Datum in Conventu B. M. V.

Sinji die 1. Martii 1908.

L. † s. **Fr. Franciscus Dr. Lulić.**
Min. Provincialis.

Nadbiskupski duhovni stol u Zagrebu

Broj 1692.

Imprimatur.

U Zagrebu, 28. ožujka 1908.

I. Krapac,
generalni vikar.

Predgovor.

Pogled na sv. Jeronima i na njegov književni rad.

I.

Kao što se mnogi grčki gradovi otimahu o čast Homerova zavičaja, tako se mnogi krajevi otimahu i otimlju o čast zavičaja Jeronimova. Flavio Biondo († 1463.) pisao je u svojoj *Italia illustrata,* da se Jeronim rodio u Istriji, i baš u mjestu zvanu Zdrinja *(Sdregna),* u koparskome polju, na rieci Kvijetu: pa kako je u ono doba Istrija pripadala k talijanskim zemljama, tako je — on govoraše — *Doctor maximus* pravo Talijanac, a ne tudjozemac. Splićanin Marko Marulić (1450.—1524.) u svoje vrieme oprovrgao je tu Biondovu misao.[1] Medjutim za Biondom povedoše se Marianus Victorius i Vallarsi u životu sv. Jeronima, što su jedan i drugi napisali u svojim izdanjima Jeronimovih djela; a isto tako i drugi talijanski i istrijanski

[1] Marulićev spis nalazi se u Lucijevu: *De regno Dalmatiae et Croatiae,* Amstaeledami 1666, p. 457 s.

pisci do kanonika Stankovića,[2] protiv koga pisao je kanonik Kapor Korčulanin.[3]

Jer se Vallarsi, izmedju ostaloga, pozivlje na svjedočanstvo Tome arcidjakona Splićanina (1200.—1268.), vidimo odmah što Toma kaže. Opisujući granice Dalmacije veli: „Sad je Dalmacija primorski kraj, koji počinje od Epira, gdje se nalazi Drač, i prostire se tja do Kvarnera; u unutrašnjosti koga jest grad Stridon, koji bi negda medja izmedju Dalmacije i Panonije. To je bio zavičaj blaženog Jeronima, izvrstnog naučitelja".[4] Na drugome mjestu o Stridonu veli, da je u njegovo vrieme bio medja Dalmacije i Istrije[5]. — Moramo ovdje napomenuti, kako stari geografi i korografi, naznačujući iztočne granice Istrije, kažu, da su dopirale do Pula i do rieke Raše:[6] dakle do zapadnjeg diela Kvarnera. Svakako Arcidjakon meće Stridon na liepom kvarnerskom zalivu (na kome je bio i grad *Tarsàtica,* što dade ime današnjemu Trsatu nad Riekom), i daje nam na znanje, da Stri-

[2] *Della patria di S. Girolamo, dottore di S. Chiesa.* Venezia 1824. 1831.

[3] *Della patria di S. Girolamo,* risposta ecc. Roma 1828. Roma 1831.

[4] Nunc Dalmatia est regio maritima, incipiens ab Epyro, ubi est Dirachium, et protenditur usque ad sinum Quarnarium, in cujus interioribus est oppidum Stridonis, quod Dalmatie, Pannonieque confinium fuit. Hec fuit patria tellus beati Hieronymi egregii doctoris. **Thomas Archidiaconus,** Ed. Zagrab. 1894, p. 3.

[5] . . . oppidum Stridonis, quod nunc est confinium Dalmatie et Istrie. O. c. p. 40.

[6] „Od Timava, veli Strabon, počinje istrijansko primorje, koje do Pula pripada k Italiji". *Géogr. de Strabon* (par Tardieu, Paris. 1867), I. p. 357. Cf. *ibid.* p. 347. Plinije govoreći o Istriji, koju broji u Italiju, veli: *Nunc finis Italiae fluvius Arsia. (Hist. Nat.* L. III, 23. Ed. Bipontina, 1783.).

don nije bio pri moru, jer veli, da je bio u unutrašnjosti onoga kraja. Što je pak rekao, da je Stridon bio medja Dalmacije i Panonije, a za njegova vremena, da je bio medja Dalmacije i Istrije, to je prava istina; jer kad je Toma pisao, Dalmacija je dopirala do rieke Raše. Nego, osim što nije rekao, da je zavičaj sv. Jeronima bio na tadašnjoj medji Dalmacije i Istrije, nego Dalmacije i Panonije — a i to jest nešto, kako ćemo niže vidjeti — nije nipošto kazao, da je Stridon bio u Istriji, ili istrijanski grad; a još manje, da je gdje ga Istrijanci hoće, naime u sadašnjoj Zdrinji. Pa se ne mogu izčuditi i samome Luciju, kad broji Tomu arcidjakona u pisce, koji to izriekom svjedoče.[7] I nije mi manje za čudo, što i Bulić navodi Tomu u branitelje iste misli,[8] pozivljući se baš na one Tomine rieči, koje sam ja naveo.

Čujmo sada što kaže Jeronim o mjestu gdje se rodio: „Jeronim, svećenik, rodjen u gradu Stridonu, koji razoren od Gotâ bi negda medja Dalmacije i Pa-

[7] Animadvertendum est Thomam Archidiaconum Spalat. cap. I. et cap. 13., Zdrignam Istriae pro Stridone D. Hieronymi patria statuere, cujus auctoritatem facile Blondus secutus est; ambobus ex similitudine nominis deceptis. (*Notae ad Marulum.* O. c. p. 459.). A ipak arcidjakon na mjestima ovdje navedenim, i u samome Lucijevu izdanju (O. c. p. 312 et 321), ne kaže drugo, nego što smo donieli (bilj. 4. i 5.) iz izdanja Račkoga.

[8] Gli uni collocavano Stridone a Sdrigna *(Sdregna),* villaggio del decanato di Portole nel vescovato di Capodistria . . . . . Presso a poco così opinava l' Arcidiacono Tommaso di Spalato *(Dove giaceva Stridone la patria di S. Girolamo.* Spalato 1899 p. 3) — Spis koji sam ovdje u zaporcima spomenuo, bio je prije štampan na njemačkom jeziku, u knjizi *Festschrift für Otto Benndorf,* Wien, Hölder 1898, p. 276—280.

nonije“.[9] — Što Jeronim veli, da je Stridon *negda* bio medja Dalmacije i Panonije, tim hoće da reče, kako ondje, na mjestu Stridona, razorenu od Gotâ (377.), nije više bila medja Dalmacije i Panonije, kao što bijaše odprije, to jest prije cesara Augusta, koji je Dalmaciji pridružio Liburniju i Japodiju, te jôj pomakao medje sve do Save: dok je prije Panonija na jug dopirala sve do stare Dalmacije. — Da Jeronim ne bude mislio na medju, koja bijaše prije Augusta, zašto bi bio spominjao *negdašnju* medju, kad povjest kaže, da od Augusta do četrnaeste godine cara Teodosija (392.) nisu se nikada promjenile granice Dalmacije?

Iz navedenog svjedočanstva sv. Jeronima ne može se izvoditi, kao što čini Vallarsi, da Stridon dakle nije bio ni u granicama Dalmacije ni u onima Panonije, nego u Istriji, koja je medjašila s ovom i s onom. Najprije svi oni, koji žive u kojoj političkoj pograničnoj zemlji, kad hoće da spomenu drugu ili druge zemlje s kojima graniči njihova, niti sami misle niti će tko drugi reći ili pomisliti, da njihovo mjesto pripada k nekoj trećoj zemlji, koju sami ne spominju. Sam zdrav razum ne može drugojačije pojmiti Jeronimovu izjavu o Stridonu. Zatim ako je istina, da je Istrija graničila s Dalmacijom, i da je ove dvie zemlje dielila Raša *(Arsia)*, koja se izliva u Kvarner (što je moralo biti iza Augustove diobe), nije istina, da je

[9] Hieronymus presbyter, natus Stridone, quod a Gothis eversum Dalmatiae quondam et Pannoniae confinium fuit *(De Vir. ill.* c. 135. Opp. II, 755). — U svemu ovom djelu, za navode iz svetih otaca, razumije se Migneovo izdanje, ako drugčije nije zabilježeno.

Istrija dopirala do granica Panonije; jer je nju od ove razstavljao na zapad *Carnum* (Kranjska), a na iztok gore Kras *(Mons Carusadius)* i Snježnik *(Mons Albius* ili *Albanus)* i priješnja japodska zemlja, koja se od Raše k iztoku protezala do Zrmanje i Velebita. Po gotovu pak ne može biti istina, da je Zdrinja ikada bila na medji Dalmacije i Panonije, dočim se ista nalazi u sredini sjeverne Istrije, na sjeverozapad od rieke Raše; te vrlo daleko od sjeveroiztočnih istrijanskih granica. K tome, kad bi se Jeronim bio rodio u Istriji, sveti naučitelj, komu je ona zemlja bila poznata, i koji nju imenom njezinim zove (Opp VIII, 502), naravno bio bi rekao, da se rodio u Istriji, a ne da se rodio u Stridonu, *koji je negda bio medja Dalmacije i Panonije.*

Vallarsi cieni, da je Stridon morao biti ne daleko od Akvileje (Oglaja), budući da je prijateljima toga grada Jeronim preporučivao svoju sestru, i želio, da joj i sam biskup Valerijan češće piše; a zna se da od Akvileje do Zdrinje nije bilo nego tek četrdeset malih talijanskih milja. — Opazit ćemo na ovo: ako je prva medja Dalmacije i Panonije bila dosta daleko od Akvileje, povjest nam kaže, da su u ona vremena državne ceste vodile iz Akvileje u Sisak, i iz Akvileje u Solin preko liburnijskih gradova; te je obćenje izmedju ona tri grada vrlo živahno i neprestano bilo: pa su se listovi mogli vrlo lako odašiljati.

Što Jeronim nije nikada sebe nazvao Dalmatincem[10] — jer i ovo prigovara Vallarsi — to nimalo ne

[10] *Ipse se nunquam Dalmatam S. Pater vocat.* Vallarsi.

ide u korist bilo Istriji ili drugoj kojoj zemlji izvan Dalmacije. On je kazao, da se rodio na negdašnjoj medji Dalmacije i Panonije; i tim je, kako misli prof. Bulić,[11] indirektno posvjedočio, da je Dalmatinac, jer je prije imenovao Dalmaciju nego li Panoniju. Ako ovaj dokaz nije dosta snažan, mi ćemo pridodati, da pod istim imenom vas učeni sviet od starine pa do danas njega poznaje, i zove ga *Dalmatincem*. Da, bit će možda pretjerano pozivati se na rimski Brevijar, kao na starinsku tradiciju crkve katoličke; a valjda je još manje opravdano tvrditi, da je takovo i mišljenje grčko-iztočne crkve[12]. Mi se Dalmatinci pozivljemo na svjedočanstvo grčkoga pisca Paladija, Jeronimova suvremenika, koji je Jeronima lično poznavao; i s njime u Betlemu o koječemu razgovarao se. On zove Jeronima Dalmatincem: *Ἱερώνυμος τις ᾿απο᾿ Δαλματίας.*[13] Mi velimo, da vas učeni sviet, s rimskim Brevijarom,[14] s ilirskim Martirologijem, izdanim od Koleta,[15] s Baroniom,[16] s Far-

[11] „Poichè niente è di più naturale e di più umano, che Girolamo in una tale indicazione di luoghi, abbia nominato prima la patria e poi la provincia limitrofa". L. c. p. 2.

[12] „La tradizione senza dubbio molto antica della Chiesa cattolica, designa questo suo *doctor maximus* quale Dalmata, il che dicono le parole del Breviario: *Hieronymus* etc. Della stessa opinione è la Chiesa greco — orientale, il che conferma ancora di più l'alta antichità di questa tradizione". **Bulić** L. c. p. 3. Ipak svjedočba našega Brevijara ima svoju vriednost: te ću i sam na nju se pozvati; ali ne kao na tradiciju crkve katoličke.

[13] *Historia Lausiaca* c. 125. *Patr. Gr.* XXXIV, 1233.

[14] *Hieronymus, Eusebii filius, Stridone in Dalmatia, Constantio Imperatore, natus.*

[15] *In Betlehem Judae depositio S. Hieronymi Stridone in Dalmatia nati.* **Farlati,** *Illyr. Sac.* VIII, 312.

[16] Natus est Stridone, oppido in Dalmatia (a. 372. n. 40).

latom,[17] s Kaveom,[18] s Montalembertom,[19] s Thierryem,[20] s Bernardom,[21] s Largentom[22] i s Goelzerom,[23] njega priznaje ili zove Dalmatincem: te koliko bi svakome bilo neobično čuti, da Jeronima zovemo Istrijancem, ili kako drugčije, toliko je naprotiv svakome gotovo naravno i nazivati ga, i čuti gdje ga se nazivlje Dalmatincem.

Nisu samo Istrijanci što sebi prisvajaju mjesto Jeronimova rodjenja, nego i Madžari, koji hoće, da se Jeronim rodio u Ugarskoj, u današnjem Medjumurju (izmedju rieke Mure i Drave). Tako su mnogi pisali od starijih vremena, pa do Danka[24]. Uz Madžare pristaju i neki Hrvati iz Banovine. Čujmo kako o tome piše Iveković u *Životima Svetaca* na danu 30. rujna: „Hrvat Josip Bedeković, koji je živio prije sto godina[25] i bio redovnik pavlin, i mnogi drugi učeni ljudi dokazuju, da je Stridon ležao u Medjumurju upravo ondje, gdje je sada trgovište Štrigovo na potoku Štrigovčaku. A ovo je po svoj prilici istina. Jer kako se u vrieme Jeronimovo Dalmacija protezala do Save, a od Save gore do Dunava bila Panonija i kako sâm Jeronim kaže, da je njegovo rodno mjesto na

[17] O. c. I. p. 179.

[18] **Cave,** *Hist. lit. Scriptorum Ecclesiast.* Genevae 1720, p. 171.

[19] **Montalembert,** *Les moines d' Occident.* I. p. 58.

[20] **Thierry,** *Saint Jérome*, Paris 1891, IV. Éd.

[21] **Bernard,** *Les Voyages de Saint Jérome,* Paris 1867.

[22] **Largent,** *Saint Jérome.* 3e. ed., 1898.

[23] **Goelzer,** *De la Latinité de S. Jérome*, p. 4.

[24] **Danko,** *Divum Hieronymum oppido Stridonis in regione interamna Muraköz Hungariae anno 331 natum esse.* Moguntiae 1873.

[25] Iveković je ovo pisao g. 1881.

medji Dalmatinskoj i Panonskoj, lakše je vjerovati, da je Stridon u Medjumurju nego li u Dalmaciji ili čak u Istri".

Ja se ne ću dugo zabavljati oko ove hipoteze. Svi liepi razlozi, što su onakovi učeni ljudi za nju naveli, premda su dokaz njihove učenosti i višega ili manjega njihova oštroumlja, ne dokazuju što bi oni htjeli, i pred naučnim svietom bit će viekom bez uspjeha; jer im se protivi nepobitno svjedočanstvo svetog Jeronima, da se Stridon nalazio na *negdašnjoj medji* Dalmacije i Panonije. Ta ako se na toj medji Jeronim rodio, samo se kaže, da se njegov zavičaj ne smije tražiti daleko od dalmatinske granice. Pa kad bismo i dopustili, da Jeronimu nije bila u vidu starinska dalmatinsko-panonska granica, već ona njegova vremena, kad je Dalmacija dopirala do Save, ne bismo nipošto mogli tražiti njegova zavičaja daleko od ove posljednje medje: dakle nipošto u Medjumurju, koje ne dopire do te medje, i nije blizu nje, nego je od nje razstavljeno koliko je vas onaj veliki prostor koji dieli Savu od Drave, i na kome leži sva Slavonija i sva sjeverozapadna Hrvatska. Nego je najčudnije, što ljudi pametni, baš na temelju Jeronimova svjedočanstva, i zato što je u njegovo vrieme Dalmacija protezala se *do Save,* tvrde, da je lakše vjerovati, da je Stridon u Medjumurju nego li u Dalmaciji: kao da je sveti naučitelj rekao, da je Dalmacija dopirala do Drave, do Medjumurja, ili recimo do *gornje* Panonije; i kao da nju, i u samo njegovo vrieme nije razstavljao od Medjumurja vas pomenuti prostor izmedju Save i Drave.

A i kad bismo uzeli s madžarskim piscima, da su u vrieme Jeronimovo bile sužene granice Panonije; te da je ova samo dopirala do Drave, a niže k jugu da se sterala *Savia;*[26] to opet Madžarima ne bi pomagalo, zašto Jeronim nije rekao, da je Stridon bio na medji (gornje) Panonije, nego na medji Dalmacije i Panonije.

Nije mi ovdje brojiti dalmatinske pisce — od Marulića do Bulića — koji su dokazivali, da se Jeronim rodio u Dalmaciji. Gotovo svi oni istovetuju Jeronimov Stridon sa *Sidronom* Ptolomejevom. A poznato je, da ovaj starinski veliki geograf medju gradovima Liburnije imenuje i Sidronu, koja leži na 43° 30' dulj. i 44° 30' širine.[27] Na tome temelju skoro svi oni misle, da je Stridon bio ne daleko od izvora rieke Krke[28], ili negdje na Grahovu ili blizu ovoga.[29]

God. 1882. blagopokojni arheolog Alačević obielodanio je u *Bullettino di Archeologia e Storia Dalmata* (Anno 5°. p. 136.) jedan preznameniti nadpis, što ga je sam velikim trudom, i riedkom vještinom pročitao. Taj nadpis, našast na jednom razbije-

[26] *Pannonia Savia.*

[27] *Geograph. Un. cum commentariis Magini.* Venet. 1595, I, p. 55.

[28] Tako je mislio i čuveni Krstofor Cellarius († 1707), koji je u svojoj geografiji pisao o Jeronimovu Stridonu ovako: „Ptolomej doisto pripisuje Sidronu Liburniji; ali tako da ona dolazi u granice dalmatinske nad izvorom rieke Krke, koja čini medju Liburnije *(Ap. Farlati* T. I, p. 155).

[29] Ne vriedi ni spominjati Pavlovića, koji bez znanstvenih dokaza tvrdi, da je Stridon bio u Lovreću *(Marmora Macarensia).* Spomenut ću još iz časti biskupa Foska, koji je pisao, da je Jeronimov Stridon bio na Sedramiću, ne daleko od Drniša, *(Stridon o Sidron patria del Massimo Dottore* ecc. 1885).

nom stupu, na putu izmedju Grahova i Glamoča, u nekadašnjoj Dalmaciji, spominje granicu izmedju Stridonaca i Salvijata,[30] koju im bijaše zabilježio sudac, u tu svrhu odredjeni od Konstancija Klora, kad ovaj bijaše (282.—284. pos. Is.) vladalac Dalmacije.[31] Povjestničke činjenice o iznašašću nadpisa, i njegovu vjerodostojnost objasnio je Bulić u pomenutom spisu (p. 5—6).

U tome je kraju dakle nedvojbeno bio grad Stridon, koga je kotar graničio s onim grada Salvije; i tu, kako Alačević opaža, bila je prije Augusta medja Dalmacije i Panonije; a to je bila i naravna granica ovih dviju zemalja; jer tu ilirsko gorje dieli rieke Jadranskog mora od onih što idu u Crno more.

Alačević medjutim misli, protiva Kukuljevića, Kieperta i Tomascheka, da Salvija nije bila u Glavicama na Glamočkom polju, i da nije mogla biti u Kupresu, kako je htio Lapiè, ni u Zasolju, kako je tvrdio Katančić, nego da je bila na Grahovu: ter bi čovjek rekao, da je Stridon ležao negdje izmedju dviju planina Šatora i Staretine, na jugoiztok Grahovu. Ali Bulić, izpravljajući Alačevića, misli da je Salvija bila u Glavicama na Glamočkom polju, a Stridon na Grahovu polju, na sjeverozapad Glavicama.[32]

[30] Izmedju liburnijskih gradova, u Ptolomeju *(l. c.)* spominje se i grad *Salvia.*

[31] Tekst popunjene lekcije rečenog nadpisa ovako glasi: „. . . *judex datus a Flavio Valerio Constantio (viro clarissimo?) P(raeside) P(rovinciae) (D)elm(atiae) (f)i(ne)s i(nt)e(r) Salvia(t)as e(t) S(tr)ido(n)e(n)ses (d)e(t)e(r)mi(n)avi(t).*

[32] La suddetta iscrizione terminale fra le due località Salviae e Stridon è stata trovata fra Glamoč e Grahovo, forse ancora *in situ.* Non resta quindi altro se non di cercare Stridon a Grahovo, o ancora meglio su Grahovo polje, dove passava presso a poco il confine preaugusteo fra la Dalmazia e la Pannonia, del quale confine, io credo, intende parlare S. Girolamo colle parole — „*Dalmatiae quondam Pannoniaeque confinium fuit*“. (L. c. p. 8).

Bulića je zasluga, što je učeni sviet poznao važnost Alačevića nadpisa, te se prema nazorima ili tumačenju istog Bulića, već stalo priznavati, da se sv. Jeronim rodio na Grahovu.[33] O čemu imamo dokaz u dva znamenita djela: u *Vigourouxovu Dictionnaire de la Bible*[34] i u Herderovu *Konversations-Lexikon*[35]; a takodjer u Smotri Bollandistâ.[36]

II.

Kao što o zavičaju sv. Jeronima, tako i o godini njegova rodjenja pisci i biografi nejednako misle. — Različna mnienja idu od g. 331. do 346.

Sv. Prosper, jedan od mladjih Jeronimovih suvremenika, u ljetopisu bilježi, da se Jeronim rodio za konzulata Basova i Ablabijeva,[1] to jest u godini 331. Ove se godine drže Martianay, bolandist Stiltinck,[2] Butler u *Životima Svetih,* Fournier u sveobćoj Bio-

[33] *Grahovo,* ili *Grahovo polje,* nije nikakovo osobito mjesto, premda na njemu ima više naseljenih mjesta, što se svojim imenima zovu, kao na pr., Resanović, Tiškovac itd. Ono je uz dalmatinsku medju, i dugo je 4 sata, a široko 1 sat.

[34] On a beaucoup discuté au sujet de l'exacte identification de la ville de Stridon; la question semble aujourd'hui résolue en faveur de la cité moderne (!) de Grahovo polje, en Dalmatie, par les recentes recherches de Mgr F. Bulić (III, 1305).

[35] Hieronymus . . . geboren zu Stridon bei Grahovo (Dalmatien). III. Aufl. 1905, IV, 451.

[36] *Analecta Bollandiana,* 1899, XVIII, p. 260—261.

[1] *Chronicon.* Opp., Bassani 1782, I, p. 391.

[2] *Acta Sanctorum,* T. VIII, Sept. p. 429 ss.

grafiji,[3] Danko u pomenutom spisu, i neki protestanti, kao Schröck, Engelsstoft, v. Cölln.[4] Ali je trudno složiti tu godinu s raznim izjavama samog sv. Jeronima o nekim zgodama svoga života. S toga Vallarsi,[5] a s njime Collombet,[6] Bernard[7] i Thierry[8] odgadjaju njegovo rodjenje do 346. godine. Tako se i Montalembertu čini, da je istini najpriličnije.[9] Zöckler, idući za Du Pinom, veli, da se može držati za istinu, da se Jeronim rodio izmedju 340. i 342.[10] Mi pak s Baroniom,[11] Tillemontom[12] i s posljednjim Jeronimovim biografom, Largentom,[13] držat ćemo, da se rodio g. 342; premda, pravo reći, Baronio veli, da se rodio 342. ili 343.

Jeronim rodi se od uglednih i imućnih roditelja. Ovo nam neupravice sam kaže kad spominje gospodsku i bogatu sofru svoga doma, koje mu se najmučnije bilo ostaviti (*Ep.* 22. c. 30.);[14] kad opisuje svoje drugovanje s prebogatim Bonosom, veleći, da su ih u djetinjstvu iste dojilje na prsima nosile, isti odgojitelji

[3] **Biografia Un.**, Venezia 1825, XXV, p. 84.
[4] Ap. **Zöckler**, *Hieronymus, sein Leben und Wirken*, Leipzig, 1865, p. 24.
[5] *Vita S. Hier.* c. 1. n. 2.
[6] *Histoire de S. Jérome*, Paris-Lion 1844, I. p. 2.
[7] **Bernard**, O. c. p. 9.
[8] **Thierry**, Saint Jérome, p. 33.
[9] O. c. p. 158, not.
[10] O. c. p. 23.
[11] An. 372. n. 61.
[12] *Memoires pour servir à l'Histoire ecclésiastique*, Venise 1732. XII, p. 619.
[13] O. c. p. 1.
[14] Broj poslanica koje se navode, razumije se onaj što je u Vallarsijevim izdanjima (1734., 1765.), ili u Migneovu; a ne onaj moga prievoda.

grlili (*Ep.* 3, c. 4—5); kad napominje ostatke otčeva imanja, što se, iza barbarskog pustošenja, održaše u zemljištima i u seoskim dvorima u pola porušenim (*Ep.* 66, c. 14), i napokon kad se sjeća domaćih robova, po stanovima kojih on je kao dječak često trčao, i ciele dane dokolan provodio u igri (*Apol. cont. Ruf.* L. I. c. 30. Opp. II., 441.).

Otac mu se zvaše Evsebije, i to je ime na nj prešlo; dok Jeronim *(Hieronymus)* bijaše mu pridjevak. Roditelji mu bijahu vjerni katolici: to će reći, da u ono arijansko doba, kriva nauka nije ih nimalo zapahnula. Oni su pravu katoličku vjeru njemu i ostaloj djeci u srdce metnuli, i posijali u nje sjeme prave pobožnosti (*Ep.* 82. c. 2.). Jeronim imao je jednu sestru, koja mu je u potonje vrieme veliku žalost bila zadala, zastranivši od puta krepostna vladanja; ali ga opet obradova kad se, nastojanjem djakona Julijana, vrati na sveto življenje (*Ep.* 7, c. 4.). Imao je takodjer jednog brata mladjega, po imenu Pavlinijana, koji je kasnije s njime živio u Betlemu. Znamo i za njegovu tetku Kastorinu (*Ep.* 13), koja je na nj ljutita bila, a nije nam poznato s česa.

Kao što roditelji sv. Ambrosija, tako i roditelji našega Jeronima, ne dadoše ga u djetinjstvu krstiti; valjda s istog uzroka, za koji mnogi odrasli odgadjahu sami svoje krštenje; naime, da ih mlade godine ne bi na grieh navele, te da ne bi izgubili milost krštenjem zadobivenu. Crkva takova običaja nije odobravala, ali ga je ipak još trpjela. Jeronim je dakle mnoge godine ostao katekumen, ili recimo nekršteni kršćanin.

Prve nauke primio je u otačbini. On spominje, kako su ga iz babina krila trzali i nasilno, kao roba, vukli k učitelju, koga šaljivo zove Orbilijem, imenom to jest čuvenog gramatika Orbilija, učitelja Horacijeva (*Apologia*, l. c.). A kad mu bi oko 18 godina podje sa svojim prijateljem i vrsnikom Bonosom u Rim, da se u onom središtu prosvjete usavršava u znanju i klasičnim naucima. Ondje imade za učitelja čuvenog gramatika (što bismo sada zvali *filologa*) Elija Donata, na čije se djelo o gramatici (*Osam diela govora*) u cielom srednjem vieku osnivaše svakolika obuka latinskoga jezika, i čija tumačenja Terencija i Vergilija smatrana su i danas za bogato skladište učenosti i književno-estetične mudrosti. U istom je Rimu pohadjao retorsku školu, gdje su se predavala pravila krasnorječja, gdje je i on vježbao se u predlaganju zadataka, u iznalaženju prikladnih dokaza, u razglabanju pjesničkih i nepjesničkih sastava, u prosudjivanju glasovitih govornika, državnika i filozofa. Tu je on, kao i ostali učenici, morao pred drugovima i učiteljima, sastavljati i besjedovati govore (*controversias declamare*) o umišljenim parnicama, ili o kome historijskome predmetu. A zatim trkao bi na sud, da sluša najrječitije govornike, i vidi kako se medju se najžešće prepiru i kolju, zaboraviv stvar koju imadijahu braniti (Cf. *Comment. in Gal.* 2, 13. Opp. VII, 365). — Kako ga je retorika osvojila, i kako su klasici prirasli mu srdcu, svjedok nam je gotovo svaki od njegovih izvornih spisa, što ih je za svega života napisao.

U Rimu je naučio i grčki; pa je i pročitao više djela grčkih filozofa. Uz to velikom marljivošću i trudom ondje je nabavio znatnu biblioteku izabranih knjiga (*Ep.* 22, c. 30.). *Trud* što ga je u to uložio, dokaz nam je, da je i sam svojom rukom knjige prepisivao.

Nego u onom velikome gradu držaše se, kao u tvrdoj svojoj kuli, duh poganski, i nikako se nije dao odanle iztisnuti; tako, da je neznabožački zakon imao svojih branitelja i pristaša u učenim i najvišim gradjanskim redovima. Zajedničkim pak družtvenim životom i obćenjem, onaj se duh bijaše uvukao i u same kršćane, na štetu pravoga evandjelskoga ćudoredja. Živeći medju takovim ljudima, ni naš Jeronim nije se sasvim mogao neporočan učuvati (*Ep.* 7, c. 4; *Ep.* 11; *Ep.* 14, c. 6; *Ep.* 15, c. 2; *Ep.* 16, c. 2; *Ep.* 22, c. 7; *Ep.* 48, c. 20.). Vjera mu je ipak u srdcu bila živa; te i ako još ne bijaše kršten, sam kaže nam, da bi sa svojim jednomišljenicima u nedjelju pohadjao grobove apostola Petra i Pavla, i češće salazio u katakombe, gdje bijahu sahranjena sveta tjelesa neizbrojenih Božjih ugodnika i mučenika (*In Ezech.* c. 40, v. 5. Opp. V., 392.).

U Rimu je takodjer primio sveto krštenje (*Ep.* 15, c. 1; *Ep.* 16, c. 2.); i to nedvojbeno za Damasova predšastnika, pape Liberija: pa je to moralo biti svakako prije 24. septembra 366.; jer je tada Liberije umr'o. Koliko je ondje još ostao, spomenici ne kažu. Medjutim rekao bi na žalost, da nije ni u ovo vrieme sačuvao sasvim neokaljanu bielu odjeću, koju

bijaše dobio na krštenju (*Ep.* 4, c. 2.). Ali kako je sveti Augustin pred svim svietom izpovjedio negdašnje svoje zablude, i može se reći, da ih divnim svojim *Konfesionima* i sada izpovieda, tako i Jeronim ponizujući se izpovieda svoje griehe u svojim poslanicama: pa je za nje suze gorke prolio, i zaklonio se, da pokoru čini, u kalcidsku pustinju (*Ep.* 16, c. 2.), u kojoj bi naviek bio ostao, da ga Božja providnost na neobičan način, kako ćemo poslie kazati, odanle ne bude izvela za obranu crkve i za spasenje mnogih.

III.

Dovršiv nauke u Rimu, kako cieni Vallarsi, a i sasvim je prilično istini, vrati se u otačbinu; ali samo da pohodi svoje. Odanle podje brzo u Akvileju, s namjerom da dalje putuje. On ne mišljaše, da je svršio svoj učenički tečaj: pa kako su u Galijama cvali nauci, iz Akvileje zaputi onamo s Bonosom zajedno. Proputovavši glavne gradove, dodje u Trevir, koji je bio cilj njegova putovanja.

Poslie nego se rimsko carstvo na silu razdielilo (285.) u dvoje, Trevir je postao drugom, uz Milan, priestolnicom zapadne pole. Ondje stolovaše neko vrieme Maksimijan, pa Konstancije Kloro, pa Konstantin Veliki prvih deset godina svoga carovanja, pa carevi Valentinijan I., Gracijan, Valentinijan II. i Maksim. Tu bijahu veličanstvene zgrade, hramovi bogova, teatri, cirkusi, terme, i sve što sjajna, veličanstvena i udobna može se zamisliti u jednom priestolnom gradu. Tu je bila i jedna na glasu dvorska škola za

obrazovanje visokih državnih činovnika. Tu je cvala i najznamenitija od svih galskih retorskih škola (universitata), koja je k sebi privlačila mladež iz dalekih krajeva: kao i našega Jeronima. Koliko se je on tu zadržao ne znamo. Ali se u Treviru najprije započe baviti teologijom, i tu je, za svog prijatelja Rufina, svojom rukom prepisao dvie od najznamenitijih knjiga sv. Hilarija: komentar o psalmina[1] i spis o sinodima.[2] Vjerojatno je, da je ondje napisao svoje alegoričko tumačenje proroka Abdije, koje do nas nije došlo (Opp. VI, 1149.). U tom je gradu najprije zamislio, da će Bogu služiti (*Ep.* 3, c. 5), to jest posvetiti se kaludjerskome načinu života.

Kad se vratio iz Trevira, nalazimo ga nanovo u Akvileji, koja je sada malo mjesto goričke nadbiskupije, na 9 kilom. od sjevernog kraja Jadranskog mora, a negda bijaše glavni grad keltskoga plemena Karnâ u iztočnim Alpama (današnjoj Kranjskoj i Koruškoj), i za Rimljana bila je postala jednim od znamenitijih gradova Italije, i glavnim gradom mletačke pokrajine, dobivši ime *Roma secunda*. Ona imadijaše više od 100.000 stanovnika, i obseg joj bio 12.000 koračaja. Ona je često bivala boravište careva, dok je nije Atila, iza trogodišnje obsade, iz temelja razkopao (452.). Predaja kaže, da je oko g. 46. evandjelist Marko najprije donio kršćanstvo u Akvileju; a prvi joj biskup bijaše sv. Hermagora (g. 48.—70.).

Po svoj prilici Jeronim dodje u Akvileju oko go-

[1] **S. Hilarius,** Opp. I, 231—908.
[2] *Ib.* II, 479—546.

dine 372. Tu se poznade s biskupom svetim Valerijanom. Obćio je pak s nekim mladjim ljudima, koji odvojeni od svieta provodjahu život u učenju Božjih stvari, i u pobožnim djelima. Medju njima bijaše Rufin, dva brata, djakon Evsebije i svećenik Kromacije, potonji akvilejski biskup i svetac Božje crkve. S ovom dvojicom bio je njihov nerazstavni prijatelj Jovin, i kaludjer Krševan i djakon Julijan i poddjakon Niceja. Prilikom svoga boravljenja u tome gradu, Jeronim se poznade s učenim i dobrim starcem Pavlom iz Konkordije, gdje je sam bio pošao. Njima svima kasnije pisao je iz Iztoka (*Ep*. 3. 6—10.). Znamo, da je bio i u Emoni (današnjoj Ljubljani), i da se ondje poduže zabavio, te sprijateljio se s nekim kaludjerom, po imenu Antonijem, i s djevicama Bogu posvećenim jednoga ondješnjega manastira. Ljudska je zloba malo poslie činila, te su se ove od njega potudjile; pa na. više njegovih poslanica, što im je s Iztoka pisao, nikad mu nisu odgovorile (*Ep*. 11.). Jednake je sreće bio i s imenovanim kaludjerom. Iz jedne poslanice, koja je do nas doprla, znamo, da je ovomu deset puta prije pisao, pa mu ni na jedan list nije odgovorio (*Ep*. 12.).

Sva je prilika, da je u Akvileji, na molbu svoga prijatelja Inocencija, napisao svoju najprvu poslanicu o ženi sedam puta udarenoj mačem, a po Božjem čudu izbavljenoj od smrti. — Ta je poslanica prvi, nama poznati, njegov književni proizvod.

Sad se na nj podiže nekakva oluja, koja morala je biti silna, kad je sam našao za potrebito, da se

ukloni i ostavi Akvileju, Italiju i domovinu. Nemamo nikakve uspomene o vrsti nevolje, što je zadesila Jeronima, ni o njezinu začetniku, ni o uzroku joj. Jeronim samo spominje *nenadani vihar*, koji ga je nemilice razstavio od prijateljâ, i kaže kako mu se onda nadvio crni oblak iznad glave, a oko njega ne bilo nego samo uzbunjeno more (*Ep*. 3, c. 3). Gledalo se na više načina iztumačiti stvar. Ja najvolim misliti sa Stiltinckom,[3] da je poslanica o ženi sedam puta udarenoj uzrokovala onu buru. On je naime u istom spisu žigosao nečovječno postupanje carskoga namjestnika, koji bijaše naredio, da ženu muče i pogube. Izmedju ostaloga, poredio je istoga sa zvieri žednom krvi. Ovo se brzo pročulo, pa i namjestniku došlo u uši: te on koji imadijaše konzulsku vlast, i bijaše čovjek visokog roda i mogućstva, spremao se, valjda i preko državnih činovnika u Akvileji, da se Jeronimu osveti. A s onakovim ljudima nije bilo šale.

Jeronim medjutim podje naglo u Dalmaciju,[4] da uredi kućne stvari i oprosti se sa svojima. Tom je prigodom doznao i vidio onaj nered svoje sestre, koji smo prije napomenuli. Vrativ se iz Stridona u Akvileju (gdje ga čekahu prijatelji i drugovi, koji se već s njim bijahu dogovorili, da će skupa putovati), odplovi u Iztok. A idjahu s njime antiokijski svećenik Evagrije, koji se iz Italije vraćaše doma, i prijatelji mu Heliodor i Inocencije, i još neki Hila, negdašnji rob Rimkinje Melanije, koji bijaše vrlo drag Jeronimu sa svoje čiste pobožnosti.

[3] O. c. p. 338.
[4] Bar ovako tvrdi Baronio a. 372, n. 42.

Prošavši Traciju, Bitiniju, Ponat, Galaciju, Kapadociju i Ciliciju, na medji ove posljednje zemlje, u Rhososu, Jeronim pohodi pustinjake Teodosijeva manastira, kojima je poslie pisao (*Ep.* 2). Odanle nastavi s drugovima put u Siriju, i dodje s Evagrijem u Antiokiju (*Ep.* 3, c. 3), s namjerom, da će kasnije poći u Jeruzolim.

IV.

Evagrije bijaše ne samo svećenik, nego od veoma uglednoga i prebogatoga doma, te je bio gospodar cieloga mjesta Maronije.[1] Jeronim, sa svojim drugovima, bio je u Antiokiji njegov gost. Našem svetcu one iste godine 373. (ili u početku 374.) smrt ugrabi njegova miloga Inocencija, *jedno od njegovih očiju, dio duše njegove,* kako sam reče (*Ep.* 3, c. 3); a do malo mu ranu pozliedi smrt Hilina *(Ib.).* Pa i njega žestoke i česte bolesti snalažahu (*Ib.* c. 1).

U Antiokiji bila je na glasu škola ekzegetička sv. Pisma, ustanovljena u početku četvrtog vieka od svećenikâ Lucijana i Doroteja; a baš onda bio je nastao cvatući njezin viek (370.—450.). Ondje je sada učio slavni Diodor, potonji taršanski biskup, i njegov drug Flavijan, potonji biskup antiokijski. Nego je u isto vrieme u Antiokiji predavao sveto Pismo i Apolinar biskup laodicejski (*Laodicea ad mare:* danas Latakieh), osnivač herezije, koja se njegovim imenom zove, te koja uči, da Isukrst nije imao čovječji razum, što ga

[1] **Baronius,** a 372, n. 43: **Tillemont,** *Memoires* XII. p. 14. Maronija bila je daleko od Antiokije 30 milja.

Grci zovu *νοῦς,* a Latini *mens;* već da je imao tielo i dušu, ne razumnu, nego osjećajuću, kao što i živine: te da je njegovo božanstvo zamjenjivalo čovječji razum; dapače da Isus nije ni mogao uzeti u upućenju razumnu dušu, budući da je takova duša izvor grieha. Još k tome, da tielo Isukrstovo nije postalo od tiela Djevice Marije, nego da je sašlo s neba u njezinu utrobu. Apolinar nije se još bio odvojio od crkve; niti ga je ista još bila formalno osudila; jer ga biskupi na Iztoku trpljahu s njegova izgledna života, s njegove velike učenosti, s premnogih knjiga koje bijaše napisao, s prošlih zasluga što ih bijaše stekao kad je volio podnieti progonstvo, nego li pristati na arijansku nauku. Njegovo odvojenje od crkve zbilo se je istom god. 375.[2] Pa opet i sami otci, koji su poslie krivu njegovu nauku oprovrgavali, kao, na pr., sveti Basilije i sveti Epifanije, govorahu o njemu s nekim poštovanjem.[3] Iz velike želje za znanjem, Jeronim je pohadjao Apolinarovu školu; ali dok kaže, da je od toga učitelja mnogo naučio što se tiče svetog Pisma, pridodaje, *da nikad nije prihvatio njegova* (krivovjerskog) *mišljenja (Ep.* 84, c. 3 *ab in.).*

U Maroniji, što smo je prije spomenuli, živio je onda neki starac kaludjer — veoma znamenita ličnost — koji se zvaše Malko. Jeronim bijaše pošao na dobro svoga prijatelja Evagrija, valjda s toga da se malo od bolesti oporavi, pa htjede viditi Malka, koga mu svak opisivaše kao čovjeka Božjega i pravo

[2] **Kirchenlexikon** (II Aufl.) I. 1090.

[3] **Basilius,** Ep. 244, c. 2. Opp. IV, 915; **Epiphanius,** Her. 77. c. 24. *Patrol. Gr. latine tantum edita,* XXIII, 929.

sveta; jer željaše sam iz njegovih usta čuti čudnovatu njegovu povjest. Malko bijaše negda kaludjer u Kalcidi. Pošto je ondje dugo živio, ostavi pustinju i podje da vidi svoju mater udovicu. Putujući iz Bereje u Edesu, navališe na nj razbojnici Saraceni, i zarobiše ga. U nekome pustošnome kraju, njegov gospodar dade mu da pase stado ovaca; ali htjede da ga oženi jednom svojom robinjom, već udatom ženom, koje čovjek još bijaše u životu. Malko, da ne izgubi čištoće, koju bijaše Bogu zavjetovao, još k tome da ne postane preljubočinac, naumi sam sebi kidisati. Srećom Božjom ona robinjica bila je dobra kršćanka, pa ni sama nije htjela prekršiti vjeru zadanu svome pravome mužu. Oni se dakle dogovoriše, da će živjeti zajedno, samo na oko kao da su muž i žena. Nekoliko vremena zatim, podje im za rukom pobjeći. Već tri dana hoda bijahu daleko, kad četvrti dan eto za njima u potjeru, na kamilama stigne gospodar i njegov sluga. Malko i žena sakriše se u pećinu, što tu blizu spaziše, a u to iz jedne pobočne pukotine iste pećine izletje lavica, i razkide prije slugu pa gospodara; a bjeguncima ne učini nikakva zla: dapače iznesavši u zubima svoga lavića, njima ostavi pećinu. Kako pak lavica nije bila usmrtila kamile, tako njih dvoje nastaviše na istima bieg, i dodjoše u Maroniju: gdje je Malko mogao obćiti s kalcidskim kaludjerima, a žena s djevicama jednog ondješnjeg manastira. — Ovu je povjest Jeronim kasnije u osobitoj knjižici opisao (*Vita Malchi*. Opp. II, 55—62), da pokaže kako čovjek, i u najmučnijim okolnostima, može, pomoću Božjom, sačuvati svetu čistoću.

Vidjeli smo prije, kako je u Treviru Jeronim u srdcu osjetio prvu iskru savršenosti kršćanske, koja je po njegovu shvaćanju značila, kaludjerski način života. Iz poslanice što je pisao Teodosiju (*Ep.* 2), vidi se, kako je u Ciliciji, u Teodosijevu manastiru, želja za kaludjerstvom u njemu još viša i snažnija, i skoro neodoljiva postala. K tome stiže mu iz Akvileje glas o Bonosovu dogadjaju, što ćemo ga naći opisana i naslikana u trećoj od naših Poslanica (*Ep.* 3). Sad je u Maroniji Malkov slučaj činio, da ga je kaludjerska misao sasvim osvojila. I zakaludjeri se bez daljega zatezanja. A mislim, da se sada s njime zajedno posvetio istome zvanju njegov drug i prijatelj Heliodor. Oni se dogovoriše, da će poći u kalcidsku pustinju, i ondje pustinjački život provoditi. Ali će u to Heliodoru stignuti glas, da mu je sestri umr'o muž, i da je potrebit njegov povratak kući. I tako on ostavi Jeronima sama, i preko Jeruzolima ode doma.

V.

Kalcidska pustinja (što se tako zove od grčkoga grada Kalcide u Arabiji) na iztok Antiokiji, dopirala je prema jugu do medje Arapâ Skenitâ, koji već tada bijahu prozvani Saracenima.

Ista se pustinja topografički dieli u tri pojasa. Prvi uz granicu Sirije, bijaše pjeskovita ravan, u kojoj se kako tako moglo stanovati. Bilo je u njoj i cabala, ako i nije puno, bilo je i vodâ i zemljištâ, koja je čovječji trud mogao oploditi. U tom je kraju bilo sagradjeno mnogo velikih manastira, i tu življahu na

čete više hiljada kaludjera; a uz manastire bijahu i crkve s redovitom službom Božjom. Bilo je nedvojbeno i manjih kaludjerskih stanova. Drugi pojas, koji se dalje sterao k iztoku, bio je suvlji i pustošniji predjel, gdje su vode bile riedke, i mnogo većim trudom mogaše se što izbiti iz zemlje za hranu. Tu stanovahu savršeniji redovnici u posebnim malim ćelijama, i u većoj pokori. Treći pojas bijaše sami piesak, ljuti krš, gole kamenite planine i ognjeno nebo. Tu, medju ljutim zvierima i zmijama, medju skorpijama koje izlažahu iz pećina, iz pukotina i kamenih razsjelina oko izvorâ vodâ, življahu oni, koji se brojahu za najsavršenije askete. Od ovih nekoji stanovahu u malim ćelijama, drugi u dnu suhih čatrnja, gdje bi im se svako nekoliko vremena bacilo nešto suhih smokava i ječmena hljeba. Jedni opet ne imadijahu stana, nego hodahu po planinama, i jedjahu travke, ili gloginje, ili koji drugi divlji plod, na koji bi se namjerili. — Kalcidsku pustinju mogli bismo zvati sirskom Tebajidom.

U jedan od manjih stanova prvoga predjela, u drugoj polovini godine 374. zakloni se Jeronim sa nekoliko svetih drugova, koje mu bijaše našao i pribavio njegov prijatelj i zaštitnik Evagrije. Pokorni život što je tu provodio; i napasti što ih je pretrpio, čitalac naći će opisane u velikoj njegovoj poslanici Eustokiji (*Ep*. 22, c. 7). Da bolje savlada svoje tielo, uze učiti židovski jezik, našavši u tu svrhu nekoga kaludjera, obraćenog Židova: te nam kazuje kolikog je truda to ga stalo, i koliko je velikih muka pri

tome učenju vidio, i kako je više puta do očajanja dolazio (*Ep*. 125, c. 12). On spominje i ručni posao, kojim je zaradjivao svakidašnju hranu (*Ep*. 17, c. 2): jer su u manastirima svi kaludjeri morali raditi. Jedni bijahu pekari, drugi kovači, treći kožari: jedni radjahu u kuhinji i komljahu variva, drugi bijahu crevljari, treći pletijahu sture, načinjahu uža od lana, ili od lišća i vlakna od palme, gradjahu sprtve i vreće: jedni sjecijahu drva, a jedni opet bijahu prepisivači knjiga za prodaju. U Siriji napose bavljahu se jošte kopanjem i krčenjem zemlje, sadjenjem drvetâ, nošenjem vode i zalivanjem.[1] Jeronimov ručni posao, najnaravnije možemo misliti, da je bio prepisivanje knjiga, kao što je sam poslie preporučivao kaludjeru Rustiku: *Scribantur libri ut et manus operetur cibum, et animus lectione saturetur* (*Ep*. 125, c. 11). Ali je moguće i prilično je istini, da je jošte gradio sprtve i pleo uža i hasure, jer je to lakši posao bio, i na nj se prije mogao naviknuti. A takove se stvari prodavahu trgovcima, koji dolažahu u one krajeve iz Apameje i grada Kalcide.

Jeronim nije se mogao odreći klasičnih auktora. Što mu se radi toga dogodilo, to je sam čuvstveno i divno opisao u prije pomenutoj poslanici Eustokiji (*Ep*. 22, c. 30): te poradi kratkoće ne ću ovdje stvar poviedati. Ali treba nešto drugo opaziti. Nedvojbeno je, da Jeronim nije držao onaj san za obični san, već ga je smatrao za pravu ekstazu ili nadnaravno vidjenje,

[1] Vidi o ovome: **Besse**, *Les Moines d' Orient*, Paris 1900, p. 355—378.

pri kome se veza zakletvom, da ne će više čitati neznabožačkih knjiga. I doista za petnaest godina nije ih čitao; jer sam u komentaru poslanice *Ad Galatas,* pisanu g. 389., veli Pavli i Eustokiji: „Vi same znate kako ima više od 15 godina, da nisam uzeo u svoje ruke Cicerona, ni Vergilija, niti ikakova poganskog pisca: te ako se što iz njih neopaženo uvuče u moje spise, to je samo kao tamna uspomena onoga, što je čovjek negda klapio". (Opp. VII, 427). Mi svi znamo, da ima ljudî, koji što su u mladim godinama iz pjesnika ili drugih pisaca upamtili, za svega pa i dugoga života nisu zaboravili; i tim se do prigode znaju poslužiti. Ali opet to stoji, da se Jeronim poslie nije smatrao za dužna robski obsluživati onu zakletvu. Kad mu već nikakve duhovne štete nije moglo biti od onih auktora, kao što mu je odprije bila; a uz korist, što mu se činjaše da biva njegovim spisima, nije nemoguće, da je kadkad uzimao u ruke klasike ili knjigu koga drugog pisca: te mu je kasnije Rufin prigovarao, da je u njegovu manastiru dao nekim kaludjerima prepisivati Ciceronove Dijaloge, i vrlo skupo plaćao im taj posao.[2] Jeronim je dakle tek kasnije došao do uvjerenja, da je u pravome spavanju onu zakletvu učinio; te da san za sobom ne nosi nikakve dužnosti ni odgovornosti za ono što čovjek u njemu obeća (*Apol. cont. Ruf.* I, n. 31 : III, n. 32; Opp. II, 442 : 502).

U kalcidskoj pustinji on je napisao život sv. Pavla prvoga pustinjaka, posvetiv ga svome prijatelju starom Pavlu iz Konkordije (Opp. II, 17—30), i završiv ga

[2] **Rufinus**, Apol. II. Opp. col. 591.

ovim riečima: „Zaklinjem tebe, štioče, koji si da si, da se spomeneš Jeronima grješnika; koji, kad bi mu Bog na odabir dao, vrlo bi draže volje izabrao Pavlovu haljinu (od palmova lišća) s njegovim zaslugama, nego li grimiznu odjeću kraljâ s mukama, što su njima namienjene".

Iz iste pustinje, prve godine svoga boravka, pisao je onu krasnu poslanicu Heliodoru (*Ep.* 14), koju je i sam poslie, kao odličniju od ostalih, u svoja djela uvrstio (Opp. II, 758), te i razne druge (*Ep.* 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13), ne brojeći onih, koje su se pogubile, i za koje znamo iz drugih njegovih poslanica (*Ep.* 11, 12).

Valjda nisu prošle ni pune dvie godine od kako se Jeronim nastanio u kalcidskoj pustinji, kad ga kaludjeri započeše uznemirivati.

Antiokijska crkva, u oblasti koje bila je kalcidska pustinja, već odprije bijaše razkidana nutarnjim nemirima. Na čelu ondješnjih arijanaca bijaše cezarejski biskup Euzoj. Katolici bijahu podieljeni u tri tabora. Većina pristajala je uz Melecija, koga g. 360. bijahu odabrali poluarijanci, i činili da priedje sa stolice sebastijske u Armeniji; ali se on odmah izjavi za čistu nicejsku vjeru. Drugi, što se poradi toga izbora od njega odvojiše, dadoše sebi rediti Pavlina, koga im posveti vatreni Atanasijev pristaša, kaljarski biskup Lucifer. Treći napokon izabraše Vitala, koga im posveti Apolinar laodicejski, jer ga bijaše zapleo u svoje dogmatičke zablude. Opreke izmedju dviju glavnih katoličkih stranaka, melecijanâ i pavlinjanâ, poveća

osobita dogmatička razpra, koja, pravo rekavši, nije bila nego borba za rieči. Pavlin naime, držeći se pravoslavnih na Zapadu, učaše, da u Trojstvu treba izpoviedati jednu *hipostazu (ὑπόστασις)*. Kao što nicejski sabor i kao što ciela rimska crkva, rieč hipostazu on shvaćaše ne drugojačije nego i rieč *uziju (οὐσία* — narav). Melecije naprotiv, po obćenitoj iztočnoj terminologiji, učaše da su u Trojstvu tri *hipostaze*, a jedna *uzija*. Pavlinu melecijani prigovarahu, da je sabelijanac; jer sabelijanci, koji ne priznavahu u Bogu nego jedno lice *(personam)*, govorahu, da je u Bogu jedna hipostaza. Melecijanima se pak prigovaraše, da su arijanci, jer se činilo, da trima hipostazama nieču *homouziju* (jednobitnost) triju lica. — Kaludjeri dakle koji pristajahu uz Melecija gotovo svaki dan dolažahu k Jeronimu, da ga za svoje mišljenje predobiju. Jeronim, koji se nije htio prepirati, obrati se u istu svrhu papi Damasu u Rim onim dvjema poslanicama *(Ep.* 15, 16), koje ostadoše za vječiti dokaz poglavarstva rimske crkve nad svim ostalim kršćanskim crkvama. Najzad će kaludjeri podignuti na nj i na njegove pravu hajku; te mu ondje više ne bijaše stanja. Sami svetčevi drugovi govorahu, da je bolje živjeti medju zvierima, nego s onakovim kršćanima (*Ep.* 17, c. 3).

Zato u početku 379. vrati se u Antiokiju.

VI.

Jeronim je u Antiokiji sasvim prionuo za Pavlina. A ovaj, radi njegovih vrlina i sveta života, htjede rediti ga za svećenika. Ovo Jeronim nije želio: nego, iz časti i poštovanja prema biskupu, nije se htio vrlo protiviti, i pustio je da ga redi, ali uz predhodnu pogodbu, da će primiti svećenički red, ako može ostati kaludjer, i ako ne će biti vezan za antiokijsku crkvu, ni usilovan vršiti crkovne službe. „Stvar je, on reče Pavlinu, koja pripada tvome razborstvu, hoćeš li mi dati svećeničku čast ne odnoseć mi moga kaludjerstva. Ali ako imenom svećenika namjeravaš mi dignuti ono radi čega sam ostavio sviet, ja hoću da budem ono što sam od negda postao“. (Opp. II. 411). Jeronim je imao veoma visoki pojam o svećeničkoj službi, o posvećivanju tiela i krvi Isusove. I s toga kasnije, ni u najvećoj potrebi betlemskog manastira, kad mu dugo vrieme nedostajaše svećenik, koji bi svetu liturgiju vršio, nije se dao sklonuti da čini istu službu; a to, kako nam sv. Epifanije svjedoči, iz strahopoštovanja i poniznosti: *propter verecundiam et humilitatem.*[1] — Jeronimovo redjenje Vallarsi meće u istu godinu 379. ili 380.

U to vrieme Jeronim je napisao knjigu protiv luciferijana (Opp. II, 163—192), pristaša Lucifera kaljarskog, koji su učili, da biskupi što su jednom pristali uz arijance, podpisavši ariminsku formulu vjere, ma i da su se poslie pokajali, ne mogu davati Duha svetoga; jer da su sami izgubili biskupski red, i ne mogu ni krstiti ni drugih sakramenata podjeljivati.

Njemu je sada bilo 38 godina; a htjede da još bude tudji učenik; pa ostavi (380.) Antiokiju. Ali kuda i kome ide? Ide u Carigrad, koji je za ono doba

[1] *Patr. Gr.* lat. ed. XXIII, 1230.

bio dalje od Antiokije, nego li je danas Amerika od nas. Bijaše onda u Carigradu onaj, koga jedinoga, izmedju svih svetih otaca, crkva naviek prozva *Bogoslovom*: ὁ Θελόγος; a to je Gregorije Nazianzanin.[2] Ide dakle k njemu; da kod njegovih nogu uči sv. Pismo: i ostade u Carigradu dvie godine, upoznavši se ondje s mladjim bratom Basilijevim, svetim Gregorijem Nišaninom.

Mimo glavni posao za koji bijaše došao u Carigrad, kakav se tu on djelatelj pokazao, svjedoče nam preznamenita književna djela što ih je tada objelodanio. Spominjemo najprije njegov prievod iz grčkoga, drugoga diela Evsebijeva *Dnevnika* i dopunu istoga: kojom je radnjom pred potomstvom, veliku zaslugu stekao, ne samo zato što je Dnevnik dopunio od 331. do 382. godine, nego što nam je izgubljeni izvornik sačuvao u prievodu (*Chronicon*. Opp. VIII, 323—508); jer se za jermenski prievod nije znalo sve do god. 1818. Drugo mu je djelo, prievod takodjer iz grčkoga Origenovih četrnaest *Homilija o Jeremiji*, a četrnaest *o Ezekijelu* (Opp. V, 611—826). Treće je, razprava *o serafinima i o živom ugljenu* (*Is*. 6, 2—7), koja se sada čita medju njegovim poslanicama (*Ep*. 18), a sam je spominje u potonjem komentaru o Izaiji (Opp. IV, 93). Istu je razpravu diktovao, i to na mahove, jer ga boljahu oči (*Ep*. 18, c. 16).

VII.

U početku god. 382., idući u Rim na crkveni sabor sv. Epifanije i Pavlin antiokijski, te svrativ se

[2] O njemu vidi moje djelo: *Cesarizam i Bizantinstvo*, I, 110—111.

u Carigrad, Jeronim, koga papa Damas već bijaše pozvao,[1] da mu pomaže riešavati crkvene poslove, podje s njima.

U vječitom gradu on je u istinu bio Damasu desna ruka. Sastavljao mu je spise o crkvenim parnicama, odgovarao na iskanja savjeta, koja k apostolskoj Stolici dolažahu iz Iztoka i Zapada, i davao dotična uputstva (*Ep*. 123, c. 10).

Damas je u velike cienio i privatne njegove spise. O čemu evo nam sjajni dokaz. Jednom će isti Damas po svome knjigonoši zaiskati od njega, da mu pošlje ako je što nova napisao. A on mu odgovori, da nema ništa, osim poslanica što ih bijaše napisao iz kalcidske pustinje: jer mišljaše, da Damas za nje ne zna. Ali dodavši, da bi noćnim radom (budući da mu vremena nedostajaše) mogao štogod diktovati, papa naslonjajući se na ovu izjavu, odmah sutradan svojom poslanicom upravi mu 5 pitanja o sv. Pismu. A što se ponudjenih kalcidskih poslanica tiče, reče mu, da ih je već prije najvećom željom pročitao, pa i svojom rukom prepisao: *tota aviditate legi atque descripsi*.[2]

Jeronim je tom prilikom iz grčkoga preveo, i istome Damasu posvetio, dvie Origenove homilije o Pjesmi nad Pjesmama (Opp. III, 1173—1196); o kojima u predgovoru veli, da dok Origen ostalim svojim djelima nadvisuje sve druge pisce, ovim djelom nadvisuje sam sebe. A nije samo odgovarao papi na njegova znanstvena pitanja o sv. Pismu (*Ep*. 20, 21, 36), nego je

[1] Barem tako misli Baronio (a. 382, n. 2).
[2] *Patrol. Lat.* XIII, 372.

na njegovu molbu sada popravio stari latinski prievod evandjeljâ. Koliko je pak bila potrebita ova radnja, vidi se iz ovoga, što stari prievod (koji se zvao *versio Itala)* i nepomnjom prepisivačâ i samovoljom izpravljačâ učenih i nadriknjiga, do te mjere bijaše se pokvario, da je bilo gotovo toliko recenzija koliko rukopisa po raznim crkvama. Još k tome sami tekst bijaše mnogo pobrkan, te se u Marku nalazilo mnogo stvari iz Luke i Mateja; a opet mnogo toga u Mateju iz Marka i Ivana itd. Da se iz takove smetnje izadje, valjalo je vratiti se na grčki tekst staroga i novog Zavjeta, jer iz grčkoga bila je izvedena stara *Itala*. Tu je radnju naš Jeronim izvršio: najprije popravivši, kako rekosmo, četiri evandjelja, pa ostale knjige novog Zavjeta, a zatim psalme. Samo što je ove posljednje na brzu ruku *(cursim)* pregledao. — Medjutim papa Damas uvede odmah u rimsku liturgiju popravljena evandjelja i psaltir, koji se i danas upotrebljava u crkvi sv. Petra u Rimu.

Jeronim je uz to napisao, suproć bezočnome i sramotnome heretiku Helvidiju, knjigu *O vječitom djevičanstvu blažene Djevice Marije* (Opp. II, 193—216). Njega kao izvanrednog naučenjaka i kao čovjeka sveta i krepostna, te kao pravoga Isusova slugu, koga odlikovahu siromašne haljine i pravi kaludjerski duh, svak je u Rimu štovao: svak mu se divio; i gotovo cieli grad govoraše, da poslie Damasove smrti, on zaslužuje biti papa (*Ep*. 45, c. 21).

Od osobitih njegovih prijatelja, ne spominjući papu Damasa, ovdje ću imenovati, kao najodličnije, Pamakija, Marcelina, Domniona, Rogacijana i Oceana, s kojima se svetac poslie dopisivao i posvećivao im svoja djela.

S pomenutih njegovih vrlina, mnoge rimske gospodje najviših vlasteoskih porodica, koje se već prije njegova dolazka u Rim bijahu Bogu posvetile, izmoliše od njega, da im u Marcelinoj palači na Aventinu, tumači sv. Pismo. Kakove to bijahu ženske glave, čitalac će vidjeti iz njegovih poslanica: gdje će u dotičnim bilježkama naći povjestničke viesti o njima. Svetac primi se posla; pa je poučavao ih ustmeno i pismeno: kao što vidimo iz ovih poslanica: *O deset imena Božjih* (*Ep*. 25), *O nekim židovskim imenima* (*Ep*. 26), *O rieči diapsalma* (*Ep*. 28), *O Efodu i Therafimima* (*Ep*. 29), *O alfabetu židovskome psalma 118*. (*Ep*. 30), *O nekim mjestima psalma 126*. (*Ep*. 34), *O komentarima Reticijevim Pjesme nad Pjesmama* (*Ep*. 37), *Protiv Montana heretika* (*Ep*. 41), *Protiv heretikâ novacijanâ* (*Ep*. 42). Dakako Jeronim je pisao onim pobožnim osobama i mnoge druge poslanice o raznim duhovnim predmetima (*Ep*. 23, 24, 27, 31, 32, 33, 38, 39, 40, 43, 44, 45).

U spisku ovdje navedenu ne uzdrži se najveća i najznamenitija od Jeronimovih rimskih poslanica (*Ep*. 22), *O čuvanju djevičanstva,* kojom Jeronim brani načela asketskog (kaludjerskog) života, i traži ih razprostraniti. Poslanica je pisana Eustokiji. Jeronimov prijatelj Sofronije preveo je nju na grčki jezik. Treba medjutim ovdje nešto iztaknuti. Uz pomenute odlične duše, od kojih mnoge postadoše Božji svetci i svetice,

bilo je u Rimu velikoga truhleža: još više nego prije nekoliko godina, kad je ondje Jeronim učio; a uzroci su toj ćudorednoj pokvarenosti bili oni isti. Što je pak najgore duh svjetovni, duh onoga svieta za koga Isus nije molio (*Joan.* 17, 9), bijaše se uvukao u crkvu, pa i u mnoge od onih koji se inače posvećivahu ili crkovnome ili kaludjerskom stanju. Takovi kaludjeri življahu svaki o sebi, bez drugih dužnosti nego uzdržavati vječitu čistoću i post, i vršiti svaki dan neka molenja. Bilo je i ženskih glava, koje se zvahu i kršćanke, i bogoljubnice, i posvećene Bogu, a onamo bijahu na sablazan drugima i na sramotu crkvi. Duše plemenite, pravi kršćani, dobri ljudi crkovnog čina, i sam vrhovni pastir Damas uzdisahu i plakahu od žalosti nad tolikim zlom; ali lieka nije se moglo naći. Jeronim osobito osjećao je s toga bol u duši, pa pišući Eustokiji onu poslanicu, udario je, kao što je on umio i mogao, na javne nerede.

Sad nastade silna graja, i pobjesniše od jeda oni i one što ih Jeronim bijaše žigosao, ako ih i nije imenovao. Već ne bi ni kraja ni konca klevetanju i progonstvu na njega. A kad umrie papa Damas (10. decembra 384.), mržnja i zloba još se veće razplamtješe. Pakleni jezici na svaki način i preko svake mjere ocrnjivahu ga. Dirnuše mu i u ono što je čovjeku svetome najteže, u njegovo poštenje, u čistoću, upletavši u tu sotonsku klevetu samu svetu Pavlu. Jeronim bi usilovan priteći se k svjetovnome sudu; i onaj nesrećnik, koji je stvar iznio i raztrubio, metnut na muke izpovjedi, da je sve krivo što je prije na Jeronima rekao.

Svetcu dodija boravljenje u Rimu, pa će mjeseca augusta 385. ostaviti onaj grad, i sa svojim rodjenim bratom Pavlinijanom i sa svećenikom Vincentijem odploviti u Jeruzolim. — U mrtvoj jeseni podje u Svetu zemlju i Pavla s kćeri Eustokijom; te stigoše Jeronima u Cipru; gdje se on bijaše zaustavio kod svetog Epifanija, možda čekajući njih. Odanle kad započe zima skupa zaputiše u Palestinu preko Antiokije.

VIII.

Obašavši s Pavlom i njezinim družtvom sveta palestinska mjesta, nastavi s njima zajedno putovanje u Misir kopnom preko Gata, Mareze, Lakisa, Idumeje, pustinje, i gesenske zemlje. Ustaviv se u Aleksandriji mjesec dana,[1] — on riedki *polyhistor* i čovjek komu je glava već bila počela siedjeti, a uviek naukoljubiv, htjede slušati predavanja o svetom Pismu glasovitoga starca Didima (*Ep.* 84, 3). Pa nam sam kaže kako je ovaj, od njega umoljen, diktovao tumačenje proroka Ozeje u tri knjige (koje nisu do nas doprle), i njemu ih posvetio (*Apol.* III. c. Ruf. n. 28. Opp. II, 500; *De Vir. ill. ib.* 743; VI, 860). — Iz Aleksandrije podje s družbom u nitrijsku pustinju, koja onda bijaše najslavniji zbjeg kaludjerstva. A odatle svi krenuše natrag u Palestinu po moru, i u jeseni 386. nalažahu se u Betlemu: gdje već bijahu odredili, da će se nastaniti. Pavla, s kćeri i s drugaricama, kojih bijaše brojem pedeset, namjesti se u jednu tiesnu i nezgodnu kuću, a Jeronim, s bratom Pavlinijanom, sa sve-

[1] **Rufinus,** Apol, 2, c. 12. Opp. col. 594.

ćenikom Vincentijem i s nekim drugim pristašama njihova načina života, u neki siromašni stan: i tu prebivaše tri godine, dok se, naime, dakako o Pavlinu trošku, sagradiše njihova četiri manastira: od kojih tri za ženske a četvrti za ljude. Ovaj posljednji, i položajem i uredbom i upravom bijaše sasvim razstavljen od Pavlinih manastira; a ovi pored svega što bijahu tri zgrade, mogahu se brojiti za jedan manastir, pregradjen u troje za tri razreda djevicâ; jer se iz jednog mogaše iznutra prelaziti u druga dva, na obću molitvu, na jelo, itd. S početka Pavla, što se tiče hrane, odjeće i drugih potreba, mnogo je pomagala manastiru ljudi. Kasnije kad ona izdašnim svojim darovima iztroši sve što je imala, Jeronim se brižio i za manastir žena. Tiekom vremena, zajedničkim žrtvama i trudima, Jeronim i Pavla sagradiše uz državnu cestu, koja vodjaše kroz Betlem, više stanova ili ti gostionica za primanje bogoljubnih putnika. A da se ove zgrade dovrše, kao što i za uzdržavanje kaludjera i kaludjerica, i nebrojenih hodočastnika, koji na gomile iz svih krajeva kršćanstva ondje neprestano dolažahu, Jeronim je morao prodati svoje i Pavlinijanovo očinstvo (*Ep*. 66. c. 14).

Jeronim je u Betlemu mnogo trošio na knjige, na povećavanje svoje biblioteke. Sam Rufin poslienego se s njim zavadio, vidjeli smo kako kazuje, da je njegovim kaludjerima na gori Maslinskoj Jeronim vrlo skupo plaćao prepisivanje Ciceronovih Dijaloga. On je nedvojbeno k svojim priješnjim knjigama dodao najznamenitije crkvene otce, grčke i latinske, osobito njihova ekzegetička djela, koja mu trebovahu za književne radove. To nam svjedoče same njegove poslanice. U onoj što je pisao Evangelu (*Ep*. 73) navodi pisce, koje kaže da je poredio o pitanju što ga ondje razpravlja, to jest o Melkisedeku; a to su, osim Origena, Didim, Hipolit, Irinej, Evsebije cezarejski, Evsebije od Emeze, Apolinar i Eustatije antiokijski. U poslanici Magnu (*Ep*. 70) navodi 33 grčka i 8 latinskih otaca. U poslanici Minerviju i Aleksandru (*Ep*. 119) donosi mnogobrojne citate, medju kojima ima ih iz vrlo riedkih i malo poznatih grčkih tumačitelja, kao Akacija, Teodora Heraklejanina, Diodora itd. Trošio je takodjer mnogo da dobro nauči židovski i kaldejski jezik: jer se nije htio zadovoljiti onim što bijaše naučio u kalcidskoj pustinji. U tu svrhu valjalo mu je velikim novcem plaćati svoga učitelja, židova Bar-Aninu, koji je noću kradom od straha židovskoga, k njemu dolazio (*Ep*. 84, n. 3). I ni to ne bijaše mu dosta, nego da savršeno bude mogao razumjeti Jobovu knjigu, za velike novce *(non parvis nummis)* kupi još jednog učitelja iz Lide, koga židovi držahu za najprvog od njihovih (Opp. IX, 1140). Kako je pak kaldejski jezik srodan židovskome, tako da iz kaldejskoga prevede Tobiju, nabavi još jednog trećega židova (Opp. X, 24—25).

Što se njegova rada tiče, možemo kazati, da je on neprestano učio svoje kaludjere i vodio ih putem Božjim. Učio je, ako je vjerovati Rufinu (koji mu stvar u grieh piše), i mladiće, sinove bogatih roditelja, koji iz bližega i iz daljega k njemu dolažahu u manastir, da im predaje gramatičke nauke[2]; a u isto je

[2] **Rufinus**, Opp. 591—592.

vrieme savršeno naučio Pavlu i Eustokiju židovskome jeziku (*Ep*. 108, c. 26). Od ranoga jutra do kasne noći uviek je bio zabavljen čitanjem, pisanjem (ili diktovanjem), učenjem, molenjem i izvršivanjem kaludjerskih dužnosti. Ma šta rekoh da bijaše uviek zabavljen od ranoga jutra do kasne noći, kad je on i ciele noći radio, te mu njegove *lukubracijunkule*, koje na mnogim mjestima spominje, bijahu za počinak? Crkveni pisac Sulpicije Sever, koji je bio po godine dana kod njega u betlemskom manastiru, kaže nam, da Jeronim uviek vas bijaše u čitanju, vas u knjigama, da ni obdan ni obnoć nije počivao, već da je uviek što čitao ili što pisao: *Totus semper in lectione, totus in libris est: non die neque nocte requiescit: aut legit aliquid semper aut scribit.*[3] — A uz toliki trud svakidašnja mu hrana bila je malo kruha, sočivo i voda (*Ep*. 79, c. 4).

Prvi veći njegovi spisi u Betlemu pripadaju svetome Pismu novoga Zavjeta, a to su: *Tumačenja Pavlovih Poslanica*, Filemonu, Galatima, Efescima i Titu (Opp. VII, 331—666), koja su sva posvećena Pavli i Eustokiji; a i Marceli: jer je ovom usrdnošću htio da nju potješi za materom Albinom, koja joj malo prije bijaše umrla. — Ova njegova radnja pada u godinu 387. ili 388. On je kadšto pisao na dan do hiljadu redaka (Opp. VII, 507) premda ga više puta boljahu oči (*Ep*. 18, c. 16: *Ep*. 21, c. 42; *Prol. in Jer. et Ezech.* (Opp. V. 611). Ne prodje vele, te objelodani *Tumačenje Propovjednika Salamunova (Ecclesiastes)* iz židovskoga s obzirom na tekst Sedamdesetorice i ostalih

[3] **Sulpicius Severus,** Dial. 1. c. 9. Opp. Vindobonae 1886, p. 161.

grčkih prevodilaca, Simaka, Akvile, Teodociona (Opp. III, 1061—1174), posvetivši i ovo djelo Pavli i Eustokiji. Oko istog vremena izdade djelo *O židovskim imenima* (*Ib*. 815—904), i drugo *O položaju i imenima židovskih mjesta* (*Ib*. 903—976), pa i treće *O židovskim istraživanjima o Genezi* (*Ib*. 983—1060). Za ovima objelodani *Homilije* (brojem ih 39) *Origenove o Luki*, koje prevede iz grčkoga; pa i njih posveti Pavli i Eustokiji (Opp. VII, 229—332). Iz istoga doba potiče *Sedam rasprava o psalmima od desetoga do šestnaestoga* (Opp. II, 758): djelo koga nema više. Tada izdade, prevedenu na latinski, Didimovu knjigu *O Duhu svetome*, koje se grčki izvornik izgubio, i posveti je svome bratu Pavlinijanu (Opp. II, 107—162): još k tome *Život sv. Hilariona* (*Ib*. 29—54); pa *Tumačenja proroka Mikeje, Nauma, Habakuka, Sofonije* i *Ageja* (Opp. VI, 1207—1484). Zatim, god. 392. objelodani djelo *O glasovitim ljudima*, to jest o kršćanskim spisateljima (Opp. II, 631—760); u kome kaže, da je još mnogo o prorocima napisao, ali nije dovršio: *quae nunc habeo in manibus, et necdum expleta sunt* (*Ib*. 759).

U prvoj polovini g. 393. izadje na svjetlost njegovo djelo protivu Jovinijana (*Ib*. 221—352), koji učaše ove herezije: da presveta Bogorodica Marija nije ostala vječito djevica; da djevičanstvo nije stanje savršenije od ženidbe; da sotona ne može nadjačati onih koji su kršteni; da oni koji su primili milost krštenja imat će jednaku plaću na nebesima; da u postu i uzdržavanju od putenosti nema nikakve zasluge. Ali jer se mnogi u Rimu bijahu sablaznili o nekoje izreke

pomenutog djela, kao da Jeronim kudi ženidbu, za svoju obranu, i da objasni svoje misli, sveti naučitelj napisa apologetičku knjigu, upravljenu na Pamakija, koja se danas nalazi medju njegovim poslanicama (*Ep.* 48); te opet, u svezi sa istom, dvie poslanice Pamakiju i Domnionu (*Ep.* 49, 50).

IX.

Jeronim je do tada bio miran u svome manastiru u Betlemu. U isto je vrieme živio u Jeruzolimu njegov glavni prijatelj, Akvilejanin Rufin, koga bijaše redio za svećenika jeruzolimski biskup Ivan. Rufin, još prije svoga krštenja, bio se je obećao kaludjerskom životu. A sad je stanovao, medju mnogim kaludjerima koji za nj bijahu prionuli, na gori Maslinskoj. Koliko je njega Jeronim ljubio, vidjet će čitalac u poslanici trećoj. Pa je i sam neko vrieme u njegovu manastiru na gori Maslinskoj proveo. Bilo je već 25 godina da su prijatelji; i nitko ne bi bio ni poumio, da se onako prijateljstvo može razvrći.

Obadva jednako bijahu veliki štovatelji uma i učenosti Origenove. Na Iztoku medjutim već se širahu mnoge dogmatičke zablude; a svaka ih se branila auktoritetom Origenovim. Sad će doći u Jeruzolim (393.) neki Aterbije, koji javno osvadi Jeronima i Rufina, da su origenisti: prvoga uprav s njegova prijateljstva s Rufinom. Jeronim opravda se, osudjujući što je protivno zdravoj nauci u Origenu; ali Rufin to ne htjede učiniti (Opp. II, 503). S toga se ohladi ljubav dvaju prijatelja jednoga prema drugome. Nakon nekoga vremena, a bilo je g. 394., došavši u Jeruzolim sv. Epifanije, biskup Salamine u Cipru, te ne mogavši skloniti biskupa Ivana, da očito osudi origenske zablude, podje u Betlem, i razdraži Jeronima i njegove kaludjere na jeruzolimskog biskupa, kao na tobožnjeg heretika, s kojime ne mogu da ostanu u crkvenoj zajednici; pa će do malo u Eleuteropolu rediti za svećenika brata Jeronimova, Pavlinijana, nek im vrši službu Božju. Ne može se sasvim opravdati postupanje jeruzolimskog biskupa s Epifanijem; ali moramo pokuditi vladanje posljednjega u ovome poslu. A ne možemo opravdati ni Jeronima. Nego ovo nam pokazuje, da su i svetci ljudi, i sinovi Adamovi. Ivan je medjutim naredio svojim svećenicima u Betlemu, da nemaju priznavati Pavlinijana za svećenika, i zabranio ulazak u crkvu i u spilu Isusovu, Jeronimu i svoj čeljadi njegova i Pavlina manastira. Tim je skizma bila gotova u jeruzolimskoj crkvi; a medju Rufinom, koji prianjaše za svoga biskupa, i Jeronimom nastade velika zavada.

Tako su stvari trajale do godine 397. A tada Rufin i Jeronim javno se pomiriše, poslie službe Božje u crkvi Uskrsnuća. Onda se Jeronim pomiri i s biskupom Ivanom, koji dopusti Pavlinijanu, da vrši službu Božju, i primi 400 kaludjera u crkvenu zajednicu.[1]

O Jeronimovu književnom radu za jeruzolimske skizme, spomenut mi je najprije prievod iz grčkoga

[1] **Palladius**. *Hist. Lausiaca*, C. 118. *Patr. Graeca*, T. XXXIV, 1224. Cf. **Vallarsi**, *Vita Hier.* C. 29. n. 3. — Kaludjeri, o kojima govori tekst, razsijani po Palestini, bijahu se prije odciepili od Ivana s istog uzroka, s koga i Jeronim.

Epifanijeve poslanice, pisane biskupu Ivanu (*Ep.* 51), i knjigu što je sam napisao protivu istoga Ivana (Opp. II, 371—412).

Ovamo, po vremenu, pripadaju velike i učene, a nekoje i pravo divne poslanice, to jest: Nepocijanu, *O životu ljudi crkovnih* (*Ep.* 52); Heliodoru, *Pogrebna besjeda o Nepocijanu* (*Ep.* 60); Pamakiju, *O najboljem načinu tumačenja* (*Ep.* 57); Pavlinu, *O učenju sv. Pisma* (*Ep.* 53); mladoj udovici Furiji, *O uzdržavanju udovištva* (*Ep.* 54); Fabioli, *O svećeničkoj odjeći* staroga Zavjeta (*Ep.* 64); djevici Principiji, *Tumačenje psalma četrdeset i četvrtoga* (*Ep.* 65); Pamakiju, utješavanje za ženom Pavlinom (*Ep.* 66); Oceanu, koga uči kako treba razumjeti onu apostolovu: *unius uxoris virum* (*Ep.* 69): da ne spominjem poslanica svećeniku Amandu o nekim njegovim pitanjima (*Ep.* 55), i Marceli o nekim pitanjima novoga Zavjeta (*Ep.* 59), ni druge poslanice Pavlinu (*Ep.* 58), ni one odvjetniku Magnu o upotrebljavanju svjetovnih knjiga (*Ep.* 70), ni one Vigilanciju (*Ep.* 61) i još nekojih drugih. Iz istoga vremena imamo takodjer njegovo tumačenje Jone proroka (Opp. VI, 1171—1207), i prorokâ, Ozeje, Joela, Amosa, Abdije, Zakarije i Malakije (*Ib.* 849—1170: 1485—1654).

Godine 397. Jeronima snadje težka bolest, koja ga je držala cielu godinu dana (*Ep.* 73, c. 10; *Ep.* 74. c. 6). A kad se od nje malko oporavio, izdade (g. 398.) komentar o evandjelju Matejevu (*Ep.* 73. c. 10; 74. c. 6), podieljen u četiri knjige (Opp. VII, 15—228). Sad će ga zaokupiti druge nezgode. Poslie

nego se pomirio s Rufinom, ovaj pošavši u Rim — gdje stiže u početku 398., jer se bijaše nekoliko vremena zaustavio s Melanijom kod sv. Pavlina u Noli — stade odmah širiti Origenove misli, i braniti Origena od onoga, što mu se obćenito prigovaraše. U tu svrhu prevede na latinski jezik, ne po slovu, nego slobodno i po svome ćeifu djelo *Περὶ ἀρχῶν*, dodajući mu i oduzimljući od istoga ono što mogaše smutiti vjerne. Pa jošte, pored sve svoje priješnje zavade s Jeronimom upravo zbog origenske razpre, u predgovoru toga djela pozva se na Jeronima, kao najvećega Origenova štovatelja;[2] da tako lakše zavara druge.

Ali što je to djelo *Περὶ ἀρχῶν (O početcima)?* Ono se bavi o temeljnom nauku vjere. Razdieljeno je u četiri knjige. U prvoj od ovih Origen obširno razpravlja o Bogu i o carstvu duhova; u drugoj o svietu i čovječanstvu, o obnovljenju svieta kroz upućenje Rieči Božje, i o njegovu svršetku; u trećoj iztražuje o čovječjoj slobodnoj volji, i o konačnoj pobjedi dobra nad zlim; u četvrtoj donosi osobitu teoriju o tumačenju sv. Pisma. Ovo se djelo u mnogom čemu udaljuje od pravog nauka crkve, i mnoge se dogmatičke zablude u njemu nalaze.

Prije nego će Rufin objelodaniti svoj prievod, dva rimska velikaša, Pamakije i Ocean, veliki Jeronimovi prijatelji, dokopaše se nekako kriomice jednoga priepisa istoga prievoda, pa ga poslaše Jeronimu u Betlem

[2] Izmedju ostaloga Rufin reče: „Sa moje nevriednosti, i sa slaba moga prievoda bojim se, da se mnogo manji pokaže ovaj čovjek *(Origen)*, koga on *(Jeronim)* s pravom predstavlja drugim, iza apostolâ, naučiteljem znanja i mudrosti.“ (*Patr. Gr.* lat. ed. VIII, 84).

ne kažući mu, da je to prievod Rufinov, nego veleći mu kako im se čini, da tu ima stvari, koje se ne slažu s katoličkom vjerom; i kako su izostavljene druge, kojima se mogaše očito dokazati bezbožnost njihova auktora (Origena): te zamoliše Jeronima, da sam izradi vjeran prievod (*Ep.* 83).

Jeronim da povolji prijateljima, prevede Origenovo djelo: koje im posla (g. 400.), poprativ ga dugom poslanicom (*Ep.* 84). Na žalost propao je Jeronimov prievod, a samo nam ostade nekoliko znamenitih ulomaka u poslanici Avitu (*Ep.* 124). Budući pak da je propao i Origenov izvornik, tako isto djelo danas nemamo nego u prievodu Rufinovu.[3]

Rufin je zatim svojom *Apologijom,* podieljenom u dvie knjige,[4] žestoko i nedično napao na Jeronima: dapače pune pregršti kleveta i laži na nj je nabacio;[5] pa je takovu Apologiju Jeronim pravom nazvao *Invectivae* (psovke). Naravno, on je odgovorio Rufinu svojom *Apologijom,* podieljenom takodjer u dvie knjige (Opp. II, 415—478); a kad mu Rufin sam posla ekzemplar rečenih *Invektiva* sa svojom poslanicom, Jeronim napisa još jednu knjigu (*Ib.* 477—514), koja je sada kao treća knjiga njegove Apologije, posvećena Pamakiju i Marceli. U tom djelu nije ostao dužan Rufinu. A što se oblika tiče, ima tu nešto žestine i ironije; ali ni psovanja, ni uvreda, ni podlosti nema. Istina je pak, da u gdjekome od potonjih svojih spisa Jeronim

[3] O. c. 83—350.

[4] **Rufinus,** Opp. 541—624.

[5] Štilac može se o tome uvjeriti, ako u ovoj knjizi pročita bilježku 13. Poslanice L.

je podrugivao se Rufinom i nadievao mu imena, baš i ne liepa: ali valja uzeti u obzir, da ga je već držao za branitelja nezdrave i osudjene nauke,[6] i za čovjeka koji je, sa svoje neprekorne vanjštine, bio veoma pogibeljan vjernima, pa je baš zato htio u očima ovih poniziti ga i pokorisati. Svakako mi to žalimo. Sjetimo se medjutim i Jeronimove ćudi, o kojoj ćemo nešto poslie kazati, govoreći o njegovim poslanicama u obće.

X.

U isto je vrieme Jeronim na Iztoku radio protiv origenistâ; i dopisivao se s aleksandrijskim patrijarom Teofilom (*Ep.* 63, 82, 86, 88). Zato je i preveo na latinski jezik sinodsko Teofilovo pismo upravljeno (g. 400.) palestinskim i ciparskim biskupima (*Ep.* 92), pa njegovo uskrsno pismo za godinu 401. biskupima egipatskim (*Ep.* 96), i drugo uskrsno istima za godinu 402. (*Ep.* 98), i treće za godinu 404. (*Ep.* 100).

Iz istog vremena, osim drugih poslanica (*Ep.* 71, 72, 74, 75, 76, 81, 85, 97, 99, 102, 103, 105, 109), što su sve znamenite, imamo poslanicu Evangelu o Melkisedeku, o kome neki bezimeni pisac dokazivaše, da nije bio čovjek nego Duh Sveti (*Ep.* 73). Imamo takodjer poslanicu Oceanu o smrti Fabiolinoj (*Ep.* 77), i knjigu ekzegetičku, posvećenu istoj Fabioli, o 42 postaje naroda židovskoga u pustinji (*Ep.* 78), i poslanicu Salvini Nebridijevoj udovici (*Ep.* 79), i onu

[6] Papa Anastasije, mjeseca maja ili juna g. 400. osudio bijaše origenstvo i njegove pristaše (**Vallarsi,** *Vita S. Hier.* C. 30, n. 8).

Suniji i Freteli o nekim pitanjima iz psalama (*Ep.* 106); i onu Leti *O odgajanju kćeri* (*Ep.* 107), i veliku poslanicu Eustokiji (g. 404.) iliti *Pogrebnu besjedu o svetoj Pavli* (*Ep.* 108), i poslanicu Augustinu, kojom napokon odgovara na neka njegova pitanja i na više njegovih listova (*Ep.* 112). Za ovim dolazi: prievod Pravilâ (*Regula*) svetog Pakomija, njegovih poslanica i drugih manjih njegovih spisa i rečenica, s jednom poslanicom opata Teodora (Opp. II, 65—106); k tome: poslanice pisane g. 405. Teofilu (*Ep.* 114), Augustinu (*Ep.* 115), Materi i Kćeri u Galijama (*Ep.* 117), koje uči kako će sačuvati čistoću i dobar glas.

Valja mi ovdje kazati jednu vrlo neugodnu; a to je prievod Teofilove knjige protivu sv. Ivana Zlatousta. Teofil bijaše protivnik Zlatoustov, čije vrline njemu bijahu trn u oku. Kad je pak Zlatoust primio kaludjere, koje Teofil bijaše iz Nitrije raztjerao, kao da su svi origenisti i heretici, ovaj se još više na nj razžestio; pa kad je Zlatoust, osobito njegovim spletkama, bio prvi put poslan u progonstvo, napisao je protiv istoga knjigu, koja nije do nas doprla; ali znamo, da je kipjela jedom i mržnjom, budući da nam je Fakund iz Hermijane, pisac VI. vieka, sačuvao nekoliko ulomaka.[1] Medjutim on je predstavljao Zlatousta kao heretika origenista; i pošlo mu je za rukom, da o tome uvjeri Jeronima, pa je zahtievao, da mu ovaj istu knjigu prevede na latinski jezik. Jeronim je to učinio. Vidi se pak, da mu to nekako nije bilo po volji; jer u priloženom svome pismu veli Teofilu, da je *po njegovoj zapoviedi* posao izvršio (*Ep.* 114).

[1] Apud **Vallarsi,** Opp. *S. Hier,* I. 933—934, not. *e.*

Kad na Zapadu prestade origenska razpra, pojavi se heretik Vigilancije — onaj isti rdjavi pop, kome Jeronim prije nekoliko godina bijaše pisao jednu poslanicu (*Ep.* 61). On učaše, da se nemaju poštovati sveti mučenici i njihove moći, jer da je to idolopoklonstvo; i govoraše, da su sotonske varancije čudesa što se dogadjaju na njihovu grobu, i da se u dneve svetačne nemaju žeći voštanice i kandila u crkvi: k tome, da svetci ne mogu za nas moliti se Bogu, i da Bog ne sluša njihovih molitava. Govoraše takodjer suprot postu, suprot bezženstvu ljudi crkovnih, suprot kaludjerskom životu i povoljnome siromaštvu, suprot milostinjama što se slahu u Jeruzolim. Hotijaše napokon da se nema pjevati aleluja nego u vrieme uskrsno. Jeronim je tada (g. 406.) pisao proti njemu (Opp. II, 353—368). Njegova je knjiga malena, i nije izcrpila predmeta, kao što bi se moglo željeti; ali svetac nije imao vremena; te je, kako sam kaže, za jednu kratku noć nju napisao: *brevi lucubratiuncula.* Iste ove godine pisao je nekome Julijanu, prebogatome čovjeku, da ga potješi za dvjema kćerima i ženom, koje u malo vrieme bijaše izgubio (*Ep.* 118). Pisao je takodjer kaludjerima Minerviju i Aleksandru, o onoj rieči Pavlovoj: *omnes quidem dormiemus etc.* (*Ep.* 119), pa Hedibiji, o dvanaest njezinih pitanja iz novoga Zavjeta (*Ep.* 120), i Algaziji, o jedanaest njezinih pitanja iz istog novoga Zavjeta (*Ep.* 121).

Godine 407. objelodani tumačenje proroka Danijela, posvetiv ga Pamakiju i Marceli (Opp. V. 513—610); pa izmedju 408. i 410. tumačenje Izaije (Opp. IV,

17—704). Iz istog vremena imamo njegove poslanice, Rustiku *O Pokori* (*Ep.* 122), Agerukiji *O monogamiji* (*Ep.* 123) i Avitu *Čega treba čuvati se u knjigama περὶ Ἀρχῶν* (*Ep.* 124). Sad je sveti otac uzeo raditi o Ezekijelu; ali u to stiže mu glas, da je osvojen Rim (460.), da su umrli Pamakije i Marcela, i drugi njegovi znanci i prijatelji. To ga veoma raztuži, i upravo porazi; tako da je cielu godinu dana plakao i žalio, i toliko klonuo duhom, te ništa nije mogao pisati ni raditi.

Vriedno je ovdje kazati, kako sam jadikuje za katastrofom Rima i opisuje svoju ondašnju žalost: „Kad bijah dovršio osamnaest knjiga tumačenja Izaije, pa, da dotjeram kraju djela proročka, željah prieći na Ezekijela, kao što sam više puta bio obećao tebi, Isukrstova djevice Eustokija, i materi tvojoj Pavli, svetog spomena, bi mi iznenada javljena smrt Pamakijeva i Marcelina, obsada grada Rima i preminuće mnoge braće i sestara. Vas protrnuh od straha, i tako se upropastih, te dan i noć ni na što drugo ne mišljah; i sužanjstvo svetih, držah za sužanjstvo svoje. Zabrinut, ja se kolebah izmedju ufanja i očajavanja, i s tudjih muka mučih sam sebe". (*In Ezech.* L. I, praef. Opp. V, 15—16) . . . . „Tko bi se bio nadao, da će propasti Rim, koji se bijaše podigao svojim pobjedama nad cielim svietom? Tko bi bio rekao, da će on biti svojim narodima i majka i grob, i da će svaki dan ovi sveti Betlem primati kao prosjake nekadašnju vlastelu i vlasteoke, koji obilovahu svakojakim bogatstvom? Ja njih žalim, i jer slabo im mogu pomagati, plačem s njima; te zabavljen oko bremena toga svetoga posla, zašto mi srdce puca videći ih gdje ovamo vrve, okanio sam se tumačenja Ezekijela i skoro svakoga učenja" (*Ib.* L. III, *ab in.* col. 79).

XI.

Iz godime 411. nemamo nego njegovu liepu i dosta dugu poslanicu Rustiku kaludjeru (*Ep.* 125.), potonjemu narbonskome biskupu, koga uči kako treba da živi tko se je kaludjerstvu posvetio; da ne spominjem poslanice Marcelinu i Anapsikiji njegovoj ženi (*Ep.* 126), kojima nešto piše o postanku čovječje duše. U to isto vrieme mećem poslanicu Sabinijanu djakonu, moralnoj propalici (*Ep.* 147). Godine 412., na velike i mnogo puta ponovljene molbe djevice Principije napisa, i njoj posveti pogrebnu besjedu svete Marcele (*Ep.* 127). Od godine 413. do 415. imamo poslanice Gaudenciju *O uzgajanju male Pakatule* (*Ep.* 129), Dardanu *O zemlji obećanoj* (*Ep.* 129), i Demetriji *O obdržavanju djevičanstva* (*Ep.* 130). Ali je već prije prihvatio komentar o Ezekijelu, jer ga je na to neprestano nukala Eustokija; pa ga je objelodanio g. 415. i njoj ga posvetio (Opp. V, 15—512). Zatim izradi komentar o proroku Jeremiji (Opp. IV, 705—936).

Nego se već bijahu pojavili pelagijanci, te je sveti Augustin god. 411. počeo boriti se protiv njih. Kriva njihova nauka stoji u ovo 5 članaka: 1. da Božja milost, bez koje se ne mogu obsluživati Božje zapoviedi, nije različna od naravi i zakona; 2. da milost koju Bog pridodaje, daje nam se za naše zasluge, i

da lakše možemo djelovati; 3. da čovjek u ovome životu može se uzdignuti na toliki stupanj savršenosti, da mu ne treba više moliti Boga: *odpusti nama duge naše;* 4. da se djeca ne krste, e se u njima pomrsi grieh iztočni, jer se oni s njim ne radjaju; 5. da bi Adam bio umr'o sve da ne bude sagriešio. Jeronima je o Pelagijevoj nauci izviestio g. 415. neki Ktezifont, baš kad sveti otac pisaše napomenuti komentar o Jeremiji; te se u predgovorima četiriju knjiga, u koje se isti komentar dieli, na novu hereziju osvrnuo (*Ib. p.* 706—708, 745, 787, 825—826). Ali je odmah odgovorio Ktezifontu (*Ep.* 133), oprovrgavajući zablude Pelagijeve, i stavljajući u izgled obširniju knjigu, koju misli suprot njemu napisati (*Ib.* c. 11ad fin.). Ovu Jeronimovu poslanicu spominje Focije u svojoj *Biblioteci.*[1] Kako je pak Jeronim obrekao, tako je odmah pri svrhi g. 415. napisao velikom okretnošću i vještinom svoj *Dijalog protiv pelagijanaca,* razdieljen u tri knjige (Opp. II, 517—618).

Ne znamo pravo kad je on izradio grčki i latinski prievod nazarejskog Matejeva evandjelja, pa s toga istu radnju ovdje spominjem. To evandjelje bijaše pisano židovski, to jest aramejskim narječjem, koje mnogi zovu siro-kaldejskim, a njim u doba Isusova govorahu Židovi Palestinci. Istim se evandjeljem služaše židovsko-kršćanska sekta nazarejaca; a Jeronimu bijahu ga dali, da ga prepiše, sami nazarejci grada Bereje po svoj prilici onda kad boravljaše u pustinji kalcidskoj. Sveti naučitelj govori o njemu na

[1] **Photius,** Cod. 53 ad fin. Opp. III, 89, 90.

više mjesta (Opp. II, 642—643; VII, 80). Ali ni grčki ni latinski njegov prievod nije do nas dopr'o.

Počinjući od god. 416. imamo više njegovih poslanica. Jedna je od ovih čitava knjiga, pisana svećeniku Ciprijanu, i sadrži tumačenje psalma osamdeset i devetoga (*Ep.* 140). Tri su pisane Augustinu (*Ep.* 134, 141, 142); a jedna opet njemu i sv. Alipiju zajedno (*Ep.* 143), i ovo je posljednja od nama poznatih, a pisana je g. 419. Još imamo poslanice za koje se ne zna kad su pisane; a to su: Eksuperanciju (*Ep.* 145) i Evangelu, kome piše pobijajući zabludu onih što izjednačivahu djakone sa svećenicima. (*Ep.* 146).

Jeronim je živio, kako se vidi s perom u ruci. Ali mi nismo još sve kazali. Ostaje nam da iztaknemo preznamenite njegove radove o samome tekstu sv. Pisma staroga Zavjeta. A ovdje ne ćemo gledati na red, ni na godine kad je taj veliki posao izradio.

Najprije izdade *Psaltir po tekstu Sedamdesetorice* (Opp. X, 119—420), kakav se nahodjaše u Origenovim Hekzaplima (Šesterogubom prievodu), što ih bijaše našao u cezarejskoj knjižnici, po svoj prilici kad obilažaše s Pavlom palestinske gradove; te ga njoj i Eustokiji posveti. Ovi psaltir bi najprije primljen u Galije, pa se s toga i zove *Psaltir galikanski,* a kasnije utemelji se u svemu Zapadu, i bi unesen u Vulgatu i u rimski Brevijar; a jest i mnogo savršeniji od onoga, što ga Jeronim hitno bijaše popravio u Rimu, i koji se zove *Psaltir vatikanski,* jer se upotrebljava pri Božjoj službi u vatikanskoj crkvi, kako

smo već prije vidjeli. Za Psaltirom Jeronim objelodani Jobovu knjigu po istim Hekzaplima, te posveti i nju Pavli i Eustokiji (*Ib.* 61—118), a za Jobom postupno ostale knjige: ali ove za rana poginuše, jer mu ih neko ukrade: *pleraque prioris laboris fraude cujusdam amisimus* (*Ep.* 134, c. 2). Nama pak ostadoše sami njegovi predgovori o knjizi Paralipomena[2] i o knjigama Salamunovim, to jest o *Pričama, Propovjedniku* i *Pjesmi nad Pjesmama* (*Ib.* 423—428).

Iza ove radnje uze prevoditi na latinski jezik iz židovskoga izvornika, koga zove židovskom istinom (*hebraica veritas*), vascieli stari Zavjet; i to je sretno izvršio (Opp. IX, 177—1520). Kako je pak neumorno i brzo radio, vidi se iz toga što je tri Salamunove knjige u tri dana preveo (*Ib.* 1307). Nego valja opaziti, da je knjigu o Tobiji i onu o Juditi preveo iz kaldejskog jezika; jer ove knjige Židovi ne primahu u kanon svetih knjiga, pa ih zato i nisu imali u svome jeziku. Prievod prve (Opp X, 23—40) zgotovi u jedan dan (*Ib.* 26), a druge (*Ib.* 39—60) u jednu noć (*Ib.* 40).

Jeronimov prievod knjiga staroga Zavjeta iz židovskoga i kaldejskoga, izuzevši Psaltir — kako smo prije kazali — postade našom Vulgatom. Knjiga pak *Mudrosti*, knjiga Sirakova (*Ecclesiasticus*), dvie knjige Makabejaca i Baruk, koje Jeronim nije preveo a nalaze se u Vulgati, uzete su iz stare Itale.

Još ću dodati, da je, osobito Vulgatom, Jeronim latinski jezik kršćanskim učinio više nego ijedan od

[2] Dvie knjige Paralipomenâ onda činjahu jednu knjigu.

prijеšnjih ili potonjih otaca, i da je svu kršćansku teologiju učinio latinskom: kako su to drugi prije mene kazali.[3]

XII.

Jeronim je pri svrhi života još jednu oluju imao pretrpjeti. Godine 417., pelagijanci jedne noći oružani navališe na njegove manastire i zgrade, gore nego li bi barbari to uradili; te ih opljačkaše i zapališe, bijući i zlostavljajući sluge i službenice Božje. Jedan djakon bi ubijen. Jeronim jedva jedvice izmače i spasi se u utvrdjenoj kuli, koja je bila do manastirskih zgrada, a on je bio sagradio, da bude manastirima obrana protiv arapskih haramija.[1] Sveta Eustokija i njezina bratanica Pavla, samo na pola obučene, izletješe s ostalim djevicama, kroz oganj i oružje; pa štićene od Betlemićana (koji bijahu došli im u pomoć kad čuše viku i vidješe vatru), zakloniše se gdje mogahu; dok isti Betlemićani metnuše u bieg zlikovce, i stadoše da pomažu kaludjerima trnuti vatru.

Jeronim u potonjim poslanicama Augustinu i Alipiju nahrcuje što je pretrpio (*Ep.* 141. 142); a u najposljednjoj kaže, ako ga Bog uzdrži u životu, i bude imao kakva brzopisca, da će još nešto napisati protiv pelagijanske herezije (*Ep.* 143, c. 2) . . . Ali taj kršćanski Herakles, koji je izvojštio mnoge pobjede, već je dovršio svoje ratove, i izpunio za-

[3] Cf. **Ozanam**, *Hist. de la Civilisation chr* . . II, p. 100; **Zöckler**, O. c. p. 323.

[1] *De Gestis Pelagii* n. 66. Opp.*S. Augustini* X, 358; **Thierry**, O. c. p. 512.

datak što je Providnost bila odredila njegovu životu na zemlji.

Ovaj izvanredni čovjek, ovaj veliki crkveni učitelj, čiju je rieč iz Betlema sav Zapad očekivao, kao što je suho runo čekalo nebesku rosu[2] (*Judic.* 6. 37), ovaj vječiti ugled pokornikâ preminu na 30. septembra 420., u sedamdeset i osmoj godini svoga vieka, i bi ukopan u Betlemu, tik do spile Odkupitelja svieta, blizu Pavle i Eustokije[3]; a njegova liepa duša odletje na nebesa, da s njima zajedno naviek hvali i slavi Boga, koga su na zemlji jednako ljubili, i za nj trudili.

Već prije imenovani Sulpicije Sever kaže nam, da su na Jeronima mrzili heretici, jer nije prestao boriti se s njima, i da su ga nenavidjeli rdjavi ljudi crkovni, jer je on korio njihovo življenje i nevaljalštine; ali svi dobri, da su mu se sasvim divili i ljubili ga.[4] K ovim riečima Tillemont pridodaje: „Može se reći o Jeronimu, da je on bio, na neki način, kao sveti Pavao, miris života za dobre, a miris smrti za zle“.[5] Sveti Prosper († 463), pišući protivu semipelagijanaca pjesmu *O nezahvalnima*, zove Jeronima *ugledom dobrog života, učiteljem svieta, koji je svojim preizvrstnim knjigama neprijatelje crkve na po razsjekao, i činio da svak zna, kakvim su viharom htjele zamračiti pravu svjetlost tmine što bijahu nastale.*[6]

---

[2] *Cujus eloquium universus Occidens, sicut ros in vellus, expectat.* Ovako je pisao Pavao Orozije (*Patr. Lat.* XXXI, 1177.).

[3] Ova posljednja bijaše umrla na godinu dana prije.

[4] **Sulpicius Severus**, Op. et. l. c.

[5] **Tillemont**, O. c. p. 1.

[6] *Tunc etiam Bethlei praeclari nominis hospes,*
Hebraeo simul et Graio, Latioque venustus

Crkva rimska još od najdavnijih vremena počela je štovati Jeronimovu uspomenu, kao što se vidi iz Sakramentarja sv. Gregorija Velikoga, gdje se u kanonu mise spominje njegovo ime,[7] i baš na 30. septembra, kako nam svjedoči Beda u svome Martirologiju;[8] a rimski Martirologij navješćuje mu svetkovinu ovim riečima: „U Betlemu Judinu, pokopanje sv. Jeronima, svećenika i naučitelja crkve, koji izučivši sve struke znanosti, i postavši nasljedovalac dobrih kaludjera, mačem svoga nauka probode mnoge aveti krivovjerstva; najzad doprvši do skrajne starosti, počinu u miru, i bi ukopan kod Gospodnjih jasala. Njegovo tielo poslie u Rim premješteno, bi sahranjeno u bazilici svete Marije Velike“. Crkva pak iztočna slavi mu uspomenu petnaestoga juna,[9] i daje mu naziv *θεοφωστήρ* (od Boga prosvietljeni). — Kod katolikâ u Dalmaciji njegov je dan svetkovina zapovjedna.[10]

Eloquio, morum exemplum, mundique magister
Hieronymus, libris valde excellentibus hostem
Dissecuit, noscique dedit, quo turbine veram
Vellent exortae lucem obscurare tenebrae. **Prosper**, *Carmen de Ingratis*, Par I, 55—60.

[7] **S. Greg. Magnus**, IV, 27. 276. 407.

[8] **Vener. Beda**, Opp. V, 605.

[9] **Martinov**, *Annus Eccles. Graeco-Slavicus*, Bruxellis 1863, p. 153; **Nilles**, *Kalendarium utriusque Ecclesiae*, II, p. 48, not. 2. — U Životima Svetih (*Menologiju*) Dimitra Rostovskoga (koga crkva ruska štuje 28. oktobra), na dan 15. juna izriekom je kazano, da uspomena sv. Jeronima biva i u Triodu (u pjesmi 9.), u subotu *τῆς τυρινῆς* (*Sexagesimae*), kad se čini spomen svih svetih otaca, koji se asketičkim životom odlikovaše, i u Pateriku sinaitičkome, u kome je Jeronim nazvan *abba* (otac koludjerâ). **Nilles**, *l. c.*

[10] Hoću da ovdje u bilježki kažem što je u svezi s Jeronimovom svetkovinom. Kad bijah mlad čovjek, više pametnih i ozbiljnih ljudi kaza-

Nije pak sama crkva, nisu sami njezini pisci stariji i noviji — s kojima se slaže vas učeni i književni sviet svih vremena — već su i liepe umjetnosti proslavile našega svetca valjda više nego ikakva Božjeg ugodnika — naravno izuzevši veliku Majku Božju, Mariju presvetu — a po gotovu više nego bilo koga svjetskoga velikana. Kistom veoma glasovitih majstora, te dlietom u mramoru i dubačem u mjedi, one nam stavljaju pred oči skoro svekolike zgode njegova života. Tu mi vidimo Jeronima mladića i čovjeka zrele dobi, učenika i naučenjaka, s knjigama pred sobom i oko sebe, i s perom u ruci; Jeronima pokornika u pustinji, gdje se tuče kamenom u prsi; Jeronima bi-

mi u Drnišu dogadjaj, što se ondje, prije 15—16 godina, dogodio na dan sv. Jeronima, a oni ga u čudo pripisivahu. Ja to nikad nisam zaboravio, pa kad stadoh raditi o Jeronimovim Poslanicama, misleći da bi mi onaj dogadjaj mogao trebati, pisah ondašnjemu župniku-dekanu u Drniš, vriednome otcu Krsti Belamariću, današnjemu Lektoru Bogoslovlja u Makarskoj, moleći ga, da izpita stvar i potraži u župskom uredu, pa me obaviesti. Evo što mi on odgovori: „Mnogo Poštovani Oče! — Primivši Vaše nekidašnje pismo, raspitao sam ob onom slučaju, o kojem ste mi pisali; te sam saznao točno što je bilo u stvari, jer se svi stariji Drnišani sjećaju kao da je juče bilo. Otac poginulog dečaka, komu bijaše 7 godina, zvaše se Josef Jurančić, a mati Andja Jurić. Isti Jurančić bio je stalmajster Rothschildov, čovjek inače dobar. Dan prije sv. Jeronima naredi da se vozi ruda, a u jutro dodjoše mu kočijaši kazati da je svetac zapovjedni. Na to se on naljuti veleći: *kakvi je to svetac?* i ovdje opsova im *sv. Jeru prasca dalmatinskog*. Poslije dvie ure neg je rekao vraćali se karovi krcati sa Siverića, te na Baleku njegov sinčić zatrča se da će se popeti na kar; omače mu se noga, a drugi kar pun pridje preko njega, i svega ga smlavi. — Ljudi povjedaju kako je satrven otac radi žalostna slučaja uzdahnuo: „kako mi se nemilo sv. Jeronim osvetio!“ — To je bilo 1848., kao što sam našao ubilježeno u matici „mrtvih“; u kojoj ipak pod rubrikom „uzrok smrti“ nije ništa upisano, već ostavljeno *in bianco;* premda je pok. Belamarić točno tu rubriku u cieloj toj knjizi ispunjao.

. . . Drniš 25. IX. 1900.“

jena na Božjem sudu, zato što je čitao poganske knjige; Jeronima napastovana od demona nečistoće, dok sveti mladić, klečeći, tvrdo drži u ruci razpetoga Isukrsta, i u nj ljubežljivo gleda; Jeronima u Rimu, gdje razpravlja crkvene poslove s papom Damasom; Jeronima naučitelja i izpovjednika vjere; Jeronima u manastiru gdje piše svoje neumrle knjige, ili se bavi molitvom, i razmišlja vječne istine, dok mu u ušima strašno zveči trublja najposljednjeg suda; Jeronima velikog štovaoca Djevice Marije, i apologeta njezina vječitog djevičanstva; Jeronima, gdje na umoru, kao preobražen od ljubavi Božje, prima svetu pričest; Jeronima, s nimbusom oko glave u rajskoj slavi, iz koje, kako ga predstavlja jedan od umjetnika (Jak. Palma), ukazuje se svome prijatelju svetome Augustinu, još živu na ovome svietu.

Collombet u prošlome vieku (1844.) donio je spisak takovih umjetničkih djela, koja se nalaze u crkvama, u muzejima i galerijama talijanskim, francuzkim, španjolskim, te u Amsterdamu, u Londonu, u Beču, i u drugim evropejskim gradovima; i označio im je vas predmet, vriednost i auktore. A ima ih ništa manje od 314![11] Pa opet trudno je vjerovati, da ih je on sve popisao.

* * *

Izmedju svih spisa svetog Jeronima, sadržajem i stilistično najmilije su njegove poslanice. One su alem kamen dragi crkvene književnosti; a sa svoje osobite

[11] **Collombet**, *Hist. de S. Jér.*, II, p. 489—518.

znamenitosti pripadaju k sveobćoj svjetskoj literaturi. Zato one bijahu omiljela knjiga svega srednjeg vieka i humanista u doba Renaissance. Zato i danas ne samo učeni ljudi, koji se bave kulturnom povjesti naroda, nego i drugi, pa bili oni crkvenog reda ili ne, bili pobožnog osjećanja ili ne, njih rado čitaju; i vas sviet u zviezde ih kuje.

Iz njih ćeš najbolje poznati svestranu učenost velikoga pisca, bistroću i tančinu njegova uma, gibkost i snagu njegove uobrazilje, njegovu izvornost i pisačku vještinu, njegov riedki i pun poleta talenat opisivanja, njegovu finu ćut za sve što je dobro, što je pošteno, što je liepo, njegovo plemenito srdce i nježnost prijateljske duše, njegov čelični karakter, koga sve sile od svieta ne bi mogle ni nadvladati ni saviti, njegov vatreni duh, uviek spreman na boj za obranu vjere i čistoga kršćanskoga morala. I nije samo to. U njima, bolje nego u ikakvoj drugoj knjizi, čovjek, kao u ogledalu, vidi stanje duhova, naukâ, običajâ, vrlina i mana ondašnjeg družtvenog života. One su ti velika i sjajna galerija najinteresantnijih i historijskih slika: medju kojima motriš pisca, gdje hvali i hrabri, svjetuje i poučava, opominje i sviesti, kori i kara; pa još — prema svojoj naravi — ne zazire ni od podsmievanja, ni od podrugivanja, ni od kandžije: ne štedeći ni gizdelinâ i provijuša na rimskim ulicama, ni matrona u gospodskim salonima, ni drugih rdjavih i pogibeljnih elemenata; a namjera mu je, da se boje ruga od svieta i osude čestitih ljudi, koji se ne boje suda Božjega.

Do nas je doprlo oko 120 njegovih poslanica; i medju ovima nije ih mnogo, što od pisca ne bijahu javnosti više nego adresatima namienjene.

Sad hoću da kažem čitaocu zašto sam i kako izveo prievod Jeronimovih poslanica.

Usred jeseni 1899. (kad bijah dosegao svojih 60 godina, te me stadoše, više nego prije, snahoditi bolesti duge i težke, koje me kroz ovo vrieme dovedoše na smrt tri puta, ne brojeći slučaj kad u početku ove godine liečnički *bistouri* izvrši na meni opasnu operaciju), ne mogavši prionuti za jednu drugu radnju, koja mi je bila na pameti, naumih prevesti iz latinskoga izvornika Jeronimove poslanice: dakako samo one što su prilične za književnu publiku. Ova me misao lakše osvoji, što ni u jednoj od slavenskih književnosti nema takova prievoda; dok svi veliki prosvietljeni narodi — Talijanci, Francuzi, Španjolci, Englezi, Niemci, da druge manje ne spominjem — imaju iste poslanice prevedene na svoj jezik. Izpoviedam jošte, da je na me djelovala i ova misao što *Doctor maximus* naša je osobita dika; i to ne samo nas Dalmatinaca, nego svih Hrvata, koji u njegovoj domovini živimo.

Za nejednakih dakle odmora od svojih nemoći, i izuzevši vrieme što mi je trebalo za druge neke manje, ali prešnije radove, bavio sam se Jeronimom. Radio sam s velikom ljubavlju: pored svega što sam uvjeren, da nikakav prievod ovoga djela, ma da je izveden i u romanske jezike, a nekmoli u neromanske,

ne može izraziti ljepote, elegancije i nutarnje krepčine auktorova stila.

Preveo sam 68 poslanica: od kojih nekoje su duge razprave, pogrebne besjede, čitave knjige.

Kako Jeronim ima nešto osobito u izrekama i značenju rieči, u upotrebljavanju rieči grčkih, polatinjenih i nepolatinjenih, pa u sintaksi (pogledom na konkordanciju vremena, na singular konkretnih imenica u smislu kolektivnome, na plural mjesto singulara, na plural abstraktnih imenica i na njihovo upotrebljavanje, na porabu padežâ i priedloga itd.), da i ne spominjem mnogih retorskih i gramatičkih figura, ni rapidnog i lakoničkog stila; tako nije uviek lako pogoditi smisao pojedinih njegovih rečenica. Ja ne smijem tvrditi, da sam svaku njegovu misao pogodio; ali smijem reći, da se moj hrvatski prievod ne će, bar s toga kraja, stidjeti od nekojih drugih.

Što se jezika tiče, gledao sam da bude svakome razumljiv; i čuvaò sam se — gdje sam god mogao — rieči, koje su književnicima poznate, ali bi ih prosti čitalac morao iskati po Rječnicima.

Jer nemamo jošte pravo kritičnoga izdanja Jeronimovih djela, a napose njegovih poslanica,[12] više sam puta po svome mišljenju promienio alineju i interpunkciju. Ljudi pametni znaju koliko to vriedi u svakoj knjizi.

[12] Bit će blizu četvrt vieka odkako je bečka Akademija znanosti povjerila jednome od svojih članova, Reifferscheidu, priredjenje kritičnog izdanja samih *poslanica* Jeronimovih (**Gölzer**, *Latinité de S. Jérome, 1884, Avant Propos,* p. x.); pa evo još ni danas ta radnja nije gotova.

Na mnogo stotina mjesta popunio sam, ili popravio, ili nanovo naznačio navode — kadšto i same izreke — sv. Pisma, da čitalac po tome može lakše shvatiti auktorovu misao. — Dotična mjesta sv. Pisma kojih ima mnogo hiljada, u prevodjenju sravnjivao sam s grčkim tekstom Sedamdesetorice, odakle ih je navadno Jeronim uzimao.

Zabilježio sam tačno odakle su uzeti navodi iz klasičnih knjiga — a nije ih malo; dok prije i u latinskom tekstù i u prievodima — bar u onima koje sam ja vidio — citiraju se na krupno. Ako je na pr., citat iz Enejide, kazana je dotična knjiga *(liber)*; i ništa više: pa tako i sve ostalò.

Za hronoložko naznačivanje, gotovo uviek držim se Vallarsija.

Da svak može poslanice koristno čitati, pridodao sam im drugih više od 2000 bilježaka, duljih i kraćih. Koje od ovih izvòrno nisu moje, nisam ih sebi ni prisvojio, već sam im kazao izvor; a opet ovih nije baš odveć prema mojima.[13]

Sinj, mjeseca jula 1907.

[13] Ugodno mi je što ovdje mogu kazati, da je ovu knjigu već unapried preporučio prečastni biskupski Ordinarijat Splita i Makarske, kojega su ovo izvorne rieči: Br. 3190. Primismo i rado objelodanjujemo slijedeći poziv na predbrojbu, upozorujući na isti P. N. Svećenstvo združenih Biskupija toplom preporukom: dozvoljujući podjedno, neka bi dotično znamenito djelo bilo nabavljeno i za župske knjižnice na troškove crkovinarstva. — Od Biskupskog Ordinarijata, Split, 10. rujna 1907." (*List Biskupije Spljetske i Makarske,* 1907, br. IX, s. 71).

Poslanica I.[1]

Inocenciju.[2]

Sadržaj. — *U Verceliju, gradu negdašnje cizalpinske Galije, a sad ligurskome u sjevernoj Italiji, neku ženu muž na pravdi Božjoj bijaše okrivio, da mu je nevjerna. Ne htjevši ona priznati da je kriva, bi metnuta na muke s tobožnjim drugom grieha, koji ne mogavši odoljeti mučenju, lažno izpovjedi krivicu. Žena medjutim, pored svih muka, haša te haša. Oboje ih bi osudjeno na smrt. Mladiću prvome bi odsječena glava. Nju pak ne mogoše pogubiti dva krvnika, premda je sedam puta svom snagom udariše mačem po vratu. Na molbu Inocencijevu, Jeronim u ovoj poslanici opisuje taj dogadjaj.*

Mnogo puta, preljubazni Inocencije, ti zahtjeva od mene, da ne mimoidjem mukom onaj čudni dogadjaj, koji se u naše vrieme zbio. A kad ja plašljivo, a i razborito, kao što sada vidju, to ne htijah, i ne uzdah se u se, da bih dotle mogao doprieti, bilo zato što svaka čovječja rieč manja je od nebeske pohvale, ili što mi nerad, kao neka rdja na umu, osuši priješnju, ako će i malu, spo-

[1] Pisana oko god. 370.

[2] To je po svoj prilici onaj isti Inocencije, koga Jeronim na drugom mjestu (*Ep. III. ad Ruf.* n. 3) zove jednim od svoja dva oka i dielom svoje duše. On je poslie (372.) s Jeronimom iz Akvileje pošao u Iztok, da s njim skupa provodi život. Inocencije medjutim nakon dvie godine preminu od žestoke ognjice u Antiokiji. — Poslanica što mu Jeronim pisa, jest prvi, nama poznati, književni proizvod našega svetog naučitelja.

sobnost k rječitosti, ti mi se protivljaše govoreći, da u Božjim stvarima valja gledati ne ono što je čovjek kadar učiniti, nego ono što bi htio, i da ne može nedostajati rieči onome, koji ima vjeru u Boga — Rieč.

Šta dakle da radim? Ne smijem odreći što nisam kadar izvršiti. Neviješt postavljen sam za krmara teretnoj ladji; i dok ni čamcem na jezeru nisam upravljao, predajem se huki Crnoga mora[3]... Sad pak, kad mi iz očiju nestaje zemlje, te ne vidju nego nebo odasvud i morsku pučinu sa svih strana, nastavši tama, more počinje talasati se, i kroz gustu pomrčinu od crnih kišnih oblaka bjelasaju se pjenasti valovi.[4] Svjetuješ me da o katarku razapnem vlažna jedra, gumine da razmotam, krmilom da vladam. Kad mi ti tako govoriš, evo me da poslušam, i jer ljubav sve može, uzprati li me Duh sveti u plovljenju, tvrdo se nadam da ću imati utjehu, ma na koji način stvar izpala. Ako me vodena struja pritjera k željenoj luci, ne ću biti smatran za rdjava krmara:[5] ako li izmedju tiesnih klanaca, kud ova besjeda mora da prodje, nedovršen govor zapne, valjda ćeš uzalud tražiti u meni vještine, ali doista dobre volje ne ćeš moć iskati.

Ligurski dakle grad Verceli, koji leži gotovo izpod Alpâ, silan nekada, sad je u pola porušen i slabo naseljen. — Carski namjestnik[6], kad po običaju obilažaše

[3] *Euxini maris credor fragoribus.* — Jeronim skorašnji učenik retorike, poredi ovaj prvi književni ogled, odredjen za javnost, opasnom plovljenju po moru.

[4] Ovi pjesnički izrazi uzeti su iz Vergilija (*Aeneidos* III, 192, 193, 195).

[5] *Haud gubernator putabor infirmior.* Ovako misli Vallarsi, da bi se moglo čitati dotično mjesto. Inače smisao biva zapleten.

[6] U tekstu je *Consularis.* Poznato je, da se ovom rieči najprvo označivahu oni, koji negda bijahu konzuli. Ali od trećega vieka pa unapried *consulares* nazivahu se oni, koji ili pripadahu kakvoj obitelji u kojoj kad mu drago bijaše konzulska čast, ili ih carevi privilegijem na tu čast podizahu. A odatle zovu se *consulares legati* ili *judices,* oni što im carevi davahu konzularsku vlast, da kao njihovi namjestnici upravljaju kakvom provincijom. Ja sam preveo rieč po značenju.

taj grad, zatvori u strašnu tamnicu neku ženu, što mu je bijahu doveli, zajedno s preljubočincem; jer muž za ovu krivicu nju tužaše. I ne mnogo zatim, kad im izkrvavljena gvozdena pandža razkidaše tielo puno modrica, te se istina iztraživaše mukom i paranjem bokova, onaj vrlo nesrećni mladić, da se kratkom smrti izbavi od dugoga mučenja, svjedočeći lažno na se, okrivi nju: te jadan izmedju svih ljudi, sam očito zasluži da bude smaknut, jer nevinoj ne prepusti da može stvar niekati. Ali žena, spolom slabija, a krepošću jača, dok joj mučenička sprava[7] raztezaše tielo, i lisičine joj držahu sapete na ledjima ruke, pljesnive od tamničke gnusobe, očima, što ih jedino mučitelj ne mogaše vezati, pogleda u nebo, i valjajući suze niz obraze reče: „Gospodine Isuse, kome ništa nije sakriveno, koji izpituješ bubrege i srdce (*Psl.* 7, 10; *Jer.* 11, 20), ti si svjedok, kako ja ne niečem s toga da me ne smaknu, nego što ne ću da lažem, da ne sagriešim. Nego ti, prekukavni čovječe, ako hitiš da pogineš, zašto ubijaš dvoje pravednih? Doista i sama želim umrieti, želim svući ovo mrzko tielo; ali ne kao preljubočinica. Pružam grkljan; mač sjajni neustrašenu će me probosti, ali ću sa sobom ponieti svoje poštenje. Ne umire nitko, koga ubijaju, da ovako bude živjeti".

Namjestnik nasladiv oči krvlju, kao zvier koja kad je krvi jednom okusila, nje je uviek žedna, zapovjedi da je muče dvojinom, te strašno škrgućuć zubima, zaprieti jednakom pedepsom krvniku, ako slabija strana ne izpovjedi, što mužka jačina ne bijaše kadra zatajati.

Budi nam u pomoći, Gospodine Isuse! Koliko se muka izumje na jedno tvoje stvorenje! Vežu joj kosu za kolac usadjen u zemlju, i pošto joj sve tielo jače bi pritegnuto za mučilo, tik do nogu stavlja se oganj. Krvnik probada joj obadva boka; a ni dojkama ne dava se mira. Žena drži se nepokolebiva; i kad joj bolovi tiela nadvladaše životni duh, dok imadijaše zadovoljstvo u dobroj sa-

[7] *Eculeus,* sprava drvena za mučenje, nalik na konja.

vjesti, ne dade da je već na mučilu muče.[8] Nemilosrdni sudac[9] diže se kao nadvladan. Žena moli se Bogu. Drieše se na udima sveze. Ona podiže oči svoje na nebo. Mladić priznaje zlo djelo kao zajedničko. Za nj, koji to izpovieda, ona poriče: i sama u pogibli budući, brani od nepravde onoga koji je u pogibli. Medjutim ovi se samo glas čujaše: „Bij, žeži, mrcvari; nisam učinila. Ako se mojim riečima ne vjeruje, doći će dan koji će ovu krivicu tačno izpitati. Imam Boga za sudca."

Mučitelj već sustao, duboko uzdisaše; i za novu ranu ne bijaše mjesta. Nadjačana nemilost već se grožaše od tiela koje bijaše izmrcvarila. Taj čas namjestnik razljućen reče: „Šta se čudite ljudi, koji naokolo stojite, da žena voli da je muče, nego da izgubi glavu? Preljuba doista ne može se učiniti bez dvoje čeljadi; i ja mislim, da se prije ima vjerovati da nieče zločinstvo ona koja je kriva, nego li da ga priznaje mladić koji je prav."

Kad bi dakle jednaka odsuda na njih oboje izrečena, krvnik vodi osudjenike.

Sav narod listom vrvi da gleda prizor, te bi se moglo misliti, da se gotovo čitav grad razseljava. Proturav se kroz natrpana vrata, nagomilaše se tisuće ljudstva. Naravno, prekukavnome mladiću jednim se mahom odsieca glava, i trup valja se u svojoj krvi. A kad se dodje k ženi, i sjajni mač diže se nad drktavim vratom, dok ona savijenim koljenima klečaše na zemlji, dželat opruženom desnicom iza svih naramica zamahnu... Smrtonosna sablja, tek se dotače tiela, suzbi se; i lagano okrznuv kožu, sa malo krvi iz parotine poprska ruku nesposobnu za rat.[10] Ubojica prepade se, i čudeći se kako mu nevaljani mač nadvlada desnicu, zamahne po drugi put. Nanovo mač tiho pada na ženu; i kao da se sablja bojaše nje dotaknuti, ukoči se neškodljiva blizu vrata. Liktor[11], goropadeći se i dakćući uzvrati plašt na zatilak; te dok sabira sve sile, strese na zemlju predjicu, koja mu zakopčavaše krajeve od ogrtača, pa ne znajući da mu je pala zamahivaše sabljom, da zada udarac... „Eno ti, reče mu žena, s ramena pade zlato; digni ga, da se ne izgubi što si mnogim trudom zaradio." Ah, pitam ja, kakav je to mir duha? Ne boji se smrti, koja joj visi nad glavom, udarena veseli se, a krvnik blied postaje! Njezine oči ne vide mača, a vide samo predjicu; pa kao da nije dosta što se ne plaši smrti, čini ljubav onomu koji na nju bješnjaše. Već je presveto Trojstvo zaludnim učinilo i treći udar. Dželat zastrašen, ne pouzdajući se u sablju, naperivaše joj rt ženi na grkljan; da se pritiskivanjem ruke zabode u tielo, kad ne mogaše da sieče. O stvari, od kako je svieta i vieka nečuvene! Mač k balčaku natrag se savija; pa kao predobiven gledajući svoga gospodara, dade na znanje, da ne može zaklati.

Spomenut mi je ovdje primjer triju mladića, koji usred silnoga hladna plamena, mjesto da cvile, izvode pjesmu (*Dan.* 3, 49 ss.); te im neškodljiva vatra igraše oko čakšira i svete kose. Spomenut mi je i povjest blaženog Danijela, kraj koga lavi ne smjedijahu ustima dotaknuti se svoga pliena, nego mu se umiljavahu mašući repom (*Dan.* 6, 16—23). A sad nek se svak sjeti Suzane, vjerom slavne, koju, nepravednim sudom osudjenu, izbavi mladić Duhom svetim napunjen. (*Dan.* 13). Eto, što se tiče jedne i druge, nije različno milosrdje Božje. Suzanu izbavlja

[8] Bilo je protiv namjere zakona, da okrivljenici umru na mučeničkoj spravi. Iza mučenja, morali su biti smaknuti na drugi način. Jeronim je valjda htio kazati, da nije već bilo dopušteno mučiti ženu, jer je veoma bila oslabila, te je smrt imala nastupiti. Ovo bi mogle značiti rieči: *a dolore corporis spiritu superato,* — ako je to prava lekcija: u čemu se ljudi učeni ne slažu.

[9] Opet se razumije carski namjestnik. Vidi bilj. 6.

[10] *Rasurae modico sanguine aspersit imbellem manum.* **Gravius.**

[11] *Lictor.* — Liktori bijahu državne sluge pridodate najvišim činovnicima, pred kojima idjahu noseći na ramenima snopiće štapova, iz kojih se pomaljaše sjekira. Oni bijahu takodjer izvršitelji kaznâ.

sudac, da je mač ne posieče: nju, koju je sudac osudio, mač proglašuje za pravednu.

Najzad sviet spopadne oružje, da izbavi ženu. Mlado i staro, mužko i žensko, svak goni krvnika; i narod skupivši se u kolo, stane vikati. Skoro nitko ne vjeruje što svak vidi. Na onaj glas uplaši se vas blizi grad, i sleže se iz njega ciela četa liktora. Onaj kome pripadaše nadgledanje osudjenikâ, „pošto okalja sjedine, posuvši ih nečistim pepelom",[12] izletje izsred njih i reče: „Zašto, gradjani, ne ištete moju glavu? zašto mnom ne zamienite ženu?... Ako ste vi žalostiva srdca, ako ste vi milostivi, ako hoćete da spasite osudjenicu, bar ja pravedan ne bih imao poginuti!" Ovo njegovo jadanje, baci svjetinu u brigu, i turobna mlitavost osvoji svekolike; pa čudnovato preumivši, činjaše im se čovjekoljublje pustiti da nju ubiju, dok je bilo čovjekoljublje ono za što se prije borahu.

Uzimlje se dakle novi mač i odredjuje se novi dželat. Žrtva drži se mirno: štit joj je sama Isukrstova milost. Od prvog se udara potrese, od drugog se uzdrma, trećim ranjena pade na zemlju. — O veličanstvo Božjeg mogućstva, dostojno proslavljenja! Ona, koju su prije četiri puta ubijali, a ništa joj ne naudili, poslie malo činjaše se da umire s toga, da prav ne pogine s nje.

Izkrvavljena mrtvaca zavijaju u platno ljudi crkovni, odredjeni za tu službu[13], koji izkopavši zemlju načiniše zid, i urediše grobnicu po običaju... Sunce hitnim tokom naže k zapadu, i po milosrdju Božjemu još većom hitošću blizka noć prispje.[14] Iznenada ženi počne kucati srdce, i čim se oči otvoraju, tielu se vraća život. Već diše, već

[12] *Canitiem immundam perfuso pulvere turpans* (*Aen.* XII, 611). Mjesto *immundam perfuso*, u Vergiliju je *immundo perfusam.*

[13] Za ukopavanje kršćana, crkva u ono staro doba bijaše ustanovila *grobare (fossarii, laborantes),* koji se brojahu u klerike (**Thomassini**, *Discipl.*, P. I, L. II, c. 103, n. 16).

[14] *Matura nox advenit.* **Gravius.**

vidi, već se podiže i besjedi. Već može da izusti ove rieči: *Gospodin je moj pomoćnik, ne ću se bojati, ma da mi što učini čovjek* (*Ps.* 117, 6).

U to preminu neka starica, koju je crkva svojim imanjem izdržavala, i jedno tielo mjesto drugoga bi ukopano u grob, kao da se navlaš uradilo što je naravno bilo. Kad li u prozorje, dodje sotona u liktoru. Ovaj traži mrtvo tielo pogubljene, ište da mu pokažu gdje je grob: misli da je živa; jer mu za čudo bijaše, da je mogla umrieti. Crkovni ljudi pokazuju maloprešnje busje; i zemlju na grob istom nanesenu bacaju pred iskaoca, govoreći: „Da da, izkopaj kosti već sahranjene. Digni nečuven rat na mrtvaca: pa ako je i to malo, raztrgaj ude, i daj da ih izjedu zvieri i ptice. Ona, koja je sedam puta ubijana, mora pretrpjeti nešto veće nego je smrt."

Ovom porugom krvnik bivši zastidjen, žena se tajno kriepljaše u kući. I da često ljekarevo dolaženje k crkvi, ne bi dalo povoda sumnji, odrezavši joj kosu opremiše je s nekim djevicama u osamljeno selašce. Ondje preobuče se u mužke haljine; i rana joj se malo po malo zamladi.

Nego dobro se reklo: „pretjerana pravda, velika nepravda".[15] Iza toliko čudesa, još zakon hotijaše da izlije svoj gnjev.[16] Nuto, dokle me dovuče red stvari, što se zbiše.

Već dolazim k našemu Evagriju.[17] Ja bih bio bezpa-

[15] *Summum jus, summa injuria.* Ovu poslovicu navodi Ciceron (Off. I, 10), te kaže, da se mnoge nepravde čine, primjenjujući vrlo strogo zakon, i zlobno ga tumačeći. — Poslovicu istu ima i naš narod (**Kapetanović**, *Narodno Blago*, Sarajevo 1887., rieč: *Pretjerana).*

[16] Ona je žena bila po zakonu osudjena da bude smaknuta; a kad se to u istinu nije izvršilo, da se bude doznalo da je živa, po zakonu trebalo je smaknuti je. Zato je ovdje Jeronim naveo rečenu poslovicu. A sad će kazati kako se Evagrije postarao, da dobije milost od cara u korist iste žene.

[17] Evagrije bijaše svećenik antiokijske crkve; a uz to čovjek vrlo bogat, i gospodar cielog sela Maronije. S njim se Jeronim i Inocencije bijahu poznali u Akvileji; odakle s njime podjoše u Iztok, i

metan, kad bih mislio, da sam vriedan izkazati njegove trude za Isukrsta; a opet ne bih ih mogao sasvim premučati, jer mi od radosti rieči prodiru iz usta. U istinu, tko bi mogao dostojno proslaviti onoga, čijemu straženju treba zahvaliti, što Auksencije, koji nepravedno držaše milansku stolicu, gotovo prije neg će umrieti bi ukopan,[18] i čije nastojanje pomože, da rimski biskup, skoro uhvaćen u mrežu urotnikâ, i predobi protivnike, i ne naškodi im, poslie nego ih nadvlada.[19] „Ali ovo ja s moje strane mimoilazim, zbog uzka prostora, i ostavljam da poslie mene drugi pripovjede.[20] Meni je dosta samo spomenuti svršetak našeg dogadjaja. Evagrije naročito otide k caru, molbama ga obrlati, zaslugama ublaži, staranjem dostiže, da pokloni slobodu onoj, kojoj se bijaše povratio život.

zajedno dodjoše u Siriju. Evagrije, premda rodom Grk iz Antiokije tako je dobro poznavao latinski jezik, da je preveo na latinski Atanasijev „Život sv. Antonija". Umr'o je g. 393.

[18] Milanski biskup Auksencije bi osudjen u rimskome saboru, po svoj prilici g. 369. Da se taj sabor sazove, pomoglo je zauzimanje Evagrijevo kod cara (*Patr. Lat.* XIII, 83, 128), koji je inače štitio Auksencija; jer ga držaše za katolika, dok je isti bio arijanac; i to bi uzrok što se Auksencije održa na milanskoj stolici do smrti (374.). Jeronim je dakle hotio kazati, da anatema udarena Auksenciju, pokopala je vas njegov ugled kod katolikâ; premda je još u životu bio, i sjedio na istoj stolici.

[19] Valentinijan I. bijaše dopustio antipapi Ursinu da se vrati u Rim, gdje ga njegovi pristalice primiše s velikim veseljem. Evagrije zauze se s toga kod cara za papu Damasa, i tako Ursin nakon dva mjeseca morade nanovo ostaviti Rim (*Patr. Lat.* II. cc; **Hefele**, *Conciliengeschichte* I, 739.).

[20] *Verum haec ipse equidem spatiis exclusus iniquis*
Praetereo, atque aliis post me memoranda relinquo.
Virgilius, *Georg.* IV, 147—148.

Poslanica II.[1]

Teodosiju i njegovim pustinjacima.[2]

Sadržaj. — *Moli Teodosija i druge pustinjake, koji življahu pod njegovom upravom, da mu izmole od Boga milost, te se bude mogao sasvim odreći svieta, pa njemu služiti u asketskom stanju.*

Ah koliko želim, da mi je sada biti u vašem zboru, i divnu vašu zadrugu, na podpunu radost svoju, prigrliti; premda oči moje ne zaslužuju ni vidjeti je. Imao bih pred sobom pustinju ugodniju od svakoga grada. Motrio bih mjesta, koja nemaju nikakvih susjeda, u kojima, kao da su neka prilika raja, stanuje množtvo svetaca. Ali jer su moji griesi uzrok, da čovjek kog je obuzela svaka opačina ne primi se u zajednicu s blaženima, zato umiljeno prosim, da me svojim moljenjem vi izbavite iz tmina ovoga svieta; budući da ne sumnjam, da vi možete to za me izmoliti. Pa kako sam prije, kad bijah kod vas, kazao svoju želju,

[1] Pisana g. 474.

[2] Kad Jeronim g. 473. putovaše u Iztok, prolazeći kroz Ciliciju (zemlju na jugoiztočnom primorju Male Azije), bijaše posjetio Teodosija (odprije samosamog pustinjaka, a onda opata drugih asketa), u njegovu manastiru blizu grada Rhososa. Baronio (a. 372, n. 44) ne sumnja, da je to onaj Teodosije čiji je život napisao Teodoret (*Hist. Relig.* c. 10. Opp. III, 1387.—1393.). — Ova je poslanica pisana iz Antiokije, prije nego će Jeronim skloniti se u kalcidsku pustinju; a iz nje se vidi, da je već bio naumio zakaludjeriti se.

tako i sada ne propuštam pismeno vam je izjaviti; zašto mi je ona dušu sasvim osvojila.

Sada do vas stoji, da se moja namjera izvrši. U meni je, da budem htjeti; a u vašim je molitvama, da budem htjeti i moći. Ja sam vam kao bolestna ovca, koja je od svega stada zalutala s puta. Ako me dobri pastir ne digne na rame svoje, i ne vrati u svoj tor (*Luc.* 15, 5), koraci će moji malaksati; i kad htjednem da se podignem, noge će me izdati. Ja sam onaj sin razsipnik, koji prosuvši vas dio što mi ga otac bijaše dao, još ne padoh pred koljena njegova (*Ib.* v. 13 ss.): još i ne počeh od sebe odgoniti omamljivanje priješnje razkalašenosti. Pa zašto se, ne ću reći prodjoh zla, nego malko stadoh da ga se mahnem, hudoba čas me u novu mrežu zapleće, čas stavlja izpred mene nove smetnje; i „obkoljava me odasvud morem, i odasvud morskim valovima“[3]. U ovim okolnostima, zaustavljen nasred vode, niti hoću[4] da se natrag vratim, niti sam vriedan ići napried. Ostaje još, da me po vašim molitvama vjetrić Duha svetoga dalje odvede, i doprati me k žudjenoj obali u luku.

[3] *Maria undique circumdat, et undique pontum.* Iz Enejide Vergilijeve (V. 9): dometnuvši glagol *circumdat*, i promienivši *coelum* u *pontum.*

[4] *Volo.* Drugi čitaju: *valeo.* Victorius opaža, da Jeronim to kaže, jer se bijaše zavjetovao, da će se zakaludjeriti.

Poslanica III.[1]

Kaludjeru Rufinu.[2]

Sadržaj. — *Obaznavši Jeronim, da je Rufin došao u Misir, od velike želje da ga vidi i s njim se razgovori, pozivlje ga k sebi u Siriju, jer sam ne može, sa slaboga svoga zdravlja, k njemu da dodje. Kazuje mu, kako se je osamio, jer mu umrieše drugovi Inocencije i Hila, a Bonos ode na jedan otok, da ondje provodi pustinjački život. Zatim potanko, a vrlo živahno i dramatički, opisuje mu Bonosovo sadašnje življenje.*

Premda sam i prije iz svetih knjiga znao, da Bog dariva više nego se u njega molbom ište, i da mnogo puta daje *što oko ne vidje, i uho ne ču, i um čovječji ne zamisli*

[1] Pisana g. 374.

[2] Rufin (340?—410.), s mnogo gledištâ u crkvenoj povjesti znamenita ličnost, rodjen od veoma ugledne obitelji u Konkordiji (v. Poslanicu X. bilj. 2.), zakaludjeri se još prije nego će se krstiti, i skloni se u neki akvilejski manastir, u kom svrši dio naukâ skupa s Jeronimom: kome postade pouzdani prijatelj. God. 374. podje u Iztok, i provede u Misiru više od tri godine. Odanle priedje u Jeruzolim (g. 377.) i osnova manastir na gori Maslinskoj. Oko god. 394. bi redjen za svećenika u istome gradu. Jeronim već se bijaše nastanio u Betlemu; i dva prijatelja življahu u pravoj ljubavi i najljepšoj slozi. Ali kad nasta origensko pitanje, Jeronim i Rufin nadjoše se u dva tabora. To ih razdvoji i zavadi. God. 397. (u crkvi Uskrsnuća, koja se sada zove sv. Groba) pomiriše se. Ali to bijaše zamalo. Rufin vrativ se na Zapad, objelodani u Rimu svoj prievod Origenova djela *Periarkon,* koje bijaše dalo povod svoj smutnji na Iztoku. Jero-

(1. *Cor.* 2, 9), ipak, premili Rufine, sad sam to izkustvom u samom sebi poznao. U istinu, ja koji mišljah, da će se namiriti moja smiona želja, ako uzajmičnim listovima budemo sebi u misli predstavljati, da smo jedan kod drugoga, čujem da već prohodiš misirske pustoši, i pohadjaš zborove kaludjera, obilazeći nebesku obitelj na zemlji[3].

O da bi mi sada Gospodin Isukrst dao, pa da i ja u najkraći čas prenesen budem, kao Filip k hadumu (*Act.* 8, 29 ss.), ili Abakuk k Danijelu (*Dan.* 14, 37), kako bih te milo zagrlio, i srdačno izljubio ona usta, štono su negda sa mnom ili se varala ili pametna bila.[4] Ali jer sam nedostojan, ne toliko da na taj način[5] ti dodješ k meni, koliko da bih sam pošao k tebi; i jer mi česte bolesti sasvim oslabiše tielo, nemoćno i kad je zdravo, mjesto sebe ovu ti poslanicu šaljem na susret, da te, uzicom ljubavi svezana, k meni dovede.

Prvom srećnom viesti, kojoj se nisam nadao, obradova

---

nim ustade tada na obranu zdravih bogoslovskih načela; i od tada Rufin bi mu najveći protivnik. — Rufin umrie u Mesini g. 410. — Ova je poslanica, kao i prošasta pisana iz Antiokije.

Valja mi ovdje opaziti, da Jeronim, pogledom na Rufina i na druge mnoge kojima je poslanice pisao, ne upotrebljava rieč *monachus* (kaludjer) u značenju u kom se ona danas uzimlje u zapadnoj i iztočnoj crkvi, — za prave redovnike, koji žive pod *regulom*, pod jednim starješinom, i bave se samo svojim spasenjem. Kaludjer je dakle, u smislu Jeronimovu, čovjek, koji se privatno posvećivaše savršenom kršćanskom življenju, a napose vječitoj čistoći; i obično ne jedjaše mesa ni pijaše vina, a nošaše osobitu haljinu, različnu od ostalih. — Vidi jošte poslanicu LIX., bilj. 2. i 33.

[3] Nebeska ili Božja obitelj na zemlji jesu oni koji, iz ljubavi prema Isusu, svojevoljno žive obdržavajući savršenu čistoću: kao što su pravi redovnici i redovnice.

[4] Može biti da nišani na njihove učeničke razgovore o poganskoj književnosti i filozofiji.

[5] To jest kao Filip k hadumu i Habakuk k Danijelu.

me brat Heliodor[6]. Nisam vjerovao da je istina što željah da bude; osobito jer i sam kazivaše, da je čuo od drugih, i jer stvar neobična ne dadijaše, da se govorkanju vjeruje. Dok ja sumnjah i moja se želja kolebaše, skloni me da povjerujem neki aleksandrijski kaludjer, što ga narod malo prije, iz pobožnog poštovanja, bijaše odaslao k misirskim izpovjednicima vjere i već voljom mučenicima,[7] o kome se očito znalo, da je najprvi donio onaj glas. Pored svega toga izpoviedam, da sam još dvoumio. On naime ne znadijaše ni otačbine ni imena tvoga; ipak činjaše se, da kazuje nešto više, jer potvrdjivaše što već drugi bijaše oglasio. Napokon pokaza se ciela istina. Veliko množtvo onih, koji (iz Misira) dolažahu, javljahu, da je Rufin u Nitriji[8], i da je otišao k blaženom Makariju[9]. Onda sam već sasvim vjerovao, i onda pravo bijaše mi žao što sam bolestan. I da nisam iznemogao, pa da mi od tjelesne slaboće nisu kao negve na nogu, ni žega ilijnskog sunca, ni more, svedj

---

[6] Ovo nije Heliodor kome su pisane poslanice XIV. i XXXVII., te koji bijaše putovao s Jeronimom u Iztok; nego je drugi Heliodor kaludjer (**Tillemont**, *Memoires* XII, 621, n. 7). Zove ga pak *bratom*, jer se kaludjeri tako medju se zvahu.

[7] Taj kaludjer bijaše poslan k onim biskupima i kaludjerima, koje car Valent arijanac za katoličku vjeru g. 372. bijaše dao prognati u Heliopol, fenički grad, blizu svete zemlje, u kome gradu ni jednog samoga čovjeka nije bilo da bi htio čuti ime Isusovo. **Baronius** 372, n. 79.

[8] To je nitrijska pustinja u donjem Egiptu, oko 40 kilometara od Nila, na zapad Kajiru. Prozvana je pustinjom nitrijskom od bližnjega sela uz jezero, iz koga Misirci vadjahu salitar (*nitrum — νίτρον*). Sam Rufin, u djelu *Historia Monachorum* (c. 21. Opp. p. 443), kaže nam da je onda u Nitriji bilo do pedeset manastira.

[9] Od dvaju svetih Makarija, što su u isto vrieme živjeli u onim krajevima, ovdje se razumije Makarije stariji (*Macarius Aegyptius*) rodjen u gornjem Misiru, koji je boravio u pustinji sketskoj (Skete), dan hoda daleko od Nitrije; dok je Makarije mladji (*Macarius Alexandrinus*) rodjen u Aleksandriji, živio u pustinji *ćelijicâ*, 3—4 sahata hoda razstavljenoj od Nitrije, kojoj jerarkično podpadaše. U pustinji ćelijica zaklonjahu se krepostniji nitrijski kaludjeri, željni više samoće.

putnicima nepouzdano, ne bi me mogli smesti, da svetom hitnjom ne krenem na put. Vjeruj mi, brate, da ni mornar, kad mu bura dosadjuje, ovako ne pogleduje na daleku luku, ni suhe oranice ovako dažda ne žele, niti ovolikom čeznjom majka ne čeka sina na krivuljastoj morskoj obali.

Kad me nenadnji vihar[10] od tebe odtrže, i nemilice razstavi me od onoga, s kojim me sveza ljubavi vezaše, „onda mi se nadvi iznad glave tamni kišni oblak;[11] i oko mene ne bijaše nego samo more, i samo nebo sa svih strana".[12] Napokon lutajući, a ni sam ne znajući kuda idem, pošto me bijaše satrla Tracija, Ponat i Bitinija, te putovanje preko sve Galacije i Kapadocije, i velika žega ciličke zemlje, ukaza mi se Sirija, kao najsigurnije pristanište topcu: gdje pretrpjevši zar što je god na svietu bolestî, izgubi jedno od dva oka; jer prieka ognjica ugrabi mi Inocencija, dio duše moje. Sad mi je naš Evagrije[13] jedino uživanje, i vaskoliki moj vid: čijim trudima ja, vazda boležljiv, dodajem vršak. Bijaše sa mnom i Hila, rob svete Melanije, koji čistoćom vladanja bijaše izprao mrlju robstva: pa mi i on povriedi još nezaraslu ranu.[14] Ali jer nam apostol brani žaliti one koji su umrli (1 *Thes.* 4, 13), i jer je preveliku moju tugu ublažila radostna viest što mi stiže, hoću da stvar tebi prijavim nek je saznaš, ako ti nije poznata, ili ako si je prije čuo, da se skupa veselimo.

---

[10] Iz ovih se rieči vidi, da se na Jeronima u Akvileji bijaše podiglo nekakvo veliko i nepravedno progonstvo; kao što smo u Predgovoru kazali.

[11] *Tunc* (tum) *mihi caeruleus supra caput astitit imber (Aeneid.* III, 194).

[12] *Tunc maria undique, et undique coelum.* U Vergiliju stoji: . . . . *coelum undique et undique pontus (Ib.* v. 193).

[13] V. Posl. I, bilj. 17.

[14] Hila nedvojbeno bio je oslobodjenik Melanijin, kad mu je bilo slobodno hoditi kud je htio.

Bonos, tvoj prijatelj[15], dapače moj, ili pravo rekavši naš, već se penje uz ljestve, koje u snu bijahu pokazane Jakovu[16] (*Gen.* 28, 12). On nosi križ svoj (*Matt.* 16, 24) i ne brine se za sutra (*Matt.* 6, 34), niti se obzire natrag (*Luc.* 9, 62). Sije sa suzama, da požnje s veseljem (*Ps.* 125, 5), i čini da mu lebdi nad pustinjom Mojsijeva otajstvena zmija[17] (*Num.* 21, 9). Izpred ove istine, nek se uklone čudesa nakićena lažima grčkoga i latinskoga pera. Eno mladić, koji je sa mnom izučio plemenite svjetovne nauke, koji bijaše vrlo bogat i medju vrsnicima osobito čašćen, ostavi mater, sestru i premiloga svoga rodjenog brata, pa kao neki novi naseljenik raja, nastani se na otoku,[18] što oko njega buči more i ladjama je pogibeljan, a strašila su mu šiljasti grebeni, goli krš i samoća. Nema ondje nikakva težaka, nikakva kaludjera. Ni mali Onezim,[19] koga znaš, kojim se kao bratom nasladjivao kad ga cjelivaše, nije mu nerazstavni drug u onolikoj pustoši. Sam ondje — o ne sam, jer je zajedno s njime Isukrst — vidi slavu Božju, koju ni apostoli ne vidješe nego u pustinji. Istina ne vidi gradova kulama obzidanih, ali je već njegovo ime uvedeno u spisak gradjana novoga grada (*Apoc.* 21, 2). Ježe mu se udi nagrdjeni od kostrieti; ali će tako lakše biti prenesen u oblake Krstu na susret (1 *Thess.* 4, 17).

---

[15] Bonos (*Bonosus*), koji je zajedno s Jeronimom učio u Rimu i bio mu desni drug i prijatelj: pa je s njime i putovao u Galiju. — Viest o Bonosovu dogadjaju bijaše Jeronimu saobćio sveti Kromacije akvilejski svećenik.

[16] Ljestve su znak uzilaženja u kršćanskoj savršenosti: *Scala* — veli sv. Basilije — *est ascensus ad perfectionem* (Ap. **A. Lapide**).

[17] To jest križ Gospodnji: *Effigies aenei serpentis suspensi, figuram designasse Dominicae crucis* (**Tertullianus,** *De Idol.* c. 5. Opp. I, 667). Ovo će reći, da je Bonos u svojoj pustinji gledao u Isusa razpeta na križu, kao što Izraelićani gledahu u Mojsijevu mjedenu zmiju, da ozdrave od zmijinjeg uijedanja.

[18] To bijaše jedan od dalmatinskih otoka (**Tillemont,** *Memoires* XII, p. 31; **Farlati** II, p. 51—52).

[19] Valjda mu to bijaše bratov sin (**Tillemont** l. c.).

Nema ondje nikakva načinjena jaza, da se liepe vode naužije; ali pije vodu života iz boka Gospodinova (*Joan.* 4, 13—14: 19, 34; *Apoc.* 22, 17). — Metni ovo sam sebi pred oči, premili prijatelju, i svukoliku svoju pažnju svrati na samo ono mjesto. Kad poznaš trud borca, onda ćeš moći hvaliti pobjedu. Oko svega ostrva stoji huka biesnoga mora, i grebeni izdubljeni razliežu se od udaranja talasâ o nje.[20] Zemlja ne zeleni se nikakvim biljem; i nad ravni, koja u premaljeću klija, nema nikakva hladnika da je zakloni. Strmenite stiene zatvoraju mjesto kao neku strahotnu tamnicu. On bez bojazni, neustrašiv, i po apostolu sav oružan od pete do glave (*Eph.* 6, 16—19), čas sluša glas Božji, kada čita sveto pismo, čas s Bogom razgovara se, kad se moli Gospodinu; i boraveći na otoku, možda, po Ivanovu primjeru (*Apoc.* 1, 9), nešto vidi[21].

Šta ti se čini, kakvim će sada spletkama sotona na nj navaljivati, kakve li mu zamještati zamke? Sjećajući se stare svoje lukavosti, može biti da će dražiti u njemu glad; ali već je njoj odgovoreno: *Ne živi čovjek o samome kruhu* (*Matt.* 4, 4). Valjda će mu iznositi pred oči bogatstvo i slavu (*Ib.* 8—9); ali će joj on reći: *Koji hoće da obogate, upadaju u stupicu i u napasti* (1 *Tim.* 6, 9). *Sva je moja slava Isukrst* (*Gal.* 6, 14). Uda iznemogla od posta težkim će mu nemoćima satirati; ali će je on odbijati apostolovom rieči: *Kad sam slab, onda sam jači* (2 *Cor.* 12, 10); i onom: *Moć* (Božja) *u slabosti* (bolje) *pokazuje se* (*Ib.* v. 9). Prietit će mu, da će ga usmrtiti; ali će iz njegovih usta čuti: *Želim razdriešiti se* (od tiela), *i biti s Krstom* (*Philip.* 1, 23). Puštat će na nj ognjevite striele; ali će ih on dočekivati štitom vjere (*Eph.* 6, 16). I da u kratko kažem: sotona će na nj ratovati, ali će njega Isukrst čuvati.

[20] Slika je uzeta iz Vergilija, premda je drugčije upotrebljena: . . . . *Et scopulis illisa reclamant — Aequora* (*Georg.* III, 261—2).

[21] Zna se, da Bog objavljuje svetima svoja otajstva u samoći. To hoće da kaže Jeronim. — Na drugi će način ovo isto spomenuti i u Posl. VII.

Hvala tebi, Gospodine Isuse, što imam onoga koji će ti se u dan tvoj[22] za me moliti. Jer ti — komu je svačije srdce odkriveno, koji iztražuješ tajne duša, i u dubini morskoj motriš proroka zatvorena u trbuhu velikačke životinje[23] — ti, velju, znaš kako smo ja i on zajedno od malena do snažne dobi uzrasli, kako su nas iste dojilje na krilo uzimale, isti odgojitelji grlili i milovali,[24] pa poslie nego dovršismo nauke u Rimu, kad nam na polubarbarskim obalama Rajne[25] jedna hrana bijaše i jedan stan, kako sam ja prvi zaželio tebi služiti.[26] Spomeni se, molim te, da ovaj tvoj zatočnik, negda je novak sa mnom bio. Ja sam uvjeren o obećanju veličanstva tvoga: *Tko nauči ljude a ne izvrši, bit će držan za najmanjeg u kraljevstvu nebeskome* (*Matt.* 5, 19). Neka on uživa vienac za svoje kreposti (*Jac.* 1, 12; *Apoc.* 2, 10); i za svakidašnje mučeništvo[27] obučen u stolu,[28] neka ide za Jaganjcem

[22] To jest u dan sudnji.

[23] Jonu.

[24] Iz ovoga se vidi, da Bonos nije rodjen u Akvileji, kao što rek' bi da Thierry tvrdi (*S. Jérome*, p. 40), nego u Stridonu.

[25] Iza dovršenih ondašnjih velikih škola u Rimu, Jeronim, da se još bolje izobrazi, pošao je u Galiju, gdje su onda po gradovima cvali nauci, te bilo dosta škola i prosvietljenih ljudi. Najviše je ustavio se u gradu Treviru, s uzroka što smo u Predgovoru ove knjige kazali.

[26] Jeronim ovim nahrcuje, da je on prvi Bonosa potaknuo na svetije življenje.

[27] Što čovjek sveti trpi u borbi s neprijateljima svoje duše, da učuva čistoću, poniznost, ustrpljivost i druge kreposti, sve je to pravo mučeništvo; jer svakim od tih djela praktično izpovieda svoju vjeru u Isusa. Zato je rekao sv. Grgur Veliki: *Et nos ergo sine ferro esse possumus martyres, si patientiam veraciter in animo custodimus (Dial.* III, 26).

[28] Stola (*stola, στόλη*) bijaše dugačka gornja haljina, od vrata pa do članaka, koju u Rimu upotrebljavahu čestite gospodje; ali u Grčkoj i na Iztoku nošahu je i ljudi (*Marc.* 12, 38; *Luc.* 20, 46). Jeronim pak ovdje razumije haljinu duhovnu bezgrješnosti, u kome smislu crkveni pisci često upotrebljavaju rieč *stola.*

*

(*Apoc.* 14, 4). Jer su mnogi stanovi u Otca (*Joan.* 14, 1), i *zviezda se od zviezde razlikuje u svjetlosti* (1 *Cor.* 15, 41), meni daj, da glavom dosegnem do pete svetaca tvojih; i jer željah što on izvrši, meni prosti što nisam mogao izpuniti, a njemu daj zasluženu plaću.[29]

Možda sam oduljio govor više nego dolikuje kratkosti poslanice; a to mi se svagda dogadja kad mi je kazati što o pohvalnim djelima našega Bonosa. Nego da se vratim na ono od čega sam se udaljio. Prema prijatelju, koji se dugo traži, jedva se nalazi, trudno se održava, molim te, nemoj da se obistini ona: „Daleko od oči, daleko od srdca". Nek se zlatom sja onaj kome je do toga, i za gospodske jestbine nek mu blistaju izvadjene iz ormarâ svietle kovine. Ljubav ne može se za novce kupiti. Ljubav je bezcjena. Prijateljstvo koje može prestati, nikad nije bilo pravo. — Da si mi zdravo u Isukrstu.

[29] Na žalost, povjest nam nije ništa sačuvala o Bonosu. Samo što Jeronim u Evsebijevu Dnevniku, što ga je sam popunio, dodaje g. 380. ime svoga prijatelja, i meće ga medju izvrstne kaludjere onog vremena (Opp. VII, 507).

Poslanica IV.[1]

Florenciju.[2]

Sadržaj. — *Jeronim doznavši za veliko dobro što Florencije činjaše kršćanima u Jeruzolimu, piše mu, izjavljujući mu svoju ljubav i kažući želju, te bi se medju njima zasnovalo prijateljstvo. U isto vrieme šalje mu gornju poslanicu za Rufina, čije krepostno življenje u velike hvali, i dodaje pozdrave.*

Koliko silan glas o tvome blaženstvu napuni mnoge narode, koji o tebi govore, možeš suditi iz ovoga, što ja prije započinjem te ljubiti nego poznavati. U istinu kako apostol veli, da su *griesi nekih ljudi očiti i pretječu sud.*[3] (1. *Tim.* 5. 24.), tako se naprotiv razglašuje slava tvoje

[1] Pisana g. 374.

[2] Florencije, koga na drugom mjestu Jeronim zove Florentinom (*Chronic.* a. 379. Opp. VIII, 507), nije nam poznat nego po onom što isti o njemu piše. Ali je to dosta da poznamo u njemu čovjeka Božjega, plemenito srdce, liepu dušu, velikog kršćanskog dobrotvora. Odakle je rodom bio ne znamo. Nastanjen bijaše u Jeruzolimu, a pripadaše asketskome staležu. Naš svetac meće ga u najodličnije kaludjere onog doba (*L. c.*); a toliko je bio milostiv, da ga svak zvaše *siromaškim otcem.* (*Ibid.*). I same knjige svetog Pisma (koje u ono doba veoma je težko bilo nabaviti), što bi ih imao, rado bi davao drugome, kad bi ih tko zaželio.

[3] To će reći, da onakove griehe svak osudjuje, još prije nego su na sud doneseni.

poštovanosti;[4] pa se drži ne toliko da je hvale vriedan tko te rado ima, koliko da čini zlo djelo tko te ne ljubi. Ne ću spominjati bezbrojnu čeljad u kojoj si Isukrsta podpomogao, prehranio, zaodjenuo, pohodio; ali što si u potrebi pomogao brata Heliodora,[5] moglo bi činiti, da i niemi progovore. Kojom blagodarnosti, kojom hvalom on kazivaše kako si ga njegovao u nezgodama njegova putovanja na sveta mjesta! tako da ja, onaj vrlo spori, koga je bolest izglodala, krilatim, što se reče, nogama,[6] ljubavlju i željom pokrenut, dolazim k tebi da te pozdravim i zagrlim. Čestitam ti dakle, i molim Gospodina, da se dostoji utvrditi naše prijateljstvo koje se sada zameće.

Budući pak da je brat Rufin sa mnom vezan nerazdionom bratskom ljubavlju, a kaže se da je sa svetom Melanijom došao iz Misira u Jeruzolim, molim ne budi ti težko izručiti mu poslanicu, što je prilažem k ovoj tvojoj.

Nemoj mene cieniti po njegovim krepostima. U njemu ćeš opaziti jasne znakove svetosti. Meni pak, pepelu, grudi gline, koja ni mrve ne vriedi, i već puhoru čim se obrnem,[7] dosta je, da slabim svojim očima podnesem svjetlost njegova vladanja. On se istom umi,[8] pa je čist i bieli se kao snieg: ja okaljan svakom gnusobom griehâ, dan i noć čekam sa strahom, kad će se tražiti da izplatim do zadnjeg novčića (*Matt.* 5. 26). Nego jer Gospodin drieši okovane u gvoždja (*Ps.* 145, 8), i počiva na poniznome, i na onome koji drkće

[4] U tekstu je: *tuae dilectionis*. Ali kako glagol, iz koga ova rieč izlazi, znači ne samo *ljubiti*, nego i *mnogo poštovati*, tako su nju kršćanski pisci mnogo puta upotrebljavali kao tituo, kad bi na koga upravljali rieč.

[5] Vidi u prošloj Posl. bilj. 6.

[6] Kao što, po basni, bijahu noge Merkurijeve. Jeronim hoće da kaže, kako čuvši što je Florencije učinio Heliodoru, k njemu odmah namah u duhu ide, da ga pozdravi i zagrli. — Kako dolikuje epistolarnome stilu, u tekstu upotrebljava se perfekt mjesto prezensa.

[7] Kao što pada puhor sa sagorjene glavnje, kad je obrćeš.

[8] To jest istom bi kršten.

od rieči njegovih (*Is.* 66, 2), možda će reći i meni, koji ležim u grobu griehâ: Jeronime, izadji na dvor (*Ioan.* 11, 43).

Častni svećenik Evagrije vrlo ljubezno pozdravlja te; a obojica, združenim poštovanjem, šaljemo pozdrav bratu Martinijanu,[9] koga ja želim vidjeti; ali sam svezan u verige bolesti. — Da si zdravo u Isusu.

[9] Mnogi ciene, da je to slavni, kod Grkâ, sveti Martinijan pustinjak (**Tillemont**, XII, 37—39), koji življaše u ono vrieme na jednom brdu kod Cezareje u pustinji.

Poslanica V.[1]

Florenciju.

Sadržaj. — *Odgovarajući na pismo Florencijevo, javlja mu, da se već nastanio u kalcidskoj pustinji. Zatim pita u njega neke knjige; a nudi mu od svojih knjiga, ako bi mu koje trebovale, jer ih sam ima izobila. Napokon izvješćuje ga o učitelju njegova mladoga roba.*

Kad ja već boravljah u ovome kraju pustinje, koji se od Sirije tja do Saracenâ proteže,[2] bi mi doneseno pismo tvoje poštovanosti; koje pročitav, toliko se u meni nanovo razpali želja da idem u Jeruzolim; te u malo mi ne bi na štetu načinu života[3] što mi ljubavi bi na korist. Dakle, prema onome što sam sada vriedan, mjesto sebe stavljam ti pred oči svoj list; pa ako i nisam kod tebe tielom, a ono bar evo me k tebi ljubavlju i duhom, moleći te svim srdcem, da naše mlado prijateljstvo, Isukrstovom svezom sastavljeno, nikada ne razvrgne ni dužina vremena, ni daljina mjestâ; nego gledajmo da ga bolje utvrdimo medjusobnim poslanicama. One nek lete izmedju nas, one nek idu jedna drugoj na susret, nek one s nama govore. Ljubav

[1] Pisana g. 375.

[2] O pustinji kalcidskoj vidi što smo kazali u Predgovoru, čl. V., s početka.

[3] U malo me, to jest, ne iztrže iz pustinje, gdje sam se poduzeo da ću živjeti.

ne će mnogo izgubiti, ako se ovakim razgovorom bude zabavljala.

Brat Rufin dakle, kako mi pišeš, još nije došao. Nego ako i dodje, slabo će se zadovoljiti moja čežnja; jer ga ne ću vidjeti; budući da bi on bio od mene razstavljen tako velikim prostorom, te se ne bi mogao ovamo uvratiti; a mene bi zaustavljale granice pustinje, koje sam se dokopao: pa mi već nije slobodno ono, na što sam volju imao.[4] Poradi toga molim ga i sam, a i tebi se najtoplije molim, da mu zaišteš, nek ti da prepisati Tumačenja blaženog Reticija augustodunskog biskupa,[5] kojima je isti uzvišenim govorom objasnio Pjesmu nad Pjesmama.

Jer mi je pisao neki starac Pavao, iz otačbine rečenog brata Rufina, da su u ovoga njegova Tertulijanova djela, koja silno ište natrag, zato molim takodjer, da mi od svoga prepisivača dadeš na hartiji napisati one knjige, što ćeš iz priloženoga spiska vidjeti, da mi nedostaju. Želim jošte, da za me činiš prepisati Tumačenja Psalama Davidovih i djelo vrlo rječito, svetog Hilarija *O sinodima,*[6] koje sam mu ja svojom rukom u Treviru prepisao. Ti znaš, da je hrana kršćanskoj duši razmišljati dan i noć o zakonu Gospodnjemu (*Ps.* 1. 2).

Druge primaš na stan, utješavaš, novcem pomažeš. Meni ako daš što od tebe pitam, dao si mi sve. A jer po daru Božjem izobilujem knjigama sv. Pisma, naizmjence zapoviedaj, poslati ću ti što god hoćeš. I ne misli da će mi biti težko, naložiš li mi što; zašto imam učenika koji

[4] Ovim osvrće se na želju koju bijaše izkazao Rufinu u poslanici, što mu pisa iz Antiokije (Posl. III.), veleć mu, kad bi mogao da bi k njemu poletio.

[5] Reticije *(Rheticius)* bijaše na glasu za vremena Konstantina Velikog. Osim *Tumačenja Pjesme nad Pjesmama,* napisao je veliko djelo protiv Novacijana (**Bardenhewer,** *Patrologie* — 1901. — p. 199).

[6] To su dva poznata djela svetog Hilarija: *Tractatus super Psalmos* (Opp. I. 231—908), i *Liber de Synodis seu de fide Orientalium.* *(Ib.* II, 479—546).

se bave prepisivanjem starinskih rukopisa[7]. Ali ne obećajem ovu ljubav za ono što ištem od tebe; već te nudim, jer brat Heliodor kaza mi, da tražiš mnogo koješta o sv. Pismu, i da ne možeš naći. Ili ako imaš sve, ljubav počinje sebi više prisvajati, više iskati.

Svećenik Evagrije, dok još ja bijah u Antiokiji, preda mnom više puta ukori učitelja tvoga mladoga roba, o kojemu si izvolio pisat mi; jer je nesumnjivo da ga je on zaveo. Njemu isti odgovori: „Ja se ne bojim ništa". Kaže, da je sam bio odpušten od svoga gospodara, i veli: „Evo roba ovdje; te ako vam je po volji, pošljite ga kud hoćete. Mislim da ne pogrješujem, što skitnici ne dam da pobjegne dalje"[8]. — Zašto ja, u ovoj pustinji budući, ne mogu nastojati o stvari što si mi preporučio, zamolio sam moga premilog Evagrija, da koliko zaradi tebe, toliko zaradi mene, brižljivo nastavi posao. — S Bogom ostaj.

[7] *Habeo alumnos qui antiquariae arti serviunt.* — *Antiquaria ars,* veli Forcellini, *est qua scite et docte antiqui codices leguntur, recensentur et describuntur.*

[8] Učitelj, o kome je ovdje govor, vidi se, da je bio jedan od onih pedagoga, koji su u kućama poučavali djecu, a i sami bijahu robovi. On se pravdaše Evagriju ovako: da se sam ništa ne boji; jer ako i jest bio rob, da ga je gospodar (Florencije) odpuštao; a što se tiče mladoga roba, da ga on nije ni podgovorio ni zaveo, već da je isti svojevoljno od gospodara pobjegao.

Poslanica VI.[1]

Djakonu Julijanu.[2]

Sadržaj. — *Ogovara šalimice svoje mučanje, obećavajući, da će mu unapried često pisati. Kazuje mu zatim, kako ga je obradovao glas o uztrajnosti svoje sestre u dobroj odluci, i preporučuje mu, da ga često obavješćuje o njezinu dobrom podnošenju; a uzput kaže, kako ga ne boli glava što ga neki klevetnik opada.*

Starinska je poslovica: Lažívci su krivi, što im ni istina nije vjerovana. Vidju, da se to dogodilo meni; jer me koriš, da ti ništa ne pišem. Ako rečem: pisao sam više puta; a s nepomnje knjigonošâ listovi su se izgubili, odgovorit ćeš: to je staro izpričavanje svih onih, koji ne pišu. Ako rečem: nisam imao po kome poslati listova, odvratit ćeš, da su odavle mnogi tamo išli. Ako stanem

[1] Pisana g. 374.

[2] Julijan, koga starinski rukopisi pogrješno nazivlju *akvilejskim* djakonom, bijaše djakon Jeronimova zavičaja, Stridona: gdje je svoju crkvenu službu vršio. Da je to bio čovjek Božji, već iz toga razabiramo, što je on nanovo k Bogu obratio Jeronimovu sestru, i što je isti njegovoj brizi i duhovnome upravljanju nju predao. A ovo je opet dokaz, da Julijan nije bio akvilejski nego stridonski djakon. Inače, kako je mogao, stojeći u Akvileji, nju u dalekom Stridonu obratiti i njom upravljati? Što se pak tiče rukopisa, na koje se Vallarsi pozivlje, dosta je, da je kakav stariji prepisivač pogrješno napisao *Aquilejensem* mjesto *Stridonensem,* njegova grieška mogla je lako prieći u neizbrojne rukopise.

uvjeravati, da sam ih baš njima izručio, oni, jer ti ih ne predadoše, udarit će u bah; i tako, daleko budući mi jedan od drugoga, stvar se ne će izvesti na čistac. Što dakle da radim? Bez svoje krivice iskat ću proštenje; jer kad sam iztisnut iz zgodna položaja, cienim, da mi je bolje pitati mir, nego izazvati borbu, ne znajući čija će biti pobjeda:[3] premda me bijahu obrvale i neprekidne tjelesne bolesti i duševni jadi; te sam pri blizkoj smrti gotovo i sam sebe bio zaboravio. E ne pomisliš da ovo nije istina, izvest ću ti svjedoka, kao što govornici, iza dokazâ, čine. Taj svjedok jest sveti brat Heliodor, koji ovdje bijaše: koji, kad htjede da će sa mnom stanovati u pustinji, ukloni se jer ga nagnaše u bieg moje opačine.

Nego svu će moju krivicu opravdati sadašnja moja govorljivost, jer, kako veli Horacije u satiri, „svi pjevači imaju ovu manu: kad ih mole prijatelji, ne će da pjevaju; kad to čine od svoje volje, ne će da prestanu".[4] Odsele, tako ću te zasuti snopima listova; te ćeš naprotiv počet me moliti, da ti ne pišem.

Imam radost, da moja sestra, tvoja u Isukrstu duhovna kći, drži se onoga, što je preduzela; kako mi ti najprvi javljaš: jer ovdje, gdje se sada nalazim, ne samo što ne znam šta se u mom zavičaju dogadja, nego ni ima li već na svietu moj zavičaj.[5] Pa ako me i komsa hiberska zmija[6] opakim svojim ustima, ja se ne ću bojati ljudskoga

[3] Jeronim elegantno upotrebljava izraze, koji su u običaju kod boraca i ratnikâ.

[4] *Omnibus hoc vitium est cantoribus, inter amicos,*
Ut nunquam inducant animum cantare rogati,
Injussi nunquam desistant . . . . (*Satir.* I, 3, 1—3). Jeronim je drugi i treći stih ovako sažeo: *rogati ut nunquam cantent, injussi nunquam desistant.*

[5] Jer barbari već prije desetak godina bijahu počeli pustošiti Dalmaciju.

[6] Kako je prije kazao, da ima radost, tako sada nastavlja, da mu nije stalo, i da se ne boji što ga s obraćenja njegove sestre, onaj protivnik opada. A evo što o tome protivniku piše učeni benediktinac: „Ta zmija ili hidra bijaše svećenik Lupicin, pastir — najamnik i nevaljalac, koji je možda bio dionik u posrtaju i griehu Jeronimove sestre. Poslie klevetaše na brata joj" (**Martianaeus**). Jeronim u poslanici koja dolazi za ovom, predstavlja Lupicina kao vrlo nedostojna biskupa. Velim *biskupa,* zašto Jeronim proste svećenike ima običaj zvati prezbiterima: a za Lupicina upotrebljava rieč *sacerdos,* kojom i drugi mnogi sveti otci (Ciprijan, Augustin, Ambrosije, Inocencije I.) naznačuju biskupe (**Du Cange**, *Glossarium*). Ako Stridon nije bio biskupsko mjesto, mogao je ipak Lupicin biti biskup, a opravljati onu parokiju. U četvrtom vieku bilo je ne samo u Iztoku, nego i na Zapadu, i u Italiji, i blizu Rima, seoskih biskupa, poznatih pod imenom *chorepiscopi,* koji redom bijahu pravi biskupi, ali im jurisdikcija bi ograničena; i sami biše podredjeni gradskim biskupima (**Civiltà Cattolica**, 1904, vol. 4. p. 203 ss.). Istina, u našim krajevima ne zna se, da je ikad bilo korepiskopâ. Lupicin je medjutim mogao biti jedan od takovih, tko zna gdje, pa s nepoznatih uzroka doći ili pribjeći u ondašnju Dalmaciju, i od redovitog biskupa, čijoj oblasti podpadaše Stridon, biti mu povjerena duhovna uprava onog mjesta. — Još ću jednu smjerno iztaknuti. Ako je istina, da Jeronim Lupicina nazivlje *hiberskom* (španjolskom) zmijom, moguće je, da je isti bio rodom Španjolac. Rekao sam prije, ako Stridon nije bio *biskupsko* mjesto; jer to baš nije dokazano. Dapače u aktima nicejskog sabora (g. 325.) medju podpisima dolazi neki *Domnus Stridonensis ex Pannonia.* Valja medjutim priznati, da kritici sumnje o vjerodostojnosti onih podpisa.

suda, jer će moj sudac biti Bog; i vladat ću se po onoj što netko reče: „ako se sviet sruši, ruševine udarat će u (me) neustrašiva".[7] Zbog nje molim te, da se sjećaš apostolove opomene, kojom nas uči, da naše djelo mora ostati[8] (1 *Cor.* 3, 13—14); te njezinim spasenjem sebi dobiješ plaću od Gospodina, a mene radostnijim učiniš, javljajući mi često ono što će nam biti u Krstu zajednička slava.

---

[7] *Si fractus illabatur orbis,*
Impavidum ferient ruinae (**Horatius**, III, 3, 8—9).

[8] Pavao je htio reći, da će za svoje djelovanje primiti plaću onaj čije djelo ne će moć sažeći oganj na dan suda, nego će ostati čitavo; a Jeronim u drugom značenju uzimlje Pavlovu riеč, naime, da gledamo, kako nam dobro djelo ne će propasti, nego će se održati; primjenjujući to na obraćenje svoje sestre.

Poslanica VII.[1]

Kromaciju, Jovinu i Evsebiju.[2]

Sadržaj. — *Na njihov zajednički list odgovara svim trima skupa. Obasiplje hvalama njihovu zajednicu. Osvrće se na dogadjaj Bonosov. Preporučuje im svoju sestru moleći, da je čestim listovima utvrdjuju u dobroj odluci. Govori o svome kukavnom zavičaju i o biskupu Lupicinu. Dodaje pozdrave.*

Hartija ne smije razstavljati one koje sjedini medjusobna ljubav; i jer se tako dobro hoćete, da vas trojicu veže ljubav ništa manje nego li je dvojicu združila krv, ne treba da dielim izmedju vas poslanicu što sam dužan pisati vam. Dapače, kad bi stvar bila moguća, ja bih skupio u jedno najmanje slovce vaša tri nerazstavna imena; budući da me na to pobudjuje samo vaše pismo: tako da dući da mogah misliti, da ste tri u jednome, a jedan u trima.[3]

[1] Pisana po svoj prilici u prvoj polovini 375.

[2] Ovo su tri prijatelja Jeronimova iz Akvileje. Prvi i treći bijahu rodjena braća, a Jovin njihov nerazdjelni drug, i kaludjer kao i oni: te sva trojica življahu u istoj kući, s materom i sa sestrom dvojice braće. Kromacije već tada bijaše svećenik, Evsebije djakon, a Jovin arhidjakon one crkve. Kromacije, po smrti sv. Valerijana († 381), izadje za akvilejskog biskupa. Sva tri bijahu pisali Jeronimu, i obaviestili ga o dogadjaju Bonosovu (V. Posl. III.).

[3] Jer mu sva tri ne bijahu pisala nego jedan list; a to rukom svih triju: svaki od njih nešto ondje napisavši. O sebi pak kaže, da bi skupio, kad bi moguće bilo, u jedno slovce sva tri njihova imena; jer bi na taj način htio da svaki od njih vidi, kako je u ovoj poslanici sve, pa i svako slovce, jednako svim trima namienjeno.

Kad mi vaš list, što mi ga posla sveti Evagrije, bi donesen u ovaj kraj pustinje, koji čini prostranu granicu izmedju Siraca i Saracena, toliku sam radost imao, da se osjećah srećniji nego Rimljani kada Marcelovom bitkom kod Nole[4] bi prvi put, poslie boja kod Kane, potučena Hanibalova vojska: jer premda me često pohodi rečeni brat Evagrije,[5] i pazi me kao sina svoga u Isukrstu, ipak, zašto nas velika daljina razstavlja, kad podje od mene toliku mi žalost za sobom ostavi, koliko mi veselje donese kad dodje k meni. Sada pak zabavljam se vašom poslanicom, nju grlim, ona se sa mnom razgovara; ovdje ona sama zna latinski: jer amo valja ili naučiti barbarski nesavršeni jezik, ili šutjeti. Koliko god puta po poznatom rukopisu sjetim se premilih vaših lica, toliko puta ili ja nisam ovdje, ili ste ovdje vi. Vjerujte ljubavi, koja istinu govori, i dok pišem ovu poslanicu, ja vas vidju.

Što se tiče vašeg lista, prije svega žalim gdje, pored ovolikog mora i kopna što su medju nama, ovako mi maleno pismo opremiste: već ako sam to zaslužio, budući da ja vama, kako velite, prije ne pisah. Držim, da vam nije nedostajalo hartije, zašto Misir dava taj trg. Pa ako je Ptolomej kojegdje bio zatvorio more[6], kralj je Atal[7] iz

[4] Kod Kane u Apuliji, g. 216. pr. Is., Hanibal je porazio Rimljane. Iza toga, kad Hanibal udari na Nolu, suzbi ga vojskovodja Marcel, i to bijaše velika moralna dobit, jer su se tim opet ohrabrili Rimljani. — Retorska slika, koju Jeronim ovdje upotrebljava, uzeta je iz Cicerona (*Brutus*, 3).

[5] S lakoničkoga stila Jeronimova, logičku svezu izmedju ovoga i prošlog perioda, valja nam tražiti u auktorovoj misli. On hoće da objasni zašto ga je onoliko obradovala njihova poslanica, pa kao da veli: Ne čudite se tome; jer pored svega što me Evagrije često pohodi, ali jer me njegov odlazak razžalosti, vaša poslanica, koja mi je zgoljna utjeha, valjalo je, da me onoliko razveseli.

[6] Da se po književničku našali, spominje ono što Plinije kaže, da se dogodilo za Ptolomeja VII. (*H. N.*, XIII, 21.).

[7] Atal III, pergamski kralj († 133. pr. Is.), koji ostavi Rimljanima u nasljedstvo svoje blago i svoju državu: *Populus romanus bonorum meorum haeres esto.*

Pergama poslao kože priredjene za pisanje, da nestašicu hartije naknadi koža, kojoj se od koljena na koljeno sve do nas sačuvalo ime *pergamenat*. Što dakle? Hoću li misliti, da je unaglio knjigonoša? Dosta je jedna noć, da se napiše ma koliko duga poslanica. Ili da bijaste zabavljeni kakvim poslom? Nijedna potreba nije veća od ljubavi. Ostaje još dvoje: ili da ste bili lieni pisati, ili da sam ja tako zaslužio. Od ovog dvoga, volim na vas baciti krivicu za lienost, nego li sebe okriviti da nemam ljubavi[8], pa da sam to zaslužio: jer se nemarnost lakše može izpraviti, nego li se ljubav stvoriti.

Bonos, kako mi pišete, kao riblji sin[9], traži vodu: ja okaljan starim griesima, tražim, poput baziliska[10] i skorpije, suha mjesta. On već nogom staje zmiji na glavu (*Luc.* 10, 19): ja sam i sada hrana zmiji, koju je Bog osudio da jede zemlju (*Gen.* 3, 14). On se već može uzpeti na stepen, na kome se pjeva posljednji psalam pe-

[8] U tekstu nema ovih rieči *da nemam ljubavi;* ali ja sam ih pridodao dopunjujući elipsu auktorovu, da nam objasni ono što će sam odmah kazati o ljubavi. U istinu pak, kad bi Jeronim bio zaslužio, da mu onako kratko pišu, tim bi se već predpostavljalo, da u njemu nema prave ljubavi prema njima.

[9] Quasi filius *ἰχθύος*. Stari kršćani bijahu sabrali u pet grčkih slova temeljni nauk vjere: *ι, χ, ϑ, υ, ς,* koja znače: *Isus (Ἰησοῦς), Krst (Χριστός), Božji (Θεοῦ), Sin (Υιός), Spasitelj (Σωτήρ)*. A kako riečsložena od istih slova glasi *ἰχθύς*, i znači *ribu*, tako riba naslikana u svetim mjestima, izazivala je u pameti misao o Isusu Sinu Božjemu, Spasitelju svieta. Jeronimu je dakle Bonos *sin ribe*, sin prave vjere i nauke, koji zaradi Isusa sve ostavi, pa kako riba živi u vodi, zakloni se usred mora na neko dalmatinsko pustošno ostrvce (V. Posl. III.).

[10] Bazilisk jest neka zmija. U svetom Pismu *regulus* i *basiliscus* ista su stvar (*Ps.* 90, 13; *Is.* 59, 5). Sv. Jeronim upotrebio je šest puta prvu rieč (*Prov.* 23, 32; *Is.* 11, 8: 14, 29: 30, 6: 59, 5; *Jer.* 8, 17), da njom označi razne palestinske zmije, koje se u tekstu židovskome zovu različnim imenima (**Vigouroux**, *Dict. De la Bible*, I, 1495). — Što se u staro vrieme pripoviedalo o bazilisku (carskoj zmiji) kao o nekakvu zmaju, koji je i samim pogledom ubijao životinju i ljude, basna je. O njemu još ćemo vidjeti u Posl. XLVII. bilj. 5.

njanja[11] (*Ps.* 133): meni, koji plačem na najdonjem stepenu, ne znam, hoće li ikad poći za rukom te reknem: *Podigoh oči svoje ka gorama, odakle će mi doći pomoć*[12] (*Ps.* 120, 1). On usred biesnih valova ovoga svieta, baveći se u sigurnom mjestu ostrva, to jest u krilu crkve, možda, po Ivanovu primjeru, da jede knjižicu[13] (*Apoc.* 10, 9—10): ja ležeći u grobu svojih opačina, svezan uzicama griehâ, čekam da mi Gospodin, kao što je pisano u Evandjelju, podvikne: Jeronime, izadji na dvor (*Joan.* 11, 43). Bonos, velju, jer je, po proroku, sva sotonska snaga u bokovima[14] (*Job* 41, 11), uze pojas svoj i odnese ga preko Eufrata, i sakri ga u kamenu razsjelinu; a po tom, našav ga otruhnuta[15] (*Jer.* 13, 4, 7), zapjeva: *Gospodine, u tvojoj su vlasti bokovi moji* (*Ps.* 138, 12). *Pokidao si okove moje: žrtvu za hvalu*

[11] To jest na vrh kršćanske savršenosti. Ovdje treba opaziti, da Jeronim ima u vidu *psalme graduale* (119—133), koji se tako nazivlju, ili jer ih židovski narod, uzilazeći u Jeruzolim, pjevaše po jedan na petnaest postaja (drugi misle na petnaest stupanja nekih stepenica što vodjahu u crkvu), ili zbog tako zvanoga ritma postupnosti, koji stoji u tome što smisao istih psalama postupno napreduje, i po neki način penje se od stiha do stiha. — Budući dakle, da je savršenost kao stepenice uz koje se valja penjati, on veli, da Bonos već se može popeti na najgornji stepen, i pjevati posljednji psalam gradual.

[12] To jest, da s najdonjeg stepena koračim na drugi, pa zapjevam drugi psalam (*Levavi oculos meos*).

[13] Jesti knjigu, znači mozgati o njoj, i uzeti u pamet što je u njoj kazano. — Ovdje se razumiju kakove osobite Božje objave (V. Posl. III, bilj. 2).

[14] Joba zove prorokom, zašto je prorokovao uskrsnuće tjelesa; a što Job govori o *behemotu* (hipopotamu), u prenesenom i moralnom smislu primjenjuje na sotonu i na grieh nečisti, na koji sotona najviše napastuje ljude, i njim ih najviše predobiva, i čini svojim robovima.

[15] Pojas, kojim se bokovi stežu, znamen je djevičanstva i čistoće (**A Lapide**, *in hunc loc.*). Jeronim je htio kazati, da je Bonos, poput Jeremije, sakrio svoj pojas u kamen, to jest, u Isukrsta, koji je kamen (1 *Cor.* 10, 4); pa njegovom milošću, da je učuvao svetu čistoću.

priniet ću tebi (*Ps.* 115, 7). Mene Nabukodonozor[16] u verigama odvede u Babilon (*Ezech.* 19, 9), to jest baci me u smetnju pameti: ondje metnu na me robski jaram: ondje, provukavši mi brnjicu kroz nozdrve (*Is.* 37, 29), naredi mi, da pjevam sionsku pjesmu (*Ps.* 136, 3). Ja mu rekoh: *Gospodin drieši okovane, Gospodin prosvjetljuje sliepe* (*Ps.* 145, 8). Da jednom rieči dovršim izticanje razlike: ja molim za oproštenje, on očekuje krunu.

Moja sestra, čedo je u Isukrstu svetoga Julijana. On posadi, vi zalivajte: Gospodin će dati, da će uzrasti (1. *Cor.* 3, 6). Za udarac, koji mi sotona bijaše zadala, Isus pokloni mi nju, učinivši je od mrtve živu.[17] Ali, kako reče neznabožački pjesnik, ja se za nju bojim svega, i gdje nema nikakve pogibli.[18] Znate sami kako je klizav put mladosti, na kome se i ja okliznuh, a i vi po njemu ne bez straha hodiste. Stupajući ona sada na taj put, treba da je opomenama svi pomažete, i utješavanjem podupirete; treba, to jest, da vaša svetost čestim poslanicama nju osnaži. I zašto ljubav sve podnosi (*1. Cor.* 13, 7), zato vas molim,

[16] Nabukodonozor, babilonski kralj, ovdje znači sotonu; čija je slika Nabukodonozor bio (Cf. **A Lapide**, *Habac.* 1, 9, *ad fin*). — Onim što dodaje da mu je isti naredio, da pjeva sionsku pjesmu, hoće da kaže, kako se sotona još s njim podrugivala.

[17] Udarac, o kome ovdje govori to je onaj veliki vihar, što ga je spomenuo u Poslanici Rufinu; ali moralo je biti nešto vrlo težko, kad kaže, da mu je za to Isus dao sestrino obraćenje. A što se iste mu sestre tiče, dogadjaj nam nije poznat. Ali iz onoga što Jeronim o njoj ovdje spominje, možemo nagadjati, da se djevojka, rodjena od dobrih kršćanskih roditelja, prije bila obećala bogoljubnom životu — možda i djevičanstvu — pa se poslie razpuštala, i stala živjeti po svjetovnu; a nije nemoguće da bijaše zametnula kojekakvo prijateljstvo (V. u gornjoj Poslanici bilj. 6), iz koga je iztrže nastojanje Julijanovo, i vrati je na prijašnji način života. Da što gore bude bilo, Jeronim, ako i veli, da je nju Isus od mrtve živu učinio, drugčije bi pisao. Još k tome trudno je vjerovati, da bi zahtievao od onakovih ljudi, pa i od samoga biskupa Valerijana, da njoj često listove pišu. Bio bi se zadovoljio iskati za nju pomoć njihovih molitava.

[18] Po Vergilijevu polustihu: *Omnia tuta timens* (Aeneid. IV, 298).

da izprosite pismo i u pape[19] Valerijana, e se ona bolje ukriepi: jer znadete, da se u djevojkama volja ponajviše utvrdjuje, ako vide, da se za nje stariji brinu. U istinu to je od potrebe, zašto u mome zavičaju — gdje prostačka neuljudnost jest domorodna — trbuh je Bog (*Phil.* 3, 19), i živi se bez ikakve brige za svoju budućnost; i svetiji je onaj, koji je bogatiji. Još k tome jest ondje biskup Lupicin,[20] po dobro poznatoj pučkoj poslovici: „svaki lonac nadje svoj poklopac“, i po onoj rečenici, kojoj se, kako piše Lucilije, nasmija, jednom u svome životu, Kraso,[21] i što je namjenjena magarcu kad jede sikavicu: „kakve usne, onaka i salata“. Naravno, neka prošupljenom ladjom vlada nesposoban krmar, i sliepac nek vodi sliepca u jamu (*Matt.* 15, 14), i nek je taki upravitelj, kakvi su oni koji su upravljani.

S poštovanjem, vama poznatim, pozdravljam mater vas sviju, koja, dok je vaša drugarica u svetosti, preteče vas u ovome što je take sinove rodila; te se pravo može reći, da je zlatna utroba njezina. Zajedno s njome pozdravljam i vaše sestre, kojima se svak mora diviti,[22] jer nadjačaše spol i sviet; i pošto nabaviše ulja izobilno,

[19] Naziv *papa* s prva davaše se svim biskupima, a kadšto i prostim svećenicima; dok na Zapadu, od VI. vieka, postade osobitim nazivom poglavara sve crkve, rimskog biskupa. Na Iztoku aleksandrijski patrijar i sada nosi častni naslov *papa*.

[20] Vidi u prošastoj Poslanici bilj. 6.

[21] Govori o starijem Krasu (*Lucius Licinius Crassus*), govorniku; jer pjesnik satirâ *Lucilius*, čije svjedočanstvo navodi, umrie po vieka prije triumvira Marka Krasa.

[22] Imam pri ruci tri izdanja (Migneovo, mletačko od g. 1766., i parižko od 1609.), i u svima čita se: *suscipiendas cunctas* (al. *cunctis*). Ja sam se usudio promieniti za svoj prievod *suscipiendas* u *suspiciendas:* jer inače imali bismo nejasan smisao. Govoreći o sestrama Kromacijevim i Evsebijevim, što bi moglo značiti *suscipiendas?* Da ih svak mora *prihvaćati, primati, priznavati, uzeti pod okrilje . . .?* — Forcellini u obće opaža, da je glagol *suscipio,* kadšto i u pečatanim i u rukopisnim knjigama pobrkan s glagolom *suspicio.*

čekaju dolazak zaručnikov (*Matt.* 25, 1). O srećna kućo! u kojoj stanuje Ana udovica (*Luc.* 2, 36—37) s djevicama proročicama (*Act.* 21, 9), i su dva Samuela odgojena u crkvi (1. *Reg.* 2, 21). O čestita obitelji! u kojoj vidimo mučenicu majku, okićenu viencima mučenikâ Makabejaca.[23] U istinu, premda svaki dan izpoviedate Isukrsta, izvršivanjem njegovih zapoviedi; opet k ovome, što je vaša lična slava, pridodje i slava očite izpoviedi; jer kroz vas bi uklonjen od grada otrov arijanske nauke.[24]

Vi ćete se možda čuditi što već na svrhi poslanice, iznova započinjem. Ali što ću? Ne mogu da premučim što mi je na srdcu. Kratkoća poslanice zahtieva da umuknem, a želja za vama nagoni me da besjedim. Kad se veoma naglo zbori, govor je smeten i pobrkan. Ljubav ne poznaje reda.

[23] Zove svoje prijatelje *mučenicima,* zato što braneći u Akvileji pravu vjeru protivu arijanstva, postadoše svjedoci *(martyres)* Isusovi i njegove nauke: što će sam Jeronim odmah kazati.

[24] Za pontifikata Fortunacijanova u Akvileji (od g. 343.—? V. **Gams,** *Series Episcop.* 1873, p. 772), arijanstvo bijaše se ukorienilo u onome gradu. Fortunacijanov nastupnik sv. Valerijan (369. — oko 388. L. c.), podpomožen od ovih triju Jeronimovih prijatelja, očisti grad i crkvu od one kuge (**Baronius,** a. 372, n. 42). Na ovo nišani Jeronim.

Poslanica VIII.[1]

Akvilejskome poddjakonu Niceji.[2]

Sadržaj. — *Jeronimu bijaše žao što mu Niceja ne piše, pa zato pravim prijateljskim čuvstvovanjem pozivlje ga, da se prene od sna, i moli ga da ga obdari svojim pismom.*

Pjesnik komedijâ Turpilije,[3] govoreći o uzajamnosti listova, reče: „To je stvar jedina, što čini da su jedan kod drugoga ljudi, koji su jedan od drugoga daleko.“ I nije krivu rieč rekao o onome, što istina nije:[4] jer ljudima kad

[1] Pisana g. 374.? 375.?

[2] Izmedju glavnih Jeronimovih prijatelja bijaše Niceja, koji je s njime negda više puta putovao; a i bio kod njega na Iztoku. Cieni se, da je to ista ličnost s potonjim dačkim biskupom, svetim Nicejom (ili Nicetom), prijateljem sv. Pavlina nolskog biskupa, koji g. 398., osobitom pjesmom opisa njegove vrline i zasluge *(Ad Nicetam redeuntem in Daciam. Patr. Lat.* LI, 483—490). — Dacija bila je rimska pokrajina, koja je obuhvatala iztočnu Ugarsku, Erdelj i Rumunjsku. A u sredozemnoj Daciji bijaše mali grad *Romansiana* (**Wetzer und Welte,** *Kirchenlex.* II. Aufl. IX, 263), koga imena jamačno je drugi oblik *Romatiana.* Ovim bi se valjda dalo izpraviti što je o drugom sv. Niceti, *akvilejskom* biskupu (454.—485) u rimskome Martirologiju (22. juna) kazano, da je bio *Romatianae civitatis episcopus.*

[3] Sextus Turpilius († oko 100 g. pr. Is.). O navedenom tekstu, cf. **Luebeck,** *Hieronymus quos noverit Scriptores,* Lipsiae, 1872, p. 115.

[4] *Nec falsam dedit, quamvis in re non vera, sententiam.* — Turpilije rekao je pravo, da su ljudi kroz medjusobne listove duhom nazočni jedni drugima; premda nije istina, da su zbilja jedan kod drugoga.

nisu jedan kod drugoga, što je, da tako rečem, toliko pred očima, koliko prijatelji, s kojima se kroz poslanice razgovaraju, i čuju ih? Ta i oni neotesani stanovnici Italije, što ih Enije[5] nazivlje Kaskima,[6] koji, kako veli Ciceron u Retorici[7], pribavljahu sebi hranu, kao što i zvieri, prije neg će se hartija i pergamenat upotrebavljati, često opremahu jedni drugima poslanice pisane ili na izblanjanim daščicama ili na liku.[8] S toga od onakovih daščica (koje se latinski zovu *tabellae)* nosioce im prozvaše *tabelarjima*, a od drvenog lika (koji se latinski zove *liber*) pisare nazvaše *librarjima*. Koliko dakle manje, u ovolikoj ljudskoj prosvjeti, smijemo mi propustiti ono, što na svoju korist činjahu grubi prostaci, koji po neki način ne znadijahu za čovječnost?

Eno blaženi Kromacije, sa svetim Evsebijem, koji mu je pravi brat ništa više po rodjenju nego po jednakosti života, usrdno me poslanicom potaknu. Ti, otišavši od mene, sada razkidaš više nego li razšivaš naše mlado prijateljstvo: što mudro zabranjuje Ciceronov Lelije.[9] Ako počem ne mrziš toliko na Iztok, pa se bojiš da i samo tvoje pismo ovamo dodje.

[5] *Ennius*, rimski pjesnik († 169. pr. Is.).

[6] *Cascus* znači *stari;* a rieč je osko-sabinskog postanka.

[7] *De Inventione Rhetorica*, I, 2.

[8] *In dedolatis e ligno codicillis.* Rieč *codicilli* znači *pisaće tablice*. Za ono što dodaje o liku, zna se, da je lik onaj dio u kore od drveta, što je medju spoljašnjom korom i drvetom.

[9] *Laelius*, koga Rimljani zvahu *sophos* ili *sapiens*, prijatelj i poznavalac grčke prosvjete i književnosti. Po njemu je Ciceron prozvao svoj dijalog o prijateljstvu *Laelius (Laelius, sive de Amicitia)*. Na dotičnom mjestu Lelije govori, kako je u nekim slučajevima od potrebe razvrći prijateljstvo; te svjetuje, da ga se tada čovjek malo po malo okani propuštanjem obćenja; to jest, da ga razšije, a ne razdere: *Tales igitur amicitiae sunt remissione usus eluendae, et . . . dissuendae magis quam discindendae* (*Laelius*, 21).

Probudi se, probudi se; preni se iza sna. Daruj mojoj ljubavi listić hartije. Pri uživanju na postojbini, uzdahni kadkad i za negdašnjim našim putovanjima[10] uzajedno. Ako me ljubiš, piši mi molim ti se. Ako li si se na me naljutio, piši mi ma i bio ljutit. Mojoj će čežnji i to biti velika utjeha, ako primim list od prijatelja, ma i srdita.

[10] Na koja putovanja uzajedno ovdje misli Jeronim, iz pisanih spomenika ništa se ne može znati. Ali kako je on iz Akvileje išao u Konkordiju i u Emonu, a valjda i još kuda, mogli bismo nagadjati, da je tada Niceja s njime putovao.

Poslanica IX.[1]

Akvilejskom Kaludjeru Krševanu.[2]

Sadržaj. — *Kazuje Krševanu svoju prijateljsku ljubav i štovanje, i tuži se na nj što mu nikad nije pisao.*

Kakva je moja ljubav prema tebi, mogao ti je istinito javiti naš predragi Heliodor, koji tebe ljubi ne manjom ljubavlju nego te ljubim ja. On ti je mogao dati na znanje, kako ja uviek spominjem tvoje ime; kako čim se zametne razgovor o čemu mu drago, sjećam se premilog drugovanja s tobom; kako se divim tvojoj poniznosti, slavim krepost, hvalom ističem tvoju ljubav. Ali kao što risovi kojima je od naravi kad se obazru natrag, da im nije više na pameti ono što je pred njima, i da zaborave što oči već ne vide,[3] tako si sasvim smetnuo s uma našu prijateljsku svezu, te si ne mrvičak pomrsio, nego skroz izbrisao onu poslanicu,

[1] Pisana oko istog vremena kad i prošasta.

[2] Krševan, Rufinov učenik i kaludjer veoma izgledna života, bijaše jedan od najboljih Jeronimovih prijatelja; te ga je isti osobito poštovao. Kasnije nastavši razpra medju Jeronimom i Rufinom, bi rekao, da je Krševan pristao uz svoga starog učitelja; te Baronio (a. 400, n. 30) cieni, da je to onaj Krševan, koji je Jeronima korio tobožnjim krivim mislima: na koje se svetac osvrnu u Apologiji protiv Rufina (*Cont. Ruf.* I, n. 32; Opp. II, 444).

[3] Kaže se, da su risovi po naravi tako zaboravni, te kad jedu, ako se natrag obazru, zaborave jelo, što imaju pred sobom i traže drugo. **Victorius.**

o kojoj veli apostol, da je napisana u kršćanskim srdcima[4] (2. *Cor.* 3, 3).

U istinu prije pomenute zvieri preže pod granom listnata drveta, i hvataju brze srne ili jelene, plašljivu životinju; te plien, što uzalud još trči vukući za sobom svog neprijatelja, biesnim ustima odozgo razdiru: i dotlen spominju se plienenja, doklen im prazan trbuh razdražuje grkljan osušen od gladi. Čim se pak divlji skot naždere krvi, i napuni drob, sa sitošću nastupi mu zaborav, pa mu nije stalo za lov dokle ga glad na nj ne podsjeti. — Ti, koji se mene još nisi nasitio, zašto svršuješ što si tek započeo? Zašto me puštaš, još prije nego me imaš u svojim rukama? Ako valjda za izgovor, koji je vazda nemaru drug, ne tvrdiš, da nisi imao što pisati; kad si morao baš to pisati, da nemaš šta da pišeš.

[4] Poslanica, o kojoj Pavao ondje govori jest Isukrst, to jest duh ljubavi i kreposti, što je Duh sveti u njihova srdca ulio. Ali Jeronim razumije samu prijateljsku ljubav, pa iperbolično (pretjerujući) veli, da te ljubavi nema više ni zere u srdcu njegova prijatelja.

Poslanica X.[1]

Pavlu Konkordijancu.[2]

Sadržaj. — *Raduje mu se što je dosegao svojih sto godina, a još je zdrav i čio. — Ište mu neke knjige, i šalje mu Život sv. Pavla pustinjaka, što ga malo prije bijaše spisao, nudeći ga još nekim drugim svojim književnim radnjama.*

Čovjek je za griehe osudjen na kratak viek. A smrt, koja ga mnogo puta pokosi netom se rodi, objavljuje, da ljudski život svaki dan veće propada. Kad prvog stanovnika raja zmija sputi svojim zmijinjim uzlima, i privuče ga dolje k zemlji, čovjeku, udarenu proklestvom, Bog[3] bijaše

[1] Pisana g. 375.

[2] *Concordia*, za Rimljana liepi grad, 31 milju daleko od Akvileje, a sada malo mjesto kod Portogruara u Furlanskoj, gdje je već i prenesena residencija konkordijanskog biskupa. — Jeronim na drugom mjestu kaže, da je vidio Pavla u Konkordiji, i da mu je isti pripoviedao, kako je u svojoj mladosti poznao u Rimu bivšeg tajnika sv. Ciprijana († 258.), već onda vrlo stara, i kako se s njim razgovarao; pa je i sam Jeronim što šta o Ciprijanu pripovjedio (*De viris illus.* c. 53. Opp. II, 698). Dakako ovo je isti Pavao, koga Jeronim spominje u Posl. V., pisanoj Florenciju. Gravius zove Pavla kaludjerom.

[3] U tekstu je rieč *aeternitas*. Ali kod crkvenih pisaca ona se više puta uzimlje za *Božanstvo*, ili za samoga Boga, bićem vječnoga. — Jeronim veli, da bi odgodjena odsuda *(elogium)*; jer Bog bijaše rekao Adamu, u koji dan okusi s drveta od znanja, da će umrieti (*Gen.* 2, 17), to jest da će smrtan postati. A kad Adam prestupi zapovied, Bog rekavši mu, da je prah i da će se u prah vratiti (*Ibid.* 3, 19), odloži njemu i prvim ljudima za vrlo dugo vrieme izvršenje iste odsude.

odgodio odsudu, promienivši umrlost na život od devet stotina godina i više: što je po neki način bila druga bezsmrtnost. Poslie, malo po malo grieh uzevši mah, bezbožnost divova (*Gen.* 6, 4) bi uzrok da dodje potop na svu zemlju. Iza ovoga, da tako rečem, krštenja, kojim se sviet očisti, čovječje življenje bi stegnuto na kratko vrieme. Pa i taj rok gotovo izgubismo svojim opačinama, kojima se uviek protivimo onomu što je Božje. U istinu, koliko ljudi ili svršuje sto godina, ili do tih dopire, da im nije žao što su do njih doprli, po onom što sveto Pismo u knjizi Psalama svjedoči: *Danâ našeg života, sedamdeset je godina, ili najviše*[4] *osamdeset: sve što je preko toga, jad je i muka* (*Ps.* 89, 10)?

Ti ćeš pitati: čemu sve ovo tako iz daleka započeto, te bi mi se tko pravedno mogao rugati šaljivom Horacijevom riečju: „*Od dva jaja započinje* (opisivati) *trojanski rat?*“[5] Naravno da pristojnim riečima iztaknem starost tvoju, i tvoju bielu, kao u Isukrsta (*Apoc.* 1, 14), glavu. Evo se već navršuje tvojih sto godina, a ti držeći svedjer zapoviedi Gospodnje, po svojoj sadašnjosti promišljaš blaženstvo budućega života[6]. Očinji ti je vid izvrstan; noge sigurnim stopama koračaju; ušima dobro čuješ; zubi ti se biele; glas ti je miloskladan; tielo ti je krepko i jedro; sjedine ti se ne sudaraju s rumenim licem; snage se ne slažu s tvojom dobi. Starim godinama ne slabi ti, kao što obično biva, vjerno pamćenje. Hladna krv ne zatupljuje ti bistrog oštroumlja. Lice nije ti borama namrskano, i nema ti mrština

[4] *Si autem multum.* — Rieč *multum* na ovome mjestu znači *najviše* (Cf. I *Cor.* 14, 27; *Eccl.* 18, 8). Ovaj navod čita se drugčije u Vulgati i u Sedamdesetorici. Ali se židovski tekst može prevesti: *ili kao najviše* (Calmet).

[5] *Et gemino bellum Trojanum orditur ab ovo* (*Ar. Poet.* 147). Jeronim je u svoju svrhu promienio *nec* u *et.*

[6] Veli *po sadašnjosti svojoj;* jer Pavao uživaše mnoga od onih tjelesnih darova, kojima se nagovješčivahu slavna svojstva čovječjeg tiela po uskrsnuću.

na čelu, da bi ga neravnim činile. Napokon ne drkće ti ruka, i nestalnim perom[7] ne pravi krivuljastih brazda po uvoštenoj tablici. U tebi Gospodin pokazuje nam kakva će biti životna snaga[8] u budućem uskrsnuću, neka znamo da je s grieha, što ostali koji žive po tielu (*Rom.* 8, 13), mru prije vremena, a s pravednosti, što ti u dobi ne mladoj nalikuješ na mladića. Jest istina, da takovo tjelesno zdravlje dopada mnogima, baš i grješnicima: ali to njima pribavlja sotona neka grieše; dok tebi dava Gospodin nek se raduješ.

Najučeniji medju Grcima (o kojima dobro reče Ciceron u besjedi za Flaka, da su prirodjena lakoumnost i učena taština) za plaću hvaljahu kralje svoje i vladare. Čineći sada to isto ja, za pohvalu ištem nadarje. I ne misli da je mala stvar koju prosim. Pitam u tebe evandjelski biser (*Matt.* 13. 4), *rieči Gospodnje, rieči čiste, srebro u vatri prokušano, očišćeno u zemljanoj taljici, pretopljeno sedam puta* (*Ps.* 11, 7), pitam ti, to jest, Fortunacijanovo Objašnjenje svetog Pisma[9]; a uz ovo Povjest Aurelija Viktora[10], da mi budu poznati progonitelji crkve, pa jošte Novacijanove poslanice[11], da draže volje pijem uztuk svetog Ciprijana mučenika, kad poznam otrov onoga razkolnika.

[7] Što je nama za pisanje pero, to je starima bio *stil* (držak, obično gvozden), kojim se pisalo po uvoštenim daščicama.

[8] U tekstu je rieč *viror* (zelenilo). Ali Gravius i Vallarsi kažu, da u nekim rukopisima, ta rieč glasi *vigor*.

[9] Fortunacijan, akvilejski biskup, a rodom iz Afrike, za cara Konstancija. Jeronim o njemu kaže, da je spisao svoje komentare o Evandjeljima pučkim (*rustico*) jezikom (*De viris ill.* c. 97. Opp. II, 731).

[10] Imamo dva povjestničara istog imena, starijega i mladjega. Prvi je bio prijatelj i domaći cara Julijana, i ostaju nam njegova djela: 1. *Origo gentis Romanae;* 2. *De viris illustribus urbis Romae;* 3. *De Caesaribus usque ad Constantium.* Drugi je živio poslie njega, i napisao je: *Epitome de Caesaribus, ab imperatore Augusto usque ad obitum Theodosii I.* Jeronim nedvojbeno je mislio na prvoga Aurelija, i na njegovo treće djelo; jer kad je ovu poslanicu pisao nije još bilo spisano djelo drugoga Aurelija.

[11] Jer je Novacijan mnoge poslanice pisao, od kojih nemamo nego onu samu što je upravljena na Ciprijana (Opp. *S. Cypr.* I, 993—1000), ne znamo o kojim poslanicama govori Jeronim.

Medjutim i ja tebi šaljem tebe, to jest starcu Pavlu starijeg Pavla[12]: pri kome dosta sam se trudio, da spustim nizoko način pisanja poradi proste čeljadi. Ali ne znam kako biva da sud, ako će i biti pun vode, čime se nov napuni, na ono uviek udara.[13] Ako ti bude ugodan ovi darak, imam izradjenih još drugih spisa, koji će, duhne li vjetar Duha svetoga, s mnogim iztočnim trgom k tebi odploviti.

[12] Život Pavla pustinjaka (*Vita S. Pauli primi Erem.* Opp. II, 17—30).

[13] Po onoj Horacijevoj: *Quo semel est imbuta recens, servabit odorem Testa diu* (*Epist.* I, 2, 69—70).

Poslanica XI.[1]

Emonskim djevicama.[2]

Sadržaj. — *Kazuje im svoju svetu ljubav, i žali se što mu nikad ne odpisaše na mnoge njegove listove. Zatim ih opominje, da ne vjeruju njegovim opadačima, jer je sud Božji drugojačiji nego ljudski.*

Malenost ove hartije, dokaz vam je, da živim u pustinji.[3] Jer pak s jedne strane imam želju da poduže s vama govorim, a s druge mali listić papira nagoni me da mučim, zato zbijam u kratak prostor dug govor. Dakle u ovakoj prilici domišljatost nadvladjuje nedoskudicu. Da, slova su sićušna, ali će razgovor biti dug. Te bar iz ovog slučaja

[1] Pisana kad i prošasta.

[2] Na mjestu današnje Ljubljane, gdje je tako zvani ljubljanski grad, dizala se je negda rimska Emona (*Haemona, Hemona*), koja je već za Jeronimova vremena imala svoga biskupa, pa se u aktima akvilejskog sabora g. 381. čita ime emonskog biskupa, sv. Maksima (**Gams**, *Series Episcop.*; **Kirchenlex.** II, Aufl., II, 91). U Emoni bijaše i manastir djevica Bogu posvećenih, s kojima se Jeronim bijaše zapoznao za svog boravka u onom gradu. Kasnije iste od njega se potudjiše; jer valjda bijahu do njih doprle kakve rdjave glasine o njemu, koje vidjesmo da Jeronim spominje u VI. Poslanici, pa mu ne htjedoše odgovoriti ni na jedan od njegovih mnogih listova: što njemu bijaše vrlo žao. S toga im pisa ovu ljubežljivu, i punu duha kršćanskoga, poslanicu.

[3] Govori o malom komadiću hartije, na kom im ovu poslanicu piše; i veli da je to dokaz njegova boravljenja u pustinji; gdje onaj čas nije mogao pribaviti većih i pristojnijih listova papira.

moje potrebe zapoznajte moju ljubav:[4] budući da ni neimanje onoga što se hoće za pisanje, ne može me smesti da ne pišem. A vi — molim oprostite meni tužnu; oprostite što ću uvriedjen reći, što ću reći roneći suze — vi ni samom jednom titlom ne podariste onoga, koji je prema vama svoju dužnost toliko puta izvršio![5]

Znam da nema zajednice svjetlosti s tminom (2. *Cor*. 6, 14), i da grješniku nema udruživanja sa službenicama Božjim. A ipak i bludnica suzama pere noge Gospodinu (*Luc*. 7, 38), i psi jedu od mrva svojih gospodara (*Matt*. 15, 27). A i sam Spasitelj nije došao da zove pravednike nego grješnike, jer zdravi ne trebaju liečnika nego bolestni (*Ib*. 9, 12—13; *Luc*. 5, 31); i on voli, da se grješnik pokaje nego da umre (*Ezech*. 33, 11), te ovčicu, koja s puta bijaše zalutala nosi natrag na ramenima svojim (*Luc*. 15, 5): pa i sina razsipnoga otac veselo prima (*Ibid*. v. 20). Dapače apostol veli: *Ne sudite prije vremena* (1. *Cor*. 4, 5). *Tko si ti što osudjuješ tudjega slugu? Ako on stoji ili pada, to je stvar njegova gospodara* (*Rom*. 14, 4). Takodjer: *Tko stoji, nek pazi da ne padne* (1. *Cor*. 10, 12). Još k tome: *Jedan drugoga nosite bremena* (*Gal*. 6, 2).

Premile sestre, drugčije sudi ljudska zavist, drugčije Isukrst. Presuda njegova suda nije jednaka s onom šaptačâ po uglima. Mnogi putovi ljudima se čini, da su pravi (*Prov*. 14, 12), o kojima se poslie sazna, da su krivi. A i u zemljanim sudićima često se sakriva blago (2. *Cor*. 4,

[4] *Animadvertite caritatem*. — Mi nemamo u našem jeziku rieči koja bi podpuno odgovarala latinskoj *caritas*. Dok naša rieč *ljubav* može se uzeti u ljepšemu i goremu značenju, *caritas* ne samo u sv. Pismu i u crkvenoj književnosti, nego i kod neznabožačkih pisaca, nikad ne može značiti neplemenite ljubavi. Ona je prava i čista ljubav bez tjelesnih strasti, kao što je, na pr., ljubav izmedju roditelja i djece, ljubav otačbine, ljubav gradjanska. U crkvenome smislu ona je prijateljstvo medju Bogom i ljudima (*Joan*. 16, 27), te savršeno prijateljstvo čovjeka s Bogom i čovjeka s čovjekom.

[5] To jest, koji vam je toliko puta iz dužne uljudnosti pisao.

7). Petra, koji se triput odrekao, gorke suze na njegovo mjesto opet postaviše (*Matt.* 26, 69, ss. 75; *Joan.* 21, 15—17). Komu se veće oprašta, oni veću ljubav ima (*Luc.* 7, 47). O cielom se stadu ništa ne kaže, a radi spasenja jedne bolestne ovce vesele se andjeli na nebu (*Luc.* 15, 10). Pa ako se to kome čini nepristojno, nek čuje od Gospodina: *Prijatelju, ako sam ja dobar, zašto je zlo tvoje oko* (*Matt.* 20, 13—15)?

Poslanica XII.[1]

Kaludjeru Antoniju.[2]

Sadržaj. — *Kao za šalu, kori Antonija ponositošću, što mu ni na jedno od njegovih deset listova nije odpisao; pa ga moli, da ima ljubav prema onome, koji ga ljubi, i da mu se odazove.*

Naš Gospodin, učitelj poniznosti, kad se učenici o dostojanstvu prepirahu, izmedju djece uze jedno, i reče: Koji god od vas ne obrati se, i ne postane kao malo diete,[3] ne će ući u kraljevstvo nebesko (*Matt.* 18, 3). I da se ne bi mislilo, da je samo učio, a ne izvršivao, svojim primjerom to dokaza, opravši noge učenicima (*Joan.* 13, 15), primivši s cjelivom Judu (*Luc.* 22, 47—48), razgovaravši se sa Samarjankom (*Joan.* 4, 7, ss.), razloživši o kraljevstvu Božjemu, kad mu Marija sjedjaše kod nogu (*Luc.* 10, 39), ukazavši se najprije ženama, kad uskrsnu iz groba (*Matt.* 28, 9). Sotona pak nije se s drugog uzroka oborila s najvišega stupnja arhandjelske časti, nego s oho-

[1] Pisana g. 375.

[2] Po nekim prastarim rukopisima zna se, da je taj Antonije bio emonski kaludjer. Živio je dakle u istom mjestu gdje i djevice, kojima je pisana prošasta poslanica (**Martianaeus** *in hanc Epistolam*). Jeronim ga je prije smatrao za prijatelja; pa ga se ni još nije htio okaniti. Vallarsi nagadja, da je sam valjda nagovorio emonske djevice, da Jeronimu ne odgovaraju na njegove listove. Svakako bio je čovjek nedostojan Jeronimova pouzdanja i prijateljstva.

[3] *Quicumque vestrum non fuerit conversus sicut infans.*

losti, koja se poniznosti suproti. Isto tako puk židovski, jer prisvajaše sebi prve stolice, i hotijaše, da mu se klanja po ulicama (*Marc.* 12, 38—39), bi utamanjen od neznabožačkog naroda, koji dodje na njegovo mjesto, a prije bijaše držan za kap iz vjedra (*Is.* 40, 15). Jošte: protiv svjetovnih filozofa[4] i zemaljskih mudraca bijahu odaslani ribari, Petar i Jakov. Zato Pismo veli: *Bog se suprotivi oholima, a poniznima daje milost* (1. *Pet.* 5, 5). Vidi, brate, kakovo je ono zlo, koje ima Boga za protivnika: zlo, zarad koga u Evandjelju odbačen je naduveni farizej, a uslišen ponizni carinik[5] (*Luc.* 18, 14).

Već sam ti opremio, ako se ne varam, deset listova[6] punih usrdja i moljakanjâ; a ti meni ma ni pisnuti ne dostojiš se: i dočim se Gospodin razgovarao sa slugama, ti, brat s bratom, ne ćeš da govoriš! — Reći ćeš, da je ovo za te velika uvreda. Ali vjeruj mi, da me nije stid pisati, kao čovjek uvriedjen tako bih te izružio, te bi mi i ljutit stao odpisivati. Nego jer s jedne strane nešto je čovječje razsrditi se, a s druge kršćanska je dužnost nikoga ne uvriediti, vraćajući se na svoj stari običaj, nanovo te molim, da ljubiš onoga koji te ljubi, i drugar drugara[7] da obdariš svojom rieči. — S Bogom!

---

[4] *Contra sophistas.* Tako se obično zvahu filozofi, koji se bavljahu filozofijom samo iz srebroljublja, ili iz taštine. Ali opet ista se rieč kadkad upotrebljavaše u dobrom smislu za ljude učene, i za vrstne učitelje rječitosti.

[5] *Publicanus* (carinik). Tako se zvaše glavni zakupnik državnih dohodaka u rimskim provincijama. Kod Rimljana to bijaše poštena služba. Židovi istim imenom nazivahu i podredjenike takovih zakupnika. Ali to ime kod njih je, u prenesenom smislu, značilo: *veliki grješnik, čovjek okaljan svakim zločinstvom, bezbožnik* (*Matt.* 5, 46 : 9, 11 : 11, 19 : 21, 31—32; *Marc.* 2, 15).

[6] Svi su ti listovi za nas propali.

[7] Obadva zvanjem bijahu kaludjeri.

Poslanica XIII.[1]

Tetki Kastorini.[2]

Sadržaj. — *Jeronim po drugi put moli tetku, da prestane medju njima zavada, te da žive u ljubavi medju sobom, kako Bog zapovieda.*

Ivan apostol i ujedno evandjelist u poslanici svojoj veli: *Svaki, koji mrzi na brata svoga, ubojica je* (1. *Joan.* 3, 15): i pravo je tako. Jer kako ubojstvo mnogo puta postaje iz mržnje, tako svaki, koji mrzi, ma i da nije još mačem udario, voljom je ipak ubojica.

Čemu — reći ćeš — ovaki početak? Evo čemu. Da se prodjemo pizme, i pripravimo Bogu stan čist u našemu srdcu. *Srdite se,* veli David, *ali čuvajte se, da ne sagriešite* (*Ps.* 4, 5). Kako ovo treba razumjeti, apostol podpuno objašnjuje: *Sunce nek ne zadje u srdžbi vašoj* (*Eph.* 4, 26). Što će biti od nas u dan suda, kad je sunce ne jednoga dana nego tolikih godina zašlo u našoj srdžbi? Gospodin govori u Evandjelju: *Ako prineseš dar svoj k oltaru, i ondje se sjetiš da brat tvoj ima nešto na te, ostavi ondje pred oltarom svoj dar, i podji da se prije pomiriš s bratom svojim,*

---

[1] Pisana oko istog vremena kad i prošasta (375).

[2] Kastorina, Jeronimova tetka, a sestra njegove matere, od mnogo vremena bijaše, ne znamo s česa, s njim u zavadi. Da se pomire, on joj pisa poslanicu, koja do nas nije doprla. Ne dobivši odgovora, nakon godine dana opremi joj ovu drugu: za kojom, o istoj Kastorini nema nikakva spomena.

*

pa onda dodji i prikaži dar svoj (*Matt.* 5, 23—24). Jao meni nevoljnome, da ne reknem i tebi: koji toliko dugo vremena ili ne prinesosmo dara k oltaru, ili ga prikazasmo u gnjevu bez uzroka. Kako smo igda u svakidašnjoj molitvi mogli govoriti: *Prosti nama dugove naše, kako i mi praštamo dužnicima svojim* (*Ib.* 6, 12), kad nam je u srdcu jedno, a drugo na jeziku?

Molim te dakle, kako sam te i priješnjim listom lani molio, imajmo mir što nam ga je Gospodin ostavio (*Joan.* 14, 27); a Isukrst neka vidi moju želju i tvoje srdce. Do malo pred sudom njegovim, pomirenje ili zavada primit će ili nadarje ili pedepsu. Ali ako ti — što ne dao Bog — ne htjedneš, da imamo mir, ja ću biti prost. Ova moja poslanica, kad se pročita, mene će osloboditi od dužnosti.

Poslanica XIV.[1]

Kaludjeru Heliodoru.[2]

Sadržaj. — *Ovomu svom dobrome prijatelju, koji ga bijaše dopratio do Antiokije, te se do malo vratio na svoju postojbinu, pošto ga domaće okolnosti spriečiše, da s njime ne podje u pustinju, piše ovu krasnu poslanicu, koja je sva zadahnuta najljepšim prijateljskim čuvstvima, te da ga k sebi pritegne opisuje mu, s jedne strane slasti duhovne i prave koristi pustinjačkog života, a s druge jezivost bavljenja na svietu, u vrevi gradova, u svezama s domovinom i s rodbinom, u izobilju dobara i lastî, osobito kad se čovjek kaludjerstvu posvetio.*

Kolikom ljubavi i kako sam živom željom nastojao, da bismo zajedno boravili u pustinji, to zna srdce — dionik naše medjusobne pažnje. Kojim sam jadikovanjem, kojom žalošću, kojim uzdisanjem izpratio te kad ti ode, može svjedočiti i sama ova poslanica, što je vidiš pokvašenu mojim suzama. Ali ti, kao razmazano diete, laskavim

[1] Pisana g. 375.

[2] Gdje je u naše vrieme selo Altino, od Mletaka 15 kilom. na sjever, bijaše negda znameniti rimski grad Altinum, poslie srušen od Atile; a razvaline mu biše upotrebljene u gradjevine Mletaka istih. Biskupska pak stolica bi pridružena bližnjemu gradu Torcello, i održa se do g. 1818. — Ondje se rodi Jeronimov prijatelj Heliodor, s kojim se naš svetac bijaše poznao u Akvileji, odakle obadva s Hilom i s Inocencijem, podjoše u Iztok. Heliodor odprije služaše medju dvoranima u carskome dvoru; ali se odreče te častne službe za kraljevstvo nebesko, i zakaludjeri se (V. Posl. III., bilj. 2). Vrati se kući s Iztoka;

riečima pokrivao si prezir onoga, koji ti se moljaše; te ja neoprezan ne znadijah onda šta da radim. Da budem mučao? Ali nisam ti mogao s umjerenošću potajiti ono, za čim sam vatreno čeznuo. Da budem još većma molio? Nego me ti ne htijaše čuti, jer me ne ljubljaše kao ja tebe. Moja ljubav prezrena učinila je ono jedino što je mogla. A sada, onoga, koga ne bi kadra zaustaviti kad bijaše kod mene, traži kad ga kod mene nije. Budući dakle da si pri svome odlazku i sam zahtievao, da te pismom pozovem kad se preselim u pustinju, a i ja ti obećah, da ću to učiniti, evo te pozivljem. Hiti odmah. Ne ću da su ti na pameti negdašnje nedoskudice[3]: pustinja rado ima potrebne. Ne ću da te plaše neprilike priješnjega putovanja. Kad vjeruješ u Isukrsta, vjeruj i njegovim riečima: *Tražite najprije kraljevstvo Božje, i sve će vam se ovo pridodati* (*Matt.* 6, 33). Ne treba da uzimlješ ni torbe ni štapa (*Luc.* 9, 3). Dosta je bogat, tko je s Isukrstom siromah.

Nego gdje mi je pamet, pa ću zar opet nesmotreno moliti? Ah ne, ne ću te moliti, ne ću ti se više umiljavati. Uvriedjena ljubav valja da se srdi. Ti, koji si mene držao za ništa kad te moljah, možda ćeš me poslušati kad te izkorim. Što radiš, mlitavi vojniče, u očevom domu? Gdje su šančevi, gdje obkopi, gdje li zima pod kožnim šato-

jer se morao skrbiti za sestru udovicu i za uzgoj jedinog svoga netjaka, malog Nepocijana. Ostavljajući Jeronima u Antiokiji, bijaše ga zamolio, kad otide u pustinju, da mu piše: što mu Jeronim obeća; pa evo i svjerova ovom poslanicom, napisanom žarkom ljubavlju, sjajnom rječitošću obasutom cviećem njegove kršćanske retorike. — Heliodor je kasnije postao biskupom altinskim, i kao takova g. 381. nalazimo ga u akvilejskom saboru. Crkva štuje njegov spomen na 3. jula: *Altini, S. Heliodori Episcopi, doctrina et sanctitate insignis* (*Martyrologium*).

[3] U prvome svom putovanju, Heliodor, ako i jest bio čovjek gospodske kuće i imućan, valja reći, da je pretrpio kojekakovih nedoskudica. Jeronimova opomena ide na to, da se Heliodor ne bi sada brižio, kako će bolje sama sebe oskrbiti.

rima?[4] Eno s neba truba trubi[5] (1. *Cor.* 15, 52): eno u oblacima nebeskim hodi vojvoda naoružan, koji će svladati sviet: eno mač s obje strane oštar izlazi iz usta kraljevih (*Apoc.* 19, 15), i obara sve što mu staje na put.[6] A ti mi iz spavaće sobe krećeš na boj, iz tame na sunce jarko! Tielo koje je naviklo na *tuniku*,[7] ne trpi težine oklopa. Glava pokrivena platnom,[8] ne će šljema. Tvrdi balčak načinja žuljeve na ruci mekanoj s nerada. Slušaj proglas svoga kralja: *Tko nije sa mnom, protiv mene je, i tko sa mnom ne sakuplja, razasiplje* (*Matt.* 12, 30; *Luc.* 11, 23). Spomeni se dana u koji si postao vojnik, te zakopav se s Krstom u krštenju (*Col.* 2, 12) izgovorio si rieči svetotajne zakletve, da za ime njegovo ne ćeš gledati ni na majku ni na otca. Eto dušmanin hoće da ubije Isukrsta u tvome srdcu. Eto u neprijateljskom taboru čeznu za darom,[9]

[4] Jer je svaki kršćanin Isukrstov vojnik; a takov osobito mora da bude svaki onaj koji se redovništvu (kaludjerstvu) posvetio, kao što Heliodor. Jeronim upotrebljava slike iz vojničkog života. U prvoj pak od njih imamo elipsu, i smisao je ovi: Gdje je trud oko gradjenja šančeva itd.? — Osim zimovnikâ (kvartira za zimu), vojnici imadjahu i šatore pokrivene kožama, koji se jednom riečju zvahu *pelles* (kože).

[5] Na krilima svoje moguće uobrazilje, Jeronim prenosi se sada na doba drugoga slavnog dolazka Isukrstova, koji se tehničkom rieči zove *parusija* (*παρουσία*), i valjda misli da ono vrieme nije daleko: kao što se obćenito mislilo za prvih viekova crkve.

[6] *Obvia quaeque metit*, po onoj Vergilijevoj: *Proxima quaeque metit gladio* (*Aeneid.* 10, 513).

[7] Tunika bijaše rimska vunena donja haljina, što se neposredno na tielu nosila; a izgledala je od prilike kao košulja. Bila je u najstarije vrieme bez rukava, a kasnije s kratkim (kod mekušaca i dugim) rukavima (*tunica manicata*) i spuštala se do koljena.

[8] Rimljani obično idjahu gologlavi. Kad ih sunce, ili kiša, ili studen prinudjavaše da pokriju glavu, oni za to upotrebljavahu skut svoje *toge* (prostrane i dugačke gornje haljine). Ali imadijahu i jednu vrstu okrugle kape, nalik na onu što se u noći drži na glavi. Takovu kapu koja bijaše od platna, ovdje Jeronim ima u vidu.

[9] *Donativum*, carev dar u novcu vojnicima. — Neprijatelji hoće da ti ugrabe što si od Isukrsta primio.

što si ga primio da vršiš vojničku službu. Ma da ti se majušni netjak objesi oko grla; ma da ti majka, razpletene kose i razderanih haljina, pokaže dojke, kojima te je dojila; ma da ti otac legne na prag od kuće, stupajući preko njega idi dalje.[10] Ne pustiv suze, leti pod zastavu križa. U ovakovu slučaju biti nemilostiv, jest jedna jedina prava sinovlja ljubav. — Doći će doći poslie onaj dan kad ćeš kao pobjeditelj vratiti se u domovinu, te kao dobar junak, viencem nakićen, hoditi po nebeskome Jeruzolimu. Onda ćeš s Pavlom dobiti pravo gradjanstva.[11] Onda ćeš i za rodbinu svoju jednaku povlasticu u onome gradu tražiti. Onda ćeš se moliti i za me, što te pobudih da pobiediš.

Da, znam ja kakve su njegve, što ćeš reći, da su ti sada na nogu. Nisu ni moje prsi od gvoždja, ni srdce nećutljivo. Nisam ni ja od kremena postao, niti su me odhranili hirkanski tigri.[12] Pretrpio sam i sâm takove stvari. Čas će te milo grliti sestra udovica; čas će govoriti robovi u tvojoj kući rodjeni, s kojima si uzrastao: Kome gospodaru ostavljaš nas? Čas će na glas vikati nekadašnja dadilja, a sada već starica, i odgojitelj, drugi otac poslie naravnoga otca: Pričekajde malo, da nas ukopaš, jer nam je smrt blizu. Možda će i dojilica,[13] neza-

[10] Iz ovoga vidimo, da još bijahu živi Heliodorovi roditelji.

[11] *Municipatum*. Po primjeru Tertulijanovu (*Adv. Marcionem* III, 24. Opp. II, 355; *Cor. Mil.* 13; *Ib.* p. 96), Jeronim u prenesenom smislu upotrebljava tu rieč za pravo gradjanstva u kraljevstvu nebeskome. — Vidi jošte Posl. XXXVI., bilj. 11.

[12] Ovo je po Vergiliju: . . . . *sed duris genuit te cautibus horrens Caucasus, Hyrcanaeque admorunt ubera tigres* (*Aeneid.* IV, 366—367). — Hirkanija je persijska provincija na južnoj obali Kaspijskog mora, koje se po njoj i *mare Hyrcanium* zove. Na glasu su hirkanski tigri.

[13] U tekstu je *mater;* ali je rieč upotrebljena kao i u Plautu (*Menaechmis*, Prol. 19—20) za dojilicu. Vidio sam u prievodima (tal., franc., njem.), isto tako u Collombetu (*Vie de S. Jer.* I, p. 146), i u Thierryu (*S. Jérome*, Paris 1891. p. 64), da svi tu rieč uzimlju za samu pravu *mater;* ali nedvojbeno nisu pogodili misao: zašto Jeronim spominje svu domaću čeljad, koja su ga mogla priečiti da ih ne ostavi; pa je majku već prije spomenuo, kao što smo vidjeli: *licet, sparso crine, et scissis vestibus, ubera quibus te nutrierat, mater ostendat.* Zašto bi sad opet nju spominjao poslie onoga koga zove *nutricium*, i ponavljao gotovo istu misao? Zašto bi bio mimoišao samu staru dojilju, koje posao ovdje je iztaknuo? *Nutricius* je drugi otac, a *nutrix* (dojilja) druga je mater. A valjda s toga nije nju nazvao *nutrix*, da ne ponavlja poslie *nutricius* gotovo jednaku rieč.

tegnutih dojaka i nabrana čela, kazivati i ponavljati pjesmicu, kojom te je negda u dojenju uspavljivala. A i književnici, ako hoće, neka govore: „Sva kuća, gotova da propadne, na te se naslonja".[14] — Ljubav Božja i strah pakla, lako trgaju ovakove sveze.

Nego protiv toga sveto Pismo zapovieda, da se slušaju roditelji. — Jest; ali tko god ljubi njih veće nego Isukrsta, gubi dušu svoju. Neprijatelj zgrabio je mač, da me pogubi, a ja da se mislim za materine suze? Hoću li da pobjegnem od vojske Isukrstove radi otca, koga nisam dužan ukopati radi Isukrsta[15] (*Matt.* 8, 22; *Luc.* 9, 60); dok sam porad njega dužan ukopati svakoga (*Eccli.* 38, 16; *Tob.* 1, 20: 2, 16)? Petar plašljivo brižeći se za Gospodina, koji imadijaše muku trpjeti, bi mu sablazan (*Matt.* 16, 22—22). Pavao kad ga braća ustavljahu da ne ide u Jeruzolim, odgovori: *Što činite te plačete i žalostite mi srdce? Ja sam bo pripravan ne samo da me svežu, nego da i umrem u Jeruzolimu za ime Gospodina Isukrsta* (*Act.* 21, 13). Takovu ljubav prema svojima, kojom se, kao ubojnom spravom,[16] razbija vjera, treba odbijati bedemom Evandjelja.

[14] . . . *in te omnis domus inclinata recumbit* (*Aeneid.* XII, 59). — U tekstu upotrebljena je rieč *Grammatici*, koju sam preveo *književnici;* ali se tako zvahu ljudi vrlo naučni, ne koji su učili gramatiku, nego koji su objašnjavali i tumačili pjesnike, historičare, govornike.

[15] To će reći da čovjek nije dužan sahraniti mrtvo tielo svoga otca, kad mu Isukrst što drugo naredjuje, ili od njega što drugo traži. *Paterni funeris . . . sepultura prohibetur, ut intelligas humana posthabenda divinis . . . Ergo prius obeunda quae maxima sunt* (**S. Ambrosius**, *In Luc.* VII, n. 34. Opp. II, 1796).

[16] *Aries*. Kod Rimljana ubojna sprava, kojom su bedeme rušili.

Mati moja i braća moja oni su što vrše volju Otca moga koji je na nebesima (*Luc.* 8, 21; *Matt.* 12, 50). Ako vjeruju u Isukrsta, nek mi idu na ruku kad hoću da vojujem za njegovo ime. Ako li ne vjeruju, neka mrtvi sahranjuju svoje mrtvace (*Matt.* 8. 22).

Ali, reći ćeš, to vriedi za slučaj mučeništva.[17] Varaš se, brate, varaš, ako misliš, da kršćanin igda može biti prost od progonstva. Baš se onda na čovjeka juriša, kad ne zna da se juriša na nj. Neprijatelj naš kao lav ričući obilazi, tražeći koga da proždre (*Pet.* 5, 8), a ti misliš da je mir? *S bogatima* (on) *sjedi u zasjedi da ubije pravednoga u potaji. Njegove oči preže ubogoga. Zasjeda u skrovitu mjestu, kao lav u pećini svojoj. Vreba siromaha, da ga ščepa* (*Ps.* 9, 28—29). A ti u hladu, pod listnatim drvetom, tihi sanak boraviš, kad ćeš biti njegov plien! S toga[18] me progoni raskošje: s toga lakomstvo kuša u me usrnuti: s toga moj trbuh hoće da mi, mjesto Isukrsta, bude Bog, i putenost me natjeruje, da odagnam Duha svetoga, koji živi u meni, te oskvrnim crkvu njegovu (1. *Cor.* 3, 16: 6, 19). Progoni me, velju, neprijatelj, „koji razpolaže hiljadom izlika, i zna hiljadu majstorija, da naškodi";[19] a ja nesrećan, kad me on zarobljava, mislit ću zar da sam pobiedilac?

Izmjeriv težinu griehâ, ne ću, premili brate, da one, što sam ih spomenuo držiš za manju stvar od priestupa idolopoklonstva. Nego čuj apostolovu rieč: *Ovo znajte i razumijte, da svaki bludnik, ili nečist, ili lakomac, ili koji

[17] Prigovor znači ovo: Kad treba podnieti mučeništvo za Isukrsta, onda dakako ne smije se gledati na roditelje; ali je stvar drugojačija, ako se ne radi o mučeništvu.

[18] *S toga me progoni* itd. Zato što čovjek nije na oprezu, misleći da mu se nije bojati, nastaju napasti, kojima sotona traži da ga ulovi. — Govori u slici o sebi, da naznači sve ljude u obće.

[19] . . . . *tibi nomina mille, Mille nocendi artes* . . . . (*Aeneid* VII, 337 s.).

zakida*[20] *(što je idolopoklonstvo) ne će biti baštinik kraljevstva Krstova i Božjega* (*Eph.* 5, 5). I premda u obće što je god sotonino vonja Božjom protivnošću, a idolopoklonstvo je sve što pripada sotoni, kojoj su robovi svi idoli, ipak i na drugom mjestu apostol označuje idolopoklonstvo po njegovim vrstama i poimence, govoreći: *Pomorite ude svoje zemaljske: okanivši se bludnosti, nečistoće, zle pohote i lakomstva, što je*[21] *sve idolopoklonstvo: poradi kojih* (grieha) *dolazi srdžba Božja* (*Coloss.* 3, 5—6).

Ne stoji idolopoklonstvo samo u tome, da tko su dva prsta baci tamjana na oltarsku vatru,[22] ili izlije vino žmulom zahvaćeno iz žrtvene čaše. Neka kaže, da lakomost nije idolopoklonstvo onaj, koji može pravicom nazvati prodaju Gospodina za trideset srebrnjaka. Neka reče, da bludnost nije oskvrnjenje stvari posvećene, ali onaj, koji je ude Isukrstove (1. *Cor.* 6, 15) i žrtvu živu, Bogu prijatnu[23] (*Rom.* 12, 1), svakojakim gadom opoganio s onima koje se podaju obćoj nečistoći. Neka ne prizna, da je zakidanje idolopoklonstvo, ali onaj koji je jednak onima što u Djelima apostolskim, ostavivši na stranu dio novca od svoga imanja, naglom pedepsom pogiboše (*Act.* 5). Vidi, brate, da ti se ne dopušta ništa imati od stvari svojih. *Svaki*, veli Gospodin, *koji se ne odreče svega što posjeduje, ne može*

[20] *Aut avarus, aut fraudator.* Za ove dvie rieči i u grčkome i u Vulgati nemamo nego jednu rieč.

[21] Apostol u tekstu samo lakomstvo zove idolopoklonstvom . . . *avaritia, quae est.* Ali Jeronim sve griehe što ih je spomenuo, u apostolovo ime zove idolopoklonstvom: *quae sunt.*

[22] U tekstu je kazano: *in bustum.* Ja sam preveo, kao da je rečeno: *in focum:* budući da *bustum* izlazi iz starinskoga oblika glagola *uro,* koji se izgovarao *buro.* Vidio sam da i drugi jednako onu rieč tumače; premda za takovo značenje nema potvrde ni u jednom od latinskih rječnika, što sam ih pri ruci imao. — Poznato je pak da pogani paljahu tamjan, i izlivahu vino, ili drugu tečnost, kakovu svome bogu u čast.

[23] To jest svoje tielo, koje je onakovo bilo postalo po svetom krštenju.

biti moj učenik (*Luc.* 14, 33). Zašto si tako plašljiv kršćanin? Gledaj na mrežu koju je Petar ostavio. Gledaj na carinika gdje ustaje iz carine (*Matt.* 9, 9), i odmah postaje apostol. Sin čovječji nema gdje bi glave naslonio (*Luc.* 9, 58), a ti hodiš po prostranim triemovima i ogromnim prostorijama svoje polače! Čekajući baštinu na svietu, ne možeš biti subaštinik Isukrstov (*Rom.* 8, 17). Objasnide rieč *monak*,[24] to jest svoje ime. Ti koji si samac, što radiš u gomili svieta? I ovo[25] najprije opominjem, ne kao da sam ja spasio svoju ladju i trg, ni kao čovjek nevješt moru; nego kao topac, kog je more malo prije izbacilo na obalu: te kao izvježban mornar strašljivim glasom dajem na znanje onima, koji će da putuju po moru.[26] U onom valovlju, Karibda raskošja proždire zdravlje. Ondje putenost, kao Skila, koja se djevičanskim ustima smieši, k sebi mami te, da ti propadne čistoća.[27] Ondje je barbarska obala, ondje

[24] Kaludjer. Rieč grčka *μοναχός* znači: *samac, samosam*.

[25] Sad će u slici putovanja po moru predstavit nam pogibli življenja na svietu, i kazat će što se njemu istome, za njegova školovanja, u Rimu dogodilo.

[26] Onima, to jest, koji će da žive na svietu, a kaludjeri su.

[27] Karibda je pogibeljan morski vrtlog pri sicilskoj obali u mesinskoj morskoj uzini (danas *Capo di Faro*). Prema njoj na protivnoj strani, to jest na rtu donje Italije, oko tri kilometra daleko, nalazi se Skila, hridina, takodjer pogibeljna mornarima. Uobrazilja starih ljudi od Karibde i Skile stvorila je dva morska strašila, dvie nemani. Skila imadijaše žensko tielo, šest strahovitih psećih glava i dvanaest ruku, što ih iz neke pećine pružaše, da hvata ladje: Karibda pak svaki dan šmrkaše morsku vodu *(plima* i *osjeka)* u svoje ždrielo otvoreno poput lievka, i proždiraše sve što bi joj vir prinio. — Karibda je dakle razputstvo, koje proždire zdravlje, blago, sreću i čovječji život (sve to znači rieč *salus*, koju Jeronim ovdje upotrebljava). A kako je, po elenskoj mitologiji, Skila, prije neg će nju Cirka u neman pretvoriti, bila krasna nimfa (jedno od onih nadnaravnih ženskih bića, ili ženskih božanstva izvorâ, morâ, šumâ itd.), ovdje se kaže da se ona *djevičanskim ustima* smieši (jer zbilja nimfe se predstavljaju kao djevojke neudate, ali srdcem i nagnućem nipošto djevice). Jeronimova je misao ovo, da su na svietu tolike prilike pogibeljne svetoj čistoći; premda na prvi mah, i po njihovoj vanjštini, čovjek bi rekao da nisu takove.

je gusar sotona, koji s drugovima svojim nosi okove za one što će ih zarobiti. Ne pouzdavajte se, ne budite bez bojazni. Ma da more — tiho kao ulje — prijazno vam se pokazuje, ma da lahor tek načinja mrske na površini vode koja je mirna, ona poljana u sebi krije velike stiene. Unutra joj se zadrži pogibao: unutra je neprijatelj. Odmotavajte gumine, razapinjite jedra. Nek se na prednjem kraju pritvrdi križak.[28] Oluja je takova tišina. Ali ćeš možda reći: Što dakle, svi koji žive u gradu nisu kršćani?[29] Tvoje su prilike drugojačije nego njihove. Slušaj što veli Gospodin: *Ako hoćeš da budeš savršen, hajde prodaj sve svoje i daj ubogima, pa dodji, i sliedi mene* (*Matt.* 19, 21). A ti si se zavjetovao, da ćeš biti savršen; jer kad si ostavio službu u carskome dvoru,[30] te odredio živjeti u čistoći radi kraljevstva nebeskoga, što je to, već da si se dao na savršeni život? Savršeni pak sluga Isukrstov, nema ništa osim Isukrsta. Ako li ima što drugo, nije savršen. A ako nije savršen, lagao je prije kad je obećao Bogu, da će biti savršen. *Usta pak koja lažu ubijaju dušu* (*Sap.* 1, 11). Da u kratko zaključim: ako si savršen, zašto želiš svoje očinstvo? Ako li nisi savršen, prevario si Gospodina.

Božanstvenim glasom Evandjelje grmi: *Ne možete služiti dva gospodara* (*Luc.* 16, 13). Pa zar će tko smjeti utjerivati u laž Isukrsta, služeći bogatstvu i Gospodinu? On je više puta na vas glas govorio: *Ako tko hoće da ide za mnom, neka se odreče sebe i uzme križ svoj i neka me sliedi* (*Luc.* 9, 23); a ja, natovaren zlatom, mislit ću da sliedim

[28] *Crucis antenna*. To je na brodu motka, o kojoj visi jedro, a križa se s jamborom. — U prenesenom smislu Jeronim ovdje razumieva, znak križa, što ga kršćanin mora da čini na čelu.

[29] Ovim prigovorom imaju se u vidu ne prosti kršćani, nego ljudi koji su se posvetili kršćanskoj savršenosti, to jest kaludjeri.

[30] *Derelicta militia*. Osim što rieč *militia* znači *ratnu službu, vojsku, vojnike, častnički* (oficirski) čin, znači jošte i *neku čast*, ili *službu u carskome dvoru*. U ovom smislu, ovdje razumije rieč *militia* Tillemont (*Memoires* XII, p. 13). Mislim dakle da nije pogodio Victorius, koji nju uzimlje u prenesenom smislu, za življenje svjetovno.

Isukrsta? Tko vjeruje u Isusa, taj treba da hodi putem kojim je on hodio (1. *Joan.* 2, 6). Ako li nemaš ništa (kao što znam da ćeš mi odgovoriti), kad si tako dobro spravljen na boj, rad šta ne ideš na vojsku? Van da cieniš, da to možeš činiti u svome zavičaju, pored svega što Gospodin u svome nije tvorio čudesâ. A zašto to? Evo ti sa svjedočbom razlog: *Nikakav prorok nema časti u otačbini svojoj* (*Joan.* 4, 44. Cf. *Matt.* 13, 57; *Marc.* 6, 4; *Luc.* 4, 24). Reći ćeš: „Ne tražim časti: dosta mi je moja savjest". Ni Gospodin nije tražio časti; on koji je pobjegao, da ga narod ne učini kraljem (*Joan.* 6, 15). Ali gdje nema časti, tu je preziranje. Gdje je preziranje, tu često puta biva uvreda. A gdje je uvreda, tu je i srdnja. Gje je srdnja, tu nema mira. Gdje nije mira, tu se duh često odvraća od savršenog života. A gdje se nemirom nešto oduzimlje od nastojanja oko svoga savršenstva, tu je isto nastojanje toliko manje, koliko se od njega oduzimlje; a kad je manje, ne može se reći, da je savršeno. Iz svega što sam nabrojio izlazi, da kaludjer ne može biti savršen na svojoj postojbini. Jest pak grieh, ako ne će da bude savršen.

Nego kad sam te iz toga šanca iztisnuo, ti ćeš mi navesti slučaj ljudih crkovnih.[31] — Hoću li smjeti da što kažem o njima, koji doista u svojim gradovima borave? Ne dao Bog, da bih što nepovoljno o njima rekao; jer oni, nasliedivši apostole, svojim svetim ustima tvore tielo Isukrstovo, i kroza nje mi bivamo kršćani. Imajući oni ključe od kraljevstva nebeskoga, na neki način sude prije sudnjega dana, i svojom uzdržljivom čistoćom čuvaju Gospodnju zaručnicu. Ali, kako sam prije uzgred natuknuo, drugo je stanje kaludjerâ, a drugo ljudî crkovnoga reda. Ljudi crkovni pasu ovce; a ja sam ovca koja pase. Oni žive o oltaru (1. *Cor.* 9, 13); a meni, ako dar k oltaru ne prinesem, kao bezplodnu drvetu, sjekira podiže se na žile

[31] Iz ovoga dalo bi se nagadjati, da se već u Altinu bilo započelo nagovarati Heliodora, da udje u svećenički stalež.

(*Matt.* 3, 10; *Luc.* 3, 9); i ne mogu se izgovarati siromaštvom, kad Gospodin u Evandjelju pohvali staricu udovicu, koja metnu u haznu Božju dva novčića, što joj samò još ostajahu (*Luc.* 21, 2—3). Meni nije prosto sjediti pred svećenikom. Ako sagriešim, on me može predati sotoni[32] na propast tiela, da se duh spasi (1. *Cor.* 5, 5). I u starom Zakonu, onoga koji ne bi poslušao svećenika, pošto bi ga izveli iz tabora, narod bi kamenjem zasuo; ili bi mu se odsjekla glava, da svojom krvlju plati neposluh (*Deut.* 17, 12). A sada, kad tko ne će da posluša, sieče ga duhovna sablja; ili bolje reći, pošto je izagnan iz crkve, biesnim ga ustima razkidaju sotone.[33] Ali ako braća ljubaznim umiljavanjem i tebe pobudjuju, da stupiš u onaj red, ja ću se radovati tvome uzvišenju, ali ću se bojati da ne padneš. *Ako tko želi biskupstvo, dobru stvar želi* (1. *Tim.* 3, 1). To znamo. Nego dodaj što ide za tim: *A taj valja da bude bez mane, da se nije ženio nego jedan put,*[34] (da bude) *triezan, čist, razborit, častan, gostoljubiv, vriedan da uči,*[35] *ne sklon na pijanstvo, ne koji rado drugoga udara, nego krotak* (*Ib.* v. 2—3). A poslie neg je objasnio i ostalo što se biskupa tiče, ne manje tačno govori o trećem činu:[36] *Isto tako djakoni* (neka su) *čisti, ne dvojezični, ne koji puno vina piju, ne koji teže za sramotnim dobitkom;* (već) *čistom savjesti nek uzdrže nauku vjere.*[37] *A i ovi neka se prije kušaju, pa onda nek vrše*

[32] To će reći: može me izagnati iz crkvene obćine (*excommunicare*), koja je Isukrstovo tielo, ili zadruga Isukrstova.

[33] U prva vremena crkve dogadjalo se je, da bi kršćane izobćene sotona i tjelesno mučila. **A Lapide**, I *Cor*, 5, 5.

[34] To jest, ako je prije bio oženjen, da se nije ženio nego samo jedan put.

[35] Jeronim upotrebljava ovdje rieč *docibilem* mjesto *doctorem*. U istom je značenju ona upotrebljena na drugom mjestu sv. Pisma (2 *Tim.* 2, 24). **Huré**, *Dict. de Philologie Sacrée*, I, 1183.

[36] To jest, o djakonskom činu.

[37] *Mysterium fidei* (Ovako čita Gravius, mjesto *ministerium fidei*). — *Mysterium* (otajstvo) ovdje znači evandjelje (nauku Isukrstovu), kao i na drugim mnogim mjestima (*Rom.* 16, 25; *Eph.* 1, 9. 6, 19; *Col.* 4, 3). **Huré**, O. c. II. 1155.

službu, ako nemaju na sebi nikakve krivice (*Ib.* v. 8—10). Jao onome čovjeku, koji bez pirnoga ruha dolazi na večeru.[38] Nije mu kud kamo; nego će odmah čuti: *Prijatelju, kako si ovdje ušao?* A kad umukne, dat će se nalog slugama: *Uzmite ga, i svežite mu ruke i noge, i bacite ga u tmine izvanjske: ondje će biti plač i škripanje zubâ* (*Matt.* 22, 12—13). Jao onome, koji zavezav u maramu primljeni talenat,[39] dok ostali dobivaju, uštedje samo što bijaše primio. Njega će odmah ošinuti vika razsrdjenog Gospodina: *Opaki slugo, zašto nisi dao mojih novaca trgovcima, i ja došavši naplatio bih ih s dobitkom* (*Matt.* 25, 26—27; *Luc.* 19, 23)? Ovo će reći: ti bijaše odreći se pred oltarom onoga, što nisi bio kadar nositi. Dok ti, nemarni trgovče, držaše novac, zauzimao si mjesto drugoga, koji ga mogaše udvojiti. S toga kako onaj koji dobro služi dobiva sebi častan stepen[40] (1 *Tim.* 3, 13), tako koji nedostojno pristupa k čaši Gospodinovoj, kriv je tielu i krvi Gospodnjoj (1 *Cor.* 11, 27).

Nisu biskupi svi oni, koji se biskupi zovu. Ti paziš na Petra, ali pazi i na Judu. Diviš se Stjepanu, ali se obazri i na Nikolu, koga je u knjizi Odkrivenja Gospodin svojom rieči osudio (*Apoc.* 2, 6. 15): koji je toliko sramotnih i bezbožnih stvari izmislio, te iz onoga koriena izniknu krivovjerstvo nikolinaca.[41] Neka svaki sebe izkuša, pa onda

[38] Ovdje i u svemu što sliedi daje se opomena, da se nema ulaziti u svećenički red bez potrebitih svojstava i osobitih Božjih milosti.

[39] Prosti čitatelji neka znaju da je talenat bio jedna velika svota novca. Atinski talenat vriedio je naših 2100 forinta. A bilo ih je i od veće vriednosti.

[40] Da se s toga stepena popne na više.

[41] Jeronim, kao i Epifanije i drugi neki crkveni otci, drži za stalno, da su nikolinci (*Nicolaitae*), što se o njima govori u knjizi Odkrivenja, potekli od Nikole koga apostoli rediše za djakona (*Act.* 6, 5). Ali stvar nije izvjestna. Dapače, bit će temeljitije i priličnije istini protivno mnienje drugih starih otaca, da su se nečisti gnostici krivo njegovim imenom prozvali. Po istim otcima Nikola se održa u čistoj vjeri; i još neki vele, da su ga kasnije apostoli redili samarjanskim biskupom (**Baronius**, a. 68. n. 9—12).

neka pristupa[42] (*Ib.* 28). Crkveno dostojanstvo ne čini čovjeka kršćaninom. Stotinik Kornelije, još neznabožac, očišćen je darom Duha svetoga (*Act.* c. 10). Danijel mladić sudi starce (*Dan.* 13, 45 ss.). Amos, berući s kupine crne jagode,[43] iznenada postaje prorok (*Am.* 7, 14). David čoban izabran je za kralja (1 *Reg.* 16, 1). Isus najviše je ljubio najmladjega[44] od učenika. Brate, sjedi niže, da ti se rekne kada dodje manji: pomakni se više (*Luc.* 14, 10). Na kome počiva Gospodin nego na poniznome i mirnome, koji drkće od njegovih rieči (*Is.* 66, 2)? Komu se više povjerava, od njega se veće ište (*Luc.* 12, 48). Velikima namienjene su velike muke (*Sap.* 6, 7). I nitko nek nije sam sobom zadovoljan za samu tjelesnu čistoću;[45] budući da će ljudi i za svaku zaludnu rieč, što je izuste, dati odgovor u dan sudnji (*Matt.* 12, 36); te i psovka bratu, jest krivica za ubojstvo (*Matt.* 5, 22). Nije lako biti na mjestu Pavlovu i zapremati stupanj Petrove časti — njih dvojice koji već kraljuju s Isukrstom; jer bi mogao doći andjeo, i razkinuti zavjes crkve tvoje (*Matt.* 27, 51), i dignuti svietnjak tvoj s njegova mjesta[46] (*Apoc.* 2, 5). Ako ćeš zidati kulu, proračuni troškove za buduću zgradu (*Luc.* 14, 28). Bljutava sô nije ni za što, nego da se prospe na dvor (*Matt.* 5, 13), i da je pogaze svinje. Kaludjer ako padne, molit će se za nj biskup. Tko će se moliti za biskupa, ako on padne?

[42] Ne govori se ovdje o izkušavanju potrebitu za uzimanje Eukaristije, nego za primanje svećeničke službe.

[43] *Ruborum mora distringens* mjesto *destringens*.

[44] *Minimum*, što ne znači uviek najmanjega (*le plus petit; il minimo*) nego i najmladjega.

[45] Mjesto: *de corporis tantum mundi castitate*, Gravius spominje drugu lekciju: *tantummodo castitate*. Ali je značenje isto.

[46] Ovim primjerima iz sv. Pisma, i drugim izrekama koje je prije naveo, i koje će sada navesti, Jeronim hoće da se Heliodor poplaši od biskupstva; te se lakše skloni da dodje k njemu u pustinju.

A sada kad je moj govor preplovio grebeni;[47] pa se kroz šuplje stiene, medju kojima se valovi pjene, moj krki čamac pomakao na dubinu, brzo mi jeići napried; i kad sam već za sobom ostavio što je bilo težko, valja mi, po običaju veselih mornara, pjevati završnju popievku.[48] O pustinjo, koja cvatiš Isukrstovim cviećem! O pustinjo, u kojoj se nalazi ono kamenje, od koga se, u knjizi Odkrivenja, zida grad velikoga kralja (*Apoc.* 21, 18)! O pustinjo, gdje se na prijateljsku s Bogom obći!... Šta radiš, brate, na svietu, kad si ti veći od svieta? Dokle će te pritiskivati osjen kućâ? Dokle će te zatvorati tamnica čadjavih gradova? Vjeruj mi, ja ovdje uživam nešto veću svjetlost, i željan sam zbaciti breme tiela i poletjeti k čistome nebeskome sjaju. Zar se plašiš siromaštva? Ali Isukrst siromahe nazivlje blaženima (*Matt.* 5, 3; *Luc.* 6, 20). Zar se strašiš truda? Ali nijedan borac bez muke ne dobiva vienca. Zar se misliš za hranu? Ali vjera ne boji se glada. Zar si u strahu da ćeš, ležeći na goloj zemlji, protrti tjelesne ude, postovima izglodane? Ali će Gospodin ležati s tobom. Zar ti je mučno, što će ti na nečistoj glavi stršiti zapuštena kosa? Ali će Isus biti glava tvoja (1 *Cor.* 11, 3). Zar ti zadaje strah neizmjerna pustinja? Ali ti ćeš

[47] Ovo je po Ciceronu: *Ex quibus quoniam tanquam e scrupulosis cotibus enavigavit oratio, reliquae disputationis cursum teneamus*" (*Tuscul. Quest.* IV, 14).

[48] *Celeuma* (od grč. κέλευμα ili κέλευσμα), što pravo znači glas ili poklič, kojom starješina veslačâ pobudjivaše njih da voze (**Forcellini-De Vit.**). Ista se rieč upotrebljava i za poklič, kojom se više osoba medju se hrabre u bitki ili u kakvoj radnji; a i veselo podvikivanje ili popievanje gazilaca vina i pobjedne vojske (**Huré**, O. c. I. 654. Cf. *Jer.* 25, 30 : 48, 33 : 51, 14). Može takodjer značiti medjusobne pokliče veslača, poslie nego su prebrodili jezive plitčine. — Ovdje se dakako pokliči razumiju u prenesenom smislu: te pisac nije htio drugo reći nego ovo: Sad mi je veselo zaključak napraviti. — Preveo sam *završnju pjesmu*, ono što tekst kaže: *epilogi celeuma*. Rieč ἐπίλογος, primljena je od svih prosvietljenih naroda; a znači *zaključak* (knjige razprave, besjede ili govora), kojim se obično u kratko spomene ono o čemu se govorilo.

duhom hoditi po raju. Kadgod pameću uzadješ gore, ne će te biti u pustinji. Bez kupelji smežurat će ti se postat hrapava koža? Ali tko se jednom u Isukrstu oprao, ne treba mu se opet prati (*Joan.* 13, 10). Čuj pak apostola, kako u kratko na sve odgovara: *Muke*, veli, *sadašnjeg života, ništa su prema slavi koja će doći,*[49] *i objaviti se u nama* (*Rom.* 8, 18). Ti si mekušac, brate, ako hoćeš ovamo da uživaš sa svietom, i poslie da kraljuješ s Isukrstom.

Doći će doć onaj dan, u koji će ovo razpadljivo i smrtno tielo obući nerazpadljivost i bezsmrtnost (1 *Cor.* 15, 53). Tada, blažen sluga, koga Gospodin nadje budna (*Luc.* 12, 43). Tada, na trubni glas bit će u strahu zemlja s narodima, a ti ćeš se veseliti. Kad Gospodin dodje suditi, sviet će žalovito rikati, i plemena, jedno s drugim, udarat će prsi o prsi. Trzat će se negdašnji silni kralji, ne imajući straže da ih štiti. Pokazat će se, obkoljen svojim sinovima, Jupiter, onda pravo ognjeni.[50] Bit će priveden i nepametni Platon[51] sa svojim učenicima. Ne će pomoći

[49] . . . *superventuram* (u Vulgati *futuram*) po starom italskome prievodu, kao i u svetom Ciprijanu (*Ep.* 77, n. 7. Opp. II, 432).

[50] *Exhibebitur cum prole sua vere tunc ignitus Jupiter: adducetur et Plato* etc. Ovako je, na temelju osam prastarih rukopisa, Victorius izpravio dotično mjesto Jeronimovo. — Jupitera i njegove sinove, treba uzeti za Lucifera i opake duhove, kojima je on otac: jer njegovi postadoše, kad ih za sobom povuče u zlo. A jer neznabožci mišljahu, da njihov vrhovni bog, Jupiter, jest onaj koji s neba hita ognjene striele (gromove, munju), te mu po neki način pripadaše naziv *ognjeni*, s toga Jeronim veli, da će u dan strašnoga suda, poglavica sotonski pokazat se pravo *ognjeni*, to jest vidjet će se, da mu je osuda vječni oganj. — Ovako isti Victorius tumači izreku *vere ignitus*.

[51] Pored svega divskog Platonova uma i riedkih vrlina, Jeronim zove ga nepametnim (*stultus*); jer nije valjda došao do poznanja jedinoga pravoga Boga, i onoga puta, koji vodi čovjeka k njemu: što je inače svojim umom mogao doznati. Vidi o istoj rieči *stultus*, Posl. LXIII, bilj. 79.

Aristotelovi[52] dokazi. Onda ćeš ti, seljak i siromašak, radovati se i smijati, i reći ćeš: Evo moga razpetoga, evo sudca, koji je u jaslama plakao zamotan u krpe. Ovo je onaj sin poslenikov i poslenice[53] (*Matt.* 13, 55; *Marc.* 6, 3). Ovo je onaj, koji, nošen u majčinu krilu, pobježe — Bog izpred čovjeka! — u Misir (*Matt.* 2, 14): ovo je koji bi obučen u skerletnu kabanicu; ovo je koji bi trnjem okrunjen: ovo je čarovnik:[54] ovo je oni što mu govorahu, da je u njemu hudoba, i da je Samarjanin (*Joan.* 8, 48). Gledaj, Židove, ruke koje si probo. Rimljanine, gledaj rebra koja si prosukao. Vidite tielo, da li je ono isto što govoraste, da su ga noću odnieli učenici . . . .

Tvoja ljubav, brate, nagna me, da ti ovo izrečem, kako ćeš onda[55] biti dionik onih dobara, za koja ti je sada trud težak.

[52] Aristotel, čuveni starinski filozof, začetnik peripatetske škole, i najbolji znalac i učitelj zakona koji ravnaju ljudskim mišljenjem.

[53] Ovako su o Isusu iz preziranja govorili Židovi. — Treba zabilježiti, da Jeronim ne kaže *operarii et operariae,* nego *operarii et quaestuariae.* Ovom posljednjom rieči (koja je bezbožna psost) opaki bogoubojice zvahu prečistu Bogorodicu. Prije njega tu je riec Tertulijan upotrebio (*De Spect.* c. 30. Opp. I, 662).

[54] Farizeji govorahu: *Pomoću poglavice sotonskoga izgoni sotone* (*Matt.* 9, 34 : 12, 24; *Marc.* 3, 22; *Luc.* 11, 15). A u Talmudu o Isusu čita se: „Eda li sin Satdin (ovako bogopsovkom zvahu Isusa), nije medju nas uveo čaranje, što ga je naučio u Misiru?". Ap. **Lightfoot,** Opp. (1699) I, p. 545.

[55] To jest, u dan strašnoga suda.

Poslanica XV.[1]

Papi Damasu.[2]

Sadržaj. — *Izjavljujući svoju neograničenu odanost rimskoj stolici, moli da mu Petrov nasljednik kaže, s kojim će od triju antiokijskih biskupa u zajednici biti. Takodjer moli i zaklinje ga, da mu sam odredi, mora li, ili ne, priznavati u božanstvenoj naravi tri hipostaze.*

Jer Iztok,[3] uzdrman starinskom bjesnoćom svoga puka, malo po malo dere na komade nerazdionu i s vrha izatkanu Gospodnju dolamu (*Joan.* 19, 23—24); i jer lisice zatiru Krstov vinograd (*Cant.* 2, 15; *Jer.* 12, 10—11), te izmedju izprovaljivanih lokava, u kojima nema vode (*Jer.* 2, 13),

[1] Pisana na izmak g. 376.

[2] Sveti Damas bi papa od mjeseca septembra 366. do 10. decembra 384.

[3] *Iztok,* ovdje znači metropolu ondašnjeg kršćanskog Iztoka, to jest Antiokiju, gdje u ono vrieme bijaše veliki crkveni metež. Četiri stranke bijahu u borbi jedna s drugom: arijanska pod svojim biskupom, dvie katoličke sa dva biskupa, Melecijem i Pavlinom, četvrta apolinarska, sa svojim biskupom Vitalom, koji takodjer proglasivaše za sebe da je katolik, u zajednici s Petrovom rimskom stolicom. A budući da crkva ne može imati nego jednog pravoga biskupa, Jeronim veli da se ondje razkida dolama Isusova, koja, u prenesenom smislu, znači crkvu, i da pastiri mnogi tamane vinograd Gospodnji (*Jer.* 12, 10). Medjutim kako je kalcidska pustinja bila u oblasti antiokijskog biskupa, tako kaludjeri koji ondje življahu uznemirivahu Jeronima, neka izjavi uz koga od triju posljednjih on pristaje, dok sami držahu se Melecija.

mučno je spaziti gdje je vrelo zapečaćeno i vrtao zatvoreni[4] (*Cant.* 4, 11); s toga cienim da mi treba tražiti svjeta u Petrove stolice, koja ima vjeru apostolovim ustima pohvaljenu (*Rom.* 1, 8), te iskati hrane duši svojoj odanle, gdje sam nekada primio haljine Krstove.[5] I doista ni ovoliko more ni ovolika suha zemlja, što je medju nama, ne mogu me zadržati da ne tražim skupocjenog bisera (*Matt.* 13, 45). *Gdje je tielo, ondje kupit će se i orlovi*[6] (*Matt.* 24, 28). Pošto je zločesti naraštaj prosuo očevinu, kod vas samih održava se nepokvarena baština otaca. Tamo, od čistoga sjemena Gospodnjega, iz plodnog busa zemlja donosi rod po sto (*Matt.* 13, 8). Amo pšenica u brazde zatrpana prometnu se u ljulj i divlju zob. Sunce pravde (*Malach.* 4, 2) sad se radja na Zapadu. Na Iztoku pak oni Lucifer, koji se bijaše oborio, namjesti povrh zviezda svoje priestolje[7] (*Is.* 14, 12). Vi ste svjetlost svietu; vi ste so zemlji (*Matt.* 5, 13—14). Vi ste posudje zlatno i srebrno. Ovamo su sudovi zemljani i drveni (2 *Tim.* 2, 20), koje čeka gvozdena šiba i vječni oganj (*Apoc.* 2, 27: 18, 8).

Dakle, premda mi zadaje strah tvoje dostojanstvo, ipak tvoja me prijaznost pozivlje k sebi. Kao žrtva od bi-

[4] Čistoća Isusove zaručnice u Pismu poredjena je vrtlu dobro zatvorenu i studencu zapečaćenu. Taj vrtao dakle i taj studenac zapečaćeni predstavljaju nam pravu crkvu, koja budući da je zapečaćena pečatom istine, krivovjerci i opaki duhovi ne mogu njezinu nauku oboriti, ni nju utamaniti.

[5] Gdje je, to jest, bio kršten, i u biele haljine obučen.

[6] Kako je rekao da u Petrove stolice traži evandjelski biser, tako, smatrajući rimsku crkvu za tielo Isukrstovo — tielo o kome govori apostol (*Col.* 1, 24) — jer se ondje nalazi prava vjera, primjenjuje na nju rieč Spasiteljevu: *Gdje je tielo, ondje kupit će se i orlovi;* i tim ponavlja istu misao prije izraženu, da mora u Rimu tražiti skupocjeni biser.

[7] Pod imenom Lucifera, sveti otci razumievaju sotonskoga poglavicu. — Zviezde su crkveni poglavari.

skupa ištem život:[8] kao ovca od pastira tražim pomoći. Nek se ukloni zavist, nek odstupi pohlepa za rimskim najvišim dostojanstvom.[9] Upravljam besjedu na ribarova nasljednika, na učenika križa. Ja ne idem ni za kojim prvim, nego za Isukrstom, i zajednicom sjedinjavam se s tvojim blaženstvom, to jest s Petrovom stolicom. Znam, da je crkva na tome kamenu sazidana. Tko god blaguje jagnje izvan te kuće (*Ex.* 12, 7), oskvrnjen je. Ako se tko ne nadje u Nojevoj korablji, poginut će kad preoblada potop. A jer sam se zarad svojih grieha preselio u ovu pustinju, koja, skupa s medjom barbarske zemlje,[10] graniči Sirijom, i ne mogu, s ovolike daljine što je medju nama, od vajkada iskati Gospodnju svetinju[11] od tvoga blaženstva; zato se

[8] Ovdje imamo mnogo razlika u tekstu: 1. *A sacerdote victima salutem . . . flagito;* 2. *A sacerdote victimae salutem flagito;* 3. *A sacerdote victimam salutarem flagito;* 4. *A sacerdote victimam salutis flagito.* Ma koja se od ovih varijanta uzme (ja sam izabrao prvu), nitko ne zna što je dotičnom izrekom Jeronim htio kazati. Ali to stoji, da je on od Damasa iskao spasonosnu Krstovu nauku. Moguće je, da je u ovom slučaju on sebe smatrao kao žrtvom arijanskih spletaka, i da je htio kazati kako od biskupa rimske crkve čeka da ga spasi.

[9] Jeronim se osvrće na prilike onog vremena. Ne brojeći duhovne vlasti rimske stolice, toliko je onda bilo bogatstvo, sjaj i vremeniti ugled one crkve, da su se o stolicu otimali ljudi pohlepni za čašću. Te baš kad bi izabran Damas za papu, Ursin, djakon rimski, stvorivši sebi jaku stranku, dade se i on za papu rediti. U gradu nastade zbog toga silna buna, i dodje se do strašnog krvoprolića (**Am. Marcellinus**, XXVII, c. 3; **Hieronymus**, Opp. VIII, 505; **Rufinus**, Opp. p. 521). Na ovo ide što se u tekstu čita. Jeronim će da reče, kako sâm ne gleda na ono što može u taštim ljudima, kakav bijaše Ursin, pobuditi zavist i pohlepu za rimskom stolicom, nego da u papi jedino gleda Petrova nasljednika.

[10] *Barbariae,* to jest zemlja koja je izvan granica rimskoga carstva.

[11] *Sanctum Domini.* Ovako se zvala presveta eukaristija. — Eukaristija bila je znak medjusobne crkvene zajednice. Ali kako Jeronim od vajkada *(semper)* ne mogaše iskati taj znak od biskupa rimske crkve, ni imati s njime zajednice preko antiokijskog biskupa, zbog ondašnjeg

ovdje držim tvojih drugova, misirskih izpovjednika; i kao čamac sakrivam se pod velike[12] brodove. Ne poznajem Vitala, ne ću Melecija, ne poznajem Pavlina. Koji god ne sakuplja s tobom, razasiplje (*Luc.* 11, 23); to jest, tko nije Isukrstov, jest antikrstov (1 *Joan.* 4, 3).

Dakle, o žalosti ljute! poslie aleksandrijske odluke, na koju je Zapad pristao,[13] Arijev porod, *poljari*,[14] iziskuju od mene, Rimljanina,[15] da priznam novi naziv *triju hipostaza*. Ali, molim, koji su apostoli tako što učili? Koji je novi Pavao, učitelj naroda, to kazao? Pitam ih, što se mora razumievati pod tri *hipostaze*. Vele mi: tri prava[16] lica. Odvraćam, da i sam tako vjerujem. Ali njima nije dosta moj način mišljenja, nego silno zahtievaju onaj naziv: jer se u njegovim slogovima krije nešto otrovno. Izjavljujem: ako tko ne priznaje tri *hipostaze*, kao tri *enhipostata*,[17] to

razkola, tako dodaje, da se sam drži misirskih izpovjednika, to jest biskupa od cara Valenta za vjeru prognanih u palestinski grad Diocezareju (**Tillemont**, XII, p. 44); budući da oni bijahu u zajednici s Petrovom stolicom. — Mislim, da je ovo htio Jeronim kazati.

[12] U tekstu je rieč *onerariae* (tovarni). Ali naravno tovarni brodovi bijahu veliki.

[13] Govori o odluci aleksandrijskog sinoda od god. 362. Taj sinod pretresao je rieči *οὐσία* i *ὑπόστασις;* te je, po svjedočanstvu sv. Gregorija Nazianzanina, braniteljima jedne i druge ostavio slobodno, da ih upotrebljavaju o božanstvu kao i do tada: samo neka im je o istome prava vjera, — kao što je i bila. (**Hefele**, *Conciliengesch.*, 2 Aufl. I, 727—729).

[14] *Campenses* zove tako Melecijeve pristaše, jer s prva iztjerani iz grada, sakupljahu se u poljima (*campus*, polje) za službu Božju (**Vallarsi**). Zove ih jošte Arijevim porodom, jer Melecija, čovjeka inače sveta, iz Sebastije u Armeniji arijanski biskupi bijahu premjestili u Antiokiju (*Chronic.* ad. an. 365. Opp. S. Hier. VIII, 503).

[15] To jest, Latinina.

[16] *Subsistentes.* Filozofsko-bogoslovski pojam ovog naziva ne možemo jednom našom rieči izraziti; jer ona znači: pojedino, nedjeljivo, cjelovito, savršeno bivanje svakoga od triju božanstvenih lica (sobstva).

[17] *Ἐνυπόστατος.* Jeronim nije ovu rieč dobro upotrebio (ako i jest kazao što je sam pod istom razumio). Rieč znači *nešto što je u drugoj kakvoj stvari.* Primjerom ću objasniti. Isusova čovječja narav

jest tri prava lica, proklet bio. Ali zašto bez ovog objašnjenja ne proglasujem[18] naziva, drže me za krivovjerca. Kažem jasno: Ako tko pod *hipostazom* razumieva narav, pa ne govori, da je jedna *hipostaza* u tri lica, odvojen je od Isukrsta. I s ove moje izpoviedi udaraju na me, isto kao i na vas, žig sabelijanstva.[19]

Izdajte odluku, molim vas, ako vam je po volji, i ne će me biti strah govoriti, da su tri *hipostaze*. Ako vi baš hoćete nek se načini novo vjerovanje poslie nicejskoga; te da mi izpoviedamo pravu vjeru sličnim riečima kao i arijanci svoju.[20] Da, svi svjetski književnici razumievaju *hipostazu* ništa drugojačije nego i *uziju*.[21] Pa zar bi tko smio bezbožno tvrditi, da su (u Bogu) tri bića? Jedna jedina je Božja narav, koja pravo jest; jer sve što ona jest, nije joj od drugoga izvora, nego je njezino. Ostale stvari, koje su stvorene, ako se i čini da imaju biće, nemaju ga: budući da jednom nije ih bilo; a čega nije bilo, može ga opet ne biti. Sam Bog, koji je vječan, koji to jest

razstavljena mišlju (jer je u stvari nerazstavna) od lica (*persona*) Sina Božjega, jest neki *henipostaton:* budući da njegova ljudska narav nema *ljudskog* sobstva, nego je ona u istome sobstvu upućene Rieči Božje.

[18] *Ediscimus*, ali se nedvojbeno mora čitati *edicimus*.

[19] *Cauterio unionis inurimur* (udaraju na me žig jednine). Da bude jasnije, preveo sam *žig sabelijanstva*. Kako sabelijanci u Bogu ne priznavahu nego samo jedno pravo lice (*personam*), njihovu je nauku sv. Hilarije nazvao *krivovjerstvom jednine*. Taj naziv prisvojio je ovdje Jeronim. A što veli: udaraju na me kao i na vas, to se razumije o apolinaristima, koje Damas sa svojim saborom (zato Jeronim i veli *na vas*) iste ove godine (376.) bijaše osudio.

[20] Mnogi Latini, kao što i Jeronim, a i nekoji Grci mišljahu, da *οὐσία* znači isto što *ὑπόστασις*. (Vidi što smo o ovom kazali u Predgovoru, čl. V.). S toga držahu za arijance sve one koji govorahu, da su u Bogu tri hipostaze. A doista arijanci govorahu, da su u Bogu tri hipostaze u smislu triju različnih bića, to jest triju naravi.

[21] Kod sve bezuvjetne pripravnosti podložiti se papinskoj odluci, Jeronim hoće da mu sada kaže rad šta sâm zazire od rieči *hipostaza*. — Što se rieči *uzija* (grč. *οὐσία*) tiče, ona znači bistvo, biće, narav (jestastvo).

nema početka, u istinu se zove biće. S toga sam reče Mojsiju iz kupine: *Ja sam onaj koji jesam;* i opet: *Koji jest, posla me*[22] (*Ex.* 3, 14). Bijahu dakako i onda andjeli, nebo, zemlja, more: pa kako Bog sebi kao svojinu pripisuje obće ime bića? Ali jer je samo ona narav savršena, i u tri lica jedno je božanstvo, koje pravo jest, i jedna narav; tko god kaže da je troje, to jest tri *hipostaze* (ili ti *uzije*), taj, pod vidom kršćanske vjere, hoće da proglasi za istinu, da su u Bogu tri naravi. A ako je tako, zašto nas dieli zid od Arija, kad smo krivom vjerom s njime sjedinjeni? Onda nek se sjedini s tvojom svetošću Ursin;[23] neka se Auksencije[24] združi s Ambrosijem. Ne dao to Bog rimskoj vjeri: ne dao Bog, da se onolika bezbožnost uvuče u pobožna srdca narodâ. Nek nam bude dosta tvrditi, da je biće jedno, a tri prava lica, savršena, jednaka, jednovječna. Nek se ne govori, ako je vama povoljno, da su tri *hipostaze*, već nek se drži da je jedna. Ne sluti na dobro kad se o jednom pojmu rieči razlikuju. Zadovoljimo se prije spomenutim vjerovanjem.[25] Ili ako nalazite za dobro, da moramo govoriti, da su tri *hipostaze* s dotičnim tumačenjem, ja se tome ne protivim. Ali vjerujte mi, pod medom je otrov: andjeo je sotonin preobrazio se u andjela svjetlosti (2 *Cor.* 11, 14).

Isti *poljari*[26] dobro objašnjavaju *hipostazu;*[27] a kad ja velim, da vjerujem ono što sami tumače, onda me proglasuju za heretika. Zašto se tako brižljivo hvataju jedne rieči? Zašto se kriju pod dvoličnu izreku? Ako vjeruju kako tumače, ne osudjujem što dokazuju. Ako ja onako vjerujem, kako se oni grade da stvar shvaćaju, neka dopuste i meni kazati svojim riečima njihovu misao.

Zbog toga zaklinjem tvoju svetost razpetim Spasom svieta i jednobitnim Trojstvom, da mi svojom poslanicom daš vlastnu izjavu mora li se, ili ne, tvrditi, da su tri *hipostaze*. I da s nepoznata mjesta, u kome živim, ne bi se prevarili knjigonoše, izvoli opremit pismo na svećenika Evagrija, koga vrlo dobro znaš.[28] Još k tome u isto doba daj mi na znanje, s kojim u Antiokiji[29] moram biti u zajednici: jer *poljari,* združeni s taršanskim krivovjercima,[30] ništa drugo ne žele već da na temelju pismene izjave o svojoj zajednici s vama mogu propoviedati tri *hipostaze* u starinskom smislu[31] ove rieči.

[22] Dvie izreke: *ja sam koji jesam — koji jest,* po Sedamdesetorici (*ἐγώ εἰμι ὁ ὤν — ὁ ὤν*) znače pravo: ja sam biće — koji je biće. A *biće* (bistvo) znači ono što se grčki zove *οὐσία* (lat. *natura, essentia, substantia*). Iz ovoga i prosti čitatelj vidi, kako navod iz sv. Pisma jasno potvrdjuje Jeronimovu misao.

[23] Ursin antipapa. V. bilj. 9.).

[24] Auksencije biskup arijanac na milanskoj stolici.

[25] To jest, nicejskim.

[26] Vidi bilj. 14.

[27] To jest, njihovo se tumačenje slaže s katoličkim učenjem; jer kažu da *hipostaza* znači *lice, sobstvo;* ako to — po Jeronimovu shvaćanju — i ne odgovara filoložkome značenju.

[28] Vidi Posl. I, bilj. 13, 14, 15.

[29] S kojim od triju biskupa.

[30] Taršanski heretici, to jest neki poluarijanci god. 366. poslavši svoga biskupa Silvana k papi Liberiju, i predstavivši mu se himbeno za katolike, od njega bijahu primljeni u crkvenu zajednicu (**Vallarsi**).

[31] Kako se ta imenica od starine razumievala; to jest u smislu *uzije* (naravi).

Poslanica XVI.[1]

Papi Damasu.

Sadržaj. — *Nanovo moli Damasa, da mu odredi s kojim od triju antiokijskih biskupa mora živjeti u crkvenoj zajednici.*

Dosadna žena u Evandjelju zasluži napokon biti uslišena (*Luc.* 18, 3—5), i prijatelj od prijatelja dobi hljebove, ako je i bilo ponoći, i poslie nego bijahu zatvorena vrata i sluge[2] (*Ib.* 11, 5—7). Sam Bog, koga nikakva sila ne može nadjačati, nadvladan je molbama carinika[3] (*Luc.* 18, 13—14). Grad Ninivа, koji s grieha imade propasti, suzama održa se čitav (*Jon.* 3, 10).

S kakvom sam namjerom ovo tako iz daleka započeo? Naravno s ovom: da ti velik pogledaš na me malena; bogat pastir, da ne prezreš rdjave ovce. Razbojnika s križa, Isukrst uvede u raj (*Luc.* 23, 43); i da ne bi tko pomislio, da je obraćenje igda kasno, pedepsu za ubojstvo pretvori mu u mučeništvo.[4] Isus radostan grli sina razsip-

[1] Pisana g. 377.

[2] U Vulgati je na dotičnom mjestu *pueri*. Ali kako rieč *puer* može značiti i *diete* i *slugu*, tako je nju Jeronim zamienio ovom posljednjom *(servi)*: kao što i sv. Augustin (*Ep.* 130, n. 15. Opp. II, 500).

[3] O smislu u kome ovdje spominje carinika, vidi Posl. XII, bilješku 5.

[4] Jer je pokajani razbojnik na križu izpovjedio božanstvo Isukrstovo (*Luc.* 23, 40—42), on mu pedepsu za ubojstvo pretvori u mučeništvo za vjeru. — Sama je rieč *martyrium* (mučeništvo) zgodno upotrebljena; budući da ona znači svjedočanstvo o nebeskoj istini, u kome je tko svoju krv prolio, ili je smrtne muke pretrpio.

noga kad se k njemu vraća (*Ib.* 15, 20); i dok je napušteno devedeset i devet ovaca, donesena je na ramenu dobrog pastira ona jedna ovčica, koja bijaše zaostala (*Ibid.* v. 5). — Pavao od progonitelja (1 *Cor.* 15, 9) postaje propovjednik. Njemu biše zasliepljene tjelesne oči (*Act.* 9, 8), da dušom bolje progleda; i on koji sluge Isukrstove u okovima vodjaše pred židovski sabor (*Act.* 9, 2), sam se poslie hvaljaše svojim okovima za Isukrsta (*Phil.* 1, 7. 13. 14; *Col.* 4, 18; *Fil.* 10. 13).

Ja dakle, kako već prije pisah,[5] premda sam u Rimu primio odjeću Isukrstovu, bavim se sada na barbarskoj medji Sirije. I ne misli, da me je drugi na ovo osudio: što zasluživah, to sam odredio sam sebi. Ali kako kaže neznabožački pjesnik: „Koji idu preko mora, promjenjuju stranu svieta, ali ne ćudi“,[6] tako neprijatelj neprestano za mnom ide; te sada u pustinji podnosim veći rat: jer s jedne strane goropadi se arijanski bies pod zaštitom svjetske vlasti;[7] s druge crkva,[8] razdieljena na troje, trudi se, da me k sebi privuče. Kaludjeri, koji oko mene borave, dižu se na me starinskim svojim ugledom. Ja medjutim vičem iza glasa: ako je tko združen s Petrovom stolicom, moj je. Melecije, Vital i Pavlin kažu, da se drže tebe. Kad bi sam jedan to tvrdio, mogao bih mu vjerovati. U ovom stanju stvarî, ili dva lažu, ili sva tri.

S toga zaklinjem tvoje blaženstvo križem Gospodinovim, potrebitom slavom naše vjere i mukom Isusovom, kad ideš za apostolima u dostojanstvu, da ih sliediš i u

[5] Vidi gornju Poslanicu.

[6] *Coelum non animum mutant, qui trans mare currunt.* (**Horatius.** *Epist.* I, 11, 27).

[7] Jeronimu, kako smo vidjeli u prošastoj Posl., bijaše se u glavu uvrtjelo, da rieč *hipostasis* ne može značiti drugo nego narav; pa s toga ovdje nišani na pristaše Melecijeve, štićene vlašću svjetovnom, koji na svaki način tražahu od njega priznavanje *triju hipostaza.*

[8] To jest, antiokijska.

zasluzi. Zaklinjem te, da mi svojom poslanicom daš na znanje, s kim u Siriji moram živjeti u zajednici: tako s dvanaestoricom ti sjedio na priestolju kao sudac (*Matt.* 19, 28); tako te drugi u starosti, zajedno s Petrom, opasao[9] (*Joan.* 21, 18); tako, uz Pavla, gradjanstvo nebesko zadobio! Ne prezri duše, za koju je umr'o Isukrst.

[9] Zna se, da je Spasitelj onom izrekom prorokovao Petru mučeništvo, a sada Jeronim Damasu to isto želi: jer čovjek Božji, Božjem čovjeku ne može ni više časti ni bolje sreće željeti, što da svoj zemaljski život dovrši najvećim djelom ljubavi prema Isukrstu, to jest, mučeništvom. — Za rieč *municipatum* o Pavlu vidi Poslanicu XIV., bilježku 11.

Poslanica XVII.[1]

Svećeniku Marku.[2]

Sadržaj. — *Odgovarajući Marku na njegovo pismo, obavješćuje ga o svagdašnjim dosadama što mu daju kaludjeri, i kaže mu, kako je usilovan ostaviti pustinju.*

Bio sam doista odredio okoristiti se riečju psalmotvorca, koji govori: *Kad ustajaše na me grješnik, ja umučah i ponizih se; i ne progovorih ni o dobrim stvarima* (*Ps.* 38, 2); i još jednom: *A ja kao gluh ne slušah* (ih), *i kao niem koji ne otvora usta svojih; i ostadoh kao čovjek, koji ne čuje* (*Ps.* 37, 13—14). Ali jer ljubav sve nadvladjuje, i srdce nadjačava namjeru, ne toliko odvraćam šilo za ognjilo onima, koji me vriedjaju, koliko odgovaram na tvoje pitanje: zašto u kršćanâ, kako neko reče,[3] nije nesrećan onaj, koji prima sramotu, nego koji drugoga sramoti.

[1] Pisana o početku g. 379.

[2] U štampanim izvorima čita se, da je taj Marko bio svećenik u Celedi. Valjda je ovo mjesto pogrješno pisano; i da je postalo *Celedensi* mjesto *Teledensi:* jer se zna, da je u Kalcidi bio golem varoš, koji se zvaše *Teledan.* Ovako misli Tillemont (*Memoires* XII, p. 48). Marko bijaše Jeronimov prijatelj, i znao je, da je vjera Jeronimova o jednobitnom Trojstvu pravoslavna; ali jer se širahu o njemu krive glasine u tome pogledu, pisa istome, da mu pošlje svoje pismeno izpoviedanje vjere; — valjda s namjerom, da njega pred drugima bude mogao braniti.

[3] To je Ciprijan (*Ep.* 55 *Ad. Cornel.* Opp. I, 821).

Najprvo dakle — prije nego s tobom probesjedim o svojoj vjeri, koju ti vrlo dobro znaš — usilovan sam suprot divljaštvu ovoga mjesta zavapiti s poznatim stihovima: „Kakvi su ovo ljudi, koja li je ovo zemlja toliko divlja, da u njoj vladaju ovakovi običaji? Ne dadu nam stati nogom na žal. Zameću rat, i brane nam pristati uz kraj“.[4] Ovo sam iz neznabožačkog pjesnika naveo zato, da se bar od neznabožca nauči miru, tko ne drži mira Isukrstova.

Nazivlju me heretikom, dok propoviedam jednobitno Trojstvo. Okrivljuju me za sabelijansku bezbožnost,[5] dok ja neumornim glasom javno kazujem, da su tri bistvena lica, prava, ciela, savršena. Ako su to arijanci što me tuže, imaju pravicu: ako li su pravovjerni, kad ovu vjeru kude, prestadoše biti pravovjerni. Ili bar, ako im je drago, neka, kao i mene, osude za krivovjerstvo Zapad i Misir, to jest Damasa i Petra.[6] Zašto obtužuju jednoga samoga čovjeka, a ne i družinu mu? Ako potok slabo teče, nije tome krivo korito, nego izvor. Stid me je reći: iz jama naših ćelija, osudjujemo sviet. Dok se valjamo u kostrieti i pepelu, svojom presudom osudjujemo biskupe. Šta će pod pokorničkom haljinom duh koji kraljevima dolikuje? Lanci, gnusoba i dugačka kosa, nisu obilježja kraljevskog dostojanstva,[7] nego plača. Nek mi dopuste, molim, da ništa ne

[4] *Quod genus hoc hominum, quaeve hunc tam barbara morem*
Permittit patria? Hospitio prohibemur arenae;
Bella cient primaque vetant consistere terra.
(*Aeneidos* I, 539—541).

[5] V. Posl XV, bilj. 19.

[6] Govori o aleksandrijskom biskupu Petru II (373—380. **Gams**, *Series Epis. Eccl. Cath.*, p. 460).

[7] Iz ovoga možemo razabrati da kalcidski kaludjeri, mjesto kožnog pasa, upotrebljavahu lanac. A što se tiče kose, znamo i iz drugih izvora (**Besse**, *Les Moines d'Orient*, p. 264), da je oni ne strizijahu, nego puštahu da raste uviek. — Što im pak Jeronim prebacuje kraljevski duh, to možemo razumjeti o njihovoj oholosti i samovolji; pa s toga za podsmieh kaže, da se njihova vanjština ne slaže s kraljevskim dostojanstvom.

spominjem.[8] Zašto grde onoga koji ne zaslužuje mržnje? Ako sam krivovjerac, šta je tebi, čovječe, do toga? Već je o tome kazano, miruj. Doista se bojiš, da ću ja, sirskim i grčkim jezikom veoma rječit,[9] obaći crkve, na zlo navesti narode, stvoriti razkol. Nikome ništa nisam oteo: ništa ne primam bezposlen. Rukama i sa znojem svojim svaki dan zaradjujem hranu:[10] jer znam, da je apostol pisao: *Tko ne radi, da i ne jede* (2 *Thes.* 3, 10).

Vrlo poštovani i sveti otče, Isus mi je svjedok s kolikim uzdisanjem, s kolikom duševnom boli ovo pišem. *Mučah, zar ću uviek mučati? veli Gospodin*[11] (*Is.* 42, 14). Ne dadu mi ni jednoga budžaka u pustinji. Svaki dan od mene silno ištu vjeru, kao da sam bez vjere bio preporodjen[12] (*Joan.* 3, 5; *Tit.* 3, 5)! Izpoviedam kako hoće: to im nije po ćudi. Podpisujem: ne vjeruju. Samo im je po volji jedno: da odavle odstupim.

Poći ću odavde što prije bude moguće. Odtrgoše od mene dio duše moje, premilu mi braću:[13] koji hoće da idu ća; pače evo se dižu na put, govoreći, da je bolje živjeti medju zvierima, nego medju ovakim kršćanima. A i ja glavom, da me ne zaustavlja nemoć tiela i ljuta zima, već bih sada bježao. Molim dakle za ime Božje, da mi se do-

[8] Možda o onom što je o istim kaludjerima još mogao kazati. Pa s toga, retorskom slikom veli, nek mu to sami dopuste.

[9] Govori ironički.

[10] O njegovu ručnome radu, vidi Predgovor, čl. V.

[11] Po tekstu Sedamdesetorice, kako ga Jeronim na drugom mjestu prevodi (Opp. IV, 439).

[12] Govori o svome krštenju.

[13] Koja braća ili prijatelji bijahu uz Jeronima u pustinji, nigdje nije kazano. Ali ih je nedvojbeno bilo. On sam spominje svoje prepisivače (Posl. V); premda iz rieči što ih ovdje upotrebljava, ne možemo na nje misliti u ovoj zgodi. Možemo dakle cieniti, da njegov mogući zaštitnik Evagrije (Posl. I. bilj. 13), bijaše mu pribavio nekoliko svetih drugova, da s njim borave u malom manastiru u pustinji; ako ga možda nije odmah namjestio u jedan od takovih manastira, gdje je znao da žive onakovi ljudi.

pusti stanovati u pustinji još malo mjeseci, dok nastane premaljeće.[14] Inače, ako im se čini dug i ovaj rok, odlazim. *Zemlja je Gospodnja, i sve čim je ona napunjena* (*Ps.* 23, 1). Neka sami izadju na nebo;[15] nek je samo za nje umr'o Isukrst; eto im, nek imaju, i nek se hvale. *A ja ne dao Bog, da se hvalim čim nego križem Gospodina našega Isukrsta; poradi koga sviet je meni razapet, i ja svietu* (*Gal.* 6, 14).

Što se pak tiče vjere, za koju si mi izvolio pisati, dao sam svetome Ćirilu[16] pismenu izpovied. Tko ne vjeruje onako, protivan je Isukrstu. U ostalom svjedoci su mojoj vjeri uši tvoje i blaženoga brata Zenobija, koga, s tobom zajedno, vrlo ljubezno pozdravljamo svi što smo ovdje.

[14] Iz načina kojim ovo veli, bi rekao, da je sam Marko imao se u tu svrhu za nj zauzeti kod kaludjerâ.

[15] To jest, nek sami oni spase dušu, kad im nije milo da i drugi, pokorom u pustinji, dostignu svoje spasenje.

[16] Ne zna se tko je bio taj Ćiril, kome bijaše dao pismeno izpoviedanje vjere. Tillemont cieni, da je mogao biti koji biskup iz onih krajeva — blizu Antiokije (XII, p. 49. 747). Ali Ćiril jeruzolimski nije mogao biti (*Ib.* p. 624). Zenobije, ovdje spomenut, nedvojbeno je bio kakav kaludjer, Markov drug.

Poslanica XVIII.[1]

Eustokiji.[2]

O čuvanju djevičanstva.

Sadržaj. — *Iztaknuvši riečima sv. Pisma zvanje, u koje Bog nju pozva, kaže kako je nauman ne opisivati izvrstnost djevičanske kreposti, nego dati joj upute, kako će nju brižljivo čuvati. Opominje da se ne bi poniela s toga što se posvetila savršenom (kaludjerskome) životu. Uči kako će se braniti od napasti i zlih pomisli; te da je u tu svrhu potrebito ne piti vina i postiti: podkrepljujući ovu preporuku svojim vlastitim primjerom, s težkim to jest napastima, koje bijaše pretrpio u kalcidskoj pustinji; a i primjerom mnogih djevica, koje propadoše ne znajući čuvati svetu čistoću. Opisuje kugu tako zvanih djevica* a g a p e t â. *Svjetuje, da ne obći sa ženama udatim, a*

[1] Pisana g. 384.

[2] Eustokija (lat. *Eustochium,* po grčk. običaju, ipokoristički, od mila, mjesto *Eustochia*), kći svete Pavle (V. Posl. LV. i ondje bilj. 2). Sveta Marcela, koja u ono vrieme napunjaše vas Rim mirisom kršćanskih vrlina, bijaše ruka Božja, koja metnu i Pavli i Eustokiji u srdce prvu iskru božanstvene ljubavi. Mala Eustokija bi uza nju i u njezinoj sobi odgojena. Eustokijina strina Pretekstata bi pravim čudom pedepsana (V. Posl. LIII), zato što bijaše s nje skinula poniznu odjeću i preobukla je u gospodske haljine. Kad Jeronim dodje s Iztoka u Rim (382.), kroz Marcelu upoznade Pavlu i Eustokiju, i posta njihov duhovni otac. Tu je za Eustokiju napisao ovu poslanicu, ili bolje reći ovo slavno djelo, iz koga je ahenski (*Aquisgranensis*) sinod od g. 817. uzeo mnogo što u svoje ustanove za koludrice, i koje bijaše preveđeno na grčki jezik. Eustokija kad joj bi 16 godina, prezirući bogat-

*

ni s udovicama, koje ne živu pokorno, kao što im dolikuje. Preporučuje čitanje sv. Pisma i noćnu molitvu. Poredi stanje djevičansko sa ženidbenim. Opominje da ne izlazi lako na dvor, i da se drži u samoći svoje kuće i svoga srdca; i k tome, da se čuva tašte slave. Veli joj, da se uklanja od razgovaranja s kaludjerima i s onim ljudima crkovnim, koji su na sramotu svome staležu: te živim bojama slika njihove mane, osobito nekoga staroga čovjeka crkovnog reda, koga ne imenuje. Kaže kako joj se vladati s domaćim djevicama, kako joj se kloniti nenaravne nježnosti u govorenju, kako se nema zabavljati sastavljanjem stihova ili pjesama; dodajući povjest svoga slučaja u kalcidskoj pustinji, kad u duhu bijaše uznesen pred sud Božji, i pedepsan za čitanje neznabožačkih knjiga. Govori protiv lakomstva, i pripovieda taštinu neke velike gospodje u davanju milostinje, i slučaj nekoga nitrijskog kaludjera. Da pak sama jače prione za kršćansko savršenstvo, crta kaludjerski život u Misiru. Razredjuje vrieme moljenja. Hrabri je da ne susta u duhovnoj borbi, i neka trpi štogod za svoje vječno spasenje; pa završuje ističući plaću, koja čeka djevice na nebesima.

stvo, sjaj Rima i svoga doma, podje s majkom u Jeruzolim; te obašavši sveta palestinska mjesta i pustinju nitrijsku u Misiru, nastani se s njom u Betlemu; a poslie njezine smrti bi sama starješica onog manastira, imajući uza se 50 djevica. Znala je, osim materinskog jezika, grčki i židovski. Jeronim je njoj posvetio mnoga svoja djela; a medju ovima komentar o proroku Izaiji; i ona je oko njega nastojala da protumači Ezekijela. Jeronim nije mogao odoljeti njezinim molbama, da ne prevede iz židovskoga Rutu i knjigu o Sudcima. Sveti otac na mnogo mjesta, a osobito u Poslanicama XXXVI. LIII. i LV., s najvećom pohvalom o njoj govori. On je nazivlje *crkvom Duha svetoga, ugledom savršenosti, pravilom života djevicama;* još k tome, zbog njezinih vrlina, *dragocjenim biserom, nakitom crkve* i *slavom djevičanstva.* Paladije, Jeronimov protivnik, spominjući Eustokiju, kaže kako je sam nije vidio, ali da mu je rečeno, da je ona *prečista*: σωφρονεστάτη (*Hist. Laus,* 126. P. Gr. XXXIV, 1233). Eustokija podnese silno progonstvo od pelagijanaca, koji joj i manastir zapališe. S toga papa Inoncencije I. pisa u njezinu obranu vrlo jaku poslanicu jeruzolimskome biskupu Ivanu (*Inter Hieronymianas* Ep. CXXXVII). Ona preminu u Betlemu g. 419. u pedesetoj godini svoga vieka. A crkva štuje njezin spomen na 28. septembra.

Slušaj, kćeri, i gledaj, i prigni uho svoje, i zaboravi narod svoj i kuću otca svoga; i kralj će se zaljubiti u ljepotu tvoju (*Ps.* 44, 11). U četrdeset i četvrtome psalmu Bog govori čovječjoj duši, da izadje, po Abramovu primjeru (*Gen.* 12, 1), iz zemlje svoje i iz roda svoga, i ostavi Kaldejce (što im ime znači: *kao hudobe*[3]), pa se nastani u kraju živih, za kojim na drugom mjestu prorok hlepi govoreći: *Vjerujem da ću vidjeti dobra Gospodnja u zemlji živih* (*Ps.* 26, 13). U istinu nije ti dosta izaći iz zemlje svoje, ako ne zaboraviš narod svoj i kuću otca svoga, e se združiš sa zaručnikom[4], zanemarivši svoje tielo. *Ne obziri se,* reče Bog Lotu, *natrag; da nisi stao u svoj ovoj okolini, nego uteci na goru, da te zlo ne spopadne* (*Gen.* 19, 17). Nije dobro obzirati se natrag pošto se uhvatilo ralo (*Luc.* 9, 62), ni vraćati se iz polja kući (*Matt.* 24, 18), ni salaziti s krova po drugo odielo (*Ibid.*) poslie nego se obuče Krstova haljina. — Golemo čudo: otac nagovara kćer, da se ne spominje otca svoga.[5] Židovima kaže se: *Vi ste od otca sotone, i želje otca svoga hoćete da izpunite* (*Joan.* 8, 44). Jer smo

[3] *Chaldaeos qui quasi demonia interpretantur.* Kaldejci u židovskome jeziku zovu se *Kasdim,* a ova rieč znači: *Kao hudobe* (Quasi daemones). U bilježki 5. vidjet ćemo, kako nije sasvim bez uzroka ovdje navedeno filoložko značenje pomenute rieči *Kasdim.*

[4] To jest s božanstvenim zaručnikom Isusom.

[5] Jeronim ovdje igra riečima. Po njegovu razlaganju, otac koga treba ostaviti i zaboraviti jest sotona; i ovo je njegova misao: Otac nebeski nuka svoju kćer, kršćansku dušu, koju zove na savršeni život, da se okani sotone, to jest grieha, svieta i svega što je sotonsko: — po čemu je sotona čovjeku otac. Za dokaz pak ove posljednje tvrdnje navodi izjave Spasitelja i apostola Ivana. Ali valja priznati, da je to nešto pretjerano: jer se ne može u obće kazati, da dušama koje se pozivlju na savršenstvo, bijaše do tada otac sotona, pa da im ga sada treba ostaviti i vrći u zaborav. A nije opravdano ni ono što se kaže da bivamo sotonini sinovi po Adamovu griehu s kojim se radjamo. Ako i jest istina, da nas oni grieh čini *sinovima gnjeva* (*Eph.* 2, 3) i robovima sotoni, nigdje nije kazano da nam s toga sotona biva otac; — pored svega što Jeronim misli, da Pavlova izreka *filii irae* (sinovi gnjeva) može značiti: *filii diaboli* (Opp. VII, 498).

najprije od takova otca rodjeni, crni smo; a i poslie pokajanja, dok se ne uzdignemo na vrh savršenosti govorimo: *Crna sam, ali liepa, kćeri jeruzolimske* (*Cant.* 1, 4). Izadjoh iz doma svoga djetinjstva, zaboravih otca svoga, radjam se nanovo u Isukrstu. Koja će mi za to biti plaća? U navedenom psalmu nastavlja se: *I kralj će se zaljubiti u ljepotu tvoju* (*Ps.* 44, 11). Ovo je dakle ona *velika tajna*[6], o kojoj se kaže: *Zato ostavit će čovjek otca i mater svoju, i prionut će za ženu svoju, i bit će dvoje*, ne kao što je ondje kazano, *jedno tielo* (*Eph.* 5, 3; *Marc.* 10, 7—8), nego jedan duh (1 *Cor.* 6, 17). Nije naduven tvoj zaručnik, nije ohol: on vjenča tebe Etiopljanku[7] (*Num.* 12, 2). Čim zaželiš čuti mudrost pravoga Salamuna[8], i dodješ k njemu, odkrit će ti sve što zna; pa će te kralj uvesti u ložnicu svoju, i promieniv ti se čudnovato boja, tebi će pristojati ona rieč: *Tko je ona što uzlazi ubieljena*[9] (*Cant.* 3, 6: 8, 5)?

[6] Ovom izrekom apostol označuje sakramenat ženidbe; a Jeronim u uzvišenijem otajstvenom smislu nju primjenjuje na vjenčanje kršćanske duše s Isusom po zavjetu svete čistoće.

[7] Ženidba Mojsijeva s Etiopljankom (Madijankom) nagovješćivala je vjenčanje Isukrstovo s crkvom sabranom iz neznabožačkih naroda; a bijaše i slika združenja Rieči Božje s grješnom dušom. **A Lapide.** Kod nas Etiopljanin u obće zove se Crnac; premda nisu svi Etiopljani skroz crni. Jedno od etiopskih plemena jesu Abisinci.

[8] Mnogi mišljahu, da je bila Etiopljanka kraljica, koja dodje k Salamunu, da čuje njegovu mudrost (III *Reg.* 10, 1—13). Abisinci i danas drže, da su njihovi *neguši* (kralji) potomci onog sina, što ga je rečena Etiopljanka imala sa Salamunom.

[9] *Quae est ista quae ascendit dealbata* (LXX)? — Kako je vješto i pravo divno Jeronim sve spleo u jednu cjelinu! Duša, koja je u Božjoj milosti, dok se ne popne na vrh savršenosti govori: Crna sam, uslied pokvarene ljudske naravi: *nigra sum*. Bog je zove na savršeni život; i kralj Isus, poradi njezine nadnaravne ljepote, zaljubljen u nju vjeri se s njom, i uzimlje je za svoju zaručnicu, ma da je ona još crna kao Etiopljanka, kojom se Mojsije oženio, i kao kraljica južna (*Matt.* 12, 42), koja dodje da čuje Salamuna. A kad ona zaželi da čuje mudrost svoga božanstvenog zaručnika Isusa, koji je pravi Salamun, on je uvodi u svoju ložnicu, u mjesto skrovito, i tu se s njom razgovara i priobćuje joj tajne svoje ljubavi. Tim se promjenjuje njezina crna boja; nestaje to jest nesavršenosti i nedostataka čovječje naravi u njoj: i ona, ubieljena, uzlazi k Bogu svojim mislima, svojim željama, svojom ljubavi.

Moja gospodarice Eustokija — naravno moram gospodaricom nazivati zaručnicu moga Gospodina — ovo ti pišem s toga, da iz samoga uvoda knjige vidiš, da neću nabrajati nepovoljnosti ženidbenog stanja, kako žena biva težka, diete plače, suložnica zadaje muku, briga za kuću uznemiruje, pa najzad smrt na jedan put prekida sve što se cieni da je dobro. Ali i udate imaju svoje dostojanstvo: ženidbu vriednu poštovanja i ženidbenu postelju neoskvrnjenu (*Hebr.* 13, 4). Nego hoću da te urazumim, kako i poslie nego si izašla iz Sodome valja ti se plašiti pedepse Lotove žene[10] (*Gen.* 19, 26): jer u ovoj knjižici ne će biti nikakva ulagivanja, budući da je ulažica umiljati neprijatelj. Ne će biti nikakva retorskog nakita, kojim bih te i medju andjele stavio; te razloživši blaženstvo djevičanstva, metnuo ti sviet pod noge.

Ne ću da se poneseš svojim načinom života, nego da imaš strah. Ti si puna zlata, valja ti se uklanjati od hajdukâ.

Ovaj život ljudima je trkalište (1 *Cor.* 9, 24): ovdje se borimo, da na drugom mjestu dobijemo vienac. Medju skorpijama i zmijama, nitko ne može siguran hoditi. Gospodin reče: *Opojen je* (krvlju) *mač moj na nebu*[11] (*Is.* 34 5): a ti bi zar mislila, da je mir na zemlji, koja radja bodljiku

[10] Poslie nego si izašla iz Sodome ovog svieta, posvetivši Bogu svoje djevičanstvo, valja ti se plašiti, da se ne bi iznevjerila Bogu, pa da te ne bi stigla pedepsa kao Lotovu ženu.

[11] Prorok govori o pojavama na nebu, kojima će se gnjev Božji pokazati na svrhi svieta (*Apoc.* 6, 12—14). Jeronim, u svome komentaru o Izaiji (cap. 34), misli da prorok govori o maču gnjeva Božjega suprot andjelima odpadnicima (Opp. IV, 382—384). A ovdje, prema istoj misli, hoće da kaže: ako je rat na nebu, kako bi moglo biti bez duhovnog rata na zemlji?

i trnje: na zemlji, koju jede zmija[12] (*Gen.* 3, 14, 18)? *Nije nama vojevati protiv tiela i krvi, već protiv poglavarâ i vlastî ovoga svieta, i protiv gospodara ove tmine, protiv opakih duhova, koji su u ajeru* (*Eph.* 6, 12). Obkoljavaju nas silne dušmanske vojske: sve je puno neprijateljâ. Tielo slabomoćno, koje će do malo biti pepeo, samo se bori s mnogima. A kad se razpadne, te dodje poglavica ovoga svieta (*Joan.* 16, 11), i ne nadje u njemu nikakva grieha, onda ćeš u duhu mirna čuti preko proroka: *Ne ćeš se bojati noćne strahote, ni striele koja leti obdan, ni zla koje prohodi u mraku, ni navale poludnevne hudobe. Past će hiljada* (striela) *pored* (lieve) *tvoje strane, i deset hiljada s desne tvoje; ali nijedna ne će tebe dotaknuti.* (*Ps.* 90, 5—7). Pa ako te množtvo njih[13] zabuni, i na svako rdjavo poticanje staneš se uznemirivati, i rekne ti tvoja pomisao: šta ćemo sad? odgovorit će ti Elizej: *Ne boj se, jer ih je više s nama, nego s njima* (4 *Reg.* 6, 16); i molit će se, i reći će: *Otvori Gospodine, djevojci svojoj da vidi* (*Ib.* v. 17): pa otvorivši oči vidjet ćeš ognjena kola, koja će te, poput Ilije (*Ib.* 2, 11), k nebu uzdignuti, i onda ćeš veselo pjevati: *Duša se naša izbavi kao vrebac iz lovačkog prugla: pruglo se razkide, i mi se izbavismo* (*Ps.* 123, 2).

Dokle god zadržava nas ovo mlohavo tielo, dokle god nosimo ovo blago u zemljanim sudovima (2 *Cor.* 4, 7), i duh želi protiv tiela, a tielo protivu duha (*Gal.* 5, 17),

[12] To jest, sotona, kojoj su, u prenesenom smislu, hrana najgore grdobe, što se čine na zemlji: pa zato i potiče ljude na svako zlo, da ih tim zauviek upropasti.

[13] *Množtvo njih;* to jest onih koji puštaju striele na te, naime množtvo opakih duhova, o kojima je malo prije rekao, da nam je suproć njima vojevati. Ali onome, koga štiti Bog, nije se bojati, jer je više andjela s njime, nego li je hudobâ protiv njega. — Vojska kralja sirskoga i konji i kola bijahu obkolili grad da uhite Elizeja. Njegov se sluga strašno prepade, i reče gospodaru: jaoh gospodaru, šta ćemo sad? A Elizej odgovori mu: *ne boj se, jer ih je više s nama, nego s njima.* I zamoliv Gospodina, da otvori oči momku, ovaj ugleda goru punu konja i kola ognjenih oko Elizeja (4 *Reg.* 6, 13—17).

pobjeda nije istinita. *Neprijatelj naš, sotona, kao lav ričući, obilazi i traži koga da proždre* (1 *Pet.* 5, 8). *Prostr'o si*, veli David, *tminu i bi noć, po kojoj hodaju sve šumske zvieri; a lavići riču za plienom, i traže od Boga hrane sebi.*[14] (*Ps.* 103, 20, 21). Ne traži hudoba ljudi nevjernikâ, ni onih koji su vanka, štono im asirski kralj spaljuje meso u kotlu[15] (*Jer.* 1, 13); nego gleda da ugrabi plien iz crkve Isukrstove. Po rieči Abakukovoj, jelo je njegovo izabrano (1, 16). On zaželje prekovratiti Joba; i kad proždrie Judu, zaiska da mu se dopusti rešetati apostole (*Luc.* 22, 31). Ne dodje Spasitelj da metne mir na zemlju, nego rat (*Matt.* 10, 34). Pade Lucifer, koji se u jutru radjaše[16] (*Is.* 14, 12); i onaj koji se u slastima rajskim odhrani (*Ez.* 28, 13), zasluži čuti: *Da se digneš u vis kao orao, odanle ću te skinuti, veli Gospodin* (*Abd.* 4): jer bijaše rekao u svome srdcu: *Povrh zviezda nebeskih podignut ću priestolje svoje: izjednačit ću se s Previšnjim* (*Is.* 14, 13—14). Zato svaki dan Bog govori onima, koji salaze niz ljestve što ih Jakov vidje u snu: *Ja rekoh, vi ste bogovi, i sinovi Previšnjega svi; ali kao ljudi*

[14] Rieči psalma o zemaljskim zvierima, Jeronim primjenjuje na sotone, koje u duhovnoj tmini ovoga svieta traže plien — kršćanske duše.

[15] Asirski kralj Nabukodonozor (sa svojom vojskom) označen je u Jeremiji kotlom razžarenim. On je imao doć na Jeruzolim kao bič srdžbe Božje. Ovdje Nabukodonozor i kotao razžareni (ili kako se obično tumači *kotao koji vri*) znače sotonu (Lucifera) i oganj pakleni.

[16] *Lucifer* je zviezda Venera (danica), koja se u zoru radja. Prorok Izaija na dotičnom mjestu tim imenom zove babilonskog kralja Nabukodonozora. A sveti otci u otajstvenom smislu pod imenom Lucifera, o kome govori Izaija, razumievaju poglavicu sotonskoga, koji bijaše stvoren s velikom svjetlosti, a bi nje lišen, i obori se s neba. Naravni je smisao ovo: Pade Lucifer *(Satanas)*, koji sjaše kao danica što u zoru izlazi. — Primjerom Luciferovim, Jeronim pritvrdjuje što je prije rekao Eustokiji i dušama koje hode putem savršenosti, da se svojim načinom života ne posile, već da imaju strah; budući da je i sam Lucifer oborio se iz raja.

vi ćete umrieti, i padnuti, kao i prvi od poglavarâ[17] (*Ps.* 81, 6—7): jer je djavao pao najprvi. I dok *Bog stoji u skupštini bogova, a posred njih razlikuje bogove*[18] (*Ib.* 81, 1), apostol piše onima koji prestaju biti bogovi: *Buduć da su medju vama nesloge i zavisti, niste li vi ljudi*[19], *i ne živite li po ljudsku* (1 *Cor.* 3, 3)?

Ako apostol, sud izabrani, i odredjeni za evandjelje Isukrstovo (*Rom.* 1, 1; *Act.* 13, 2), poradi tjelesnih žalaca i pobudjivanja na grieh, uzbija tielo svoje i čini ga robom, da drugima propoviedajući sam se ne nadje odbačen (1 *Cor.* 9, 27); pa ako još osjeća u udima svojim drugi zakon, koji se protivi zakonu duha njegova, i podvrgava ga pod zakon grieha (*Rom.* 7, 23); te iza pretrpljene golotinje, iza pošćenja, glada, tamnice, šibâ, mukâ, došavši k sebi, povika: *Ja nesrećni čovjek! tko će me izbaviti od tiela smrti ove*[20] (*Ibid* v. 124)? zar bi ti cienila, da možeš biti bez straha? Čuvaj se, da Bog ne reče o tebi: *Pade djevica Izraelova, i nema nikoga, da je podigne* (*Amos* 5, 2). Slobodno ću reći: premda Bog sve može, djevice, ako je propala, ne može djevicom učiniti. Može doista osloboditi

[17] To jest, kao prvi od andjelâ odmetnikâ, koje i Pavao nazivlje poglavarima (*Eph.* 6, 12).

[18] U Psalmu na ovom mjestu, kao i na mnogim mjestima sv. Pisma (II. *Par.* 19, 6—7; *Rom.* 13, 1—3; *Deut.* 1, 17; *Ex.* 22, 28), *bogovima* nazvani su sudci zemaljski, u zboru kojih nalazi se Bog vrhovni sudac, da sudi njih i njihove odluke, te razlikuje pravedne od nepravednih sudaca. Ali Jeronim na ovome mjestu proširuje smisao iste rieči, i zove bogovima kršćane koji moraju živjeti po Duhu božjemu; te uzlaziti, a ne salaziti niz ljestve Jakovljeve: to jest, napredovati u savršenosti.

[19] Kad biste po vašem zvanju imali biti bogovi (V. gornju bilj.) strastima koje vladaju u vama, vi se pokazujete da ste ljudi (*homines*) to jest slabi stvorovi. — U Vulgati *carnales* mjesto *homines*.

[20] *Tielo smrti*, znači *grieh*, koji je čovjeku duhovna smrt. Po misli pak Jeronimovoj, apostol je htio ovo reći: Tko će me izbaviti od tiela, koje me svojim rdjavim poticanjima nagoni na grieh, i pribavlja mi smrt duši? Cf. **Cornely**, *Ad. Rom.*, 1896, p. 322. 389—390.

od pedepse, ali ne će da viencem nakiti pokvarene. Bojmo se, da se i u nas ne izvrši ono proročanstvo: *Dobrih će djevica nestati* (*Ib.* 8, 13). Pazi na ono što kaže: *i dobrih će djevica nestati:* jer imaju i opake djevice. *Tko pogleda*, veli Isus, *na ženu sa* (zlom) *željom, već je s njom učinio preljubu u srdcu svome* (*Matt.* 5, 28). Dakle i mišlju gubi se djevičanstvo. To su ti opake djevice, djevice tielom a ne duhom: djevice lude, koje, zašto nemaju ulja, zaručnik ih od sebe odvaja (*Matt.* 25, 12).

Ako ni one koje su djevice, pored svega tjelesnog djevičanstva, ne će se spasiti za druge griehe, što će biti od onih koje dadoše u nečistoću ude Isukrstove, i crkvu Duha svetoga pretvoriše u sramotnu kuću[21] (1 *Cor.* 6, 19)? Takove će uput čuti: *Sadji, sjedi na zemlju, djevojko, kćeri babilonska: sjedi na zemlju: nema* (više) *priestolja kćeri kaldejskoj:*[22] *ne ćeš se više zvati mekušica i nježna: uzmi žrvanj, i melji brašno: podigni* (s glave) *pokrivalo svoje,*[23] *zagali golieni, i priedji preko rieka:*[24] *odkrit će se golotinja tvoja i vidjet će se sramota tvoja* (*Is.* 47, 1—3). A to će čuti poslie nego ih Sin Božji bijaše uveo u ložnicu svoju, poslie cjelivâ rodjakovih[25] i zaručnikovih (*Cant.* 1, 1. 3: 8, 1)! Ona, o kojoj negda pjesma prorokova pjevaše: *Stoji ti kraljica*

[21] Kršćansko je tielo crkva Duha svetoga.

[22] Kćer *babilonska* ili *kaldejska*, to je sam čuveni grad Babilon, priestolnica negdašnjeg babilonsko-kaldejskog carstva: jer se u sv. Pismu nazivlju kćerima narodâ gradovi, veliki ili mali, što se posred njih nalaze.

[23] U Vulgati je: *denuda turpitudinem tuam* (odkrij grdobu svoju); to jest grdobu ostrižene glave: jer se robovima i robinjama strizijaše kosa.

[24] Onamo, gdje će Persijanci odvući u robstvo tvoj narod.

[25] U tekstu je rieč *fratruelis*, koju Jeronim upotrebljava mjesto rieči *frater*, što je u našoj Vulgati (*Cant.* 8, 1). Ista rieč po Isidoru (*Orig.* IX, 6) znači tetkića, sina materine sestre. Uzevši u obzir značenje rieči *patruelis* (bratučed, stričev sin), rieč *fratruelis* mogla bi značiti bratova sina. U Sedamdesetorici imamo rieč *ἀδελφιδοῦς*, koja se uzimlje i za bratova i za sestrina sina.

s desne strane u zlatnom odielu, zaogrnuta svakojakim nakitom (*Ps.* 44, 10), bit će odkrivena, metnut će joj se pred lice njezine najgore stvari[26] (*Jer.* 13, 26): sjedit će kod vode u pustinji, i ostavivši sud svoj, puštat će se svakome putniku (*Ezech.* 16, 25), i opoganit će se do tjemena[27] (*Jer.* 2, 16). Bolje je bilo poći za čovjeka, bolje je bilo hoditi po ravni, nego težeći za onim što je uzvišenije, strovaliti se u dubinu paklenu.[28] Molim za ime Božje, da se vjerni grad Sion ne odmetne od zaručnika svoga[29] (*Is.* 1, 21): nek ne skaču ondje hudobe, i ne gniezde se ondje sirene[30] i ježi (*Is.* 13, 21—22), poslie nego je u njemu prebivalo sveto Trojstvo. Nek se ne razvezuju trakovi koji stežu prsi[31] (*Jer.* 2, 32). Još više, kakò pohotnja stane škakljati čuvstva, ili zamamljiva razbludna vatra obuzme nas na-

[26] *Posteriora ejus ponentur in faciem ejus.* Smisao je ovo: Bog će očitovati najskrovitije njezine zločine, da sama svietu bude za rug.

[27] Jeronim služi se bibličkim izrazima, koje sam ja preveo po smislu.

[28] Štilac vidi, da je ovdje govor o onima koje bijahu Isusu posvetile svoju čistoću, pa mu se poslie iznevjeriše.

[29] Prorok govori u čudu o gradu Jeruzolimu: *Kako je vjerni grad postao bludnica!* Kao što je Isukrst u novom Zavjetu zaručnik svoje crkve i svake duše kršćanske, a naposé i osobitim načinom svake duše koja njemu posvećuje svoje djevičanstvo, tako je u starome Zakonu Bog bio zakoniti zaručnik sinagoge, koju predstavljaše grad Jeruzolim. Pa s toga kad ovaj grad upadaše u idolopoklonstvo, i u druga zla s ovim skopčana, onda se govoraše, da je Jeruzolim postao preljubočinica, ostavljajući svoga zaručnika, i dajući se idolima. — Jer je opet Jeruzolim prilika duše kršćanske, Jeronim primjenjuje kršćanskoj djevojci, ono što je kazano o Jeruzolimu; i zato sam tekst po smislu preveo.

[30] *Sirenes.* Ne zna se kakvu nakaznu životinju prorok razumieva. Židovsku rieč *Tanim*, tumačitelji kadkad uzimlju za *zmajeve*, kadkad za *velike ribe morske*, a drugi puta za kakve nakazne životinje. Izaija opisuje propast i poharu Babilona, ali ona divlja zvjerad što se zaklonjaju u njegove razvaline, prilika su paklenih hudoba, koje stanuju u dušama koje su ostavile Boga.

[31] Oni su trakovi znamen neoskvrnjenog ljiljana čistoće. **A Lapide.** Hoće da reče: nek ne popušta nimalo pokorno življenje.

sladom, mi recimo: *Gospodin je pomoćnik moj, ne ću se bojati, da mi što tielo*[32] *učini* (*Ps.* 117, 6). Kad se unutrašnji čovjek (*Rom.* 7, 22) počne malko kolebati izmedju zla i dobra, reci: *Šta si žalostna dušo moja, i zašto me uznemiruješ? Uzdaj se u Boga: jer ću slaviti njega,* (koji je) *spasenje lica moga i Bog moj* (*Ps.* 41, 11). Ne ću da pustiš osiliti misli. Ništa babilonsko,[33] ništa neredno nek ne objača u tebi. Ubij neprijatelja dok je malen: nečistu pakost satri u sjemenu, da ne bi izrastao ljulj. Čuj psalmotvorca gdje kaže: *Nesrećna babilonska kćeri, blago onome, koji ti vrati zlo, što si ti nama učinila. Blago onome, koji zgrabi i razbije o kamen malena čeda tvoja* (*Ps.* 136, 8. 9). Jer nije moguće da prirodna vatra mozga ne prodre u čuvstva, onaj hvaljen je, onaj slavljen kao blažen, koji čim dodje mu u pamet što je nečisto, odmah ubija pomišljaje, i razbija ih o kamen: a kamen je Isukrst (1 *Cor.* 10, 4).

I samome meni, kad bijah u pustinji, u onoj velikoj samoći, izgorjeloj od žestine sunčanih ždraka, koja je kaludjersko strašno prebivalište, o koliko se puta činjaše, da se nalazim u rimskim zabavama! Sjedjah na samo, jer bijah pun jada. Pod kostrieću ježahu mi se nagrdjeni udi, i dok bijah vidjeti Crnac, hrapava koža bijaše mi se tuzgom obložila. Svaki u Boga dan prolivah suze, svaki bogovetni dan uzdisah, i ako bi me kadkad protivu moje volje san obrvao, o golu zemlju razbijah kosti svoje, koje jedva prianjahu jedna za drugu. O jelu i piću ne ću govoriti, jer kaludjeri i kad su bolestni ne piju nego hladne vode, i drže za neumjerenost jesti vareno što. Pa baš ja, koji, poradi straha od pakla, sam sebe bijah osudio na onakovu tamnicu; ja, kome su jedino družtvo bile skorpije i zvjerad, često se nalažah izmedju djevojaka što igrahu kolo. Lice

[32] Jeronim je ovdje promienio rieč *homo* (ἄνθρωπος) u *caro*.

[33] Ništa *babilonsko*, to će reći nikakav *nered*, kao što sam Jeronim odmah pridodaje. Babel (i Babilon) znači *metež, nered;* a bi tako prozvan isti grad, jer je ondje Bog pomeo jezike ciele zemlje (*Gen.* 11, 9).

bijaše mi bliedo od posta, a u studenom tielu srdce kipljaše od željâ, i pred očíma onoga, koji već prije vremena bijaše umr'o tielu svome, sve sama vatra pohote buktijaše. I tako ostavši bez svake pomoći, padah pred noge Isusove, oblivah ih suzama, vlasima ih svojim otirah, i gladujući za više nedjeljâ danâ pokoravah tielo, koje mi se opiraše. Nije mene stid izpovjediti jad i nesreću svoju, nego plačem da nisam ono što sam bio.[34] Sjećam se kako mnogo puta vapijah, za danom obnoć nastavljajući, i ne prestajah lupati se u prsi dok se, na glas Gospodinov, ne bi vratila tišina. Strahovah i od same svoje male ćelije, kao da ona zna moje pomisli. Gnjevan i nemilostiv na se, zavlačah se samosam u pustinju. Gdje bih god spazio duboku dolinu, brdo puno kosa od kamena, strmenite stiene, ondje bijaše mjesto mome moljenju, ondje kaznionica mome prekukavnom tielu; a poslie mnogih suza uprvši oči u nebo, činjaše mi se kadšto — što mi može svjedočiti sam Gospodin — da se nalazim medju andjeoskim četama, te veseo i radostan pjevah: *Za tobom ćemo trčati, za mirisom tvojih ulja.* (*Cant.* 1, 3). A kad ovo trpe oni, kojima je tielo izglodano, te samo misli na nje napadaju, što se dogadja u djevojci koja uživa slasti? Znam, zbiva se u njoj ona apostolova: *Živa je umrla* (1 *Tim.* 5, 6).

Ako dakle i malo pameti ja imam, ako se vjeruje čovjeku izkusnu, ovo najprije opominjem, ovo molim, da zaručnica Isukrstova ne pije vina, kao otrova. One nečiste misli, o kojima sam prije govorio,[35] prvo su sotonino oružje suprot mladeži. Onako silno ne potresa dušu lakomstvo, ne naduha oholost, ne nasladjuje častoljublje. Lako se uzdržavamo od drugih mana: ovaj dušmanin u nama je. Kud god idemo nosimo neprijatelja sa sobom.

[34] Da nisam, to jest, što bijah kad sam se u banji krštenja preporodio.

[35] Vraćajući se Jeronim na ono, što je govorio prije nego će pripovjediti svoj dogadjaj u pustinji, eliptično samo kaže: *Haec.* Ja sam medjutim elipsu popunio, da bude jasnija logična sveza.

Vino i mladost dvostruka su zublja pohote. Zašto bismo sipali ulje u oganj što plamti? Zašto bismo davali goriva svome vatrenome tielu? Pavao veli Timoteju: *Više ne pij vode, nego pij po malo vina, poradi želudca svoga i čestih svojih bolesti* (1 *Tim.* 5, 23). Vidi, radi čega dopušta se piti vina, da se tim lieči bolest želudca, i smanje se česte nemoći. A da ne bismo počem sami sebi zalagivali pod vidom slaba zdravlja, naredi, da se uzimlje po malo, više dajući ljekarski svjet nego apostolski (premda apostol jest i ljekar duhovni); i da Timotej, obladan slaboćom, ne bi postao nesposoban trčati tamo amo za propoviedanje evandjelja. Inače nije Pavao bio zaboravio što je sam rekao: *Vino, u kome je bludnost* (*Eph.* 5. 18); takodjer: *Dobro je čovjeku ne piti vina i ne jesti mesa* (*Rom.* 14, 21). Noje napi se vina, i opi se (*Gen.* 9, 21). Poslie potopa, kad ljudi još bijahu neizkusni, posadi — onda prvi put — vinograd, i možda ne znadijaše da vino opija. Da pak svestrano shvatiš tajnu Pisma (jer je biser rieč Božja, i može se sa svake strane bušiti),[36] znaj da je za pijanstvom nastalo odkriće bedara (*Ibid.* Cf. *Judith* 9, 2): razbluda združena s neumjerenošću; jer se prije razširi trbuh, pa se razdraže ostali udi. *Narod,* naime, *najede se i napi, pa ustadoše da se igraju.* (*Ex.* 32, 6; 1. *Cor.* 10, 7). Lota, Božjeg prijatelja, spasena na brdu, jedinoga koji našast pravedan u mnogo tisuća naroda, opojiše njegove kćeri: i premda same mišljahu, da je nestalo roda ljudskoga, i učiniše ono više iz želje za porodom, nego iz putenosti, ipak znahu, da čovjek pravedan ne će ono uraditi, već ako je pijan. U kratko, Lot ne znade što je učinio, a ipak pored svega što nije kriva njegova volja, jest kriva njegova zabluda. — Iz onoga vina potiču neprijatelji Izraelićana Moabci i Amonci

[36] Kao što zrna bisera, da se mogu upotrebljavati, treba probušiti; a jer su okrugla, tvrda i gladka, mogu se sa svake strane bušiti; tako Jeronim veli, da se može sa svake strane bušiti sv. Pismo, to jest, mozganjem iztraživati u njemu različno njegovo značenje.

(*Gen.* 19, 31—38), koji ni do četvrtoga ni do desetoga koljena, ni do vieka ne će ući u zbor Božji[37] (*Deut.* 23, 3).

Kad Ilija bježaše od Jezabele i umoran odmaraše se pod hrastom u pustinji, došavši k njemu andjeo probudi ga, i reče mu: *Ustani, i jedi* (3 *Reg.* 19, 5). Pogleda, a to više glave mu pogača i sud vode (*Ibid.* v. 6.) — Nije li u istinu Bog mogao poslat mu mirisava vina, i izabranih jela, i jestbina od stučena mesa? Elizej pozivlje na ručak proročke sinove, pa postavivši im divljega zelja čuje gdje svi jednogrlice viču: *Smrt u loncu* (4 *Reg.* 4, 40). Čovjek se Božji ne naljuti na kuhare, jer se sam ne bijaše navikao na gospodskija jela; nego usuvši ozgor brašna, zasladi gorčinu istom krepošću duha, kojom Mojsije bijaše pretvorio Maru[38] u sladkost (*Ex.* 15, 25). A i onima, koji bijahu došli da ga uhvate, pošto im zasliepi oči i pamet, te bez njihova znanja uvede ih u Samariju, slušaj kakav ručak naredi da se dade za pokrepu: *Postavi im*, reče, *kruha i vode; neka jedu i piju: pa onda nek se pošlju natrag svome gospodoru* (4 *Reg.* 6, 13—22). Mogaše se i Danijelu od kraljevskih jestbina prenieti izvrstniji objed; ali mu Abakuk nosi žetelački ručak, mislim po seljačku zgotovljen (*Dan.* 14, 32 sqq.). Pa zašto ne jede hljeba rdjavih želja, i ne pi vina pohote (*Dan.* 10, 3), zato je i nazvan *čovjekom veoma željenim*[39] (*Ib.* v. 11).

[37] *Zbor Božji* na dotičnom mjestu znači političko družtvo Židovâ. Ljudi dakle onih dvaju naroda, ako bi i primili vjeru židovsku, ne mogahu nikad postati židovski gradjani, ni uživati gradjanskog prava medju Židovima.

[38] Mjesto gdje se prvi put, po izlazku iz Misira, utaboriše Izraelićani, sami prozvaše *Mara*, što će reći *gorčina* (*Num.* 33, 8—9); a prozvaše ga tako, jer ondje voda bijaše gorka (*Ex.* 15, 23). Mojsije zatim metnu u vodu drvo što mu ga pokaza Gospodin, i voda postade sladka (*Ib.* v. 25).

[39] Danijel nazvan je: *Vir desideriorum*, po židovskom obliku mjesto: *vir desideratissimus* (veoma željeni, to jest, premili). A kako on o sebi kaže: *panem desiderabilem* (hljeba ukusu ugodna) *non comedi, et*

Bezbrojni su u svetom Pismu Božji odgovori, koji osudjuju proždrljivost, i hvale prostu hranu. Ali jer nisam naumio sada razpravljati o postu; a i razložiti svekoliko zadatak je osobitoj knjizi pod drugim imenom, nek je dosta ovo malo od premnogoga što bi se moglo kazati. U ostalom, možeš po ovom i sama razmišljati, kako je prvi čovjek prognan iz raja u ovu plačnu dolinu, jer je više slušao trbuh, nego Boga; kako je sotona i samoga Gospodina gladom napastovala u pustinji; i kako apostol na glas viče: *Jela su za trbuh, a trbuh za jela: ali će Bog i ova i onoga razrušiti* (1 *Cor.* 6, 13); i ujedno o raskošnicima proglasuje, *da im je Bog trbuh* (*Philip.* 3, 19): — jer što tko ljubi, ono i štuje. Poradi toga, kad nas je sitost iz raja izagnala, valja nam se brižno starati, kako će nas gladovanje natrag dovesti.

Ali ako se staneš pravdati, da ti, rodjena vlasteoka, koja si svedj živjela u slastima, svedj u mekoti, ne možeš se uzdržavati od vina ni od slastnijih jela, niti po ovim pravilima provoditi pokornički život, odgovorit ću ti: A ti živi po svome zakonu, kad ne možeš po Božjem. Što sam kazao o nejelu, nije zato kao da se Bog, stvoritelj i gospodar svega, nasladjuje krčanjem crieva i prazninom trbuha, ili žegom pluća; nego jer inače čistoća ne može biti izvan pogibli. Čuj kako misli o sotoni Job, Bogu mio, i po Božjoj svjedočbi neoskvrnjen i bezazlen: *Snaga je*, veli, *njegova u bedrama, i jakost u pupku*[40] (*Job.* 40, 11). Drugim su riečima pristojno tu označeni udi plodjenja čovjeka i žene. Zato se i proriče, da će čovjek od bedara

caro et vinum non introierunt in os meum; tako Jeronim, prema svrhi koju je imao u vidu, uzimlje taj hljeb i to vino, u prenesenom smislu, za rdjave želje: te igrajući riečima *vir desideriorum* i *panem desiderabilem*, dovodi u svezu jednu izreku s drugom, i kaže da je Danijel zbog svoje uzdržljivosti (čistoće) nazvan bio čovjekom Bogu premilim.

[40] Job govori o *behemotu*, što su stari uzimali za slona, a noviji tumačitelji obćenito razumievaju o hipopotamu; ali Jeronim ovdje, u prenesenom smislu, pod behemotom razumieva sotonu.

Davidovih sjediti na njegovu priestolju (*Ps.* 132, 11; *Act.* 2, 30), i kaže se, da se od bedre Jakovljeve rodilo ono sedamdeset i pet duša koje dodjoše u Misir (*Gen.* 46, 26; *Act.* 7, 14); ali da nije radjao djece poslie nego u borbi s Gospodinom, utrnu zglavak[41] bedre njegove (*Ger.* 32, 25). S istog razloga onome koji mora učiniti vazam naredjuje se, da ga učini opasanih i pomorenih bedara[42] (*Ex.* 12, 11). Te i Jobu govori Bog: *Opaši, bedre svoje kao čovjek* (*Job.* 38, 3). I Ivan opasan je pojasom kožnim oko bedara svojih (*Marc.* 1, 6). I apostolima se nalaže, da opasanih bedara drže svieće evandjelja (*Luc.* 12, 35). Jeruzolimu pak, koji, poštrapan krvlju, leži na polju griehâ, kaže se u Ezekijelu: *Nije ti pupak odrezan* (*Ezech.* 16, 4). Sva je dakle snaga sotonina suproć ljudima u bedrama, sva je njegova jakost suproć ženama u pupku.

Hoćeš li se osvjedočiti da je ovako kao što kažem? Evo ti dokazâ. Samson, jači od lava i tvrdji od stiene, koji sam, a i to bez oružja, udari na tisuću ljudi (*Judic.* 15, 15), oslabi Dalilinim grljenjem (*Ib.* 16, 16—19). David odabran po srdcu Gospodnjemu (1 *Reg.* 13, 14), koji mnogo puta svojim ustima bijaše prorokovao, da će doći Pomazanik sveti, zanesavši se za Betsabejom, koju, šetajući po krovu kuće svoje,[43] golu bijaše ugledao, s preljubom učini krv. — Pri čemu razmisli časkom, kako ni u samoj kući pogled nije bez straha. I zašto bijaše sagriešio, David pokajan, govori Gospodinu: *Tebi samome sagrieših, i pred tobom zlo učinih* (*Ps.* 50, 5). Veli, *tebi samome,* jerbo bijaše kralj: drugoga se ne bojaše. Salamun, kroz koga sebe pro-

[41] Jeronim, po židovskom tekstu sv. Pisma, veli: *latitudo femoris ejus* (širina bedre njegove). Ali je ta širina bedre sam zglavak *(acetabulum)* na kuku.

[42] Pismo kaže: *Renes vestros accingetis* (bit ćete opasani) Jeronim pak veli ovdje: *accinctis mortificatisque lumbis;* jer je pridodanom rieči *(mortificatis)* htio iztumačiti što prva rieč u prenesenom smislu znači, to jest, svetu čistoću, koja se čuva morenjem tiela.

[43] U Palestini i kod drugih Iztočnjaka krovovi kuća plosnati su.

slavi sama Božja Mudrost, koji je razložio o svačemu, od cedra na Libanu do isopa što niče iz zida (3 *Reg.* 4, 33), odmetnu se od Gospodina zato što bijaše postao ljubavnik ženâ (3 *Reg.* 11, 4—9). I da se nitko u se ne pouzdava zato što je s kim u rodstvu, eno nam Amona, grješnom vatrom obuzeta za sestrom Tamarom (2 *Reg.* 13, 1—14).

Stid me je kazati, koliko djevica svaki dan propada, koliko njih majka crkva gubi iz svoga krila: stid me je kazati iznad kojih zviezda oholi neprijatelj namješta priestolje svoje (*Is.* 14, 13); koliko stienâ izdube zmija i stanuje u rupama njihovim.[44] Mogu se vidjeti mnoge, koje su udovice prije udaje, kako samo lažnom odjećom prikrivaju nesrećnu savjest.[45] Takove, ako ih ne objavi nadut trbuh i plakanje male djece, hvale se da su čiste i svete, i idu uzpravljena vrata, i nogama poigravaju[46] (*Is.* 3, 16). Druge pak prije popiju liek da budu brezdjetnice, i ubijaju još neposijana čovjeka. Nekoje kad osjete da su zločinstvom postale bremenite, uzimlju otrov da izvrgnu; pa često i same od toga umiru, i idu u pakao, krive za tri zla djela: kao samoubojice, preljubočinice Isukrstove, čedoubojice nerodjena djeteta. Ovo su koje govore: „*Čistima je sve čisto* (*Tit.* 1, 15): meni je dosta savjest moja, Bog želi čisto srdce. Zašto bi se uzdržavala od jela, koja je Bog stvorio da jedemo?“ A kad hoće da se pokažu šaljive i vesele, pretovariv se vinom, sjedinjuju bezakonje s pijanstvom, i kažu: „Ne dao Bog, da bih se ja uzdrža-

[44] Ovdje Jeronim crta žalostne i skandalozne pojave medju kršćanima onoga vremena. Što kaže o zmiji, to se razumieva o sotoni, koja, navedavši na zlo neke djevice, što se prije bijahu Bogu posvetile, te se mislilo da su stalne i tvrde kao kamen u dobroj odluci, stanuje u njihovu srdcu, kao zmija u rupama i u kamenim pukotinama.

[45] Govori o djevojkama koje smo spomenuli u gornjoj bilježki. Takove — opaža *Victorius* — zatrudnjevši, oblačahu na se udovičko odielo, kao da im je tek onda umr'o zakoniti muž: da po taj način prikriju svoju grješnu savjest pred čeljadi koja ih ne poznavahu. — Dakako to je bilo sasvim moguće u velikome Rimu.

[46] *Ludentibus pedibus.* Po Sedamdesetorici.

*

vala od krvi Isukrstove".[47] K tome nazivlju jadnom i manikejicom onu koju vide bliedu i neveselu.[48] U tome imaju pravo; jer onakovu življenju, kao što je njihovo, post je krivovjerstvo. Ovo su koje šetaju po ulicama svakome na očigled, i kriomice namigujući mame za sobom gomile mladića, dok svagda čuju preko proroka: *U tebe je bludničko lice: ti si bezsramna*[49] (*Jer.* 3, 3). Svekoliko njihovo djevičanstvo jest: haljina samo uzkom grimiznom ivicom obtočena,[50] glava ovlaš podvezana, tako da im kosa pada, obuća prosta, na plećima kratki ljubičasti plaštić[51] koji se vija, rukavi zapregnuti i zažeti oko mišica, hod razstavljenim koljenima mlitav.[52] Takovima eto tamo njihovi hva-

[47] One pjandure nišaneći na manikejce (koji, iz heretičkog svoga mišljenja, za vas sviet ne bi se bili okusili vina, pa se zato i pri svetoj pričesti uztezahu od čaše Gospodnje), u šali nazivahu prosto vino Isukrstovom krvlju; jer se ova u vinu posvećuje. Takova je šala dakako pravo bezakonje.

[48] Vanjština manikejaca bijaše pokornička i sjetna.

[49] *Impudorata es tu.* U Vulgati je: *noluisti erubescere.*

[50] Rimske djevojke nošahu haljinu obtočenu grimizom; a taj obtok bio je širi ili uži, prema različnom njihovu staležu. Kršćanske djevojke koje se Bogu posvećivahu, zbog obćeg običaja obtakahu svoju haljinu, ali samo uzkim obtokom. Na ovo smjera izreka sv. Hilarija u poslanici svojoj kćerki Abri: *Propter consuetudinem, purpuram perangustam vestis habeat* (Opp. II, 551 ab in.).

[51] Tekst kaže: *laena mavorte* (ogrnjačem — što se zove — mavorte). *Mavorte* je ista stvar što se odprije zvaše *ricinium* (**Forcellini — De Vit**). Dakle to je bio kratki ženski plaštić, koji upotrebljavahu žene u domaćim nesrećama i u žaljenju (korotu); i njim pokrivahu prsi i pleća. — Sjetimo se *mantellette* naših gospodja i nekih crkvenih dostojnika.

[52] Čitalac nek ne smetne s uma, da Jeronim govori o tobožnjim djevicama, koje se jednom bijahu posvetile Bogu (a življahu u svojim kućama); te veli, da je svekoliko njihovo djevičanstvo stalo u tome, što im haljina bijaše obtočena uzkim grimiznim obtokom (V. bilj. 50), što im glava bijaše vlaše podvezana, što na nogama imadijahu prostu obuću, što im rukavi bijahu zažeti oko ruku (dok Rimljanke obično imadijahu rukave široke), što nošahu na plećima plaštić kakov se obično nošaše za korotu, i što im hod bijaše mlitav i lien. — A sad će, od takovih djevica u obće, prieći na druge koje zove *kugom,* to jest na agapete.

lioci, da pod nazivom djevicâ skuplje[53] propadnu. Ja sam rad ne biti po ćudi onakovoj čeljadi.

Nego oh grdobe! koju se stidim spomenuti. Žalostno, ali je istina. Odakle se u crkvu uvuče kuga agapetska?[54] Odakle bez vjenčanja drugo ime ženâ? Dapače, odakle nova vrsta suložnicâ? Reći ću više. Odakle bludnice jednomužatice? Prebivaju u istoj kući, u jednoj sobi, a često im je jedna i postelja: pa još mene sumnjivcem nazivaju, ako što o njima mislim! Brat ostavlja sestru djevicu: za brata neoženjena djevica ne haje, i traži tudjinca za brata; pa dok se pretvaraju da su istog kaludjerskog života, ištu tobože duhovne utjehe od onih koji im nisu svoje, da im bude zgodno u kući puteno živjeti. Ovakovu čeljad Salamun u Pričama prezire govoreći: *Hoće li tko ognja privezati za njedra, a da mu ne izgore haljine? Ili će*

[53] To će reći da skuplje prodadu svoju čistoću. U tekstu je rieč *lucrosius:* koja je dakle upotrebljena u istom značenju Jeronimove rieči *vendibilius,* što je čitamo u Posl. LXIII. (*ad Demet.* n. 18).

[54] Agapete, od grčke rieči *ἀγάπη* — ljubav: *ἀγαπητή* — ljubljena: dakle *drâge, dragane.* Ovo je nadimak, kojim puk radi podsmieha nazivaše djevice Bogu posvećene što življahu na svietu, te za upravu svoga imanja i za obranu svojih svjetovnih interesa uzimahu u svoju kuću mužke osobe, takodjer vezane zavjetom čistoće, i s ovima držahu se u postojanom prijateljstvu. Same pak, pogledom na jedno Pavlovo mjesto (1 *Cor.* 9, 5), onakov odnos zvahu *bratstvom (ἀδελφότης).* Dakako u sličnim okolnostima sablazan ne izbiva. Zlo se bijaše ugniezdilo na Iztoku, odakle je preneseno i na Zapad. Ancirski sabor od god. 314. stao je da lieči tu ranu (**Hefele** *Conc. Gesch.* 2 Aufl. I, 238); a sveti Otci borahu se protiv onolikog zla. Dosta je spomenuti sv. Ivana Zlatousta, koji je svom elokvencijom svojom, i svom snagom svoje duše na nj udario u djelcima: *Adversus eos qui apud se virgines subintroductas habent,* i *Quod regulares feminae viris cohabitare non debent* (Opp. I, 495—532). Ipak da se crkva izbavi od agapetske kuge — kako Jeronim nju nazivlje — trebao je zakon cara Teodosija Mladjega (420.) Cf. *Kirchenlex.* 2 Aufl. I, 330; **Besse,** *Les Moines d' Orient* (1900.) p. 64—65. — Treba još opaziti, da Jeronim govori o sirskim i misirskim kaludjerima koji življahu po gradovima. — O takovim kaludjerima, vidi u ovim Poslanicama: III. bilj. 2. LIX., bilj. 2. i 30.

hoditi po žeravi, a noge da mu se ne opržeˮ[55] (*Prov.* 6, 27—28)?

A sada, kad sam povrgao i uklonio one koje hoće ne da budu, nego da se pokažu djevice, vas govor upravit ću na te, koja kao prva djevica grada Rima, koliko si slavnijeg roda, toliko moraš više truditi se, da ne izgubiš dobra i ovoga i onoga svieta. Već si u svojoj kući imala priliku poznati nezgode ženidbenog stanja, i vidjeti kako je udadba stvar nepouzdana, budući da Blezila, tvoja sestra, po godinama starija, ali po načinu savršenog života mladja od tebe, sedmi mjesec od kako se bijaše vjenčala ostade udovica. O nesrećna ljudska sudbino, koja ne znaš budućnosti! Blezila izgubi i krunu djevičanstva i ženidbeno uživanje. K tome ako i jest drugi stepen čistoće udovištvo, što misliš kolika će na mahove biti njezina muka videći svaki dan u sestri ono što je sama izgubila, i znajući, da će manju plaću primiti za svoju uzdržljivost, pored svega što je njoj mučnije biti bez kušanog uživanja? Ipak neka i ona bude bez straha, neka bude vesela. Isto sjeme čistoće daje rod i po sto i po šestdeset[56] (*Matt.* 13, 8).

Ne ću da se družiš s gospodjama: ne ću da pohadjaš plemićkih kuća; ne ću da često vidiš ono što prezrevši hotjela si biti djevica.[57] Žene sasvim se ponose tim što su im muževi sudci, to jest uzvišeni na kakvo dostojanstvo. Ako k carevoj ženi vrve odasvud častoljubci na poklon, zašto bi ti krivo činila svome zaručniku?[58] K čovječjoj ženi, da hitiš ti, zaručnica Božja?! U ovome pogledu nauči se svetomu ponosu: znaj da si ti veća od njih. I ne samo želim, da se kloniš sastanaka s onima koje se ponose muževljim častima, kojima čine ogradu jata hadumaca, a obučene su u odjeću zlatnim žicama uzvedenu; nego bježi i od onih koje su ne po svojoj volji nego za nevolju udovice: ne govorim, da su morale željeti smrt svojim muževima, nego zašto drage volje ne prihvatiše priliku što im se dala, da provode život u čistoći. Sada pak, promienivši samo haljine, ne promjenjuju priješnje taštine. Pred kavezom njihovih nosiljaka[59] ide četa hadumaca. Na crvenim obrazima razteže im se koža kao da je nadjevena: te bi čovjek rekao, da nisu izgubile muževe, nego da ih traže. Kuća im je puna ulažica, puna gostiju. Čak i ljudi crkovni, koji valjalo bi da budu učitelji nauke i straha Božjega, laskaju poglavitim gospodjama,[60] i pružajući ruku, kako bi se moglo misliti da blagosivaju, ako ti je drago znati, primaju plaću za učinjeni poklon.[61] One medjutim, kad spaze da svećenici po-

[55] Sv. Ciprijan odvraćajući ljude crkovne od stanovanja sa ženskima pozivlje se takodjer na ove rieči sv. Pisma. Isto tako sv. Augustin, sv. Basilije i sv. Ivan Zlatoust. Cf. **A. Lapide**, *Prov. Sal.* 6, 27—29.

[56] Po sto u djevicama, po šestdeset u udovicama, koje se posvećuju vječitoj čistoći (V. moje *Cvieće*, p. 17).

[57] Govori o sdvornjoj pojavi trudnih žena.

[58] Smisao je ovo: Ako carica ne ide u pohode gospodjama, jer bi to caru bila uvreda; već naprotiv k njoj se odasvud na poklon dolazi, zašto bi Isukrstova zaručnica išla na sielo u drugih gospodja, i tim činila krivo svome zaručniku?

[59] *Praecedit caveas basternarum . . . Basterna*, vrsta ženske nosiljke odasvud zatvorene, koju nošahu mazge. Jeronim je zove kavezom, jer je valjda oblikom bila nalik na kavez.

[60] Jeronim veli: *osculantur capita matronarum:* što *Lechner* ovako prevodi: *küssen die Köpfe der Frauen* (!); jer nije uzeo u obzir da *osculari* može značiti: *mit einer Person schön thun* (**Klotz**); i da *caput* ne znači samo fizičnu glavu, nego, izmedju premnogih značenja iste rieči, da se ona uzimlje i za osobe koje su medju drugima glavne, poglavite. Da ne rečem ništa kako se smisao *cjelivanja*, pa i to *cjelivanja glave* samom stvari izključuje; jer su oni rdjakovići dolazili gospodjama na *poklon;* pa bi im bili ljubili ruku, a ne glavu. — Dodat ću, da je i Thyerry nasio pogledom na pomenutu rečenicu, koju prevodi: *ils les baisent au visage* (O. c. p. 157).

[61] *Pretia accipiunt salutandi.* — Bijaše rimski običaj, da klijenti jutrom dolaze u predsoblje svome moćnome zaštitniku (patronu), da ga pozdrave i da mu učine svoju podvornost. Jeronim imajući u vidu takov običaj, kaže kako neki klerici dolažahu onakovim gospodjama na pozdrav, da od njih dobiju bakšiš.

trebuju njihove zaštite, posile se. I jer izkusiše muževlju vlast, vole slobodu udovištva; i nazivlju se čiste i duhovnice,[62] a po bogato postavljenoj večeri, u snu vide apostole.

Drugarice nek ti budu one koje mršaju od posta, koje su u licu bliede, koje su vrlo cienjene i sa svojih godina i sa svoga načina života, koje svedj u svome srdcu pjevaju: *Gdje paseš, gdje planduješ* (*Cant.* 1, 6)? koje iz ljubavi Božje govore: *Želim razdriešiti se* (od sveza tiela) *i biti s Krstom* (*Philip.* 1, 23). Budi podložna roditeljima, ugledajući se na zaručnika svoga (*Luc.* 2, 51). Iz kuće slabo kad izlazi. Traži mučenike u svojoj sobi.[63] Budeš li uviek izlazila na dvor kad ti što zatreba, ne će nikad nedostati izlike izlaženju. Hrana nek ti je umjerena, a nikad pun trbuh; jer ima nekojih, koje dok su triezne od vina, pijane su od obilna jela. Kad se noću digneš na molitvu, nek ti podrigivanje ne prouzrokuje neprobava, nego praznina. Čitaj veoma često: uči što možeš više.[64] Nek te sa svetim Pismom u ruci san zateče, i ona sveta knjiga nek ti prihvata lice kad pada od driema. Posti svaki dan; i obrok nek ne bude do sitosti. Ništa ne pomaže imati trbuh prazan, pošto se dva ili tri dana postilo, ako se na jedanput čovjek pretovari, ako se post sitošću nadoknadi. Napunivši se trbuh, duh odmah omlitavi, i iz zemlje natopljene niču drače putenosti. Ako kad osjetiš da izvanji

[62] U tekstu je rieč *nonnae*. U potonjoj latinštini *nonnus* i *nonna*, bijahu počastni nazivi koji se davahu kaludjerima i kaludjericama (koludricama). Talijani su nasliedili istu rieč i njom zovu djeda i babu (*nonno, nonna*). Rieč je pak misirska (**Vallarsi, Forcellini — De Vit**): ali nitko ne zna kazati njezino pravo značenje. Stoga sam je preveo: *duhovnica*.

[63] Ovo će reći, da ne hoda puno po Rimu od jedne do druge crkve sagradjene nad grobovima svetih mučenika; već neka u svojoj sobi sjeća se njihova življenja i njihovih kreposti.

[64] Govori o čitanju i učenju svetog Pisma, kao što se vidi iz onoga što odmah pridodaje.

čovjek[65] (2 *Cor.* 4, 16) hlepi za cvietom tvoje mladosti, i poslie jela, kad ležiš u posteljici, stane te uznemirivati zamamna povorka napastî, zgrabi štit vjere, o koji se gase sve sotonske ognjene striele (*Eph.* 6, 16). Srdce je svih preljubočinaca kao peć[66] (*Os.* 6, 4); ali ti, koju prati Isukrst idući uza te, pažljivo slušaj njegov govor i reci: *Ne goraše li naše srdce, kad nam putem* Isus *razlagaše Pismo* (*Luc.* 24, 32)? takodjer: *Rieč tvoja veoma je zažarena, i slugi je tvome omiljela* (*Ps.* 118, 140). Težko da ništa ne ljubi čovječja duša; i naše srdce mora da čezne za čim god. Ljubav pak duhovna nadvladjuje tjelesnu ljubav. Želja želju uništava. Što se s jedne strane umanjuje, to s druge biva veće. Još k tome svagda ponavljaj, i govori na krevetu svome: *Noću iskah onoga koga ljubi duša moja* (*Cant.* 3, 1). — *Pomorite dakle*, veli apostol, *ude svoje zemaljske* (*Col.* 3, 4). Zato i sam poslie pouzdano govoraše: *A ja živim, ili bolje* (rekavši) *nisam ja više što živim, nego živi u meni Krst* (*Gal.* 2, 20). Koji mori ude svoje, i prohodi kao osjen (*Ps.* 38, 7), ne boji se kazati: *Postadoh kao mješina*

[65] *Izvanji čovjek*, koga apostol zove i *starim čovjekom* (*Eph.* 4. 22; *Col.* 3, 9) i *starim kvasom* (1 *Cor.* 5, 7. 8), jest ono što se latinski zove *concupiscentia*: koja rieč (kao i grčka *ἐπιθυμία*) znači želju; ali se uzimlje (osobito u knjigama novog Zavjeta) u rdjavu smislu, ili za strast, kao početak svih bezrednih naših ganuća (*Jac.* 1, 14. 15; 1 *Joan.* 2, 16) duševnih i tjelesnih; ili za opake želje i griehe koji su plod takovih želja (*Rom.* 7, 8). Mi dakle nju prevodimo imenom *pohota*. *Izvanji čovjek* ili *pohota* nalazi se u svim moćima naše duše, kakove su one poslie grieha Adamova, u koliko iste prirodno djeluju, i teže za onim što je njima shodno i ugodno. Naprotiv, *unutrašnji čovjek* (*Rom.* 7, 22; *Eph.* 3, 16), koji se bori za krepostno življenje, nalazi se u istim moćima duše, ali u koliko čovjek djeluje slobodno i po razumu, uz pomoć milosti Božje, te opire se pohoti i nad njom gospodari.

[66] Kako prorok govori o preljubočinstvu Izraelićana u prenesenom smislu (V. gore bilj. 29), tako Jeronim istom izrekom označuje osobe koje se iznevjere Isusu, pošto mu bijahu zavjetovale svoju čistoću; i kaže da se sve više opakim željama razpaljuju, kao peć što se više u nju drvâ baca.

na slani (*Ps.* 118, 83). Što je god putene vlage u meni bilo, usahnulo je, *i iznemogoše od posta koljena moja, te zaboravih jesti kruh svoj. Od ječanja i uzdisanja moga prionu kost moja za meso moje*[67] (*Ps.* 108, 24 : 101, 5—6).

Budi noćni čvrčak. Kvasi svaku noć odar svoj, suzama svojim natapaj svoju postelju (*Ps.* 6, 7). Bdij, i budi kao vrebac osamljen (*Ps.* 101, 8). Pjevaj duhom, pjevaj i razumom (1 *Cor.* 14, 15): *Blagosivaj dušo moja Gospodina, i ne zaboravljaj ni jednoga dobročinstva njegova: jer on prašća sve opačine tvoje, i ozdravlja te od svih bolesti tvojih, i izbavlja od pokvarenosti*[68] *život tvoj* (*Ps.* 102, 2—4). Tko od nas iskreno može reći: *Blagovah pepeo kao kruh, i piće svoje miešah sa suzama* (*Ps.* 101, 10)? Da li mi ne treba plakati i uzdisati što me iznova zmija namamljuje na zabranjeno jelo? što izagnanoga iz djevičanskoga raja hoće da obuče u haljine od kože[69] (*Gen.* 3, 21), koje Ilija, kad se u raj vraćaše, baci na zemlju (4 *Reg.* 2, 13)? Što će mi naslada, koje u jedan tren nestane? Što će mi ovo ugodno i smrtonosno pjevanje sirena?[70]

Ne ću da si pod onom presudom kojom si bila osudjena: *S mukom i u tjeskobi radjat ćeš.* „Taj zakon za ženu

[67] Ovdje se uzimlje *meso* za *kožu,* kako Jeronim isti na drugom mjestu opominje. **Bellarminus, Psal.** 101, 6.

[68] *Ex corruptione* (ἐκ φθορᾶς LXX). U Vulgati je: *de interitu* (od smrti).

[69] Svetac ovdje misli na se, i na druge ljude, koji izgubiše svoje djevičanstvo, pa se Bogu pokorom obratiše: te ih sotona opet namamljuje na grieh, poslie nego već bijahu izagnani iz djevičanskoga raja. Zove pak raj *djevičanskim;* jer, po obćenitom nauku svetih otaca, Adam i Eva bijahu djevci dok se u raju nalažahu.

[70] Ovdje se rieč *sirenae* uzimlje u drugom smislu, nego je uzeta gore više (V. bilj. 31). Sirene su dakle, po basni, ženska stvorenja (kasnije zamišljene kao ptice s djevojačkim licem) na jugozapadnoj obali Italije, koje su umilnim pjevanjem mornare k sebi vabile i upropašćivale. U slici, sirene znače nečiste zamame. Valja medjutim opaziti, za sve što je na ovom mjestu kazano, da je pod svojim imenom Jeronim razumio ljude u obće.

je udatu, a nije za me“.[71] *I ti ćeš se k čovjeku obraćati.*[72] „Nek se obraća mužu ona, kojoj nije zaručnik Isukrst“. I napokon: *Nedvojbeno ćeš umrieti* (*Gen.* 3, 16 : 2, 17). „To je svršetak udate žene. U mom načinu života nema spola. Eto udatima njihova nevolja i čast; ja posvećujem djevičanstvo u Mariji i u Isukrstu“.

Mogao bi tko reći: Pa smiješ kuditi ženidbu, koju je Bog blagosovio? Ne kudi se ženidba, tim što se djevičanstvo cieni više od nje. Nitko ne poredi zlo s dobrim. Neka se hvale i udate, jer su one odmah za djevicama. *Radjajte se,* veli, *i množite se i napunjajte zemlju* (*Gen.* 1, 28). Nek se radja i množi onaj koji će puniti zemlju. Tvoje jato jest na nebesima. — *Radjajte se i množite se:* ova se naredba vrši poslie raja i golotinje, i poslie smokova lišća (*Gen.* 3, 7), od koga počinje požuda ženidbe. „Nek se ženi i[73] udaje tko sa znojem lica jede kruh svoj, komu zemlja radja bodljiku i trnje, i mlade mu usjeve dave drače (*Gen.* 3, 18. 19; *Matt.* 13, 7). Moje sjeme donosi rod po sto“ (*Matt.* 13, 23). *Svi ne mogu primiti rieči Božje, nego oni kojima je dano* (*Matt.* 19, 11). „Nek je[74] drugome za nevolju

[71] Jeronim će sada razložiti kako je izvrstnija stvar djevičanstvo od ženidbenog stanja; pa s toga navodeći rieči svetog Pisma veli odmah s početka, da ne će da Eustokija (duša svaka koja se zavjetovala svetom djevičanstvu) bude podložna presudi, kojom je Bog osudio ženu da radja s mukom: presudi kojoj je inače i sama bila osudjena — naravno kad bi se htjela udati: jer ovo znači u tekstu rieč *in hominem* (budući da ovdje *hominem* upotrebljava se mjesto pronomena ličnoga *te*). Ali dok navodi dotično svjedočanstvo Pisma, predstavlja Eustokiju, gdje, iz svoje ljubavi k djevičanstvu, utiče mu se u rieč, kao da ne će ni da čuje govoriti o udadbi.

[72] Vulgata kaže: *sub viri potestate eris;* ali izvorni tekst može se prevesti: *ad virum tuum erit tua conversio* (**Knabenbauer.** *Genes.* p. 168—169). Ovoga se značenja drže Sedamdesetorica (πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποστροφή σου) i naš Jeronim ovdje. — *Obraćati se k čovjeku,* u duhovnom značenju hoće reći: k njemu u svakoj potrebi pritjecati, jer je on ženi utočište, pristanište, i sigurni zaklon od svake pogibli. — Sad će Eustokija nanovo uteći mu se u rieč.

[73] Odvraća Eustokija.

[74] Opet Eustokija odvraća.

ne udati se i ne oženiti se, meni je to s drage volje". *Vrieme grljenja, i vrieme negrljenja: vrieme bacanja kamenja, i vrieme skupljanja*[75] (*Eccl.* 3, 5). Poslie nego što se od tvrdine[76] naroda rodiše Abramu sinovi (*Matt.* 3, 9; *Luc.* 3, 8), stade okretati se po zemlji sveto kamenje[77] (*Zach.* 9, 16); jer prolaze vihari ovoga svieta, i pod kolima Božjim vrte se od brzine njihovih točkova (*Is.* 5, 28 : 66, 15; *Jer.* 4, 13). Neka sašiju haljine oni što izgubiše haljinu nešivenu datu odozgo[78] oni što se nasladjuju kmečanjem djece, — djece, koja, u samom prvome času života, plačem žale da se rodiše.

Eva u raju bi djevica: poslie nego bi obučena u haljine od kože, započe ženidba (*Gen.* 4, 1). Tvoja zemlja jest raj. Uzdrži se kako si se i rodila, i reci: *Vrati se, dušo moja, u pokoj svoj* (*Ps.* 114, 7). I da vidiš kako djevičanstvo pripada naravi, a ženidba da je poslie grieha, od ženidbe radja se tielo u stanju djevičanskome; i tako tielo vraća u plodu ono, što samo bijaše izgubilo u korienu. *Izaći će,* veli Pismo, *izdanak iz koriena Jesejeva, i cviet će niknuti iz njegova koriena*[79] (*Is.* 11, 1). Izdanak je mati Gospodnja, bezazlena, čista, nepokvarena: na kojoj s dvora nema nikakve klice, a plodna je, kao što je Bog, jedinim sinom. Cviet ovog izdanka jest Isukrst, koji veli: *Ja cviet poljski, i dolinski ljiljan* (*Cant.* 2, 1). O njemu se takodjer na drugom mjestu kaže, da je kamen od gore odvaljen bez ruku (*Dan.* 2, 45): čim prorok napried javljaše, da će se djevac roditi od djevice; jer se pod *rukama* razumieva ženidbeno djelo, kao što na onom mjestu: *Ljevica je njegova meni pod glavom, a desnicom svojom grli me*[80] (*Cant.* 2, 6).

Značenju iztaknute misli o ženidbi, odgovara i ono što životinje, koje po dvie bijahu uvedene u Nojevu korablju, jesu nečiste (*Gen.* 7, 2), jer čist broj jest lih; takodjer i što bi zapovjedjeno Mojsiju i Isusu sinu Navinu, da bosim nogama stupe na zemlju svetu (*Ex.* 3, 5; *Jos.* 5, 16); te i ono što, za propoviedanje novog evandjelja, bi ustanovljeno, da učenici budu bez dosadne obuće i bez sandalâ[81] (*Matt.* 10, 10; *Marc.* 6, 9); pa još i ono što

[75] Ove dvie enigmatične izreke, grljenje i bacanje kamenja znače istu stvar — razplod djece u ženidbenoj svezi: dok negrljenje i skupljanje kamenja izrazuju protivan pojam. Te za jednu kao što i za drugu stvar ima svoje vrieme. Za radjanje djece i sad je vrieme u vjenčanom stanju. Ali u zakonu Isusovu, u kome je djevičanstvo izvrstnije od ženidbe, ima vrieme kad ne treba grljenja i bacanja kamenja.

[76] Rieč *tvrdina* stoji u logičnoj svezi s riečju *kamenje* prošlog navoda; a njom je označeno duševno stanje neznabožačkih naroda, koji bijahu kao kamen otvrdnuli u zlu; ali im Bog umekša srdce i uli u nje novi duh, te primiše vjeru Isusovu, i postadoše Abramovi sinovi.

[77] *Coeperunt sancti lapides volvi* (ovaj glagol upotrebljen je po LXX.) *super terram.* — Sveto kamenje o kome govori prorok Zakarija, Jeronim ovdje, u prenesenom smislu, uzimlje za duše svetošću i krepostima izvrstne, u koje osobito idu one što iz ljubavi Božje žive u djevičanstvu.

[78] *Consuant tunicas, qui inconsutam desursum tunicam perdiderunt.* Haljina koja nije sašivena znači ovdje djevičanstvo i podpunu čistoću. Adverab pak *desursum* (odozgo) ima značenje koje i u poslanici sv. Jakova (1, 17); te kaže da je savršena čistoća dar Božji. Jeronim dakle veli, da tko je dar izgubio — ne tko se jur opoganio — te ne može da se uzdrži savršeno čist, neka sašije sebi haljinu, to jest nek se ženi i udaje: što i Pavao govori: *si non se continent nubant* (1 *Cor.* 7, 9).

[79] Da podkriepi što je kazao, kako se od nedjevičanskog koriena radja djevičanski plod (od nedjevice djevica), navodi rieči Izaijine o preblaženoj Djevici Mariji; te uzgred objašnjuje ono proročanstvo. Izdanak je Djevica Marija, cviet je Isukrst, korien je porodica Jeseja (otca Davidova), koja bijaše već izgubila svaki sjaj, te gotovo izumrla i do panja posječena. Iz tog panja izadje izdanak i cviet; ali ovaj iz izdanka. A na izdanku nema nikakve klice; jer nije pustio iz sebe nego onaj jedini cviet.

[80] U alegoriji kad Isukrst grli Crkvu, ne može se pomisliti ni osjena kakve nepristojnosti (Cf. *Prov.* 4, 8). **Gietmann**, *Eccles. et. Cantic.* (Paris, 1890.), p. 453.

[81] Isus ako je i rekao apostolima, da ne nose na put obuće, to se ima razumjeti o obući koja pokrivaše svu nogu, kao što bijaše *calceus* (čizmica, cipele, postoli); pače rekao im je, da budu obuveni u sandale (*Marc.* 6, 9): a to bijaše vrsta obuće koja je samo tabane

vojnici, poklen razdieliše ždriebom haljine Isusove, ne nadjoše mu obuće, da je uzmu: jer Gospodin ne mogaše imati što slugama bijaše zabranio.[82]

Hvalim ženidbu, hvalim oženjene osobe; ali zato što mi radjaju djevice: s trnja berem ruže, iz zemlje vadim zlato, iz školjke skupljam biser. *Eda li će orač svaki dan orati* (*Is.* 28, 24)? Ne će li se i veseliti s ploda truda svoga[83] (*Eccl.* 5, 18)? — Toliko se više poštuje ženidba, koliko je draže ono što se od nje radja. Zašto bi ti, majko, suprotila se kćeri? Tvojim je ona mliekom odhranjena, na tvom je srdcu odgojena, u tvome je krilu odrasla. Svojom marljivom pažnjom ti si nju djevicu sačuvala. Zar se ljutiš što ona ne htjede poći za vojnika, nego za kralja? Veliko ti je dobročinstvo učinila. Postala si punica Božja.[84] — Da,

---

pokrivala, a remicima i vrbcama oko noge vezivana bila. Jeronim je medjutim Markov tekst: *sed calceatos sandaliis* negativno razumievao, kao da je kazano *sed neque calceatos sandaliis*. Isto je tako čitao ga i Jeronimov suvremenik Viktor antiokijski s niečnim prilogom μηδέ (Cf. **Knabenbauer**, *Marc.* p. 161). — A u kakovoj logičnoj svezi sve ovo stoji s glavnom misli Jeronimovoj, to će se vidjeti u idućoj bilježki.

[82] Za ono što kaže ovdje o zabrani, vidi gornju bilježku. A prema onome što je kazao o Evi obučenoj u kožne haljine, Jeronim i u obući, jer je načinjena od kože, i jer se sandali vezivahu oko nogu, nalazi znamen ženidbene sveze protivne svetome djevičanstvu. — Što u prvome primjeru kaže, da je broj lih *čist*, to se razumije prema onome što od životinja čistih uzetih u korablju bijaše broj lih. A i ovim nišani na djevičanski život; jer ženidbom gubi se liho, i postaje tako.

[83] Za čudo je, kako ni Victorius, ni Gravius, ni Vallarsi (s izdavateljem Migneom), ni Hurter nisu se sjetili da su obe pomenute izreke uzete iz sv. Pisma. Prvom Izaija pod slikom težaka predstavlja Boga; a druga je namienjena čovjeku kome je Bog dao, da se veseli s ploda svoga truda i da ga uživa. Ali u kakvoj svezi s kontekstom one stoje, nije lako pogoditi. Obadvie čine dakako jednu cjelinu, i ovo im je smisao: težak ne ore svaki dan, da sjeme posije, nego iza oranja i drugih težačkih poslova u svoje vrieme veseli se s truda svoga i uživa plod. Koji je pak to težak u Jeronimovoj misli, i što je onim riečima sam htio kazati? . . . .

[84] Na ovu izreku, koja je doista singularna i ne može se odobravati, Rufin je žestoko napao (*Apol.* II, n. 10. Opp. p. 593). Ali kad

apostol jest kazao: *Što se djevicâ tiče, nemam zapoviedi Gospodnje* (1 *Cor.* 7, 25). Zašto? Zato što ni njemu ne bijaše pod zapovied da bude djevac, nego mu to bi od volje: jer se nema priznavati što neki izmišljaju, da je on imao ženu; budući da sâm, govoreći o uzdržavanju, i svjetujući na vječitu čistoću, zaključuje: *Ja bih htio da svi ljudi budu kao i ja;* a zatim: *Neoženjenima pak i udovicama kažem: dobro je po nje, ako ostanu kao i ja što sam* (*Ibid.* v. 7—8). Na drugom mjestu opet veli: *Eda li nemam vlasti, kao i ostali apostoli, svuda voditi žensko čeljade*[85] (*Ibid.* 9, 5)? Rad šta dakle o djevičanstvu nema zapoviedi Gospodnje? Jer je veća plaća za ono što nije pod silu, nego se dariva; jer bi se moglo cieniti, da je ukinuta ženidba, ako bi djevičanstvo bilo zapovjedjeno; jer bi bilo odveć težko nagoniti protiv naravi, hotijući na sramotu, da ljudi provode život andjeoski, i po neki način osudjujući ono što je prije Bog ustanovio (*Gen.* 2, 24).

Drugo bijaše blaženstvo u starome zakonu. Onda bi kazano: *Blažen onaj koji ima sjeme u Sionu, i domaće u Jeruzolimu*[86] (*Is.* 31, 9); takodjer: *Prokleta nerodkinja koja ne radja*[87] k tome: *Sinovi tvoji kao mladice maslinske oko trpeze tvoje* (*Ps.* 127, 4). Onda takodjer bi obećano bogatstvo

---

se već odavnije (Cf. **Sulpic. Severus**, Ep. 2, n. 1, p. 225—226) u crkvi stalo u osobitom smislu nazivati zaručnicama Isusovim djevice Bogu posvećene, nije trebalo — kako opaža Vallarsi — naopako izvrtati značenje iste izreke, koja ne će reći drugo nego *mater zaručnice Isusove.*

[85] U Vulgati i u grčkome kazano je: žensku glavu sestru (*mulierem sororem* = ἀδελφήν). — Kao što Isukrsta tako i apostole poslie, praćahu u njihovu putovanju neke svete žene, da im služe i pomažu. O takovim govori ovdje Pavao.

[86] Po Sedamdesetorici.

[87] Ne znamo iz kog je izvora Jeronim uzeo izreku, koju navodi i na drugim mjestima (*Isai.* c. 4 et 56. Opp. IV, p. 73. 560—561); ali to stoji, da je danas nema u sv. Pismu. Uzevši pak u obzir da je kod Židova plodnost ženâ bila držana za osobiti Božji blagosov (*Ex.* 23, 26; *Deut.* 7, 14), a neplodnost za Božje proklestvo (*Os.* 9, 14) možemo reći da je ista izreka osnovana na svetom Pismu.

(*Num.* 10, 29; *Deut.* 28, 11—12: 30, 9; *Prov.* 10, 20), i bi rečeno: *I ne će biti nemoćna u plemenima tvojim*[88] (*Ps.* 104, 37). A sad se kaže onima koji žive u savršenoj čistoći:[89] Ne misli da si ti suho drvo: mjesto sinova i kćerî, imaš stan vječni na nebu (*Is.* 56, 3. 5). Sad se blagosivaju siromasi, i cienjen je više Lazar nego bogataš obučen u grimiz (*Luc.* 16, 20—22). Sad onaj koji je nemoćan, jači je (1 *Cor.* 1, 25). Onda zemlja bijaše pusta: zato djeca bijahu jedini Božji blagosov: da ne spominjem čega je bilo slika radjanje djece.[90] S toga i Abram, kad već bijaše ostario, združi se s Ceturom (*Gen.* 25, 1); i Jakov bi odkupljen za mandragore[91] (*Gen.* 30, 16); i Rakela, liepa kao slika crkve, jadaše što joj je zatvorena materica (*Ib.* v. 1). Ali kad malo po malo izraste usjev, bi poslan u nj žetelac.[92] Ilija bi djevac, Elizej djevac, djevci bijahu mnogi proročki sinovi. Jeremiji se kaže: *A ti nemoj se ženiti* (*Jer.* 16, 2). Onome koji je u utrobi posvećen, pri skorome sužanjstvu, zabranjuje se ženiti se. Ovo isto drugim riečima govori i

[88] Nije baš tako bilo rečeno; nego: *I ne bijaše nemoćna u plemenima njihovim;* to jest onda kad izlažahu iz Misira.

[89] *Eunuchis.* Ja sam po smislu rieč preveo; jer uškopljenici jesu oni koji se posvećuju savršenoj čistoći i djevičanstvu, kao što reče Isus: *sunt eunuchi qui se ipsos castraverunt propter regnum coelorum* (*Matt.* 19, 12).

[90] Radjanje djece u starome Zakonu značilo je u slici buduće rodjenje Mesijino od Abramova potomstva, i ustanovljenje kraljevstva Božjega na zemlji, to jest Isukrstove crkve.

[91] *Mandragora* ime je nekoj biljki liepoj na oko i izvrstna mirisa. Cienilo se da pribavlja ženama plodnost. Za mandragore što je žena Jakovljeva Lija dala sestri svojoj Rakeli, ona je od ove odkupila svoga čovjeka.

[92] Imamo ovdje jednu bibličku izreku, što nas podsjeća na dan najposljednjeg suda, kad će andjeo žetelac zamahnuti srpom i pokositi vas rod ljudski (*Joel* 3, 13; *Matt.* 13, 39. 41; *Apoc.* 14, 15). Budući da je ovdje Jeronim imao u vidu, da je taj dan blizu, zato govori kao da je već žetelac poslan: te hoće da kaže, kako već nije potrebe odricati se izvrstnijeg načina života, to jest djevičanstva, za radjanje djece. — Na ovo smjeraju svi dokazi, što će ih odmah navesti.

apostol: *Cienim da je to dobro zaradi sadašnje nevolje; da je* (velju) *dobro čovjeku ne ženiti se* (1 *Cor.* 7, 26). Koja je to nevolja što oduzimlje ženidbenu radost? *Vrieme bi skraćeno.*[93] *Ostaje još, da i oni koji imaju žene budu kao da ih nemaju* (*Ibid.* v. 29). Blizu je Nabukodonozor.[94] Pomoli se lav iz lože svoje (*Jer.* 4, 7). Na što mi oženjeni i udate, koji će biti robovi preohologa kralja? Na što mi djeca, koju prorok žali govoreći: *Djetešcu na sisi od žedje prionu jezik za grlo. Djeca iskaše kruha, a ne bijaše nikoga da im ga lomi* (*Thr.* 4, 4)?

Kao što prije rekoh, ovaj dar uzdržljivosti nalažaše se samo u ljudima, a Eva[95] svedj radjaše s mukama (*Gen.* 3, 16). Nego ukide se prokletstvo od kako Djevica zadjetinji, i rodi nam čedo, Boga, Jakoga, Otca budućega vieka, kome je na ramenu poglavarstvo (*Is.* 9, 6). Smrt je kroz Evu, život kroz Mariju. I zato se dar djevičanstva u ženske obilnije razli; jer od ženske glave započe. Čim dodje na zemlju Sin Božji, budući da mu se andjeli klanjahu na nebu, načini sebi novu obitelj, da ima andjele i na zemlji. Tada čista Judita[96] odrubi Holofernu glavu (*Judith* 13, 10). Tada Aman, koji znači pakost, bi spaljen njegovim ognjem[97]

[93] *Tempus breviatum est.*

[94] Razumije se antikrst, kog je Nabukodonozor, preoholi kralj, što je takodjer ovdje nazvan lavom, bio slika (**A Lapide** *Zach.* 5,). A zna se da će onda mnogi odpadnuti od vjere, i biti njegovi robovi (*Matt.* 24, 24; *Luc.* 18, 8).

[95] To jest, kćeri Evine.

[96] To jest, ista preblažena Djevica Marija, koju Judita nagovješćivaše: jer kao što je Marija imala satrti glavu zmije paklene (*Gen.* 3, 15), tako je Judita odsjekla glavu Holofernu. Pobjeda Juditina znamen je Marijine pobjede. U prenesenom smislu pod čistom Juditom možemo razumjeti svaku čistu dušu, koja čistoćom pobjedjuje svoje tielo. Prvu od ovih misli iztaknuo je sv. Fulbert, a drugu Raban, (Ap. **A Lapide** *Arg. in Judith*).

[97] Premda historijski Aman nije bio ognjem spaljen, nego obješen na vješala, ipak jer on predstavlja sotonu, tielo i sviet (**A Lapide** *Argum. in Esther*), Jeronim njegovim imenom nazivlje ta tri neprijatelja naše duše; te veli, da je takov Aman onda bio spaljen onim ognjem što je Isus donio na zemlju (*Luc.* 12, 49). 12

(*Est.* 7, 10). Tada Jakov i Ivan, ostavivši otca, mrežu i ladju, podjoše za Spasiteljem, odričući se na jedanput rodbinske ljubavi, svjetovnih sveza i brige za kuću. Tada se prvi put ču: *Tko hoće za mnom ići, neka se odreče sebe, i uzme križ svoj, i sliedi mene* (*Matt.* 16, 24; *Marc.* 8, 34; *Luc.* 9, 23). Doista nikakav vojnik ne ide u boj sa ženom. Učeniku, koji željaše poći otcu na pogreb, to se ne dopusti (*Matt.* 8, 21—22). *Lisice imaju jame, i ptice nebeske gniezda, gdje će počivati; a sin čovječji nema gdje nasloniti glave svoje* (*Luc.* 9, 58): — možda zato, da se ti ne žalostiš, ako dopadneš potrebe. *Tko je neoženjen brine se za stvari Gospodnje, kako će ugoditi Gospodinu. A tko je oženjen brine se za stvari svjetovne, kako će ugoditi ženi. Jedno je žena a drugo je djevica.*[98] *Koja je neudata stara se stvarima Gospodnjim, da bude sveta tielom i duhom; a koja je udata stara se stvarima svjetovnim, kako će ugoditi mužu* (1 *Cor.* 7, 32—34).

Koliko tegoba ima ženidba za posljedicu, i koliko je briga za nju privezano, držim da je u kratko opisano u onoj knjizi što sam je izdao suproć Helvidiju o vječitom djevičanstvu Marijinu. Sad bi bilo odveć dugo iste stvari ponavljati: a ako je tko voljan, može piti iz onog maloga izvora. Nego, e se ne bi činilo da sam stvar sasvim izostavio, sad ću da kažem ovo: kad nam apostol zapovieda, da se bez prestanka Bogu molimo (1 *Thes.* 5, 17), a kad ne može moliti tko u ženidbenom stanju vrši dužnu ljubav[99]

[98] *Divisa est mulier et virgo:* po grčkome tekstu i po italskome prievodu. O istome tekstu: **Cornely**, 1 *Cor.* p. 203—4 : 209—210.

[99] Jeronim ovdje pretjeruje, jer apostol nije rekao, da čovjek i žena ne mogu moliti kad vrše dužnu ljubav; nego je rekao, da dogovorno za vrieme mogu od te dužnosti odustati, kad hoće da se osobitim načinom bave molitvom i pobožnim djelima (*ut vacetis orationi*). A što je na drugom mjestu rekao: *Molite se bez prestanka*, to niti isključuje dužne ženidbene ljubavi, niti nalaže bezženstva i savršene čistoće i djevičanskog stanja. Ta svaki pravi kršćanin može i mora vršiti dužnost neprestane molitve: jer sve što se čini na slavu Božju, jest molitva.

(1 *Cor.* 7, 3), mi ili svedj molimo, te smo djevci; ili ostavljamo molitvu da robujemo ženidbenoj dužnosti. *I djevojka,* veli on, *ako se uda ne grieši: ali će takova čeljad imati nevolja u tielu* (*Ib.* v. 28).

U početku ove knjižice rekao sam, da o ženidbenim neprilikama ili baš ništa ne ću govoriti, ili malo. Na ovo i sada podsjećam: ter ako te je volja znati koliko neprilika uklanja od sebe djevica, koliko njih ima žena, čitaj Tertulijanov spis „Prijatelju filozofu“,[100] i druge njegove knjižice o djevičanstvu; takodjer izvrstnu knjigu svetog Ciprijana,[101] pa i spise, vezanim i nevezanim slogom, pape Damasa o istom predmetu;[102] još k tome djela što ih nedavno naš Ambrosije napisa za svoju sestru,[103] u kojima toliko obširno govori, da sve što spada u pohvalu djevica, pomnjivo je iztražio, opisao, uredio.

Meni treba hoditi različitim putem: jer hoću ne da veličam djevičanstvo, nego da ga sačuvam. A i nije dosta znati što je dobro, ako se s većom pomnjom ne čuva što se izabralo: jer je prvo stvar razuma, a drugo truda; i ono nam je zajedničko s mnogo ljudi, a ovo s malo njih. — *Tko uztraje do kraja* — reče Isus — *spasit će se* (*Matt.* 24, 13); takodjer: *Mnogo je zvanih, ali malo izabranih* (*Matt.* 20, 16). S toga, da očuvaš što si preduzela, *zaklinjem te*

[100] *„Ad amicum philosophum“.* Taj spis nije do nas dopr'o. — Što dodaje o drugim Tertulijanovim knjižicama „o djevičanstvu“, to se istinito razumije: *De velandis virginibus* (Opp. II, 887—914); a ne znamo na koje jošte Jeronim je mislio.

[101] *„De habitu virginum“* (Opp. II, 451—478).

[102] Medju djelima sv. Damasa *Pat. Lat.* XIII, 109—472), što su danas u životu, nema spisâ koje ovdje Jeronim spominje. A ne vjerujem da je mogao misliti na Damasov epigram, od 10 stihova (L. c. p. 402), u čast blažene djevice Agneze, kao što Ebert izjavljuje konjekturu (*Literatur des Mittelalters*, Leipzig 1889, I, p. 129, n. 3).

[103] *„De Virginibus ad Marcellinam sororem suam libri tres“* (Opp. III, 193—244). Nije pak nemoguće, da je k trećoj od spomenutih knjiga bila pridružena i ona što se sada zove *„Liber de Virginitate“* (*Ib.* 275—316).

*

pred Bogom i Isukrstom i izabranim njegovim andjelima (1 *Tim.* 5, 21), da lako ne iznosiš svakome na očigled posudja crkve Božje,[104] koje samim svećenicima bi dopušteno vidjeti (*Num.* 4, 15, 20: 18, 3), da nitko neposvećen ne bi gledao svetinje Božje: jer Oza dodirnuv se kovčega, u koji ne bijaše slobodno taknuti, svali se na zemlju od nenadne smrti (2 *Reg.* 6, 6—7). Ne iznosi, velju, onog posudja, jer sudovi od zlata i srebra ne biše Bogu toliko dragi, koliko crkva djevičanskoga tiela. Oni bijahu slika, koja prodje, a sad je prava stvar.[105] Da, ti govoriš bezazleno, i umiljena budući, ne prezireš nikoga tebi nepoznata; ali drugčije vide bezsramne oči. One ne umiju motriti ljepotu duše, nego tiela. Ezekija pokazuje Asircima Božju riznicu[106] (4 *Reg.* 20, 13); ali valjalo je da ne vide Asirci što bi mogli zaželjeti. Zatim, kad Judeja mnogim ratovima bi porušena, najprije bijahu uzeti i preneseni sudovi Gospodnji (2 *Par.* 36, 18): pa jer je opačini slava skvrniti što je štovanja vriedno, Baltasar pri gostbama i medju krdovima inoča pijančuje iz (svetih) čaša (*Dan.* 5, 2—3).

[104] Kad se u pustinji, kroz koju putovahu Izraelićani u zemlju obećanu, prenašaše kovčeg od svjedočanstva i drugo sveto posudje nitko (ni sami leviti) nije smio taknuti ih, ni gledati dok ih svećenici ne bi umotali i pokrili (*Num.* 4, 5—20). Takovim Božjim posudjem Jeronim zove Eustokiju (t. j. djevicu Bogu posvećenu), te joj preporučuje, koliko je igda moguće da se drži daleko od obćenja sa svietom, jer je to Bogu mrzko, kao što pokazuje primjer Oze, koji ne budući bio svećenik, nego samo levit, bijaše se usudio dotaknuti se Božjeg kovčega. U našem slučaju svećenici, s kojima može obćiti Eustokija, i koji mogu nju vidjeti, jesu one ženske što jednakim načinom života Bogu služe, te premda su slabijeg spola, pripadaju k onom svećeništvu o kome govori apostol Petar (1 *Pet.* 2, 9).

[105] Posudje i druge svete stvari starog Zakona, bijahu slika (znamen) onoga što se sada u crkvi Isukrstovoj vidi u istini; te je ovo sadašnje prava stvar, dok je ono bilo samo osjen i slika. Jedna od ovakovih stvari, po Jeronimovoj misli, jest tielo djevice, Isusu posvećeno.

[106] Riznica je odredjena odaja (ili odaje) za stajaća (svečana) odiela i za svakojako blago.

Ne priginji ušiju svojih k zlim riečima. Često oni koji govore što nepristojno, izkušavaju razpoloženje srdca, da li djevica drage volje sluša što se govori, da li je razveseljava svaka njihova lakrdija: hvale što god reče: niečù što god ona nieče. Nazivlju je ljubkom i svetom, u kojoj nema lukavstva. Ovo je, vele, prava Krstova službenica: ovo je zgoljna prostota. Nije kao ona neotesana, ružna, divlja, strašna, i koja se možda s toga nije udala, što nije mogla naći muža. Po prirodnoj našoj mani, mi rado povladjujemo našim udvoricama, i premda odgovaramo da smo nedostojni, i toplo rumenilo oblije nam lice, ipak kad smo hvaljeni duh nam se u sebi veseli. Zaručnica Isukrstova kovčeg je od svjedočanstva, pozlaćen iznutra i s dvora, čuvar zakona Gospodnjega[107] (*Ex.* 25, 10—11. 16. 21). Kako u kovčegu ništa drugo nije bilo, osim pločâ svjedočanstva (*Deut.* 10, 5), tako i u tebi nek ne bude nikakve misli što se ne pristoji. Na ovom umilostivilu[108] (*Ex.* 25, 17. 20. 22), kao na kerubinima, hoće da sjedi Gospodin. Šalje po te učenike svoje (*Matt.* 21, 1), da na te, kao na pule, sjedne (*Joan.* 12, 14); da te oslobodi od briga svjetovnih, kako ćeš napustiti slamu i opeke misirske (*Ex.* 5), te ići

[107] *Čuvar zakona Gospodnjega;* jer su se u njemu čuvale ploče na kojima bijahu napisane Božje zapoviedi.

[108] *Super hunc propitiatorium.* Upotrebio sam starosl. rieč. Sve slavenske Biblije (osim poljske, koja ima: *ublagalnia*) prevode židovsku rieč *kaforet* (koja znaći *zaklopac*); a i bio je ono zaklopac, to jest ploča od suhoga zlata koja pokrivaše kovčeg od svjedočanstva. Nad istim zaklopcem stajahu kerubini, na krilima kojih bijaše priestolje Božje: odakle Bog slušaše želje naroda, i *pokazivaše se milostiv njihovim molbama.* Budući da rieč *kafar* (iz koje izlazi *kaforet*) u prenesenom smislu znači *umilostiviti* (koga), Latini nazvaše onaj zaklopac *propitiatorium,* a Sedamdesetorica u istome smislu *ἱλαστήριον.* — Jeronim dakle kaže, da na svojoj zaručnici Bog hoće da prebiva, kao što je u starom Zakonu prebivao na kerubinima, koji stajahu nad zaplopcem od kovčega; i dodaje, da Isus na njoj hoće da sjedi, kao na onom magaretu, koje mu je služilo za slavni njegov ulazak u Jeruzolim.

za Mojsijem u pustinji, i unići u zemlju obećanu.[109] Nek ti ovo nitko ne brani, ni majka, ni sestra, ni rodica, ni rodjeni brat: Gospodin potrebuje tebe (*Marc.* 11, 13). Svi oni koji bi te smetali, neka se boje zala što dodjoše na Faraona: koji, jer ne htjede pustiti naroda Božjega, da služi svome Bogu, pretrpje ono što je pisano (*Ex.* cc. 7—8). Isus, ušavši u crkvu, baci na polje što crkveno ne bijaše (*Marc.* 11, 15): jer je Bog ljubomoran[110] (*Ex.* 34, 14), i ne će da kuća Otca njegova postane razbojnička pećina[111] (*Marc.* l. c; *Luc.* 19, 46). U obće gdje se broje novci, gdje se nalaze krletke golubova,[112] tu i bezazlenost propada. Netom u djevičinu srdcu uzavri briga za stvari svjetovne, odmah razdire se crkveni zavjes (*Matt.* 27, 51). Zaručnik ustaje razljućen i veli: *Opustjet će vam kuća vaša* (*Matt.* 23, 38; *Luc.* 13, 35). Čitaj Evandjelje, i vidjet ćeš kako se više cieni Marija koja sjedi kod nogu Gospodnjih, nego marljiva Marta. I doista Marti, koja, iz gostoljubive dužnosti, brižljivo gotovljaše čast Gospodinu i njegovim učenicima, Isus reče: *Marta, Marta ti se staraš, i uznemiruješ za mnogo stvari: a malo ih je potrebno, ili bolje reći,* (takova jest) *jedna sama.*[113] *Marija izabrala je dobri dio,*[114] *koji se ne će*

[109] To jest u vječnu rajsku domovinu.

[110] *Zelotes:* što se talij. kaže *geloso.* Ljubomorstvo znači muku što u sebi tko s ljubavi osjeća, kada to jest, ljubi, a boji se da ljubljeno čeljade ljubi drugoga. Budući dakle da je Bog bio zaručnik sinagoge, to jest stare židovske crkve (V. gore bilj. 30), o njemu Pismo reče da je *ljubomoran,* ne kao da kakve muke ili strasti on u sebi ima, nego da ljudima kaže, kako on hoće da zaručnica jedino njega ljubi.

[111] Kuća Otca nebeskoga, ovdje znači tielo djevičino, i u obće svakoga kršćanina (1 *Cor.* 3, 16 : 6, 19).

[112] Činjenicom koja se onda u crkvi jeruzolimskoj dogodila opominje, da se Isusova zaručnica ne brine za svjetovno, kao što sam niže govori: jer srdce u kome su onakove brige ne može imati one bezazlenosti, koju je Isus osobito preporučio (*Matt.* 10, 16).

[113] *Pauca autem necessaria sunt, aut unum.* Ovako su mnogi stari čitali (V. **Calmet**; **A Lapide**; **Knabenbauer**, *Luc.* p. 351).

[114] *Bonam partem* (grč. *αγαθήν μερίδα,* id est *bonam* per excellentiam).

odnieti od nje (*Luc.* 10, 40—41). Budi i ti Marija: više cieni nauku, nego jelo. Tvoje sestre neka trče tamo i amo, i neka traže kako će primiti Isusa u goste. Ti, kad si već jednom bacila sa sebe breme svjetovno, sjedi kod nogu Gospodinovih i reci: *Nadjoh onoga koga tražaše duša moja: držati ću ga, i ne ću ga pustiti* (*Cant.* 3, 4); e ti on odgovori: *Jedna je golubica moja, savršena moja: jedna je u matere svoje, izabrana od roditeljke svoje* (*Ib.* 6, 8): to jest, od nebeskog Jeruzolima.

Nek te uviek zaklanja samoća tvoje sobe, neka se unutra zaručnik uviek s tobom zabavlja. Moliš li? govoriš zaručniku. Čitaš li? on govori tebi: a kad te san obrve, doći će iza zida, promolit će ruku svoju kroz luknju, i dodirnut će utrobu tvoju (*Cant.* 2, 9 : 5, 4); a ti probudiv se ustat ćeš, i reći ćeš: *Ljubav me je ranila*[115] (*Ib.* 2, 5 : 5, 8). I nanovo od njega ćeš čuti: *Moja sestra zaručnica jest vrtao zatvoreni: ona je vrtao zatvoreni i izvor zapečaćeni* (*Ib.* 4, 12). Pazi da ne izlaziš iz kuće, i da ne gledaš kćeri tudje zemlje (*Gen.* 34, 1), ma da bi ti braća bila patrijari, i da bi se mogla radovati s otca Izraela.[116] Dina izašavši, bi osramoćena (*Ib.* v. 2). Ne ću da zaručnika tražiš po ulicama: ne ću da obilaziš nugle gradske. Ma da bi rekla: *Ustati ću i poći po gradu, i na trgu i po ulicama iskat ću onoga koga ljubi duša moja;* ma da bi pitala: *Vidjeste li onoga koga ljubi duša moja* (*Ib.* 3, 2—3)? nitko ti ne bi htio odgovoriti: jer se zaručnik ne može naći na širokim ulicama;[117] budući da je uzak i tiesan put koji vodi u život (*Matt.* 7, 14). Dapače Pismo nastavlja: *Tražih ga, i ne nadjoh: zvah ga, i ne odazva mi se* (*Cant.* 5, 6). I kamo sreća da

[115] *Vulnerata charitate ego sum.* U Vulgati je: *amore langueo.*

[116] Kao što Dini svetog Pisma bijahu braća 12 patrijara, a otac Jakov-Izrael. Što se Dini dogodilo kad bijaše izašla da gleda djevojke onoga kraja, to nam kaže sveto Pismo; a eto i Jeronim spominje.

[117] *In plateis,* preveo sam: na *širokim* ulicama; jer to baš znači rieč *platea.* „*Platea, proprie est via lata in urbe*" (**Forcellini-De Vit**). Tako je nju i Jeronim ovdje razumio, kao što se vidi iz onoga što sliedi.

ga samo ne bi našla! već bi dopala rana, i bila ogoljena; pa bi uzdišući govorila: *Nadjoše me stražari koji idu okolo po gradu: tukoše me, odnesoše s mene haljinu moju*[118] (*Ib.* v. 7). Ako s izlaženja iz kuće ovo trpi ona koja bijaše rekla: *Ja spavam, ali je moje srdce budno* (*Ib.* v. 2), i k tome: *Rodjak moj,*[119] *zavežljaj mi je stakte,*[120] *koji će ostati nasred prsiju mojih* (*Ib.* 1, 12), što će biti od nas, koji smo još djevojčice, te se vanka zabavljamo kad zaručnik ulazi sa zaručnicom (*Matt.* 25, 10)? Isus je ljubomoran, on ne će da drugi vide lica tvoga. Makar se ti pravdala, i navodila onaj tobožnji uzrok: Zastrla sam obraze svoje, navukavši na nje pokrivalo, i tebe sam ondje tražila, i rekla: *Ti, koga ljubi duša moja, kaži mi gdje paseš, gdje planduješ, da ne budem kao pokrivena*[121] *kod stadâ drugova tvojih* (*Cant.* 1, 6); on će se razsrditi, planuti i odgovoriti: *Ako sama sebe ne poznaješ, o liepa medju ženama, idi po tragu za stadima, i pasi kozliće svoje pokraj pastirskih šatora* (*Ib.* v. 7). Makar bila liepa, makar zaručnik više ljubio ljepotu tvoju nego svih drugih žena, ako sebe ne poznaješ, i sa svom pomnjom ne čuvaš svoga srdca; ako se ne uklanjaš od očiju mladića, izaći ćeš iz moje ložnice, i pasti ćeš kozliće svoje, koji će biti postavljeni s lieve strane (*Matt.* 25, 33).

[118] Theristrum (grč. *θέριστρον*), baš znači žensku haljinu, kojom žene ljeti i u žegi pokrivahu tielo (**Hieronymus**. *Isai.* II, 3, 23. Opp. IV, 72).

[119] *Fratruelis meus.* V. gore bilj. 26.

[120] *Fasciculus stactes* (u Vulgati: *fasciculus myrrhae*). *Stakta* je najčistija i najizvrstnija mira (smirna); a to je sok što sam izlazi iz drveta mire, prije nego je ovome razparana kora u svrhu, da obilatije iz njega curi mirisavi sok. Stakta, kao i obična mira, svakome poznata, dakako brzo se zgusne u sitno, ali ne okruglo grumenje. — Dotično mjesto svetog Pisma razumije se o takovu stvrdnulom soku; a ne o cvieću ili o lišću drveta; pa s toga *fasciculus* znači ne kitu, nego vrećicu (Cf. **Gietmann**, O. c. p. 450).

[121] *Ne quando efficiar operta super greges sodalium tuorum.* Po Sedamdesetorici, koji se slažu s tekstom židovskim (**Gietmann**, O. c. p. 444). — Žene opakog življenja ponajviše idjahu pokrivene, kao što se vidi iz Tamarova primjera (*Gen.* 38, 14—15). Cf. **Calmet**, *Cantic.*

S toga, moja Eustokija, kćeri, gospodarice, drugarice u službi,[122] sestro, — prvi te naziv ide po godinama, drugi po zaslugama, treći po vjeri, posljednji po ljubavi, — slušaj Izaiju gdje govori: *Narode moj, udji u ložnice svoje. Zatvori vrata svoja, prikrij se časkom, dokle prodje srdžba Gospodnja.*[123] (*Is.* 26, 20). Neka lude djevice lutaju van kuće (*Matt.* 25, 12), ti stoj unutra sa zaručnikom (*Cant.* 1, 3): jer ako zatvoriš vrata, i po naredbi Evandjelja uzmoliš tajno Otca svoga (*Matt.* 6, 6), doći će i zakucati (*Cant.* 5, 2), i reći će: *Evo ja stojim na vratima i kucam. Ako mi tko otvori, ući ću, i večerati s njime, i on sa mnom* (*Apoc.* 3, 20). A ti ćeš brižljiva s mjesta odgovoriti: *Glas rodjaka moga, koji kuca i veli: Otvori mi sestro moja, najbliži rode, golubice moja, savršena moja* (*Cant.* 5, 2). Nema razloga da rečeš: *Svukla sam haljinu svoju, kako ću je obući? oprala sam noge svoje, kako ću ih kaljati* (*Ib.* v. 3)? S te stope ustani i otvori; da ne bi otišao ako zakasniš; pa da poslie jadaš i govoriš: *Otvorih*; (ali) *rodjak moj promače* (*Ib.* v. 6). Zar treba da su vrata srdca tvoga zatvorena zaručniku? Nek su otvorena Isukrstu; nek su zatvorena sotoni, po onoj: *Ako se digne na te duh onoga koji ima vlast, ne napuštaj mjesta svoga*[124] (*Eccl.* 10, 4). Danijel bavljaše se u svojoj

[122] *Conserva* znači robinju koja s drugima služi u jednoj istoj kući; a to se dakako razumije i za ljude *(conservus)*. U prenesenom smislu svi su kršćani jedan prema drugom *conservi*, jer služe Bogu u jednoj kući njegovoj, to jest u crkvi Isukrstovoj (*Colos.* 1, 7: 4, 7; *Apoc.* 6, 11).

[123] To je u proroku riečBožja svetima, koji umiru u Gospodinu, kao da im Bog veli: Idite za malo u svoje grobnice; tu počivajte, jer ću vas iz njih uskrsnuti. U prenesenom smislu, ulazimo u ložnice svoje kad stupamo u samoću naše duše. Vrata pak zatvoramo kad neproste želje obuzdavamo. *Cubicula ingredimur, cum secreta mentis nostrae intramus. Ostia autem claudimus, cum desideria illicita coercemus.* **S. Gregorius M.** Opp. I, 660.

[124] *Duh onoga koji ima vlast,* po Jeronimovu tumačenju, jest paklena hudoba. Cf. **Gietmann**, *Eccles.*, 1890, p. 293—296. — Dakle: kad se sotona digne na te svojim napastima, ne kloni duhom, nego rvi se hrabro i postojano.

sobi na gornjem tavanu — jer pri zemlji ne mogaše baviti se — i drža otvorene prozore prema Jeruzolimu (*Dan.* 6, 10). Drži i ti prozore otvorene, ali one, na koje će ući svjetlost, i s kojih ćeš moći gledati grad Gospodnji. Ne otvoraj onih prozora, o kojima se kaže: *Udje smrt na prozore vaše*[125] (*Jer.* 9, 21).

Još ti se valja vrlo smotreno čuvati, da te ne bi zaniela požuda tašte slave. *Kako*, veli Isus, *možete vjerovati, kad primate slavu od ljudi* (*Joan.* 5, 45)? Vidi koliko je to zlo, kad onaj pri kome je, nije kadar vjerovati. Mi pak recimo: *Ti si slava moja* (*Ps.* 3, 4); takodjer: *Tko se hvali, neka se hvali Gospodinom* (2 *Cor.* 10, 17); i ujedno: *Kad bih ja još ljudima ugadjao, ne bih bio sluga Isukrstov* (*Gal.* 1, 10); pa jošte: *Ne dao Bog da bih se ja* (čim) *hvalio, osim križem Gospodina našega Isukrsta, poradi koga meni je sviet razpet, a i ja svietu* (*Ib.* 6, 14). A recimo i onu: *Tobom ćemo se hvaliti svaki dan: Gospodinom će se hvaliti duša moja* (*Ps.* 43, 9 : 33, 3). Kad činiš milostinju, neka Bog sam vidi. Kad postiš, nek je veselo lice tvoje (*Matt.* 6, 16—17). Odielo nek ti nije veoma fino, ali niti prljavo, i nek ne udara u oči kakvom različnosti, da svjetina koja prolazi ne zaustavljaju se, sukobiv se s tobom, i ne pokazuju te prstom. Ako je umr'o brat, ili se pokojna sestra ima sprovoditi,[126] pazi da sama ne umreš, budeš li to često činila. Ne gradi se vrlo pobožna, ni ponizna više nego treba; da ne bi tražila taštu slavu, dok se od nje uklanjaš. Jer mnogi koji ne će svjedokâ svome siromaštvu, milosrdju

[125] Prorok govori o pravim prozorima, kroz koje usrnuše Kaldejci i unesoše smrt (pogibiju). — U prenesenom smislu, Jeronim i drugi neki otci, uzimlju prozore za oči i uši, i druga čuvstva, kroz koja ulazi u čovjeka smrt grieha.

[126] *Brat* i *sestra* na ovome mjestu ne znače osobe koje su nam takove po krvi, nego po vjeri. Jeronim je ovim htio kazati, da mnoga pobožna čeljad, za svoja dobra djela (u koja se broji i sprovoditi mrtvaca) s tašte slave izgubiše zaslugu. **Vallarsi.**

i postu, upravo tim što ne će svietu da omile, žele omiljeti,[127] te čudnovato, dok se otimlju od slave, teže za njom.

Nalazim mnoge proste od ostalih unutrašnjih ganuća,[128] kojima duša čovječja uživa, tuguje, nada se i boji se: ali ih je vrlo malo bez ove mane; i najizvrstniji jest onaj, koji najmanje u tom pogrješuje, kao što se kaže o liepomu tielu, na kome nema nego samo gdjekoji madež.[129] I doista ne ću te opominjati, da se ne poneseš bogatstvom, da se ne hvališ visokim rodom, da ne cieniš više sebe nego ostale: jer znam poniznost tvoju, znam da govoriš iz duše: *Gospodine, nije se posililo srdce moje, i oči moje nisu se uzniele* (*Ps.* 130, 1): znam da ni u tebi ni u materi tvojoj nema ni mrve oholosti, zbog koje pade sotona; pa bi bilo nepotrebno tebi o tome pisati: jer je sasvim ludo poučavati čemu je vješt onaj, koga hoćeš da poučiš. Nego da baš to što si prezrela svjetovnu taštinu, ne bi u tebi proizvelo veličanja same sebe, gledaj da ti se u pamet ne prikrade misao, kad si se okanila ugadjati svietu u zlatnim haljinama, da ugodiš u prljavima; gledaj jošte ako igda dodješ na skupštinu braće ili sestara, da ne bi sjednula nizoko, izgovarajući se da nisi dostojna imati klupice pod nogama; i da ne bi navlaš umanjila glasa, kao da ti je od posta oslabio, i da se ne bi drugome naslonila na rame, hodeći poput iznemogla čeljadeta. Jer imaju neke koje zatiru lice svoje, nek ih ljudi vide da poste (*Matt.* 6, 16). Takove, čim koga spaze, uzdišu, spuštaju obrve, i pokrivši lice, jedva ostave nepokriveno jedno oko, da mogu vidjeti. Na njima je crna haljina, pojas od kostrieti, a ruke su im i noge nečiste; samo u trbuhu, jer se ne može vidjeti, vri im jelo. Za nje se svaki dan pjeva onaj psalam:

[127] To jest samim sakrivanjem svojih dobrih djela žele omiljeti; a tim skrovito traže svoju hvalu.

[128] Što se književnim jezikom zovu *strasti.*

[129] **Horatius**, *Sat.* I, 6, 67.

Gospodin će razbacati kosti ljudî koji su sami sobom zadovoljni[130] (*Ps.* 52, 6). Druge, preobučene u mužko odielo,[131] stide se biti ženske glave, kako su stvorene, strigu kosu, bezsramno uzpravljaju lice, s koga nalikuju na hadume.[132] Ima ih koje se oblače u kostriet, i umjetno načinivši sebi kapice, da se vrate na djetinju, nalikuju na ćuke i jejine.

Ali nek se ne bi činilo da govorim samo o ženskima, kloni se takodjer ljudi, koje vidiš lancem opasane[133] štono im je, unatoč apostolovoj zabrani (1 *Cor.* 11, 14), dugačka kosa, jarčija brada, crna kabanica, i gole noge u kojima ne osjećaju zime. To su sve sotonski znakovi. — Rim uzdisa negda s Antima, i nedavno sa Sofronija,[134] koji takovi bijahu. Oni pošto se uvuku u vlasteoske kuće i prevare ženice obterećene griesima, koje uviek uče, a nikad ne mogu doći k poznanju istine (2 *Tim.* 3, 6), pretvaraju se da su žalostni, i duge tobožnje postove produžuju — potajno obnoć jedući. Ostalo, stid me je kazati, e se ne pomisli da više napadam nego opominjem. Ima drugih — govorim o ljudima svoga reda[135] — koji s toga traže sve-

[130] *Ossa hominum sibi placentium.* — Ovako je i u psaltiru rimskome i u milanskome (**Calmet**, *Psal.*): dok je u Vulgati: *qui hominibus placent;* a isto ovako u Sedamdesetorici: *ἀνθρωπαρέσκων.*

[131] U Siriji osobito medju eustacijanima, kaludjerice strizijahu kose i odievahu se u mužke haljine, to jest u haljine kakove nošahu kaludjeri. Sabor u Gangri naperen protiv eustacijana, to bijaše zabranio (**Hefele**, *Conciliengesch.* — II Aufl. I, p. 785, 786—787); ali se onaj običaj održao, kako eto vidimo iz ovog Jeronimova mjesta.

[132] *Facies eunuchinas.* Od imenice *eunuchus,* Jeronim je načinio pridjev *eunuchinus.* Da budem i ja smio načiniti pridjev od imenice *hadum* (hadumsko lice) bilo bi kraće, i bolje bi Jeronimova misao bila izražena. — A zna se da hadumi nemadu dlaka niz obraze kao ni žensko.

[133] Govori o lažnim asketima, koji, da varaju sviet, opasivahu bokove svoje verigom i kostrieću. Vidjeli smo (Posl. XVII, bilj. 7), kako i kalcidski kaludjeri imadijahu lanac mjesto pasa.

[134] O tim dvama kaludjerima, Antimom i Sofronijem, povjest nam ništa nije sačuvala.

[135] Jeronim već je bio redjen svećenik, te o svećenicima ovdje govori.

ćenički ili djakonski čin, da slobodnije mogu vidjeti žene. Njima je svakolika briga za odjeću, da li dobro mirišu, da li im se noge amo tamo, poput mieha, u širokim postolima ne giblju.[136] Kosa im je gvoždjem uzkovrčena: od prstenja im sjaju ruke; i da im se tabani ne poprskaju od mokra puta, tek prstima staju na zemlju. Kad takove vidiš, drži ih za mladoženje, više nego za ljude crkovne. Neki uložiše vas trud i život, da saznaju imena gospodja, njihov dom i vladanje. Hoću da ti s malo rieči opišem jednoga, koji se u tome zanatu odlikuje od drugih, da poznavši učitelja, lakše poznadeš učenike. On ti se brže bolje ustaje u rodjaj sunca; ustanovljuje kojim mu je redom ići u pohode; traži najpreče ulice, i starac bezobziran stupa gotovo u sobu onih koje još spavaju. Ako ugleda jastučić, ili liep ubrusac, ili što drugo od kućnog pokućstva, on ti ga hvali, divi mu se, pipa ga, i jadikujući što sam onakova nema, ne toliko stvar izmoli, koliko je izmami: jer se svaka boji uvriediti gradskog vjestnika. Mrzka mu je čistoća, mrzak mu je post. Hvali ručak po vonju pečenih i kuhanih stvari, i po ugojenim mladim ždralovima, što se pučkim jezikom zovu *pipizo.*[137] Usta su mu neuljudna

[136] *Si pes laxa pelle non folleat.* Ovo podsjeća na Ovidijev stih: *Nec vagus in laxa pes tibi pelle natet* (*Ar. Am.* I, 516).

[137] Tekst glasi: *Et altili geranopepa, quae vulgo pipizo nominatur.* — Što se rieči *geranopepa* tiče, u *Forcellini* — *De Vitovom* Rječniku, kaže se, da je to ime nekakve ptice; ali se pridodaje o Jeronimovu tekstu: *Vexatissimus enim est locus et obscurissimus.* — Sva je prilika da ovdje nemamo prave Jeronimove lekcije. Ja ću u kratko kazati što Vallarsi o tome nagadja. *Geranopepa* bit će naziv sastavljen od grčkih rieči *γέρανου πίππος* (ždralov ptić). Što se tiče rieči *pipizo,* moguće je da je u kasnijoj pučkoj latinštini ona značila što i grčki *πίππος* (ptić), latinski *pipio* ili *vipio.* A zna se, da su pri rimskim soframa mladi ždralovi bili smatrani za odlične poslastice (*Plin.* H. N. X, 30). — Vallarsi misli, da je tekst prvobitno ovako glasio: *et ἱερὰν ἀγάπην nominat* (i nazivlje svetom gostbom). Onaj nevaljanac, naime, dobar ručak nazivaše *svetom gostbom.* Ali kasnije nepoznati razlagač, ne znajući kako se onakav ručak slaže sa svetom gostbom prvih kršćana,

i bezstidna, i uviek spremna za klevetanje. Kud se god okreneš, eto ti ga najprvoga pred oči. Što se god nova pročuje, od njega je prvoga pošlo, ili je bar on stvar povećao. Svakog časa on ti mienja konje, tako tovne i tako pomamne, te bi se moglo misliti, da je rodjeni brat tračkoga kralja.[138]

Lukavi neprijatelj ratuje na nas iz mnogih zasjeda. *Zmija bijaše mudrija od svih životinja, što ih Bog stvori na zemlji* (*Gen.* 3, 1). Zato apostol i veli: *Znamo njegovo lukavstvo* (2 *Cor.* 2, 11). Kršćaninu ne dolikuje ni hotimice tražena gnusoba, ni izvanredna čistina. Ako što ne znaš, ako o kojoj stvari svetog Pisma dvoumiš, pitaj onoga, koga preporučuje življenje, pravda njegova dob, ne kudi javno mnienje, i koji može reći kao i Pavao: *Ja sam vas vjerio za jednog zaručnika, Krsta, da izvedem preda nj djevicu čistu* (*Ib.* 11, 2). Ili ako takova nema da ti raztumači, bolje je štogod i ne znati, a biti bez straha, nego li s pogiblju naučiti. Sjećaj se da hodiš kroz zamke, i da mnoge stare djevice, o čistoći kojih nije bilo sumnje, baš pred samu smrt iz ruku izgubiše vienac. Ako su ti koje mlade robinje drugarice u kaludjerstvu, ne uznosi se suprot njih, ne nadimaj se kao gospodarica. Jednog zaručnika započeste imati, zajedno pjevate psalme, zajedno primate tielo Isukrstovo; nek vam ne bude različna ni trpeza. Gledaj pobudjivati i druge. Čast u kojoj su kod tebe tvoje djevice, neka bude poziv drugima. Ali ako koju opaziš slabiju u svom obećanju, nju prihvataj, tješi, miluj; i njezina čistoća nek bude tvoja dobit. Ako se koja pretvara, da se sačuva od robstva, otvoreno joj pročitaj apostolovu odredbu: *Bolje je udati se, nego li se upaljivati* (1 *Cor.* 7, 9). A kao od kuge krsti se od onih djevojaka i udovica, koje

pretvorio je rieči *jeran agapen* u barbarski naziv *geranopepa*, pridodavši mu za objašnjenje rieč *altili* (ugojen), i svoje osobito tumačenje: *quod vulgo pipizo nominatur.*

[138] To jest Diomeda, o kome basna kaže, da je svoje konje tovio ljudskim mesom.

bezposlene i radoznale obilaze kuće gospodjâ (1 *Tim.* 5, 13), a bezstidnošću nadvisuju mimske čankolize:[139] od takovih se, velju, krsti; jer *zli razgovori kvare dobar način života* (1 *Cor.* 15, 33). One ne beru brige za drugo, već kako će dobro jesti i razpušteno živjeti. Onakova čeljad svjetuju i govore: „Zlato moje,[140] uživaj svoje imanje, dok si živa uživaj život: zar štediš za svoju djecu?“ Pijanice i razuzdane nagovaraju na svako zlo, pa čine da i željezna volja umekša za slasti. *A kad se uzobieste protiv Krsta, hoće da se udaju, i privlače na se osudjenje zato što odbaciše prvu vjeru*[141] (1 *Tim.* 5, 11—12). I nek ti se ne čini da si mnogo oštroumna; te kao šaljivica nemoj izvoditi lirskih pjesama.[142] — Ne povodi se, kao mekušica, za razkvarenim ukusom gospodja, koje čas stisnutim zubima, čas mlitavim usnama zauzbijaju jezik da muca, i ne izgovara nego prepolovljene rieči; jer misle da je prostačko sve što je od naravi. Toliko im se mili izopačivanje i samoga jezika! *Kakvu zajednicu ima svjetlost s tminom? Kako li se slaže Isukrst s Belijalom* (2 *Cor.* 6, 14—15)? Što će Horacije s psaltirom, Vergilije s Evandjeljima, Ciceron s Pavlovim poslanicama? Ne bi li se kršćanin sablaznio ako bi te vidio da sjediš za idolskom trpezom[143] (1 *Cor.* 8, 10)? I premda

[139] Mimski umjetnici izrazom lica, kretanjem tiela i igranjem, na gostbama, a poglavito na pozornici, predstavljahu čankolize, to jest one ljude koji se drugome ulaguju, da bi se najeli kod njega: kao da mu čanke ližu.

[140] *Mi catella.* Ovu rieč, koja inače znači žensko štene, Rimljani upotrebljavahu kao rieč od mila.

[141] To jest vjeru zadanu Isusu, da će živjeti u savršenoj čistoći kao njegove zaručnice.

[142] Lirske pjesme to bijahu one što se pjevahu uz liru, kao što se kod našeg naroda pjevaju uz gusle. — Jeronimu su ovdje u vidu one tobožnje književnice, koje su se iz taštine bavile izvodjenjem pjesama. Pa zato i daje ovu opomenu Eustokiji. — Vidi jošte Posl. LX, bilj. 12.

[143] Na idolskim trpezama jedjaše se meso od žrtava prinesenih idolima. Ali se ovdje u prenesenom smislu razumije, da djevica Bogu posvećena nema hraniti svoj duh taštim znanjem poganskih filozofa,

je sve čisto čistima (*Tit.* 1, 15), i ništa nije na odmet što se jede sa zahvaljivanjem (1 *Tim.* 4, 4), ipak nemamo u isto doba piti čašu Gospodnju i čašu sotonsku (1 *Cor.* 10, 21).

Pripovjedit ću ti povjest svoje nesreće. Prije puno godina, kad se, za kraljevstvo nebesko, odrekoh kuće, roditeljâ, sestre, rodbine i, što je od toga mučnije, svakidašnje gospodske hrane, pa podjoh u Jeruzolim da vojujem,[144] ne mogah nipošto biti bez knjižnice, koju najvećom marljivošću i trudom bijah u Rimu namakao. Tako, jadan ja, pošćah, a čitah Cicerona! Poslie nego bih često noći u nespavanju provodio, poslie suza, koje mi iz dna srdca vadjaše uspomena negdašnjih mojih grieha, uzimah u ruke Plauta. Ako bih koji put, došav k sebi, stao čitati proroke,[145] groza me poduzimaše od neugladjena jezika; i jer sliepim očima ne vidjah svjetlosti, mišljah da tome nisu krive oči, nego sunce. Dok me na taj način stara zmija varaše, oko pô korizme nutarnja groznica, koja me bijaše spopala, obuze mi iznemoglo tielo, i ni časa ne popuštajući izgloda mi, kako se ne bi moglo vjerovati, nesretne ude, da već bijah sama sazdana kost. Medjutim spravljahu mi sprovod; i ohladivši mi se sve tielo, životna toplina duše ostajaše samo u tek mlakim prsima. Kad u neki mah bih odnesen u duhu i doveden pred Božju sudinsku stolicu, gdje tako velika svjetlost bijaše, i tolika jasnost, što izlažaše iz onih koji naokolo stajahu, da se ja bacih na

pjesnika i govornika. *Scientia idolothytorum est scientia vanitatis philosophorum, poetarum, oratorum gentilium: haec cavenda est* (S. **Anselmus**, ap. **A Lapide**). U istom značenju imaju se razumjeti i ostale izjave sv. Pisma, što ih ovdje Jeronim navodi.

[144] Da vojujem, to jest za Boga: jer je vas život čovječji na zemlji takovo vojevanje (*Job.* 7. 1); te svakom je kršćaninu da ratuje dobar rat (1 *Tim.* 1, 18) suprot tielu, svietu i sotoni (V. Posl. XIV. bilj. 4).

[145] Razumije se, po čitanju Plauta. — O tome pjesniku vidi Posl. XXXII. bilj. 3.

zemlju, i ne smijah uzgor pogledati. Pošto bijah zapitan tko sam, odgovorih: „kršćanin". „Lažeš", reče mi sudac: „ti si ciceronijanac, a ne kršćanin: jer gdje je tvoje blago, ondje ti je i srdce". (*Matt.* 6, 21). S mjesta umukoh; i dok me tucijahu (jer bijaše zapovjedio da me tuku), još me više mučaše grizodušje, misleći na onu rieč: *U paklu tko će te hvaliti* (*Ps.* 6, 6)? Stadoh zatim vikati, i jadajući govoriti: *Smiluj se meni, Gospodine; smiluj se meni* (*Ps.* 56, 1). Ove su moje rieči orile se izmedju udaraca što mi se zadavahu. Najzad oni koji stajahu oko njega, pripadnuvši k njegovim koljenima, moljahu da prosti mojoj mladosti, i ostavi mi vremena, te za grieh učinim pokoru; a poslie nek me kazni, ako bi igda čitao knjige neznabožaca. Ja pak, koji u onolikoj nevolji i više bio bih obećao, stanem se kleti i preklinjati, i kunući se njegovim imenom govoriti: Gospodine, ako već ikad budem imao neznabožačkih knjiga, ako ih budem čitao, hoću da mi bude kao da sam se odrekao tebe.[146] Na rieči ove zakletve, pustiše me slobodna; i ja se vratih na ovi sviet, te na čudjenje svih kolicih otvorim oči pune puncate suza, tako da svojim bolom uvjerih i nevjerne.[147] I u istinu ne bijaše ono san, ili tašta klapnja, što nas često vara. Svjedok mi je ona sudinska stolica, pred kojom ničice ležah: svjedok mi je onaj ozbiljni sud, od koga strahovah. Tako me već nikad, ne dopadnula onakova parnica! Izpoviedam, da su mi na ledjima ostale modrice, i da sam poslie sna osjećao udarce; još k tome, da sam od ono doba tolikom ljubavlju čitao knjige božanstvene, kolikom odprije nisam čitao ljudskih.

Valja još da se čuvaš od mane lakomosti: ne velim da ne hlepiš za tudjim — budući da za ovo i državni zakoni udaraju pedepse — već da ne štediš ni svoga, koje je za te tudje. *Ako* — veli Isus — *u tudjemu niste bili vjerni,*

[146] To jest, hoću da me smatraš za svoga odpadnika.

[147] To jest, uvjeri ih o onom što mi se bijaše dogodilo.

tko će vam dati što je vaše[148] (*Luc.* 16, 12)? Mnogo zlato i srebro, to nam je tudje: imanje naše duhovno je: o kome se na drugom mjestu kaže: *Čovjeku je odkup duše bogatstvo njegovo*[149] (*Prov.* 13, 8). *Nitko ne može dva gospodara služiti; jer ili će na jednoga mrziti, a drugoga ljubiti; ili će jednoga strpljivo podnositi, a drugoga prezirati. Ne možete služiti Bogu i mamoni* (*Matt.* 6, 24), to će reći bogatstvu, jer u sirskome jeziku bogatstvo zove se *mamona*. Misliti o hrani, trnje je za vjeru. Briženje za svoj rod, korien je lakomstva. Ali ćeš reći: „Ja sam nježna djevojka, i ne mogu raditi svojim rukama: ako ostarim, ako obolim, tko će se na me smilovati?" Čuj Isusa gdje govori apostolima: *Ne mislite u srdcu svome šta ćete jesti, ni za tielo svoje čim ćete ga zaodievati. Nije li život više nego hrana, i tielo više nego odjeća? Gledajte na ptice nebeske kako ne siju, niti ženju, niti sabiraju u žitnice, a otac vaš nebeski hrani ih* (*Ib.* v. 25—26). Nestane li odiela, stavi sebi pred oči ljiljane (*Ib.* v. 28). Ogladniš li, sjeti se da su blaženi siromasi i gladni (*Luc.* 6, 20—21). Obrve li te bolest, čitaj: *Meni su po volji nemoći moje* (2 *Cor.* 12, 5); (i zato) *bi mi dana žaoka u meso moje, andjeo sotonin, da me zaušnicama udara, da se ne poholim* (*Ib.* v. 7). *Raduj se svemu što ti Bog osudi, jer je pisano: Radovaše se kćeri judejske radi sudova tvojih, Gospodine* (*Ps.* 96, 8). Nek ti je uviek u ustima ona rieč: *Gô izadjoh iz*

[148] Bogatstvo vremenito, ako ga imamo, nije naše nego *tudje;* a nama je pouzdano samo za života, da ga upotrebljavamo na korist našem iskrnjemu. Nije naše ni s toga, što nam ga drugi može ugrabiti, i što nas smrt svaki čas može od njega odvojiti. *Naša* su duhovna dobra, koja nam nitko ne može oteti, i koja nosimo sa sobom na onaj sviet. Isusove dakle rieči navedene u tekstu osudjuju lakomstvo; i ovo im je značenje: ako niste vjerno davali siromasima vremenito bogatstvo, koje vam je kao tudje, Bog ne će vama dati bogatstva nebeskoga, što je *vaše;* to jest što je bilo od njega namienjeno da bude vaše vlastito, pravo vaše zauviek: jer tko tudje odnosi ili gubi, zaslužuje da izgubi svoje.

[149] U duhovnom smislu to znači: davanjem siromasima od svoga pravo stečenog bogatstva, čovjek se odkupljuje od grieha.

utrobe matere svoje; gô ću se vratiti (*Job.* 1, 21); pa i ova: *Ništa ne donesosmo na ovi sviet, niti što možemo odnieti* (1 *Tim.* 6, 7).

Sada naprotiv mogu se vidjeti mnoge, gdje napunjaju ormare haljinama, gdje se svaki dan preoblače; a ipak ne mogu da umetu moljaca. Koja je pobožnija ne će da dere nego jednu odjeću, i dok su joj puni kovčezi, vuče na sebi poderine. Za nje se bojadišu kožice[150] bagrenom bojom. Zlato se topi da se njim slova pišu, knjige se okivaju dragim kamenjem, a pred njihovim vratima Isukrst gô umire. Kad pruže ruku siromahu, trube: kad pozivlju na agapu,[151] najme telala. Vidio sam nedavno u crkvi sv. Petra veoma odličnu izmedju rimskih žena (imena joj ne kažem, da ne misliš da činim satiru), koja, da se duševnija pokaže, dieljaše svojom rukom ubogima po jedan novac, a hadumi idjahu pred njom. Medjutim — kako je izkustvom vrlo lako osvjedočiti se da biva — neka vremenita i u prnje obučena starica pohitje napried, te bi i drugi novac dobila. Kad gospodja redom k njoj dodje, mjesto novca dade joj pesnicu; i poteče krv za onoliki zločin! *Lakomost je korien sviju zala* (1 *Tim.* 6, 10), i zato je apostol naziva idolopoklonstvom (*Col.* 3, 5). Išti prije kraljevstvo Božje, i ovo će ti se sve pridodati (*Luc.* 12, 31). Gospodin ne će umoriti gladom dušu pravednu. *Mlad bijah, i ostarjeh, a ne vidjeh pravednika zapuštena, ni njegove djece da prose kruha* (*Ps.* 36, 25). Iliji donose hranu gavrani (3 *Reg.* 17, 4. 6). Udovica Sareptkinja, koja je one noći imala umrieti sa svojom djecom,[152] kad sama gladuje,

[150] To jest, listovi od pergamenta, na kojima se imadijahu pisati valjda knjige svetog Pisma.

[151] *Agape* (svete gostbe) još dugo su se održale u Rimu, osobito u nekim zgodama, kao pri vjenčanju i ukopu vjernih. Nekoji imućniji kršćani u takovim prilikama davahu siromasima ručak u crkvama, i pred ovima (**Selvaggio**, *Instit. Chr.* III. 9, 33—35).

[152] Jeronim drži se teksta Sedamdesetorice, u kome se čita: *καὶ τοῖς τέκνοις (μου).*

*

hrani proroka; pa čudnovato napunivši se uljenka, onaj koji bijaše došao da se prehrani, hrani njih (3 *Reg.* 17, 15). Apostol Petar reče: *Nemam srebra ni zlata; a što imam to ti dajem: u ime Gospodina Isusa ustani i hodi* (*Act.* 3, 6). Sada nasuprot mnogi, ako i ne kažu riečima, govore djelima: Nemam vjere ni milosrdja; a što imam, srebro i zlato, to ti ne dam. *Kada dakle imamo hranu i odjeću, ovim se zadovoljimo* (1 *Tim.* 6, 8). Čujde što Jakov svojom molitvom ište: *Ako Gospodin moj bude sa mnom, i učuva me na ovome putu, kojim putujem, i dade mi kruha da blagujem, i odiela da se odievam* (*Gen.* 28, 20). Molio se samo za potrebite stvari; a nakon dvadeset godina, vraća se u zemlju kanansku bogat gospodar, a još bogatiji otac (*Gen.* c. 32).

U Pismu ima bezbrojnih primjera koji nas uče, da se valja čuvati lakomstva. Ali jer se sada o lakomstvu nešto govori, a ostavlja se, ako Isukrst da, za osobitu knjigu ta stvar, hoću da pripovjedim što se je nema puno godina dogodilo u Nitriji.[153] Jedan od braće, više štedljiv neg lakom, ne znajući da je Gospodin prodan za trideset srebrnjaka, ostavi na smrti sto dukata,[154] što bijaše stekao tkajući lan. Kaludjeri, kojih ondje bijaše oko pet hiljada, a življahu u razstavljenim ćelijama, učiniše vieće da se dogovore što treba činiti. Nekoji govorahu, da se novci razdiele ubogima, drugi, da se dadu crkvi, a neki, da se pošlju roditeljima pokojnoga. Makarije pak, i Pambo, i Isidor, s ostalim tako zvanim otcima, progovarajući iz njih Duh sveti, odrediše, da se zakopaju s njihovim gospodarom, govoreći: *Novci tvoji da budu s tobom u pogibao* (*Act.* 8, 20). — Nitko neka ne misli, da se to učinilo iz nemilosrdja,[155] nego za opomenu drugima. Toliki je pak

[153] V. Posl. III, bilj. 8, i Posl. LV, bilj. 102.

[154] *Centum solidos. Solid* je bio zlatni novac, koji je u posljednje doba rimskog carstva teglio i vriedio koliko mletački cekin (današnji dukat).

[155] Ovdje je elipsa; pa sam je popunio riečima: *nego za opomenu drugima.*

strah u svemu Misiru svakog obuzeo, te se smatra za zločin poslie smrti ostaviti[156] i sam jedan dukat.

Jer sam spomenuo kaludjere, i jer znam da ti je ugodno čuti što je sveto, poslušaj me malo. U Misiru imaju tri vrste kaludjera. Prva je *cenobitâ*[157] koje Misirci narodnim jezikom zovu *sauzi,* a mi možemo ih nazivati „ljudi koji žive u zajednici“: druga je *anakoretâ,* koji borave osamljeni po pustinjama, a zovu se tako, jer se od družtva ljudskoga udaljiše:[158] treća je onih što se zovu *remoboth,*[159] — vrsta najlošija i prezrena, i koja je sama, ili prva u našoj zemlji.[160] Ovi stanuju zajedno po dva ili po tri, a ne puno više, i žive po svojoj volji i samovlasti; a od onoga što izrade daju dio u zajednicu, da imaju hranu skupa. Ponajviše prebivaju u gradovima i varošima; i sve je skuplje što od svoga rada svietu prodaju, kao da je zanat svet, a ne život. Često se medju sobom inade: jer hraneći se od svoga, ne će da nikome budu podložni. U istinu nadmeću se koji će ih više postiti, i stvar skrovitu proizvodi želja za pobjedom.[161] U njih je sve sama briga i pohlepa

[156] Za glagol *dimittere* što ga Jeronim upotrebljava na više mjesta u značenju *relinquere,* cf. **Gölzer**, *Latinité de Saint Jérome,* p. 268: premda našeg mjesta, ni pravog njegova značenja Gölzer nije zabilježio.

[157] *Coenobita,* jest čovjek, koji provodi život u skupu s drugima u istom mjestu i pod istim zakonima. Rieč je grčka od *κοινός* (zajednički) i *βίος* (život). Takovi su oni koji se danas zovu *fratri.*

[158] Od glagola *ἀναχωρέω (secedo in solitudinem).*

[159] Valjda je taj naziv postao od grčke rieči *ῥεμβός,* koja znači čovjeka skitnicu. Kasijan (*Coll.* 18, c. 7) opisuje ovu vrstu kaludjerâ pod imenom *Sarabaiti.* **Vallarsi**; **Besse**, *Les Moines d' Orient,* p. 52.

[160] *In nostra provincia.* Razumije Italiju, gdje je ovu poslanicu pisao.

[161] *Rem secreti victoriae faciunt.* Post imao bi biti stvar skrovita (*Matt.* 6, 18), i zato Jeronim zove ga *stvari skrovitom;* a onakovi kaludjeri pošćahu samo nek se vidi koji će koga u tome nadvisiti, i da imaju zadovoljstvo što su svoje takmace pobiedili.

da pokažu što im nije ni naravno ni u savjesti:[162] široki rukavi, obuća što se poput mieha razteže i steže, veoma debele haljine, česti uzdisaji, pohadjanje djevica, oblagivanje ljudi crkovnih. A kad im dodje svetac najedu se do bljuvanja.

Metnuvši ove na stranu, kao neku kugu, daj da priedjem na one što ih je više i žive skupa, to jest na cenobite, kako već kazah da ih zovu. Prva je pogodba savezu, da se slušaju stariji, i da se izvršuje što god oni zapovjede. Razdieljeni su na desetine i na stotine; tako da nad devetoricom deseti je starješina: a s druge strane stotinar ima deset ovih pod sobom. Stanuju napose u odvojenim ćelijama. Po ustanovama, do devetog sahata nitko k drugome ne ide, osim pomenutih desetnika, koji obilaze svoje ljude, da se njihovim razgovorom potješi ako je tko možda mučen u mislima. Po devetome sahatu stječu se svi u zajedničko mjesto, gdje se pjevaju psalmi, čita se sveto Pismo po običaju, i kad dovrši moljenje, te svi posjedaju, usred njih onaj koji se zove otac stane govoriti. Kad on besjedi tolika je tišina, da nitko ne smije u drugoga ni pogledati, nitko ne smije ni hraknuti. Pohvala je govorniku plač slušalaca. Mûkom teku suze niz obraze; a bol ni samim jecanjem ne prodire iz srdca. Kada pak uzme propoviedati o kraljevstvu Isukrstovu, o budućem blaženstvu i o slavi koja ima doći, može se opaziti kako svi, umjerenim uzdahom i očima podignutim k nebu u sebi govore: *Tko će mi dati krila kao što su u golubice, da odletim i počinem* (*Ps.* 54, 7)? Po tom se skupština razlazi, i svaka desetina sa svojim otcem ide za sto, gdje naizmjence po nedjelju dana služe. Za ručkom nema nikakva žagora: dok se jede nitko ne progovara. Živi se o hljebu, sočivu i zelju, koji se samom solju začinjaju. Vina se ne daje nego samim starcima, koji često ručaju s djecom,[163] da se okriepi iznemogla dob jednih, a ne oslabi mlada dob drugih. Po tom ustaju svi zajedno, i odpjevavši hvalu, vraćaju se u stanove svoje. Ondje svaki desetnik govori sa svojima, i veli: Vidjeste li toga i toga? kolika je u njemu milost! kako zna mučati! Kako je umjeren u hodu! Ako desetnici spaze koga da je slab, tješe ga; ako vide drugoga da gori od ljubavi prema Bogu, potiču ga na još veću ljubav. I jer svaki, osim obćega moljenja, noću na postelji svojoj bdi, oni obilaze ćelije sviju, i prikučujući uho k vratima pomnjivo prisluškuju šta koji čini. Ako nadju koga tromijega, ne karaju ga, već gradeći se kao da ne znaju, češće pohadjaju ga; i sami započinjući moliti, na to ga pobudjuju, a ne nagone. — Odredjen je dnevni rad; koji, izručen desetniku, nosi se kućaniku;[164] a ovaj takodjer svakoga mjeseca s velikim strahom daje račun otcu sviju. Isti kućanik prvi okusi od jelâ kad se zgotove; i zašto nije nikome slobodno reći: Nemam haljine, ni kabanice, ni hasura,[165] on svim upravlja, tako da nitko ništa ne pita, niti što kome nedostaje. Ako se pak koji razboli, prenesu ga u veliku dvoranu: pa stariji tako dvore ga i kriepe, da ne bi mogao ni misliti o gradskim slastima, ni o majčinoj ljubavi. Nedjeljom bave se jedino molitvom i čitanjem, što do duše svagda čine, kad dovrše svoje male posle. Svaki dan nauče štogod iz sv. Pisma. Post im je jednak preko sve godine, izuzimajući korizmu, u kojoj

[162] *Apud hos affectata sunt omnia.* Pojam *afektacije* morao sam dugom perifrazom prevesti.

[163] Roditelji mnogo puta posvećivahu svoju malenu djecu službi Božjoj u manastirima. Ovakov običaj nalazimo u ono doba svuda, u donjem Misiru, u Tebajidi, u Palestini, u Siriji i u Maloj Aziji. **Besse**, O. c. p. 119—125.

[164] *Ad oeconomum.* Ekonom je upravitelj i čuvar kućnoga imetka.

[165] Na hasurama ležali su ondašnji kaludjeri u Misiru. Ali nije im bilo dopušteno prostrieti po zemlji izpod sebe nego samo jednu. **Besse** O. c. p. 487. — Valjda Jeronim upotrebljava plural (*textaque juncis strata*); jer su isti kaludjeri imali po dvie hasure, jednu za se, a drugu držahu u protivnom nuglu ćelijice, za brata kaludjera, koji bi došao kao gost da ih pohodi (*Ibidem*).

samo dopušteno je oštrije živjeti.[166] Od Uskrsa do Duhova večera pretvara se u ručak: da se u jednu ruku obsluži što crkva uči, a u drugu da se ne prepuni trbuh jedući dva puta. Filon, koji se povodio za Platonovim jezikom, i Josip Flavije, grčki Livius, u drugoj svojoj povjesti judejskoga sužanjstva, kazuju da ovakovi bijahu eseniji.[167]

Kad u spisu o djevičanstvu gotovo bez potrebe stadoh govoriti o kaludjerima, prelazim na treću vrstu, na one što se zovu anakoreti. Ovi kad izlaze iz redovničkih zadruga ništa, do kruha i soli, ne nose sa sobom u pustinju. Toga života bi osnivač Pavao, prosvjetitelj Antun; i da se popnem na više, čelovodja Ivan Krstitelj. Takog izvrstnoga čovjeka u istinu opisuje i prorok Jeremija govoreći: „*Dobro je čovjeku kad je nosio jaram od mladosti svoje. Sjedit će osamljen, i mučat će, jer uze na se jaram, i dat će obraz svoj onome koji ga bije. Nasitit će se sramote. Jer Gospodin ne će odbaciti zauviek*[168] (*Thren.* 3, 27 ss.). Drugi put, ako budeš htjela, pripovjedit ću ti njihov rad i življenje u tielu, ali ne po tielu (*Rom.* 8, 1; 2 *Cor.* 10, 3). A sad ću se vratiti[169]

[166] Sv. Pakomije dopuštao je svojim kaludjerima jesti dva puta (vadeći postne dane), na podne i na veče. Kaludjeri pak o kojima govori Jeronim, kroz uskrsno vrieme jedjahu na podne mjesto u veče; ali opet jednom na dan (**Besse**, O. c. p. 301—303). — Što Jeronim kaže, da se na taj način htjelo obslužiti što crkva uči, to nas podsjeća na stari crkveni zakon, koji je još tada bio u životu, te se njim zabranjivalo postiti izmedju Uskrsa i Duhova. Zato su oni kaludjeri jeli u to vrieme u *podne* (što inače nije bilo prosto za postnih dana), da se tim pokažu poslušni crkvenoj naredbi.

[167] *Eseniji:* nabožna židovska sekta. Življenje u mnogome bijaše im nalik na ono kršćanskih redovnika.

[168] Sa svetoga i pokornoga Ivanova življenja u pustinji, sveti Otci obćenito njega drže za čelovodju svih kaludjera i pustinjaka (**A Lapide**, *Is.* 40, 3). Jeronim pak ovdje na nj primjenjuje navedene rieči, kao da je njega osobito Jeremija opisao.

[169] Prigodno opazit ću, da Jeronim ovdje, kao što i u prije navedenom Jobovu tekstu, upotrebljava futur *redeam* mjesto *redibo:* — oblik što se nalazi i u Plautu (*Aulularia* II, 3, 6).

na glavnu stvar; jer govoreći o lakomosti prešao sam na kaludjere: koje ako uzmeš za ugled, ne ću reći da ne ćeš mariti za zlato i srebro i ostalo bogatstvo, već ni za zemlju ni za nebo; nego združena s Isukrstom pjevat ćeš: *Gospodin je dio moj* (*Thren.* 3, 24).

Za onim što sam prije kazao,[170] prelazim na molitvu. Premda nam apostol naredjuje, da molimo neprestano (1 *Thes.* 5, 17), i premda svetima jest molitva i san isti, ipak treba da su nam podieljeni časovi za moljenje, da nas i samo ustanovljeno vrieme podsjeti na dužnost, ako bismo oko drugoga posla bili zabavljeni. Svak zna šta su časovi, treći, šesti, deveti, jutrenja i večernja. I nek se ne jede, ako se prije ne moli, i nek se ne ustaje iza trpeze ako se ne zahvali Stvoritelju. Obnoć valja se dignuti dva i tri puta; valja prečitavati što se je zapamtilo iz svetoga Pisma. Izlazeći iz kuće, treba oružati se molitvom. Vraćajući se s ulice, prije valja se pomoliti pa sjednuti; nek se tielo ne odmara, dok se duša ne nahrani. Pred svakim poslom, i na svaki korak neka se rukom čini na sebi znak križa.

Nikoga ne opadaj; i ne postavljaj spoticanja sinu matere svoje.[171] (*Ps.* 49, 20). *Tko si ti da osudjuješ tudjega slugu? Ako on stoji uzgor ili pada, to je stvar njegova gospodara. Ali će stati uzgor; jer je Gospodin moguć da ga uzdrži* (*Rom.* 14, 4).

Ako si i postila dva ili tri dana, ne misli da si bolja od onih što ne poste. Ti postiš, a ljutiš se: on jede, a ugodna je njegova vanjština. Ti inadeći se podnosiš muku u duhu, i glad u trbuhu: on se hrani dosta umjereno, i zahvaljuje Bogu. Zato Izaija svaki dan povikuje: *Takova*

[170] *Post haec.* Ova izreka nije u svezi s onim što je pred njom kazano, nego s onim što je kazano prije digresije o kaludjerima. Imamo taki primjer i u Vulgati: *Eccli* 16, 30; *Ex.* 2, 1. — Vidi jošte gore bilj. 34.

[171] To jest: ne budi uzrok griehu onima koji slušaju tvoje govorenje.

posta ja ne izabrah, veli Gospodin[172] (*Is.* 58, 5); i jošte: *U dne vašeg posta, vi činite svoju volju, i mučite svakoga koji je pod vašom rukom.*[173] *Kad postite, svadjate se i parbite, i udarate nevoljnika pesnicama* (*Ib.* v. 3—4). Što mi vi postite? Kakav to može biti post onoga, čiju srdžbu ne samo zatječe noć (*Eph.* 4, 26), već je i mjesec dana za sobom čitavu ostavlja? Gledaj sama sebe, nemoj se hvaliti tudjom propašću, nego svojim djelom.

Ne uzimlji za primjer one, koje se staraju za tielo i vode račune o prihodima svoga imetka, i o svakidašnjim kućnim troškovima: jer ni jedanaestorica apostola ne oslabiše s izdajstva Judina; niti ostali napustiše trku vjere[174] zato što propadoše Figel i Aleksandar (2 *Tim.* 1, 15: 4, 14). I ne reci: ta i ta uživa što je njezino: ljudi je hvale; braća i sestre k njoj dolaze. Zar s toga prestade biti djevica? Najprije neistinito je, takova da li je djevica: zašto Bog ne vidi kao što vidi čovjek. Čovjek vidi što je na očima, a Bog vidi što je u srdcu (1 *Reg.* 16, 7). Zatim, ako i jest djevica u tielu, ne znam je li taka u duhu. Apostol pak ovako označuje djevicu: *Da bude sveta tielom i duhom* (1 *Cor.* 7, 34). Najzad, eto joj tamo njezina slava. Nek nadvlada Pavlovu rieč [175] (1 *Tim.* 5, 6): neka uživa slasti i bude živa. Mi gledajmo na one, koji su bolji. Stavi sebi pred oči blaženu Djevicu Mariju, koja se odlikova tolikom čistoćom, te zasluži postati majka Gospodnja. Kad

[172] *Non tale jejunium elegi, dicit Dominus.* — U Vulgati je upitni oblik: *Numquid tale est jejunium quod elegi?* Ali je značenje baš ono u kome Jeronim predstavlja ovo mjesto: *Sensus igitur interrogationis est: quod vos agitis, non est tale jejunium quale ego volo.* **Knabenbauer**, *Is.* 1887, II, p. 394.

[173] *Mučite* itd. po Sedamdesetorici. U Vulgati, koja se slaže s tekstom židovskim, govor je o onima koji u dneve posta izgonjahu dugove od svojih dužnika.

[174] Trka je vjere način življenja, kakva ga vjera od nas zahtieva.

[175] To jest, neka svojim življenjem pobije Pavla, koji je rekao, da se ne mogu uživati slasti i u isto doba imati život Božje milosti u sebi.

andjeo Gabrijel, u čovječjoj prilici, k njoj sadje i reče: *Zdravo, milosti puna, Gospodin s tobom* (*Luc.* 1, 28), prepadnuv se i poplašiv se ne mogaše odgovoriti: jer joj čovjek na pozdrav nikad ne bijaše došao. Tada doznaje poruku, i govori; pa koja se strašila čovjeka, s andjelom besjedi bez straha. Možeš i ti postati majka Gospodinova.[176] *Uzmi knjigu veliku, novu,*[177] *pa čovječjim pismom napiši u njoj: Hiti da odneseš plien* (*Is.* 8, 1); i pošto pristupiš k proročici, i zatrudniš, i rodiš sina[178] (*Ib.* 3), reci: *Od straha tvoga, Gospodine, zatežčasmo i bolovi nas spopadoše, i rodismo duha spasenja tvoga,*[179] *što ga činismo na zemlji* (*Ib.* 26, 18). Tada će i tebi odgovoriti sin tvoj i reći će: *Evo matere moje, i braće moje* (*Marc.* 3, 34). I ujedno, na

[176] Svaka pobožna duša može postati Isukrstova mati, ako po njoj ljubav Božja zametne se u srdcu bližnjega. *Qui Christi frater et soror est credendo, mater efficitur praedicando. Quasi enim parit Dominum, quem cordi audientis infuderit. Et mater ejus efficitur, si per ejus vocem in proximi mente generatur* (**S. Gregorius**). A sv. Augustin dodaje: *Mater ejus* (Christi) *est omnis anima pia* (Ap. **A Lapide**).

[177] *Novu*, ovo je po Sedamdesetorici. Ta knjiga nova, jest čisto kršćansko srdce. Na toj ploči djevica treba da zapiše Isukrsta, i ništa drugo mimo Isukrsta; pa će postati mati njegova, i zaručnica njegova, kao što će Jeronim malo niže liepo kazati.

[178] Već se po sebi razumije, da je ovdje govor o otajstvenom začeću i porodjaju duše, Isukrstove zaručnice. Jeronim, kao i drugi neki Otci, u navedenim Izaijinim riečima vidi označeno rodjenje Isusovo od Djevice Marije. Isus je dakle onaj sin kome se pristoji naziv što znači drugo: *Hiti da plieniš.* Proročica pak, što se ondje spominje, jest sam Duh sveti, koji se u židovskome jeziku zove *Ruach* (duh), i ženskog je roda. Prema tome, izreka: *pošto pristupiš k proročici* hoće reći: pošto pristupiš Duhu svetome; ili bolje: pošto Duh sveti pristupi k tebi. Kako se pak rečeno Izaijino mjesto, u onakovu tumačenju, najprije razumije o Isusovu rodjenju od Djevice Marije, tako Jeronim u prenesenom smislu primjenjuje ga na Isusovo otajstveno rodjenje od svake svete kršćanske duše (V. gore bilj. 176), koja njega radja spasonosnim djelima i postaje mu mati. Cf. **A Lapide**.

[179] *Duha spasenja tvoga* to jest, duhovna spasonosna djela, što sam ih sada spomenuo. A što dodaje: *koga činismo na zemlji,* to je po tekstu Sedamdesetorice.

čudnovat način, onaj kog si malo prije napisala na daski svojih prsiju[180] (*Jer.* 17, 11), kog si na obnovljenom srdcu pisaljkom bila urezala[181] (2 *Cor.* 3, 2—3), poslie nego od neprijateljâ zaplieni plien, poslie nego svuče poglavarstva i vlasti, i prikuje njih na križu (*Col.* 1, 14—15), začet u tebi raste, a kad naraste veliki, od matere postaješ mu zaručnica.

Silnog se truda hoće da budeš što su mučenici,[182] da budeš što su apostoli, da budeš što je Isukrst; ali je veliko nadarje. A ovo je sve onda probitačno, kad se zbiva u crkvi, kad u jednome domu činimo vazam: kad s Nojem ulazimo u korablju, kad nas pri razkopavanju Jerika čuva opravdana grješnica Raba[183] (*Jos.* 5, 11 : 6, 17). U ostalom djevice, kakovih se kaže da ima u raznih krivovjeraca, i u prenečistih manikejaca, valja smatrati za bludnice, a ne za djevice: jer ako je sotona tvorac njihova tiela,[184] kako bi mogle držati u časti ono što im je neprijatelj od gnjile načinio? Ali jer znadu da je ime djevičansko slavno, pod ovčijom kožom kriju vukove. Antikrst pretvara se u Isukrsta; a one častnim imenom zaodievaju sramotno živ-

[180] *In latitudine pectoris.* — *Latitudo* ovdje znači *tablu* (**Huré**, *Dict. de Phil.*). I tako ovaj Jeremijin tekst stoji u savezu s onim Izaijinim što je prije naveden (V. bilj. 178), i s onim sv. Pavla što će ga Jeronim odmah navesti.

[181] Kako je u staro vrieme pisaljka obično bila gvozdena, tako se lako razumije što kaže, da je pisaljkom urezana u ploči obnovljenog svoga srdca.

[182] To će reći, hoće se velikog truda da živiš kao što su mučenici živjeli i apostoli i Isus.

[183] I prostom štiocu poznata je povjest Rabe, koja bijaše bludnica; ali bi pomilovana od Boga, te vjerom (*Jos.* 2, 11; *Hebr.* 11, 35) i dobrim djelom što učini izraelskim poslanicima (*Jac.* 2, 25) opravda se. Ona postade slika Isukrstove crkve, jer je i ova sabrana bila iz grješnih ljudi (narodâ) Cf. **A Lapide**, *Jos.* 2, 5. 10: 6, 22; *Matt.* 1, 5.

[184] *Apud impurissimum Manichaeum.* Manikejci dobiše ime od Manesa, začetnika njihova krivovjerstva u III. vieku. Izmedju drugih krivih načela što ih učahu manikejci, bilo je i ovo: da je sotona — a ne dobri Bog — stvorila sva tjelesa.

ljenje. — Raduj se sestro, raduj se kćeri, raduj se moja djevice: jer što druge hine, ti si istinito započela biti.

Sve ovo što sam razložio, činit će se mučno onome koji ne ljubi Isukrsta. A tko svaku svjetovnu oholost drži za izmet, i smatra za taštinu sve što je pod suncem, da dobije Isukrsta (*Philip.* 3, 8; *Eccl.* 1, 14); tko umrie s Gospodinom svojim i s njim uskrsnu (2 *Tim.* 2, 11), i razape tielo svoje s griesima i požudama (*Gal.* 5, 24), veselo i iza glasa povikati će: *Tko će nas razstaviti od ljubavi Krstove? Nevolja li? ili neprilike? ili progonstvo? ili glad? ili golotinja? ili pogibao? ili mač* (*Rom.* 8, 35)? I opet: *Znam pouzdano, da ni smrt, ni život, ni andjeo,*[185] *ni poglavarstva, ni kreposti,*[186] *ni što je sada, ni što će biti, ni visina, ni dubina, ni drugo kakvo stvorenje ne će nas odvojiti od ljubavi Božje, koja je u Krstu Isusu Gospodinu našemu* (*Ib.* v. 38—39). Božji Sin postade, za naše spasenje, sinom čovječjim. Da se rodi, čeka u utrobi devet mjeseci, podnosi dosade, radja se poprskan krvlju, povija se u krpe, milovanjem umiruje se; i njega, koji u ručici drži sviet, uzke jasle sadrže. Ne ću spominjati kako do tridesete godine nepoznat zadovoljava se siromaštvom svojih roditelja, kako je bijen, a muči; kako je prikovan na križu, a moli se za one koji ga razapinju. — *Šta ću dakle vratiti Gospodinu za sve što mi je učinio? Uzet ću čašu spasenja,*[187] *prizvat ću ime Gospodnje. Dragocjena je pred Gospodinom smrt svetaca njegovih.* (*Ps.* 115, 3—5). Ovo samo jest pristojni odvratak, kad se krv krvlju naknadi; i budući da smo krvlju odkupljeni, drage volje da umremo za Odkupitelja. Koji je igda svetac bez borbe okrunjen bio? Pravedni Abel bi ubijen, Abram bi u strahu da izgubi ženu (*Gen.* 4, 8: 2, 11 ss.). Ali da

[185] *Angelus.* — Ni andjeo, veli sv. Augustin, nije jači od naše duše kad je ona prilieplјena za Boga (*Ap.* **A Lapide**).

[186] To jest, oni zborovi nebeskih duhova, koji se zovu *poglavarstva* i *krepostі*.

[187] Razumieva čašu trpljenja i mučeništva, kojom se dobiva spasenje.

knjige ne duljim preko mjere, traži sama i naći ćeš, da su svi pretrpjeli nezgoda. Jedini Salamun živio je u slastima, pa možda s toga i propade. *Jer koga Gaspodin ljubi, onoga kara; a kazni svakog sina, koga priznaje za svoga* (*Hebr.* 12, 6). Nije li bolje boriti se malo vremena, nositi kolje, ustajati na oružje, utrudjivati se pod oklopom,[188] a poslie veseliti se kao pobjeditelj, nego s netrpljivosti jednog sahata biti rob zauviek?

Ništa nije mučno onima koji imaju ljubav: nikakav trud nije tegotan čovjeku koji što želi. Promisli koliko podnese Jakov za zaručenu sebi Rakelu. *I služi,* veli Pismo, *za Rakelu sedam godina, koje mu se učiniše kao malo dana, jer je ljubljaše* (*Gen.* 29, 20). S toga i sam je poslie kazao: *Danju ubijaše me žega, a noću studen* (*Ib.* 31, 40). Ljubimo i mi Isukrsta, i gledajmo uviek da nas on prigrli: pa sve što je trudno činit će nam se lako; sve što je dugo činit će nam se kratko: i pošto njegovom strielom budemo ranjeni, svakog ćemo časa govoriti: *Jao meni, kako je udugotežilo moje življenje u tudjoj zemlji* (*Ps.* 119, 5). Doista *muke ovoga života nisu ništa prema budućoj slavi, koja će se u nama odkriti* (*Rom.* 8, 18): *jer nevolja uzrokuje ustrpljenje; ustrpljenje* (tvori) *kušanje; kušanje* (proizvodi) *ufanje; a ufanje nije prievarno* (*Ib.* 5, 3—5).[189] Kad ti se bude činiti težko ono što podnosiš, čitaj drugu Pavlovu poslanicu Korinćanima: *Više sam trudâ podnio, više sam puta bio u tamnici, preko načina bijah bijen, često sam dolazio do smrti. Od Židova primio sam pet puta po četrdeset udaraca* (*Deut.*

[188] Ove slike uzete iz vojničkog života, liepo pristaju kršćanima; jer svaki od njih jest vojnik Isusov (V. bilj. 141). — Kolje se spominje (*ferre vallum*), jer je trebalo da vojnici nose koce za utvrdjenja i obkope (*palisade*).

[189] Ovo će reći, da nevolje čovjeku su prigoda da se pokaže i bude ustrpljiv; jer ustrpljenjem Bog kuša njegovu vjernost: pa takovo kušanje proizvodi ufanje, to jest usavršava ga. A ufanje, koje se oslonja na dobrotu i obećanje Božje, ne može čovjeka prevariti, dakle ni činiti da se postidi.

25, 3) *manje jedan: triput sam bio šiban: jednom su kamenje na me bacali: triput sam se topio: noć i dan sproveo sam u morskoj dubini. Često sam putovao, u pogibli na riekama, u pogibli od razbojnika, u pogibli od svoga naroda, u pogibli od neznabožaca, u pogibli u gradovima, u pogibli u pustinji, u pogibli na moru, u pogibli medju lažnom braćom; u trudu, u nevoljama, u mnogom nespavanju, u gladovanju i žedji, u mnogom pošćenju, u studeni i golotinji* (2 *Cor.* 11, 23—27). Koji bi od nas mogao o sebi pomisliti, da ima bar najmanji dio ovdje pobrojenih kreposti? S ovih on poslie pouzdano govoraše: *Trku dovrših, vjeru održah: još mi ostaje kruna pravde, koju će mi dati u onaj dan Gospodin, pravedni sudac* (2 *Tim.* 4, 7). Mi se sneveselimo zbog hrane ako je malko bljutava; i mislimo da činimo neku ljubav Bogu, ako pijemo vino malo razvodnjeno. Razbije li se čaša, prevali li se sto, kandžija puca na vas mah;[190] i za vodu, ako se više ohladila, tudja je krv[191] naša osveta. *Kraljevstvo nebesko na silu se uzima i ljudi siloviti osvajaju ga* (*Matt.* 12, 12). Ne budeš li nasilja činiti, ne ćeš zauzeti kraljevstva nebeskoga. Ne budeš li dosadno kucati, ne ćeš primiti otajstvenog kruha[192] (*Luc.* 11, 8). Zar ono nije nasilje, kad čovjek želi biti što je Bog, i uzlazi gore, odakle andjeli padoše, da andjele sudi (1 *Cor.* 6, 2—3)?

Izadji, molim te, koji časak iz tamnice tiela,[193] naslikaj sebi pred oči plaću za sadašnji trud: plaću, kakove

[190] Po jadnim robovima.

[191] Krv biednoga roba. — U Rimljana kod stola stajahu robovi, zvani *servi a pedibus*, koji gospodaru i gostima služahu vino, i vodu hladnu i toplu. — Stvar se ovdje razumije o posljednjoj.

[192] Otajstveni kruh ovdje mora da znači duhovnu hranu duše, ili ti samog Isukrsta, koji je izvor onakove hrane, i koji o sebi reče: *Kruh je Božji onaj koji sadje s neba i daje život svietu.... Ja sam kruh života* (*Joan.* 6, 33. 35).

[193] *De carcere.* — *Carcer* (tamnica) ovdje znači *tielo:* jer je ovo po neki način tamnica duši. Veli dakle Eustokiji, neka za čas predstavi sebi kao da je već umrla, i da prima nadarje što je čeka.

oko ne vidje, niti uho ču, niti pamet ljudska zamisli (1 *Cor.* 2, 9). Kakav će biti onaj dan, kad ti dodje na susret Marija, majka Gospodnja, s pratnjom djevičanskih četa? Kad Marija, sestra Aronova, po prelazku preko Crvenog mora i pošto se utopi Faraon sa svojom vojskom,[194] držeći u ruci bubanj zapjeva pred onima, koje će joj odpievati: *Pjevajmo Gospodinu, jer se slavno proslavi: konja i konjanika baci u more* (*Ex.* 15, 20—21)? Tada će Tekla[195] veselo pohitjeti, da se s tobom zagrli. Tada će i sam zaručnik izaći preda te, i reći će: *Ustani, prijateljice moja, ljepotice moja, golubice moja, jer evo zima prodje, kišâ nestade* (*Cant.* 2, 10—11. 14). Tada će se i andjeli diviti i reći: *Tko je ona, koja je vidjeti kao zora, liepa kao mjesec, krasna kao sunce* (*Ib.* 6, 9)? Vidjet će te djevojke, i hvalit će te kraljice, i slavit će te inoče[196] (*Ib.* v. 8). Po tom će iztrčati preda te drugi zbor čistih žena. Doći će Sara s udatima, i Ana, kći Fanuelova, s udovicama. U različnim četama naći će se matere tvoje — tjelesna i duhovna.[197] Prva će se radovati što te je rodila, a druga što ti je učiteljka bila.

---

[194] *Crveno more* jest ovaj sviet i njegove pogibli, a Faraon je sotona: te osim Marije majke Božje i četâ djevica, dolazi joj na susret Marija sestra Mojsijeva i Aronova, i pjeva s drugim svetim ženama pjesmu, koju je Mojsiju odpievala kad se prešlo preko Crvenog mora.

[195] O svetoj Tekli, može tko hoće vidjeti moju knjižicu „Cvieće" (2° izd.) 141—145.

[196] *Inoča* je žena koja nije prva ili glavna. U otajstvenom smislu — prema Jeronimovoj misli — označene su ovdje tri vrste svetih duša ženskog spola, koje dok življahu na svietu služiše Isusu u djevičanskoj čistoći; a to su: 1. one što se, uz čistoću, najvećom savršenosti kršćanskih kreposti odlikovaše (zaručnice-kraljice); 2. one što bijahu manje savršene (zaručnice — inoče); 3. one koje još manju savršenost bijahu dostigle (zaručnice-djevojke ili ti služkinje).

[197] To jest tjelesna mati Pavla, i Marcela učiteljka i mati duhovnog života: koje dakako onda bijahu žive na ovom svietu; ali Jeronim predpostavlja, da će ih Eustokija nadživjeti, kao što je i nadživjela.

Onda će pravo Gospodin usjednuti na magaricu[198] (*Zach.* 9, 9; *Matt.* 21, 5. 7) i ući u nebeski Jeruzolim. Onda malena djeca — o kojima Spasitelj u Izaiji govori: *Evo ja i djeca što mi ih dade Gospodin* (*Is.* 8, 18) — dižući u vis grane od palme,[199] jednoglasno će pjevati: *Hozana na visini: blagosovljen koji dolazi u ime Gospodnje, hozana na visini* (*Marc.* 11, 9—10). Onda će ono sto i četrdeset i četiri hiljade (*Apoc.* 14, 1. 3), pred priestoljem i pred starcima, uzeti gusle i pjevati novu pjesmu; i nitko te pjesme ne će moć pjevati, nego odredjeni broj.[200] *Ovo su koji se ne oskvrniše sa ženama: jer ostadoše djevci. Ovo su koji idu za Jaganjcem, kuda god on podje* (*Ib.* v. 4).

Kadgod prievarna svjetska taština stane te namamljivati; koliko god puta ugledaš ma bilo što slavno na svietu, prenesi se pameću u raj: započni biti što ćeš biti poslie, i čut ćeš gdje ti zaručnik govori: *Metni me kao zaklon*[201] *na srdce svoje, kao pečat na mišicu svoju* (*Cant.* 8, 6), pa utvrdjena u tielu i duši poviknut ćeš, i reći ćeš: *Velika voda ne će moć ugasiti*[202] *ljubavi, ni rieke potopiti je* (*Ib.* v. 7).

---

[198] *Super asinam.* Za svoj slavodobitni ulazak u Jeruzolim, Spasitelj, iz otajstvenih svrha, prije bijaše usjednuo na magaricu, pa na magare (**A. Lapide**, *In Zachariam* 9, 9; *In Matt.* 21, 2—7). *Magarica*, u otajstvenom značenju, na kojoj jezdi Isus, jest duša ponizna, krotka, poslušna, ustrpljiva, koja se sva predaje jezdiocu Isusu. Naravno ovom figurom Jeronim ovdje naznačuje Eustokiju.

[199] Grane od palme, znamen su pobjede.

[200] *Broj odredjeni,* to jest ono sto i četrdeset i četiri hiljade što ih je prije spomenuo. A ovaj posljedni broj uzimlje se za broj neodredjeni, to jest za sve one koji u svome životu sačuvaše neoskvrnjeno svoje djevičanstvo.

[201] *Umbraculum.* Ne znam zašto je ta rieč, kad i u židovskome tekstu (**Gietmann**, O. c. p. 533), i u Vulgati imamo rieč koja znači *pečat;* a isto tako i u Sedamdesetorici (*θές με ὡς σφραγῖδα*). Da se valjda ne bi moralo čitati *signaculum*, mjesto *umbraculum;* i na prvom kao i na drugom mjestu?

[202] *Aquae multae non poterunt.* Ovaj futur jest po židovskom tekstu i po Sedamdesetorici (**Gietmann**, O. c. p. 534); dok u Vulgati imamo prvo predjašnje vrieme: *potuerunt,* kako ga u ovoj poslanici — krivo — donose Migne i Hurter.

Poslanica XIX.[1]

Marceli.[2]

O Leinoj smrti.[3]

Sadržaj. — *Da potješi Marcelu, a druge rimske gospodje (kojima kao i njoj bijaše duhovni otac i učitelj sv. Pisma), pobudi na sveto življenje, Jeronim ovom poslanicom izkazuje Leine vrline, i slavu što je dobila na onome svietu.*

Danas oko trećega sahata,[4] kad stadoh tumačiti sedamdeset i drugi psalam, to jest početak treće knjige,[5] i bijah usilovan razložiti, kako dio samoga nadpisa[6] pripada k dospietku druge knjige, a dio k početku treće; to jest da rieči: *Ovdje se dovršuju pjesme Davida, sina Jesejeva,*

[1] Pisana g. 384.

[2] O sv. Marceli vidi bilj. 3 u Posl. LXII.

[3] O Lei ne zna se drugo već što nam sam Jeronim kaže u ovoj poslanici. Iz ovoga pak izvora razbiramo, da je Lea bila odlična rimska vlasteoka, udovica, bogata, nakićena izvrstnim kršćanskim krepostima, i starješica nekoga koludričkog manastira. Rimski martirologij slavi spomen svete Lee na 22. ožujka.

[4] Razumije se po sunčanom rodjaju, jer Rimljani dieljahu dan, od izlazka do zalazka sunca, u 12 sahati: i tako sahati ne bijahu uviek jednako dugi.

[5] Židovi dielili su psalme u pet knjiga: od 1. do 40., od 41. do 71., od 72. do 88., od 89. do 105., od 106. do 150.

[6] Negda je nadpis psalma 72. (koji je početak treće knjige) glasio po Sedamdesetorici: *Defecerunt hymni David, filii Jesse, psalmus Asaph* (**Hieronymus**, Opp. X, 261. 262).

svrha su drugoj, a rieči: *Psalam Azafov*, početak trećoj, te dodjoh do onoga mjesta (v. 15) gdje pravednik veli: *Ako bih* (sam u sebi) *rekao: ovako ću govoriti, iznevjerio bih rod sinova tvojih*[7] — što je drugojačije u latinskim knjigama prevedeno — iznenada javiše nam, da je umrla presveta Lea. U taj mah spazio sam, da si ti veoma poblie-dila: jer u istinu nema nijedne duše, ili je malo koja, da se ne će sneveseliti, kad se razbije zemljani sud ljudskoga tiela. Doista ti se žalošćaše ne s dvoumljenja o onomu što će njoj biti, nego što joj mrtvoj ne bijaše na pogrebu. U tu rieč koju besjedjasmo, bi nam opet kazano, da su joj smrtni ostanci preneseni u Ostiju.[8]

Ti bi mogla pitati: čemu je ovo ponavljanje? Odgovaram ti apostolovom rieči: na svaki način tomu je mnogo uzroka[9] (*Rom.* 3, 2); jer treba, prvo, da se svi radujemo s nje, koja svladavši sotonu, već je zadobila krunu sigurnosti; drugo, da s malo rieči pripovjedim njezin život; treće, da kažem kako izabrani za iduću godinu konzul,[10] koji kudjaše njezine cipelice,[11] sad se u paklu nalazi.

Ali tko bi bio kadar pristojno pohvaliti življenje naše Lee? Tako se svakolika bijaše Bogu obratila, da je postala starješica manastira, i majka djevica; da je za me-

[7] *Ecce generationem filiorum tuorum praevaricatus sum.* Ovo nije ni po Vulgati ni po Sedamdesetorici, nego je po židovskom tekstu.

[8] Ostija grad u Laciji, pri ušću Tibra, na 19 kilom. od Rima na jugozapad.

[9] U drugom je smislu apostol upotrebio rečenicu: *Multum per omnem modum.* Zato sam je malo slobodnije preveo, da izrazim Jeronimovu misao na ovom mjestu.

[10] Taj izabrani za god. 385. konzul, bijaše Pretekstat, veliki svećenik Vestin i Sunca, i poglavar svega neznabožačkog zakona: čovjek, koga poganski pisci Zosim, Amijan i Makrobije u zviezde kuju (**Tillemont**, *Hist. des Emp.* — *Theodose* I, art. 22 — V. p. 240—243). On umrie malo prije naše Lee; a onda bijaše zapovjednik carske tjelesne garde (*praefectus praetorio*).

[11] To jest, koji nju za ništa držaše.

*

kanim haljinama kostrieću[12] morila ude svoje; da je, ne spavajući, na molitvi noći provodila, te svojim drugama bila učiteljica, više izgledom nego riečima. Poniznost joj bijaše tolika, i tako sebe poništavaše, te se moglo misliti, da nekadašnja gospodarica mnogoj čeljadi, jest službenica sviju; samo što, ne držeći sebe za gospodaricu ljudima, bila je više službenica Isukrstova. Odjeća joj bila nenakićena, hrana prosta, glava zanemarena: ipak dok sve ove stvari činjaše, u svakoj se čuvaše veličanja same sebe, da na ovom svietu ne bi primila plaće (*Matt.* 6, 5).

A sad, za kratki trud uživa vječno blaženstvo, primljena je u andjeoske zborove, kriepi se u krilu Abramovu, i, kao što negdašnji siromašak Lazar, vidi, gdje ište kaplju vode s maloga njezina prsta (*Luc.* 16, 19 ss.) bogati u grimiz obučeni konzul, ali ne u haljini izvezenoj palmovim grančicama,[13] nego u crnini.

Kako se sudbina promienila! Onaj, pred kim malo dana prije[14] idjahu svi najviši državni činovnici, koji, kao da slavi pobjedu nad pokorenim neprijateljima, uzlažaše u kapitolijski gornji grad, koga rimski puk dočeka s nekom svečanosti i igranjem kola, i s čije smrti uzbuni se vas Rim, sada zapušten i go, ne u carskoj polači na mliečnoj stazi

[12] Kostriet (*saccus*), to je bilo oštro i pokorno odielo, satkano od strune, (a jest kadkad i od crne konjske dlake), što se nošaše na golu tielu, za koje uzko prianjaše. U takovo se odielo, u staro doba oblačahu proroci, (a kasnije pustinjaci i mnogi kaludjeri. — U prošloj poslanici vidjeli smo što Jeronim kazuje o svojoj kostrieti.

[13] Takovu su haljinu nosili rimski vojskovodje, kad slavljahu triumf. U potonja vremena, i konzuli, od careva imenovani, imadijahu onakovu haljinu. Medjutim kako su pogani u Rimu na glas žalili za Pretekstatom (V. bilj. 10), njegovo veličanje dade povod Jeronimu, koji se tada nalažaše u Rimu, da učini ove refleksije, poredeći njegovu smrt sa Leinom.

[14] Razumije se kad bi od cara Valentinijana II. odredjen za konzula, te udje kao slavodobitnik u Rim. — Za svečanost slavodobića, što se ovdje spominje, vidi Posl. XXXVII, bilj. 21.

na nebu,[15] kako mu nesrećna žena krivo govori, nego boravi u kaljavoj tmini (*Matt.* 8, 12: 22, 13). Lea naprotiv, koju zaklonjaše samoća jedne sobe, koja je bila vidjeti uboga i prostakinja, koje život na oči se činjaše da je ludost, ide za Isukrstom i govori: *Što god čusmo* (kazivati), *to i vidjesmo u gradu Boga našega* (*Ps.* 47, 9).

Radi toga opominjem, i plačući i uzdišući molim i zaklinjem, dok viek na ovome svietu vjekujemo, da se ne oblačimo u dvie haljine (*Matt.* 10, 10; *Luc.* 9, 3), to jest, da nam ne bude dvostruka vjera; da ne nosimo težkog tereta obuće (*Matt.* l. c.; *Luc.* 10, 4), obuće mrtvih djela[16] (*Hebr.* 6, 1); da nas torba zlata ne pritiskuje k zemlji (*Matt.* et *Luc.* ll. cc.); da ne ištemo podpore štapa (*Matt.* l. c.), to jest moći svjetovne; da ne gledamo imati zajedno i Isukrsta i sviet; te, mjesto onoga što je malotrajno i tašto, nastupi nam ono što je zauviek; i jer svaki dan prije vremena — govorim o tielu — umiremo, što se ostaloga tiče ne držimo sebe za vječite, e budemo mogli vječito živjeti.

[15] To je ona nejednaka svietla pruga što se obnoć vidi preko svega neba; a narod je zove *kumova* ili *kumovska slama*, gdje po mišljenju starih Rimljana duše ljudih zaslužnih za domovinu, poslie smrti uživahu blaženstvo. — Žena Pretekstatova, Fabija Akonija Pavlina, kći negdašnjeg rimskog zapovjednika (prefekta) C. Akonija Katulina, bila je velika svećenica božice Cerere.

[16] *Mrtva djela* jesu griesi; jer su ovi uzrok vječne smrti; budući da po njima čovjek gubi milost Božju i umire Bogu.

Poslanica XX.[1]

Marceli.

O pohvalnim djelima djevice Azele.[2]

Sadržaj. — *Pohvaljuje djevicu Azelu, koja je onda u Rimu sveti život provodila, i opominje druge djevojke, da nju uzmu za izgled.*

Nek mi nitko ne zamjeri, što u svojim listovima jedne hvalim, a jedne kudim: jer i zle kudeći, ostalim je zlima ukor, i savršene hvaleći, pobudjuju se dobri da teže na krepost.

Prekjuče sam ti nešto pisao o Lei, blaženog spomena. Onaj čas žacnu me u srdce, i dodje mi u pamet, da ne smijem mučati o djevici, kad sam govorio o drugom stupnju

[1] Pisana g. 384.

[2] Ne znamo je li naša Azela (*Asella*) bila od plemićke rimske kuće istoga imena, o kojoj piše Baronio (a. 392, n. 16). Ali nikakva zemaljska plemenitost ne bi je mogla plemenitijom učiniti. Jeronim je nju u velike cienio, kao što ćemo u ovoj poslanici vidjeti. On će, kad ga okolnosti i zloba ljudska natjeraju da ostavi Rim, njoj pri odlazku pisati onu liepu poslanicu, koju ćemo niže vidjeti (Posl. XXVIII.), u kojoj nju nazivlje *izgledom čistoće i uresom djevičanstva*, i preporučuje se njezinim molitvama. On će opet, nakon 12 godina, pišući djevici Principiji iz dalekog Iztoka, Azelu nazvati *cvietom Gospodnjim*, i kazat će, da je sama svojom svetošću zaslužila te Isus o njoj rekne rieč što stoji pisana u Pjesmi nad Pjesmama (*Cant.* 2, 2): *Moja je prijateljica medju djevojkama, kao ljiljan medju trnjem* (*Ep.* LXV, 2). Grčki crkovni pisac Paladije o njoj piše: „Vidio sam takodjer u Rimu izvrstnu Božju djevicu Azelu, koja u manastiru častno ostarje: ženska je to glava, kojoj u blagosti ne bi jednake. I ona uzdržaše družtva, u kojima sam vidio ljudi i žena tek obraćenih (novoučenih)" (*Historia Laus.* c. 133. *Patr. Gr.* XXXIV, 1234). Iz ovoga se vidi, da je Azela utvrdjivala u vjeri i u pravom životu kršćanskome nove obraćenike. A kako je Paladije bio u Rimu g. 405, tako je Azeli onda bilo oko 70 godina; jer godine 384, kako Jeronim u ovoj poslanici kaže, imala ih je 50. — Rimska crkva štuje Azelin spomen na 6 decembra.

čistoće.[3] Dakle treba da u kratko pripovjedim život naše Azele: kojoj, molim te, nemoj ovoga lista pročitati: jer ona nerado podnosi da je tko hvali: nego izvoli pročitati ga djevojčicama, da se pouče njezinim primjerom, i drže za pravilo savršenog života njezino vladanje.

Izostavljam kako prije nego će se roditi bi blagosovljena u materinoj utrobi; kako u sjajnoj staklenoj čaši, čistijoj od ikakva ogledala, u snu bi otcu kao djevica predana u ruke, kako bi posvećena dostojanstvu budućega blaženstva[4] kad još nošaše djetinje haljine, i tek bijaše napunila desetu godinu. Nek i jest djelo milosti Božje sve ovo što se zbilo bez njezine muke; ali je opet istina, da Bog videći unapried što će biti, i Jeremiju posveti u utrobi (*Jer.* 1, 5), i Ivana učini da igra u majčinom trbuhu (*Luc.* 1, 44), i Pavla prije postanja svieta odluči za evandjelje Sina svoga (*Rom.* 1, 1; *Gal.* 1, 15; *Eph.* 1, 4).

Prelazim na ono što je sama, poslie dvanaeste godine, svojim trudom izabrala, preduzela, uzdržala, započela, izpunila.

Zatvorena u jednoj uzkoj ćelijci, u njoj uživaše prostrani raj. Ista zemlja bijaše joj mjesto moljenja i spavanja. Post držaše za šalu, gladovanje za obrok. A kad bi je, ne

[3] O čistoći udovičkoj, u kojoj se uzdrža Lea.

[4] To jest, osobitim crkvenim obredom bi posvećena kaludjerskome staležu, kojim se postiže vječito blaženstvo. Takovo posvećenje Vallarsi misli da je moralo biti privatno, a nipošto svečano; jer ovo posljednje, po kanonu četvrtome III. kartaginskog sabora, nije se dopuštalo prije 25. godine.

pohlepa za jelom, nego oslabljenje čovječje naravi navelo da jede, hljebom, solju i vodom više podražavaše, nego li utišavaše glad. K tome — jer gotovo zaboravih što sam s početka imao kazati — netom se dade na ovaj način života,[5] proda, bez znanja roditeljâ, svoj zlatni djerdan (što ga prosti narod zove *murenulom*,[6] zato što se od spljoštenih štapića od kova vije kao nekakav lanac zavojite vrste), pa započev pobožnu trgovinu (*Luc.* 19, 13) nabavi zagasitu haljinu, kakove od matere ne mogaše izprositi, i obukav se u nju, onaj čas posveti se Gospodinu, e se sva rodbina uvjeri, da se nju ne može na što drugo usilovati, buduć da je već odjećom sviet odbacila.

Nego kao što sam bio počeo kazivati, uviek je tako umjereno vladala se, i stala u samoći svoje sobe, da nikad nije izlazila medjū sviet, nikad nije s ljudima razgovarala se. I čemu se moramo više diviti, voljela je imati ljubav prema sestri djevici, nego li nju vidjeti. Poslovaše svojim rukama, znajući da je pisano: *Tko ne radi, da i ne jede* (2 *Thes.* 3, 10). Sa zaručnikom Isusom razgovaraše se ili moleći, ili pjevajući psalme. K crkvama mučenikâ idjaše brzo, skoro nevidjena. I jer se radovaše svome kaludjerstvu, radost joj bijaše mnogo veća, što je nitko ne poznaje. Osim toga, kako nalažaše svoju slast u trajnom postu preko ciele godine, odolievajući dva i tri dana, tako u korizmi pošćaše na vas mah,[7] vesela lica neprekidno nastavljajući post gotovo preko svih nedjelja. Ipak — što će valjda ljudima biti nemoguće vjerovati, ali je moguće kad Bog da — dosegla je svojih pedeset godina, a želudac je ne zaboli; niti je spopade muka u drobu: udi joj se ne satrše

[5] *Propositum,* način života. Ali kako Jeronim obično ovom rieči označuje *kaludjerstvo* (kaludjersko življenje), tako se ovdje razumije, da je ono Azela uradila čim se pokaludjeri.

[6] *Murenula* je mala murena (vrsta ribe nalik na jegulju); a zvahu tako onaj ženski nakit, jer je oblikom bio sličan rečenoj ribi.

[7] U tekstu imamo alegoričku izreku: *navigii sui vela tendebat* (njezina ladja punim vjetrom plovljaše).

od ležanja na tvrdoj zemlji; i koža, koju kostriet hrapavom učini, ne navuče na se kakve tonje ili tuzge: nego zdrava u tielu, zdravija u duhu, samoću drža za uživanje, i u bučnom gradu nadje kaludjersku pustinju.

Dakako sve ovo ti bolje znaš (jer i sâm od tebe ovo nešto doznadoh); i svojim si očima vidjela u onom svetome tielu, kako su od mnogog moljenja koljena ožuljavila kao u devâ. Ja, koliko je meni poznato, izjavljujem, da nema ništa prijaznije od njezina dostojanstva, ništa više dostojanstveno od njezine prijaznosti, ništa ozbiljnije od njezine ljubkosti, ništa ljubkije od njezine ozbiljnosti. Bljedoća njezina lica pokazuje uzdržanje, a ne zaudara licemjerstvom. Govor je njezin tih, a mučanje rječito: hod joj nije ni brz ni spor: vanjština je svedj jednaka: gizdanje je zanemareno, a odielo nekićeno;[8] i sama nošnja jest bez ukrasa.

U gradu oholosti, razuzdanosti, raskoša, gdje se misli da biti ponizan, jest biti nesrećan, ona sama jednakošću svog života zasluži, i da je dobri hvale, i da zli ne smiju na nju klevetati. Nek se na nju ugledaju udovice i djevice, udate nek je poštuju: opake nek je se boje: svećenici nek joj se dive.

[8] *Vestis inculta.* S onim ablativom *(in culta veste)* što su ga prihvatili Victorius i Vallarsi kao pravilnu lekciju, valjalo bi razumjeti, da se Azela oblačila u kićeno ruho; a to je u opreci sa svim što smo vidjeli da Jeronim o njoj kazuje. — Jednaku frazu on je upotrebio i u gornjoj poslanici o Lei.

Poslanica XXI.[1]

Marceli.

Sadržaj. — *Ovim pismom, upravljenim Marceli, odgovara onima koji ga okrivljivahu za to što je koješta promienio u latinskome prievodu Evandjeljâ, i što je pokudio drugovanje djevica s mužkim glavama.*

Iza prošloga lista,[2] u kome sam nešto u kratko spomenuo o židovskim riečima, iznenada stiže mi glas, da me nekoji čovuljci rado opadaju, što sam, protiv primjera starih, i protiv sveobćega mnienja, pokušao štošta izpraviti u Evandjeljima. — Premda bih imao pravo onakove ljude držati za ništa, jer za magarca uzalud udara lira;[3] ipak da me, po svome običaju, ne kore ponositošću, evo im odgovor: Ja nisam tako benast, ni tako grubi prostak (jer seosku prostotu oni jedino drže za svetost, te se zovu učenici ribarâ, kao da su zato sveti ako ništa ne znaju), pa da sam mislio ili da što od rieči Gospodnjih treba popraviti, ili da je što ondje pisano bez Božjega nadahnuća:[4] nego latinskih

[1] Pisana god. 384.

[2] List o kome ovdje govori nosi nadpis: *De quibusdam Hebraeis nominibus* (O nekojim židovskim imenima *Ep.* XXVI).

[3] *Asino quippe lyra superflue canit.* Latinska rečenica: *Asinus ad lyram,* označuje onoga koji ima uši da čuje, ali nema razuma da razumije.

[4] Ovo je po onoj Pavlovoj: *Omnis Scriptura divinitus inspirata: πᾶσα Γραφὴ θεόπνευστος* (2 *Tim.* 3, 16).

knjiga pogrješke, kojima su dokaz razlike svih primjeraka, htio sam izpraviti po grčkom izvoru, iz koga one bijahu prevedene, kako i sami priznaju.[5] Ako oni ne mare za vodu prečistoga izvora,[6] neka piju iz kalnih potočića; te čitajući sveto Pismo mogu se proći one pomnjivosti, kojom izpituju, gdje su ptičije šume, i u kom se moru nalaze biser školjke:[7] takodjer, što se toga tiče, neka budu toliko iskreni, pa neka ciene da su prostačke Isukrstove rieči,[8] okolo kojih, evo je toliko viekova da se pametni ljudi trude iz petnih žila; tako da smisao svake pojedine više nagadjaše, nego li iztumačiše. Neka kore neznanjem Pavla apostola,[9] kome bi rečeno, da luduje s mnogoga nauka (*Act.* 26, 24).

Kad ovo pročitaš znam da ćeš se namrgoditi i pobojati se, da će moje otvoreno govorenje uzrokovati nove kavge; pa bi htjela, kad bi moguće bilo, začepit mi prstom usta, e se ne usudim kazati što se drugi ne stide činiti. Ama molim te ja, što sam to kazao bez uzla na jeziku? Zar opisah idole izrezane na zdjelama? Ili za kršćanskim stolom učinih, da se bakantkinje sa satirima grle djevi-

[5] O ovoj stvari može se vidjeti Predgovor s. XXXVI.

[6] To jest, grčkoga izvornika.

[7] Iz ovoga se vidi, da su onako što Jeronimu prigovarali raskošnici, što im je glavna briga bila za jelo i gizdu; a bijahu tobože ljudi crkovnog i kaludjerskog staleža, o kojima je govorio u poslanici pisanoj Eustokiji.

[8] Ovo pokazuje, da se u latinskim ekzemplarima nalazilo rečenicâ ili drugih nepravilnosti iz ondašnjeg pučkoga govora. S toga oni koji se suprоćahu Jeronimovu izpravljanju, ako htijahu biti iskreni, morali su cieniti da su na dotičnim mjestima prostački i sami Isukrstovi izrazi: što sveti naučitelj ni po jedan način ne dopušta.

[9] O tobožnjem neznanju Pavlovu, navest će niže nekoliko primjera. Jeronim medjutim nije se dao zastrašiti od svojih protivnika; nego je već bio preduzeo popravljanje i drugih knjiga Novoga Zavjeta: zato, iza onoga što bijaše kazao o Isusovim izrazima, dodaje ovo o apostolu.

cama na očigled?[10] Ili napadoh ikad na koga oštrim riečima? Ili jadikovah što se prosjaci obogate? Ili pokudih pogrebe, što se za ostavljene baštine čine?[11] Jedno samo rekoh, da djevice moraju češće biti kod ženskih, nego li kod mužkih glava: pa, jadan ja, cielom se Rimu zamjerih, svak me prstom pokazuje! *Oni, koji na me mrze bez uzroka, umnožiše se više nego je kose na glavi mojoj; i postadoh im za priču* (*Ps.* 68, 5. 12). A ti mislis, da ću ja po tom što govoriti?

Ali da se Horacije mnom ne podruguje: „Započe se graditi žara,[12] pa zašto, vrteći se kolo, izlazi vrč?"[13] vraćam se k našim dvonogim tovarčićima,[14] i trubom, a ne udaranjem u kitaru, trubim im u uši: nek oni čitaju: *Ufanjem veselite se, služeći vremenu* (*Rom.* 12, 12. 11); a mi čitajmo: *Ufanjem veselite se, služeći Gospodinu.*[15] Oni nek misle, da

[10] Upotrebljavajuć ironiju, sad će kazati o onakovim ljudima (v. gore bilj. 7) što prije ne bijaše kazao. U prvom redu spominje njihovo posudje na trpezi, na kome se i nehote moraju gledati onakove poganske gadnosti.

[11] *Numquid reprehendi haereditarias sepulturas?* U ona vremena neki kršćani, zanemarivši oskudnu rodbinu, kadkad i svoju djecu, ostavljahu crkvama imovinu svoju, da sebi osiguraju crkvene molitve. Valjda to nije svagda bivalo bez nagovora crkovnih ljudi. Zato Valentinijan I. zabrani ovima primati od žena zavještaje; a poslie bi zabranjeno svećenicima i kaludjerima baštiniti privatna dobra (**Cantù**, *St. Un.* III, p. 802; **Thierry**, *S. Jérôme*, p. 13). Na ovo Jeronim nišani.

[12] *Amphora.* To je bio oveći sud (obično zemljani) su dvie ručice za nošenje.

[13] . . . . *amphora coepit*
Institui: currente rota, cur urceus exit? De Ar. Poet. 21—22. Metafora primjenjuje se na onoga koji u pisanju s nešto većega spušta se na malenkosti.

[14] Nazivlje ih tovarčićima, da se vrati na figuru upotrebljenu s početka: *Asino lyra* etc.

[15] Apostolovo mjesto: *Domino ssrvientes* (služeći Gospodinu) u nekim starim rukopisima glasilo je: *tempori servientes* (služeći vremenu), kao što ga je čitao i sv. Ambrosije, naravno u ovome smislu: služeći se okolnostima vremena za dobro, za Boga, za svoje spasenje. Razlika je potekla grieškom prepisivačâ, koji zamieniše pravu rieč *κυρίῳ*, (Gospodinu) sa *καιρῷ* (vremenu). **A Lapide.**

se na svećenika u obće nema primati tužba[16] (1 *Tim.* 5, 19); a mi čitajmo: *Na svećenika ne primaj tužbe, nego kad imaju dva ili tri svjedoka; a one koji grieše pokaraj pred svima.* Njima nek je po volji: *Čovječja rieč,*[17] *i svakoga primanja dostojna.* (*Ib.* 1, 15: 4, 9); a mi s Grcima, to jest s apostolom, koji je grčki besjedio, zadjimo s pravoga puta, i čitajmo: *Istinita rieč, i svakoga primanja dostojna.* Napokon eto im neka rado imaju galske kljusine,[18] a nas neka nasladjuje onaj Zakarijin magarčić, odriešen iz svezâ i pripravljen Spasitelju za službu (*Zach.* 9, 9; *Matt.* 21, 2 ss.), koji pošto je Gospodin na njegovim ledjima sjedio, stade slagati se s Izaijinim proročanstvom: *Blago onome koji sije pokraj svake vode, gdje vo i tovar gaze*[19] (*Is.* 32, 20).

[16] U jednome rukopisu što ga Vallarsi spominje tekst Jeronimov mjesto *putent recipiendam,* glasi *non putent,* i nedvojbeno je pravija ova lekcija: te sam po njoj i preveo. U latinskim nekim ekzemplarima medjutim posljednje rieči: *nisi sub duobus aut tribus testibus* nedostajale su; a bez njih čita isto mjesto i sv. Ciprijan. **Calmet.**

[17] *Fidelis sermo (πιστὸς ὁ λόγος).* Starinski latinski prevodilac imao je: *humanus sermo.* **Calmet.**

[18] *Gaudeant Gallicis canteriis.* — *Canterius* (uštrojen ždriebac, konj, parip; a znači i kljusinu). Plaut spominje *galske* kljusine: *sint viliores* (muli) *Gallicis cantheriis* (*Aulul.* III, 5, 21). Sve što su Victorius, Martianaeus i Vallarsi o ovome mjestu pisali, ne objašnjava ga ni mrve. — Usudit ću se zapitati: Da nije počem u gdjekome latinskome ekzemplaru nazvan bio *canterius* onaj tovarčić, na kome je Isus ušao u Jeruzolim (*Matt.* 21, 2 ss.; *Marc.* 11, 2 ss.; *Luc.* 19. 30 ss.), te mu Jeronim porugljivo dodao Plautov pridjev *galski?*

[19] *Beatus qui seminat secus omnem aquam: ubi bos et asinus calcant* (Drugi dio po LXX). – Po tumačenju svetih otaca; vo, na ovom mjestu, slika je židovskoga puka, a tovar slika je poganskih naroda. Zemlja pokraj svake vode (koju, to jest, vode natapaju) jest crkva Isukrstova, sastavljena od obraćenih Židova i neznabožačkih naroda. Kako se pak ore s volovima, a u Palestini i s tovarima, tako u jednakom simboličnom značenju one dvie vrste ljudi, spojene po vjeri u jedan Božji narod, žive i rade za život vječni u Isusovoj crkvi. I tako možemo razumjeti što je htio kazati Jeronim kad reče, da je tovarčić, na kom je sjedio Isus, pošto mu ga apostoli dovedoše, stao slagati se s Izaijinim proročanstvom, koje se počelo izpunjati zvanjem neznabožaca na pravu vjeru.

Poslanica XXII.[1]

Eustokiji.

O darcima.

Sadržaj. — *Eustokiji, koja na dan sv. Petra bijaše mu poslala neke darke, poprativši ih svojim listom, Jeronim ovom poslanicom odgovara nešto šaljivo; ali opet tako, da iz njezinih daraka izvodi pouku za sveto življenje.*

Maleni su na oko, ali su po ljubavi veliki darovi narukvice,[2] poslanica i golubovi, što sam ih od djevice primio. Nego jer se med u Božjim žrtvama ne prinosi[3] (*Lev.* 2, 11), suvišnja im je sladost tvojom vještinom popravljena, i da tako rečem začinjena nekom paprenom žestinom.[4] U istinu ništa preslastno nije Bogu drago, ništa

[1] Pisana iste g. 384.

[2] Narukvice davahu se vojnicima kao počastni znak za kakvo vrstno bojno djelo: *Armillae proprie virorum sunt, collatae victoriae causa militibus ob virtutem* (**S. Isidorus** *Etym.* XIX, 31, 16). Eustokija pak navalice bijaše ih poslala Jeronimu, kao junaku na megdanu za vjeru i za čisto kršćansko ćudoredje; a s obzirom na njegovu poslanicu (XVIII.) *O čuvanju djevičanstva.*

[3] Med mogaše se prinieti Gospodinu kao prvine (*Lev.* 2. 12), za službu i korist svećenikâ; ali nije mogao biti metnut na oltar, ni spaljen na žrtvu.

[4] Nedvojbeno je Eustokija u svome pismu kazala što sama razumievaše pod onim darcima: pa je valjda svoga duhovnoga otca i učitelja zamolila, da u svojim književnim radovima gleda biti blag, kao što su golubovi, ili drugo što. To će biti onaj papar, kojim darci bijahu začinjeni.

sladko, osim da u njemu ima štogod gorke istine. Vazmeno jagnje — slika Krstova — jelo se je s gorčinom[5] (*Ex.* 12, 8).

Danas je svetkovina, i treba da veselije, nego li obično, provedemo dan rodjenja blaženog Petra;[6] ali na taj način, da se šaljivi govor ne udalji od stožine svetog Pisma, i da ne zakrenemo daleko od pravilâ našeg osobitog načina života.[7]

Jeruzolim, u Ezekijelovoj knjizi, kiti se narukvicama (*Ezech.* 16, 11): Baruk prima poslanicu[8] od Jeremije (*Bar.* 6, 1—72): Duh sveti prilieće u prilici golubice (*Joan.* 1, 32). Dakle, da i tebe nešto papra ožeže, pa i sada da imaš na pameti priješnju moju knjižicu,[9] čuvaj se, da ne napustiš nakita dobrih djela, koja su prave narukvice na rukama, i da ne razkineš poslanice svoga srdca[10] (2 *Cor.* 3, 3), kao što opaki kralj oštrim nožem izsieče onu, koju Baruk bijaše predao (*Jer.* 36, 23); da ti se preko Ozeje ne bi reklo kao i Efraimu: *Postala si bezumna kao golubica* (*Os.* 7, 11). „Ah — ti ćeš mi odgovoriti — to je veoma oštro, i ne dolikuje svečanom danu". Ali ovakim darovima sama

[5] To jest s gorkim zeljem; što je u židovskom tekstu označeno istom rieči koju Jeronim ovdje upotrebljava u prievodu: *cum amaritudinibus.*

[6] Dan rodjenja Božjih svetaca jest onaj kad se rodiše nebu; a to je za sv. Petra dvadeset i deveti juna.

[7] *Palaestra:* škola za hrvanje (gimnastička škola); a u prenesenom smislu, mjesto za vježbanje i u drugom čemu. U našem slučaju, jest način življenja po pravilima kršćanske savršenosti; jer je naš život na zemlji hrvanje i borba (*Sap.* 4, 2; *Eph.* 6, 12; *Phil.* 1, 30; 2 *Tim.* 4, 7; *Hebr.* 12, 1). Napose pak razumije se način kaludjerskog života.

[8] *Epistolas.* Kao što i drugi neki pisci (cf. **Forcellini** — **De Vit**), tako i Jeronim upotrebljava plural ove imenice za jednu samu poslanicu.

[9] To jest, prije pomenutu (v. bilj. 2) poslanicu.

[10] Razumije se poslanica, koju je Duh sveti u njezinu srdcu napisao, pozvavši je da bude Isusova zaručnica. Opominje dakle, da ne bi prevrnula vjerom što je Isusu zadala.

si me izazvala. Kad si združila gorko sa sladkim, jednako od mene i primi: hvalu nek prati gorčina.

Nego da se ne bi činilo da sam smanjio darove, primio sam i kotaricu punu trešanja, tako liepih, i tako rumenih djevičanskom sramežljivosti, te mišljah da ih je sad Lukul donio:[11] jer on, pošto svlada Ponat i Armeniju, najprvi donese u Rim iz Ceraza ovu vrstu voća, koga se i drvo prozva imenom domovine.[12] Budući da u svetom Pismu čitam o kotarici punoj smokava (*Jer.* 24, 2), a ne nalazim u njemu spomena od trešanja, prigodom ovih koje mi bijahu donesene, hvalim one što mi donesene ne bijahu; i želim da budeš od one vrste voća, koje se nalazi pred crkvom Božjom, a o kome Bog veli, da je *dobro, vrlo dobro*[13] (*Ib.* v. 2): jer se ništa srednje ne mili Spasitelju. Pa kao što ne mrzi na studenoga, i nasladjuje ga onaj koji je vruć, tako govori u knjizi Odkrivenja, da će mlake izbljuvati (*Apoc.* 3, 15—16).

S toga moramo se brižljivije starati, da proslavimo svetkovinu ne toliko obilnošću jelâ, koliko duhovnim veseljem: jer je veoma nerazložito htjeti prekomjernom sitošću poštovati mučenika, o kome se zna, da je postom Bogu ugodio. Ti valja uviek onako da jedeš, kako ćeš za jelom biti kadra moliti i čitati. Ako nekima ovo nije po ćudi, otvoreno im kaži apostolove rieči: *Kad bih ja još ljudima ugadjala, ne bih bila Isukrstova službenica* (*Gal.* 1, 10).

[11] *Lucius Licinius Lucullus Ponticus* († oko 48 g. pr. Is.)

[12] To jest, *cerasus* od pontskog grada *Κερασοῦς* (**Plinius**, *H. N.* XV, 25).

[13] Slikom dviju kotarica smokava, vrlo dobrih i vrlo hrdjavih, što ih prorok Jeremija vidje u utvari, označeni su Židovi: jedni, koji, prilikom uzeća Jeruzolima, pokoriše se Božjoj naredbi; drugi, koji htjedoše učiniti po svojoj volji. Jeronim dakle opominje Eustokiju, da u svemu bude poslušna Božjoj volji; te o njoj da Bog bude mogao reći, da je *vrlo dobra.* — Treba medjutim opaziti, da navedena izreka: *Quia bona (poma), bona valde,* nije Božja izreka, nego prorokova. — O tumačenju istog mjesta može se vidjeti isti Jeronim u komentaru Jeremije (Opp. IV, 863—865).

Poslanica XXIII.[1]

Marceli.

O Blezilinoj[2] bolesti.

Sadržaj. — *Iztaknuvši primjerima sv. Pisma, kako Bog ljudima obrće na korist nevolje ovoga života, spominje bolest Blezilinu i njezino obećanje. Opisuje zatim njezino sveto življenje, i odgovara njezinim klevetnicima kako zasluživahu.*

Abram kušan je sinovljim životom, i našast je vrlo vjeran. Josip prodan je u Misir, da izhrani otca i braću. Ezekija blizkom je smrću prestrašen, da mu se za mnoge suze odgodi viek na petnaest godina (4 *Reg.* 20, 6). Apostol Petar uzbunjen je mukom Gospodinovom, da, za gorke

[1] Pisana g. 384.

[2] Blezila *(Blesilla)*, kći svete Pavle, i najstarija od njezine petero djece, bijaše se udala za brata udovice Furije, kojoj Jeronim kasnije (oko god. 394) pisa iz Betlema (V. Posl. XXXV); ali iza 7 mjeseci ostade udovica, izgubivši i djevičanski vienac i tašta uživanja ženidbenog stanja. Neko vrieme zatim živjela je dosta nemarno za svoju dušu, kiteći se i gizdajući; dok je Bog bolešću ne pohodi. Poslie nego je nju žestoka ognjica 30 dana morila, i kad već bijaše da umre, Isus nevidljivim načinom dodje k njoj, uhvati je za ruku, zovnu je kao Lazara iz groba, i izlieči joj dušu i tielo u jedan čas. Blezila postavši novo stvorenje, posveti se sasvim Bogu; i pokaludjerivši se stade provoditi život, kome se moramo diviti, vladajući se poukama svoga otca duhovnoga, našega Jeronima. — U idućoj poslanici vidjet ćemo kako Blezila nije dugo poživjela, jer je Bog uze

suze, čuje ovu rieč: *Pasi ovce moje* (*Joan.* 21. 17). Pavao, vuk grabljivi i mladi Benijamin (*Gen.* 49, 27; *Ps.* 67, 28), došavši izvan sebe, zaslieplјen je da progleda; te pošto iznenada bi obuzet strašnom tminom, prizivlje Gospodina, koga malo prije progonjaše kao čovjeka (*Act.* 9).

Tako i sada, moja draga Marcela, vidjesmo našu Blezilu, upravo trideset dana neprestano gorjeti od velike groznice, e se nauči, da valja okaniti se slastî tiela, koje će do malo crvi iztočiti. Dodje i k njoj Gospodin Isus, dotaknu se ruke njezine; pa eto ustaje i služi njemu (*Matt.* 8, 14—15). Ona zaudaraše nešto nemarljivošću, i spućena trakovima bogatstva ležaše u grobu ovoga svieta. Ali se Isus zgrozi, i smutiv se u duhu poviknu govoreći: Blezila, izadji na dvor. Pozvana, diže se, i izašavši blaguje s Gospodinom (*Joan.* 11, 33 ss.: 12, 2). Nek priete i neka kipe od ljutine Židovi,[3] nek traže ubiti onu koja je uskrsla (*Joan.* 12, 10): apostoli sami nek se diče. Blezila zna, da je dužna svoj život onome, koji ga je njojzi povratio: zna, da grli noge onome, od čijeg suda malo prije strahovaše. Tielo joj ležaše skoro mrtvo, i blizka smrt potresaše slaboduhaste ude. Šta onda pomagaše rodbina? šta li rieči praznije od svakog dima? Nezahvalni rode, ona koja umrie svietu a Isukrstu oživje, tebi ni za što ne duguje. Tko je kršćanin nek se raduje. Tko se srdi, pokazuje da kršćanin nije.

Udovici koja se odriešila od ženidbene sveze, drugo ne treba, nego da ostane pri tome. Ali ima tkogod što ga

k sebi valjda ove iste god. 384., ili u početku 385. Ima nekih martirologija, koji bilježe njezinu svetkovinu na 22 januara (**Tillemont**, *Memoires*, XII, p. 91). Ovoj poslanici nadpis je: *De aegrotatione Blesillae* (O bolesti Blezilinoj). Vallarsi opaža, da razni rukopisi imaju nadpis: *De conversione Blesillae* (O Blezilinu obraćenju); a doista ovaki nadpis bolje odgovara sadržaju poslanice.

[3] Nišani na one kojima Blezilino obraćenje, i novo njezino (kaludjersko) življenje bijaše trn u oku; pa zato svašta govorahu. Te kako Židovi hotijahu ubiti Lazara, tako o protivnicim Blezilinim ironično veli, neka i oni gledaju da ubiju novi njezin život.

sablažnjava mrka odjeća. Toga nek sablazni Ivan Krstitelj,[4] jer bijaše obučen u haljinu od devske dlake i opasan kožnim pojasom, a od koga nitko, izmedju rodjenih od žena, ne bi veći; te koji, nazvan andjeo, krsti i samoga Gospodina (*Matt.* 3, 4. 13 ss.: 11, 11; *Marc.* 1, 6). Drugomu nije po ćudi njezina prosta hrana. Ali nije ništa prostije od skakavaca.[5] Da da, bolje je da su kršćanskim očima sablazan one koje rumenilom i nekim ličilima mažu obraze i oči; kojima lice ukrašeno, a ružno s prevelike bjeline, nalikuje na idole; kojima niz brazdu curi suza,[6] ako im se počem s neopreznosti omakne; koje ni broj godina ne može da nauči, da su starke; koje tudju kosu nagomilavaju na glavi, i uljepšavaju babske mrštine, da dobiju oblik prošavše mladosti; koje napokon dok drhću od starosti pred četom unučadi kite se kao curice. Kršćanska žena nek se stidi pretvarati se da je liepa od naravi, i starati se za tielo prema njegovim željama; jer koji žive po tielu, kako kaže apostol, ne mogu ugoditi Isukrstu (*Rom.* 8, 8).

Naša se udovica prije veoma brižljivo ukrašavaše, i iztraživaše po vazdan pred ogledalom što joj nedostaje. Sada pak pouzdano govori: *A mi svi, odkrivenim licem motreći slavu Gospodnju, preobražavamo se u isto obličje, iz slave*

---

[4] Jeronim smatra Ivana Krstitelja za čelovodju kaludjerskog života. — Vidi Posl. XVIII, bilj. 168.

[5] Jeronimu je i ovdje u vidu Ivan Krstitelj, koji se hranjaše skakavcima (*Matt.* 3, 4): što inače nije za čudo; jer nam stari pisci, Strabon (L. XVI, n. 12) i Diodor Sic. (L. III, n. 29), kazuju o *akridofagima*; i Plinije o jednom dielu Etiopljana (*H. N. VI*, n. 35) i o Partima (*Ib.* XI, n. 35), da jedjahu skakavce: kao što i danas čine siromasi na Iztoku, koji dimom ispod drvetâ zaduše ih, te ih osole i osuše. (**Calmet**; **Knabenbauer**, *In Matth.*).

[6] Kaže da suza curi niz brazdu, koju ista suza načini im u ličilu: te se ovo pokvari: što je dakako protiv njihove želje i volje. Zato i veli: *ako im se suza s neopreznosti omakne*. Što veli: *Da da, bolje je* i t. d. to govori ironički.

*

u slavu, kao Duhom Gospodinovim[7] (2 *Cor*. 3, 18). Onda robinjice češljahu joj kosu, i namrskanim povezima,[8] utezahu joj nedužnu glavu: sada sama zanemarivši kićenje, zna da joj je dosta što je pokrivena (1 *Cor*. 11, 6). U ono vrieme i meke pernice činjahu se tvrde, pa jedva mogaše ležati na naslaganim dušecima: sad hitro ustaje na molitvu, i drugima skoro iz usta otimljući *aleluja*, prva zvučnim glasom započinje slaviti svoga Gospodina. Kleči na goloj zemlji, i mnogim suzama pere lice odprije bjelilom prljano. Po molitvi pjevaju se[9] psalmi; te umorna glava, koljena koja klecaju, oči na koje pada san težko dostižu počinak, s prevelike duševne gorljivosti. — Haljina je zagasita; ali se manje kalja, kad ona na zemlji leži. Obuća je odveć prosta; ali ona dieli ubogima što bi potrošila na cipele zlatom izkićene. Pojas nije ukrašen zlatom i draguljima; nego je vunen i sama zgoljna prostota, da joj steže haljine; a ne da ih resi.[10] Ako skorpija[11] zavidi takome načinu života, i

[7] Što Pavao o kršćanima u obće govori, Jeronim zgodno primjenjuje na Blezilu, i kaže kako ona motreći u Isusu *slavu Božju* (t. j. velike Božje blagodati rodu ljudskome, — upućenja Božjega Sina, odkupljenja, našega posvećenja i t. d.), vjerom i svetim življenjem u isto se njegovo obličje preobražuje (*Rom*. 8, 29), t. j. postaje njemu slična; i po Duhu Gospodnjemu, koji nju prosvjetljuje, ide iz slave u slavu *(a gloria in gloriam)*, t. j. sve više biva slična Isusovu slavnome obličju.

[8] *Mitellis crispantibus*. — *Mitella* jest mala *mitra*; a to bijaše neka vrsta čalme ili saruka kod Azijanâ. Kasnije u Grčkoj i u Rimu nošahu je žene, a kadšto i raznježeni mužkarci.

[9] *Psalmi concrepant*: kao u Petroniju: *concrepant carmina*. Što se kaže: *pjevahu se psalmi*, to nam pokazuje, da je Pavla po Jeronimovu naputku, uvela bila u svoju polaču taj red molenja za se, za svoje kćeri i druge djevice koje bijahu kod nje u službi.

[10] Victorius opaža, da pojas ukrašen zlatom i dragim kamenjem dere i presieca odjeću. Ja volim čitati s Erazmom *cingere* nego *scindere* (kao što ima isti Victorius i Vallarsi). Pa kako glagol *cingere* ima i značenje od *ornare*, prema tomu udesio sam prievod.

[11] Skorpija znači ovdje sotonine sluge, koje izpod mukla progone one što hoće da sveto žive.

laskavim riečima nagovara da se opet jede sa zabranjenog drveta, nek joj se reče: *odstupi od mene, sotono*: što znači *protivniče* (*Marc*. 8, 33): jer protivnik Krstov i antikrst jest onaj, komu nije po volji Isukrstova nauka.

Molim te, učinismo li mi išta od onoga što učiniše apostoli, te da bi se ona čeljad s pravom sablažnjavala? Apostoli ostavljaju stara otca i ladjicu i mrežu. Carinar ustaje iz carine (*Matt*. 9, 9), i ide za Spasiteljem. Učeniku, koji želi vratiti se doma, i prije se oprostiti sa svojima, učitelj svojom riečju to zabranjuje (*Luc*. 9, 61—62). Nije dopušteno ukopati otca (*Ib*. v. 59—60): i jest osobita ljubav prema roditeljima, zaradi Boga biti nemaran prema njima. Nas drže za kaludjere, jer ne nosimo svilene odjeće. Jer se ne opijamo, jer se grohotom ne smijemo, zovu nas *čistima*[12] i *zlovoljnima*. Ako nam haljina nije biela,[13] eto ti odmah na nas one rieči s ulice: „Varalica je i Grk".[14] Ma i zlobnije zadirkivali, ma i nosili unaokolo, da ih svak vidi, utovljene i trbušaste ljude,[15] naša će se Blezila smijati, i ne će joj dotužiti kad čuje da je psuju žabe kreketuše, jer je njezin Gospodin bio nazvan Belzebubom (*Matt*. 10, 25).

[12] *Continentes*. — U moralnom smislu *continens* (uzdržljiv) jest onaj koji se uzdrži od svake vrste moralnih mana, a osobito od nečistoće i od proždrlosti. Kod crkovnih pisaca pak *continentes* osobito se zovu oni koji se posvećuju savršenoj čistoći. A iz ovog Jeronimova mjesta vidimo, kako protivnici takova načina života, za porugu zvahu *čistima* one koji se istomu životu obećavahu, kao što su kaludjeri i kaludjerice.

[13] Dok Rimljani nošahu *bielu* togu (gornju haljinu), kaludjeri se oblačahu u mrke haljine.

[14] *Statim illud e trivio: Impostor et Graecus est*. — Veli *illud e trivio*, jer onakova uvredljiva rieč bijaše od onih što se čujahu iz usta nizke fukare po ulicama.

[15] *Ma i nosili* i t. d. razumije se za satiru onima, koji postom more svoje tielo.

Poslanica XXIV.[1]

Pavli.[2]

O smrti njezine kćeri Blezile.

Sadržaj. — *Da potješi Pavlu, i duh joj nanovo podigne u vedre nebeske visine, Jeronim piše ovu poslanicu, prelivajući u istu, kao prijatelj i duhovni otac, kao kaludjer i svećenik, osjećaje svoje plemenite duše. Kazuje najprije svoju žalost, ističući u isti mah Bleziline vrline. Osvrće se na sudove Božje. Navodi zgodne primjere iz sv. Pisma. Podsjeća Pavlu na rdjave posljedice njezinog tugovanja preko mjere. Navodi samu Blezilu, gdje iz raja moli majku da ne žali za njom, i završuje ljubežljivom izjavom pokojnici, da će joj u svojim spisima podići vječiti spomenik.*

Tko bi dao vode mojoj glavi, i očima mojim vrutak suza, da plačem (*Jer.* 9, 1), ne, kao što Jeremija veli, za ranjenicima[3] naroda svoga, ni kao Isus za nesrećnim Jeruzo-

[1] Pisana tri mjeseca iza prošaste.

[2] O svetoj Pavli, čitalac naći će što treba znati u poslanici LV. — Blezila njezina kći, koje smo savršeno obraćenje vidjeli u prošloj poslanici, nenadno preminu nakon sama četiri mjeseca od kako se Bogu bijaše posvetila, a u dvadesetoj godini svoga života. Prevelika tuga osvoji materinsko srdce za njom; te je Pavla očevidno skapala od žalosti, a i Jeronima vrlo bolno dirnu u srdce smrt one, koja bijaše njegova duhovna kći, i koju, pišući joj materi prije malo vremena o židovskoj azbuci (*Ep.* XXX), pozdravljaše, nazivljući je *svojom novakinjom.*

[3] *Vulneratos:* po Sedamdesetorici.

limom (*Luc.* 19, 41); već da plačem za svetošću, milosrdjem, pravednošću, čistoćom; da plačem, što smrću jednoga čeljadeta nestade svih kreposti skupa? Ne da treba žaliti nju, koja preminu; nego jer sami moramo nesnosni bol osjećati zato, što onaku više očima ne vidimo. U istinu, tko bi mogao ne plakati sjećajući se mladice, koja od dvadeset godina tako živom vjerom bijaše razvila barjak križa, te joj veća tuga bila na srdcu što je izgubila djevičanstvo, nego li muža? Tko bi bez jecanja mogao i letimice spomenuti uztrajnost u moljenju, milinu govora, vjerno pamćenje, oštroumlje? Čujući je govoriti grčki, čovjek bi bio mislio, da ona ne zna latinski. Ako bi prevrnula jezik na latinski, govor joj bijaše sasvim čist od svake tudjinštine. Dapače u malo ne ću reći mjeseci nego dana, savlada težkoće židovskoga jezika — čemu se i u slavnome Origenu sva Grčka divi[4] — tako da se nadmetaše s materom koja će ih bolje naučiti i pjevati psalme.[5] Poniznost odjeće ne pokazivaše, kao što u mnogima biva,[6] nutarnje oholosti; nego jer se bijaše dušom unizila, ni u nošnji nije bilo nikakve razlike izmedju djevojaka-službkinja i gospodarice: samo što se ona lakše razpoznavaše po vanjštini. Noge joj klecahu od bolesti, i mršavi vrat jedva držaše bliedo i drhtavo lice; pa ipak u rukama joj svedjer bijahu knjige prorokâ[7] ili Evandjelja . . . Ah suze mi lete niz obraze, jecanje glas mi pritiskuje, i srdce ganuto zave-

[4] Nije Jeronim ovdje htio kazati, da je Origen u vrlo kratko vrieme naučio židovski jezik, nego — kako sam na drugom mjestu veli — da ga je naučio unatoč duhu svoga doba i nenaklonosti Grkâ k istome jeziku: *contra aetatis gentisque suae naturam* (*De Vir. ill.* 54. Opp. II, 699).

[5] Naravno židovskim jezikom.

[6] To jest, u licemjerima.

[7] U tekstu imamo jedninu *(Prophetam)*; ali je ona upotrebljena za množinu; to jest za knjige proroka u obće. Tako i Klement aleksandrijski riečju *Apostolus* (apostol) označuje sve knjige novog Zavjeta), osim Evandjeljâ (*Stromatum* VII, 3. Cf. **Cornely**, *Introd.* in LL. SS. I, p. 31—32).

žuje mi jezik da ne progovori. Kad joj žestoka ognjica skončavaše sveto tielo, te joj polumrtvoj postelju okružavaše skup rodbine, izruči im ove posljednje rieči: „Molite Gospodina Isusa, da mi oprosti; jer ne mogoh izvršiti što hotijah". Budi bez straha, moja Blezila.[8] Znam istinito da mogu dokazati što velju. Obraćenje nije nikad prekasno. Takova je izjava najprije učinjena razbojniku ovim riečima: *Doista ti kažem: danas ćeš biti sa mnom u raju* (*Luc.* 23, 43).

Poslie neg joj duša zbaci sa sebe tjelesni teret i odletje k svome tvorcu, te iza dugog boravljenja u tudjini (*Ps.* 119, 6) uzadje na starinsku baštinu,[9] uredi se po običaju sprovod, i zlatnim se pokrivačem, zastrieše nosila, pred kojima idjaše povorka plemićâ. Meni se tada činjaše da nju čujem gdje s neba povikuje: „Ne pripoznajem te odore; to nije moj ogrtač: to je tudji ures".

Ali šta činim? Hoću da ne dam materi plakati, a sam plačem! Izpoviedam svoju ljubav. Sva se ova knjiga suzama piše. Ali je plakao i Isus za Lazarom, jer ga ljubljaše (*Joan.* 11, 35). Ah, slab je tješilac, tko je nadvladan svojom žološću, kome razmekšano srdce ne da prosloviti, kome se rieči pretvaraju u suze! Draga Pavla, prizivljem za svjedoka Isusa, za kojim sada Blezila ide; prizivljem za svjedoke svete andjele, u zadruzi kojih ona uživa, da i sam trpim onu muku i žalost, koju podnosiš ti. Njih prizivljem za svjedoke, da sam joj duhom bio otac, ljubavlju odhranitelj; te izustim kadkad: *Nestalo dana, u koji sam se rodio* (*Jer.* 20, 14), i: *Jao meni, majko moja, zašto me rodi*; da budem čovjek koga nazvaše pogibeljnim svoj

[8] K ovim riečima u nekim je izdanjima pridodano: *sentiens omni tempore vestimenta tua candida. Candor vestium, sempiternae virginitatis est puritas* (dočim znaš da su ti zauviek haljine biele. Bjeloća odjeće jest čistoća vazdašnjeg djevičanstva). Ne videći kako se u zasluge Bleziline može brojiti *vazdašnje djevičanstvo*, držao sam se teksta, kako ga donosi Victorius u svome izdanju.

[9] Raj nebeski jest baština od starine čovječjoj duši odredjena.

zemlji,[10] (*Ib.* 15, 10)? i onu: *Pravedan si Gospodine: ali ću progovoriti o sudovima tvojim.*[11] *Zašto su putovi grješnika*[12] *srećni* (*Ib.* 12, 1)? i ujedno: *Mal' ne spotakoše se noge moje, mal' ne popuznuše stopala moja: jer se srdih na grješnike, videći njihov mir; pa rekoh: kako je* (to) *Bogu poznato, i da li Svevišnji* (za to) *zna? Eno grješnici obiluju dobrom na svietu: stekoše bogatstvo* (*Ps.* 72, 2—3: 11—12). Nego opet ona mi pada na um: *Ako bih* (u sebi) *rekao: ovako ću govoriti; iznevjerio bih rod sinova tvojih*[13] (*Ibid.* v. 15). Zar i na moju dušu[14] više puta ne udara ova napast: Zašto opaki starci uživaju bogatstvo na svietu? Zašto zelena mladež i bezgrješna djeca prerano i u cvietu su pokošena? Koji može biti uzrok, da nejač od dvie i tri godine, i onu što su još pri materinoj sisi, hudoba mnogo puta spopadne, guba prikrije, žutica uništava; a naprotiv bezbožnjaci, preljubočinci, krvnici, veliki hrsuzi čili i bez straha za svoje zdravlje, psuju Boga? Zašto sve to, osobito kad otčeva nepravda ne prelazi na sina, te duša koja sagrieši, ona i gine (*Ezech.* 18, 4)? Ili ako ostaje ona starinska odluka, da za otačke griehe valja vratiti sinovima (*Deut.* 5, 9; *Ex.* 34, 7), nije pravo za neizbrojene priestupe dugoljetna otca odvraćati bezgrješnoj maloj djeci. Pa rekoh: *Medjer uzalud očistih srdce svoje, i s pravednima oprah ruke svoje, i bih šiban svaki dan* (*Ps.* 72, 13—14). Nego kad mi se to vrćaše po pameti, odmah uz proroka naučih: *I stadoh da bih ovo dokučio; ali je to težko u očima mojim, dok ne udjem u sve-*

[10] *Discrimen* (pogibao, opasnost) *universae terrae.* To će reći: koji je držan za dušmanina svih ljudi, i na koga svak mrzi. — Treba opaziti, da ovaj navod drugčije glasi i u Vulgati i u Sedamdesetorici i u židovskome tekstu.

[11] *Judicia loquar ad te.* Po židovskome.

[12] Grješnicima u sv. Pismu često se nazivlju veliki bezakonici, koji se zloćom nasladjuju, i ne će da se od nje odvrate.

[13] Vidi Posl. XIX, bilj. 7.

[14] Jeronim predpostavlja, da tako biva u pameti ožalošćene Pavle: jer napasti o tome mogu udarati na svakog pravednika.

tinju Božju, i ne vidim kraj njihov[15] (*Ib.* 16—17): jer su *sudovi Gospodnji bezdan veliki* (*Ps.* 35, 7); pa je kazano: *O dubino bogatstva mudrosti i znanja Božjega! Kako su neizpitljivi njegovi sudovi i neiztražljivi putovi njegovi* (*Rom.* 11, 33)!

Dobar je Bog; pa sve što on, sam dobar, čini, valja da bude dobro. Obudovjela sam: jaučem da mi se to prigodilo; ali jer je to ugodno Gospodinu mirno ću podnositi. Um'ro mi je jedinak: u istinu je težko; ali se može podnieti, kad ga je uzeo onaj koji ga bijaše dao. Ako osliepim, prijatelj će me čitanjem tješiti. Ako li ogluhnem, pa ne budem mogao čuti, ovo će me čuvati od griehâ: ni o čem drugome ne ću misliti, već samo o Gospodinu. Nastane li preko toga i dosadno siromaštvo, zima, nemoć, golotinja; čekat ću najposlie smrt, i držat ću za maleno zlo, ono za čim će nastupiti bolja svrha.

Razmišljajmo što kaže poznati ćudoredni psalam: *Pravedan si, Gospodine, i pravedni su sudovi tvoji* (*Ps.* 118, 137). Ovo ne može reći nego onaj, koji u svemu što trpi veliča Gospodina, i dok piše na se da je to zaslužio, u nezgodama hvali se njegovim milosrdjem: *jer se kćeri Judine*[16] *obeseliše radi svih sudova Gospodnjih* (*Ps.* 96, 8). Ako Juda znači *izpoviedanje,*[17] budući da duša svakog vjernoga izpovieda vjeru (*Rom.* 10, 10; *Haebr.* 4, 14: 10, 23), svaki onaj koji kaže da vjeruje u Isukrsta, nek se raduje radi svih sudova njegovih. Ako sam zdrav, zahvaljujem na tome

[15] Pisca onoga (LXXII.) psalma zove prorokom; pa kako je isti pri jednakim napastima naučio, da se Božje odredbe o dobrim i opakima na ovom svietu ne mogu podpuno razumjeti, prije nego se dodje u svetinju Božju, to jest u raj, pa se vidi ondje koja svrha opake čeka; tako o sebi veli, da je i sam s pomoću rečenog proroka, to jest od njega, tu stvar naučio.

[16] Pod izrekom *kćeri Judine* razumiju se svi židovski gradovi (V. Poslanica XVIII. bilj. 22.) U duhovnom smislu ista izreka ovdje znači crkvu.

[17] *Judas-Confessio.*

Stvoritelju. Ako sam bolestan, hvalim i za to volju Gospodinovu: *jer kad sam slab, onda sam jak* (2 *Cor.* 12, 10), i snaga duha usavršava se u nemoći tiela. Trpio je nešto i apostol što mu ne bi po volji: radi česa triput moli se Gospodinu; ali mu bi rečeno: *Dosta ti je moja milost, jer moć* (moja) *u nemoći bolje sjaje*[18] (*Ib.* v. 9). I da se ne bi uznio za objavljenja, bi mu dan nekakav opominjač ljudske slaboće, kao što se davao slavodobitnicima:[19] do kojih na kolima odzad stajaše pratilac, te im pri svakome poklikivanju govoraše: Spomeni se da si čovjek.

Zašto bi imalo biti mučno ono što jednom valja pretrpjeti? I zašto bismo žalili ikoga tko se je upokojio? Ta nismo se rodili da budemo bezsmrtni. Umrie Abram, Mojsije, Izaija, Petar, Jakov, Ivan, Pavao, sud izabrani, i što je nada sve, umrie Sin Božji; a mi se zar srdimo što umire tko je možda dignut zato, da mu zloća ne pokvari duha? U istinu Bogu bijaše draga duša njezina: zato pohitje da je izvede izsred opačine, da u dugom putovanju života ne bi stramputicom zalutala (*Sap.* 4, 11. 14). Nek se žali mrtac, ali onaj koga prima i proždire pakao: za čiju pedepsu bukti vječni oganj. Nama, kojima se na smrti pridružuje četa andjelâ, kojima Isus izlazi na susret, nek bude težko ako dulje stanujemo u ovom smrtnome šatoru (2 *Cor.* 5, 4): jer dok ovdje boravimo, daleko smo od Gospodina (*Ib.* v. 6). Od svega srdca želimo k njemu poći, i povikujmo: *Jao meni, jer se udugotežilo moje boravljenje u tudjinstvu: živio sam medju cedarskim stanovnicima; dugo je bila tudjinka duša moja* (*Ps.* 119, 5). Ako je Cedar tmina,[20] a ovaj sviet jest tmina, — *jer svjetlost svietli u tmini, i*

[18] *Perficitur.* Cf. **Hurè**, *Dict. de Phil.*, *Perficere*, n. 10.

[19] O slavodobiću (triumfu) i slavodobitnicima, vidi Posl. XXXVII, bilj. 21. — Što se dodaje o opominjaču, to je, po svoj prilici, uzeto iz Tertulijana (*Apologeticus*, c. 33. Opp. I, 449).

[20] *Cedar*, žid. *Nigredo* (crnina). Jeronim ovdje prevodi: *tenebrae* (tmina). — Cedar je pokrajina u Arabiji, gdje stanovahu Izmaelci u vrieme Davidovo, a kasnije Saraceni.

tmina nju ne obuhvati (*Joan.* 1, 5) — pljeskajmo rukama našoj Blezili,[21] što se iz tmine preseli u svjetlost, i u gorućstvu početnoga savršenog življenja primi vienac dovršena rada. Doista, da je bude — od šta sačuvao Bog svakoga! — prerana smrt pokosila dok bijaše u željama svjetovnim i u slastima ovog života, trebalo bi je žaliti, i za njom neprestano prolivati suze. Ali ovako, kad se po Isusovoj milosti, blizu četiri mjeseca prije oprala svojim kaludjerenjem, kao drugim krštenjem,[22] i po tom živjela tako, te pošto je sviet pogazila, uviek joj manastir bi na pameti, kako se ne bojiš da ti Spasitelj ne rekne: „Srdiš se, Pavla, što je tvoja kći postala kći moja! Ljutiš se za moju odluku, i upornim suzama činiš da omrzne onaj koji nju u svojoj ruci ima. Ta znaš moje namjere o tebi i o ostalim tvojima. Zakraćuješ sebi jelo ne iz ljubavi prema postu, već zašto si se dala tuzi. Ne marim za taku uzdržljivost. Takovi postovi pripadaju mome protivniku. Ne primam nijedne duše, koja se protiv moje volje razstavlja od tiela. Eto bezumnoj filozofiji[23] onakovi mučenici: eto joj Zenon, Kleombrot i Katon.[24] Moj duh ne počiva nego na onome koji je ponizan i miran,[25] i na onom koji drhće od mojih rieči

[21] Ova je slika uzeta iz javnoga zabavnog života; jer se u teatru i u cirkusu povladjivalo pljeskanjem ruku za postignuti uspjeh dotičnih lica.

[22] Posvetiti se načinu kaludjerskog života, nazivlje *drugim krštenjem*.

[23] Bezumnom filozofijom, zove onu koja čovjeka ne uči pravu nauku ni o Bogu ni o svietu, ni o načinu kako mu treba živjeti, da postigne svrhu za koju ga je Bog stvorio.

[24] Kleombrot, mladić Grk, rodom iz Ambracije u južnom Epiru; koji pročitavši knjigu Platonovu o bezsmrtnosti duše (*Fedona*), skoči s gradskog zida, i svome životu učini kraj. — Katon, prozvan Utičanin, Cezarov protivnik, probode se svojom sabljom 49. g. pr. Is., pošto onu istu noć dva puta bijaše pročitao *Fedona*. — O Zenonu, osnovaču stojičke škole, kaže se da se i on samodavio (g. 264. pr. Is.), kad već bijaše dosegao 98 godina svoga vieka.

[25] Po Sedamdesetorici.

(*Is.* 66, 2). Je li to što mi obećavaše da ćeš poći u manastir? što se vidjaše da si pobožnija noseći odjeću različnu od ostalih gospodja?[26] To tvoje srdce koje cvili, dolikuje onima što nose svilene haljine. Umireš prije vremena i gineš; i kao da ne ćeš doći u moje ruke, bježiš od mene kao od nemilostiva sudca. Tako negda bijaše pobjegao smioni prorok Jona; ali u dubini morskoj ja ga ulovih (*Jon.* 2, 2 ss.). Kad bi vjerovala, da tvoja kći živi, ne bi cviljela za njom što je u bolje otišla. To li je što preko svoga apostola ja bijah zapovjedio, da ne žalite, kao pogani, za onima koji su umrli (1 *Thes.* 4, 12)? Stidi se, da te neznabožačka žena[27] nadvisuje. Bolja je službenica sotonina, nego moja! — O svome mužu nevjerniku ona sebi predstavlja, da je prenesen na nebo; a ti, ili ne vjeruješ da tvoja kći sa mnom boravi, ili to ne bi htjela".

Nego ti ćeš reći: „Kako to? ne daš mi žaliti, kad je u kostrieti Jakov žalio za Josipom, i kod sabrane oko njega sve rodbine, nije se dao utješiti, govoreći: *Tužan ću saći u pakao*[28] *k sinu svome* (*Gen.* 37, 35); kad je i David pokrivenom glavom plakao Absalona, ponavljajući: *Sine moj Absalone, Absalone, sine moj* (2 *Reg.* 18, 33); kad se i za Mojsijem i Aronom (*Deut.* 34. 8; *Num.* 20, 29) i drugim svetima[29] učinilo svečano žaljenje". — Vrlo je lako na to odgovoriti. Za sinom, o kome mišljaše da je poginuo, te da će i sam k njemu saći u pakao, Jakov je žalio govoreći: *Tužan ću saći u pakao k sinu svome*, jer Isukrst ne bijaše

[26] To jest, noseći kaludjerske haljine; jer se Pavla već prije bijaše pokaludjerila.

[27] Pavlina, o kojoj se govori u poslanici XIX. Ona bijaše jetrva naše Pavle.

[28] *Pakao* ovdje znači mjesto, gdje stajahu duše pravednika prije Isusa: gdje je i duša Isusova sašla, kad on umrie na križu. Nije dakle to pakao u kome se muče osudjenici. Vidi još o tome Posl. XXXVII., bilježku 9.

[29] Za Samuelom (1 *Reg.* 25, 1 : 28, 3), za Jozijom (2 *Par.* 35, (24—25), za Matatijom (1 *Mach.* 2, 70), za Judom Makabejcem (*Ib.* 9, 20), za Stjepanom (*Act.* 8, 2).

još provalio vrata rajska, i njegova krv još ne bijaše ugasila plamenoga mača, ni činila da prestane okretanje čuvarâ-kerubina[30] (*Gen.* 3. 24). Zato je i o Abramu pisano, da s Lazarom bijaše u paklu, premda u mjestu utjehe (*Luc.* 16, 22. 25). David ipak imao je i zašto plakati sina otcoubojicu; dočim za drugim malenim, ne mogavši dostići da mu ostane u životu, cvilio nije: jer znadijaše, da ovaj nije sagriešio (2 *Reg.* 12, 20—23). Što se pak tiče Mojsija i Arona nije se čuditi, da se po starinskome običaju za njima plakalo, kad i u Djelima apostolskim, pošto se već sjaše svjetlost evandjelja, braća u Jeruzolimu učiniše nad Stjepanom veliki plač (*Act.* 8, 2): ali doista *veliki plač* treba uzeti ne, kao što ti cieniš, za padanje u nesviest,[31] nego za svečani pogreb i za mnogi narod u sprovodu. Prema tome Pismo o Jakovu ovako govori: *I ode Josip da ukopa otca svoga, i sve sluge Faraonove podjoše s njim, i stariji od doma njegova, i starješine od sve zemlje misirske, i sav dom Josipov, i braća njegova;* i malo zatim: *Podje jošte s njim kola i konjika toliko, da bijaše vojska velika*;[32] i napokon: *Te plakaše za njim velikim plačem* (*Gen.* 50, 7 ss.). Ovaj svečani plač ne zahtievaše od Misiraca mnogih suza, nego pokazivaše sjajnost pogreba. Očevidno je, da na taj način bi oplakan Aron i Mojsije.

Ne mogu se nahvaliti otajstvâ[33] sv. Pisma, ni načudit se božanstvenoj misli sadržanoj ma i u prostim riečima. Što će to reći, da se za Mojsijem plakalo, a da se o Isusu, sinu Navinu, čovjeku svetome, kaže, da bi ukopan; a ipak se ne piše, da se za njim žalilo? Doista to će reći, da u Mojsiju, to jest u starome Zakonu, svi ljudi podpadahu pod odsudu[34] grieha Adamova, po apostolovoj rieči: *Od Adama tja do Mojsija kraljeva smrt i nad onima koji ne sagriešiše* (*Rom.* 5, 14); pa se s razlogom plakaše za onima koji salažahu u pakao. Isus sin Navin ne bi oplakan,[35] jer u pravome Isusu, to jest u evandjelju, budući da je po njemu otvoren raj, izkazuje se radost nad onima koji umiru. Židovi plaču i danas; i pošto se izuju i pospu se pepelom, leže na kostrieti: k tome — da ne bi ništa nedostajalo praznovjerici — po taštom farizejskome propisu, najprije jedu leće, i tim bjelodano pokazuju za koje su jelo prvorodstvo izgubili (*Gen.* 25, 31—34). A i pravo je da plaču, jer su odredjeni za dolazak antikrstov, kad ne će da vjeruju uskrsnuće Gospodinovo. Mi pak koji se u Krsta obukosmo (*Gal.* 3, 27), i postadosmo, kako reče apostol, narod kraljevski i svećenički (1 *Pet.* 2, 9), nemamo žaliti

[30] *Necdum flammeam illam romphaeam et vertiginem praesidentium Cherubim sanguis ejus extinxerat.* Dotično mjesto sv. Pisma, koje meće tumače na muku, u Vulgati glasi: *Collocavit ante paradisum voluptatis Cherubim et flammeum gladium atque versatilem* (Cf. **Hummelauer, Genesis**, p. 172—174). Opazit ću samo, da *okretanje kerubinâ*, po Jeronimovoj misli, valjda znači, da se kerubini okretahu u naokolo, čuvajući raj, e se tko ne bi k njemu približio.

[31] Jeronim ovo veli, jer Pavla kako ćemo niže vidjeti, bijaše se onesviestila u Blezilinu sprovodu.

[32] *Castra grandia nimis.*

[33] Grčko-latinska riečc (*μυστήριον*) upotrebljava se za sve ono što je ljudima sakriveno i neznano: premda ona pravije znači stvar skrovitu, koja pripada k vjeri, k Božjem zakonu (*Dan.* 2, 19; *Matt.* 13, 11; 1 *Cor.* 2, 7; *Eph.* 3, 4 : 6, 19; *Col.* 1, 26; *Apoc.* 17, 5).

[34] *Tenebantur elogio — Elogium,* ovdje znači što i *sententia, decretum: „... perque elogium principis torqueri praeceptus“* (**Ammian.**, XIX. 12).

[35] *Isus sin Navin ne bi oplakan.* Ove sam rieči pridodao s pogledom na dvojako pitanje — o Mojsiju i Isusu sinu Navinu — što ga Jeronim sam sebi postavlja. Inače ne bismo imali odgovora na drugi dio: ili bolje rekavši ne bi ga imali nego u misli svetčevoj, kojoj se štilac može domisliti iz onoga što ovdje kazuje o božanstvenom Spasitelju: čija je slika bio Navin sin *Jozua* ili ti *Isus*, što je isto. Tko je vješt rapidnome i lakoničkome stilu Jeronimovih poslanica, ne će se ovome čuditi. Jeronimova dakle misao ovo je: Zašto Isus sin Navin, *junak u ratu, Mojsijev nasljednik u proročkom činu, velik, kako mu ime znači* (*Eccli.* 46, 1), bijaše svojim imenom, i svojim djelima slika Isusa sina Božjega, koji svemu rodu ljudskome otvori vrata rajska, kao što je on Izraelićanima otvorio po neki način vrata zemlje obećane, zato Pismo ne htjede kazati, da se za njim plakalo, e se napried vidi, da će se pod zakonom evandjelja činiti radost nad onima koji u Isusu umiru.

one koji su umrli (1 *Thess.* 4, 12): jer Pismo o svećenicima veli: *I reče Mojsije Aronu i Eleazaru i Itamaru sinovima njegovim, koji mu bijahu ostali: glave svoje ne ćete odkrivati, ni razdirati haljina svojih,*[36] *da ne pomrete, i da se srdžba* (Božja) *ne podigne na vas zbor* (*Lev.* 10, 6). Nemojte, veli, razdirati haljina svojih, ni činiti žalosti kao narod, da ne pomrete. Nama smrt jest grieh.[37] I što će se možda gdjekome činiti da je nemilosrdje, ali je od potrebe za vjeru, u istoj se Levitskoj knjizi piše, da veliki svećenik nema pristupati k otcu, ni k materi, ni k braći, ni k sinovima kad umru (*Ib.* 21, 11): naravno s toga, da se kakvom ljubavi ne bi zabunila duša koja se bavi božanstvenim žrtvama, i koju služba Božja sasvim zanima; a to se isto, drugim riečima, zapovieda u Evandjelju, tim što se ne dopušta učeniku da se oprosti sa svojom čeljadi, ni da sahrani pokojnoga otca (*Luc.* 9, 59—62). *I ne će izaći* — veli rečena knjiga — *iz svetih mjesta, da se ne bi oskvrnilo svetište*[38] *Boga njegova; jer je od Boga na njemu sveto ulje pomazanja* (*Lev.* 21, 12). Doista, kad vjerujemo u Isukrsta, te primivši ulje pomazanja njegova[39] (*Joan.* 2, 27; 2 *Cor.* 1. 21), nosimo njega u sebi, nemamo izlaziti iz crkve, to jest iz granica kršćanskog načina života: nemamo izlaziti na polje, to se razumije, miešati se s neznabožačkim ne-

[36] Židovi u velikoj žalosti razdirahu svoje haljine (*Gen.* 37, 30. 34; *Num.* 14, 6; *Judic.* 11, 35; 1 *Reg.* 4, 12; 2 *Reg.* 1, 11). Takov običaj nalazimo i kod starih Rimljana.

[37] Budući da su kršćani svećenički narod (1 *Pet.* 2. 9), Jeronim na nje primjenjuje što je naredjeno svećenicima starog zakona. Te ako se preko mjere žaloste za onima koji su preminuli, veli, da će sami umrieti onom smrću što grieh duši uzrokuje.

[38] *Sanctificatio.* Kao što na mnogim drugim mjestima (*Ps.* 112, 2; 1 *Mach.* 1, 23; *Is.* 63, 18 : 64, 11; *Jer.* 51, 51; *Ezsch.* 11, 6; *Dan.* 8, 11 etc.), tako i ovdje rieč *sanctificatio* znači isto što i *sanctuarium*, (svetinja, svetište).

[39] *Ulje pomazanja* znači milost Duha svetoga, to jest darove mudrosti i razuma, što se vjernima daju u kršćenju i u sakramentu potvrde.

vjerstvom; nego moramo biti unutra, to jest služiti volji Gospodnjoj. — Uzrok s koga ti ovo kažem jest, da te neznanje svetog Pisma ne bi utvrdilo u tuzi; da ne bi mislila da s razlogom zalaziš s puta.

Dovle govorio sam kao da zborim s kojom mu drago kršćankom uzetom iz naroda. A sada, budući da znam kako si se ti svega svieta odrekla, te odbacivši i pogazivši svjetovne slasti, da se svaki dan baviš molitvom, postom i čitanjem; i po primjeru Abramovu, da želiš izaći iz zemlje svoje i iz roda svoga, i ući u zemlju obećanu, napustivši Kaldejce i Mezopotamiju[40] (*Gen.* 13. 15; *Hebr.* 11, 9); pa si vas imetak[41] koje ubogima razdielila, koje dala sinovima, umrvši svietu prije smrti, čudim se da činiš ono što bi i u drugima zasluživalo ukor. Pada ti na um razgovaranje njezino s tobom, milovanje, razloženje, drugovanje, i ne možeš podnieti što si bez svega toga ostala. Ja ne zamjeram majčinim suzama, već iziskujem da žalost ne priedje mjere. Kad mislim na roditeljku, ne korim što plačeš: kad mislim na kršćanku i kaludjericu, ovim se imenima izključuje majka. Da, rana je priesna, i ovo diranje, koliko blago bilo, ne lieči je, nego je požljedjuje. Ali što mora da se s vremenom ublaži, jer se ne nadvlada razumom? I Nojema, koja se, radi glada, bijaše uklonila iz domovine, u Moabskoj zemlji izgubi i muža i sinove. A kad bi ostavljena bez pomoći svojih, tudjinka Ruta ne odstupi od nje (*Ruth.* 1). — Promisli kolika bi Rutina plaća što je zapuštenu potješila. Od njezina se potomstva rodi Isukrst (*Matt.*

[40] Ovo ide na Pavlinu namjeru ostaviti Rim i rodbinu, te poći u Iztok, i živjeti u kakvu manastiru. — Figuru o Kaldejcima i Mezopotaniji, već smo vidjeli upotrebljenu, nešto u drugojačijem smislu, u početku Posl. XVIII.

[41] U izvorniku imamo rieč *substantiolam* (mali imetak); ali je to jedan od mnogih deminutiva, kojima se Jeronim služio iz pučkog jezika, a ne izrazuju nego prvobitni pojam rieči iz koje su postali. Ta znamo, da je u Pavle bio imetak, kakova jedva veliki svjetski gavani imaju.

1, 5). — Pogledaj na Joba, koliko pretrpje, i vidjet ćeš, da si ti odviše mekušna. Kako on, medju razvalinama svoje kuće, u mukama od gnojanica, ostavši bez premnoge djece, i napokon uza ženine zasjede,[42] gledajući gore u nebo održa nepokolebljivu strpljivost! Znam što ćeš mi odgovoriti: da je to njega, kao pravednika, dopalo za kušanje. Kad je tako, ti odaberi što hoćeš od ovo dvoje: ili si sveta, pa si kušana; ili si grješna, pa se nepravedno tužiš podnoseći manje nego si zaslužila. Nego čemu bih ponavljao što je svakome poznato? Ugledaj se na sadašnje primjere. U naše doba sveta Melanija,[43] kršćanska slava (s kojom dao Gospodin u svoj dan, da ja i ti budemo imati dio), izgubi na jedanput dva sina, kad joj mrtvoga muža tielo ne bijaše još ukopano ni ohladilo se. Kazat ću stvar nevjerovanu, ali mi je Isukrst svjedok, da je istinita. Tko ne bi pomislio, da je ona tada, kao što mahnita čeljad čine, razpletene kose, razdrtih haljina, kidisala na svoje razdrpljene prsi? Ne omaknu joj se ni cigla jedna suza. Ostade nepomična; pak padnuvši k nogama Isukrstovim, kao da njega drži, osmjehnu se i reče: Lakše ću ti, Gospodine, služiti, kad si me od onolikog bremena oprostio . . . . Ali je[44] možda u drugim stvarima bila nadjačana . . . . Naprotiv. Kojom namjerom ona za nje nije htjela znati, to je poslie pokazala u jedinome sinu: jer ustupivši ovomu sve svoje imanje, već pod zimu odplovi u Jeruzolim.[45]

[42] Poznato je kako je Jobova žena u muci njegovoj na zlo ga nagovarala (*Job.* 2, 9).

[43] O toj Melaniji, Rufinovoj prijateljici, Jeronim na drugom mjestu piše: „Melanija najplemenitija izmedju rimskih žena, i kći negdašnjeg konzula Marcelina, ostavivši jedinoga sina, tadašnjeg rimskog pretora, odputova u Jeruzolim: gdje je svojim krepostima, i izvrstnom poniznošću bila svakome na toliko udivljenje, te bi nazvana Teklom". *Chronicon ad an.* 377. Opp. VIII, 505.

[44] Uobraženi prigovor.

[45] Veli da Melanija pod zimu odplovi u Jeruzolim, da iztakne gorućstvo njezina duha; jer svak zna, da je u zimi, u ono doba, plovljenje veoma pogibeljno bilo. Pače takova je pogibao već nastajala, kako jedan stari pisac piše, polovinom septembra: *Post diem octavum decimum Kalendarum octobrium* (14. sept.) . . . *incerta navigatio et discrimini propior, propterea quia post Idus septembris* (13. sept.) *oritur Arcturus, vehementissimum sidus.* **Vegetius**, ap. **Knabenbauer**, (*Act. Ap.*, Paris, 1899, p. 428). Plovitba na moru redovito se obustavljala od 11. stud. do 5. ožujka.

Molim te poštedi sebe, poštedi kćer koja jur kraljuje s Isukrstom, bar poštedi Eustokiju svoju, koja, još mlada kao kaplja, i skoro nježno diete, vlada se po tebi kao svojoj učiteljki. Sada sotona bjesni, i videći da jedna od tvojih kćeri slavi pobjedu, ljuto ga boli što bi poražen; pa kad nije mogao predobiti one koja pred nama ode, gleda da predobije onu koja ostaje. Velika ljubav prema svojima, jest zaborav dužnosti prema Bogu. Abram veseo ubija[46] jedinoga sina; a ti tuguješ što ti je izmedju više djece jedna okrunjena! Ne mogu bez uzdisanja izreći što ću da kažem. Kad su te iz sprovoda polumrtvu natrag nosili, sviet je ovako mrmljao: Nije li ovo što često govorasmo? Žali kćer, koju ubiše postovi; žali što bar od drugog njezina vjenčanja ne steče unukâ. Kad će se protjerati iz Rima prokleta pasmina kaludjera? Zašto ih se ne zaspe kamenjem? Zašto ih se ne baci strmoglavce u vodu?[47] Oni zavedoše gospodju, vriednu sažaljenja, koja koliko je malo željela biti kaludjerica, vidi se iz toga, što nijedna neznabožačka žena nikad nije ovako plakala za svojom djecom". Kakva je bila Isusova žalost na takove glasove? Ali se tome veselila sotona, koja se sada trudi da ugrabi dušu tvoju; i omamljujuć te materinskom tugom, dok ti je svedj pred očima kćerina slika, ide za tim, da u isto doba ubije majku pobjediteljke i navali na njezinu

[46] *Interficit.* Nije ga ubio; ali iz posluha prema Bogu, već ga je spravnošću i voljom bio ubio: tako da je bio trgnuo mač, i zamahnuo rukom; te bio bi izvršio što mu bi naredjeno, da ga onaj čas Bog ne bude zaustavio (*Gen.* 22, 2—12).

[47] To jest, u Tibar.

*

sestru, osamljenu i osirođenu.[48] Ne govorim da te zastrašim; nego, kako mi je svjedok Gospodin, kao da stojim pred njegovim sudom ovo ti velju: te suze koje ne će da prestanu, koje te skončavaju, dostojne su prokletstva, pune su opačine, i prepune nevjernosti. Lelečeš i stoji te cika; i kao da te nekakvim zubljama pale, koliko je do tebe, neprestana si ubojica same sebe. Pa opet i k takovoj dolazi Isus milostiv i veli: Šta plačeš? *Djevojka nije umrla, nego spava* (*Marc.* 5, 39; *Luc.* 8, 52). Neka se rugaju oni koji naokolo stoje (*ll. cc.* v. 40. 53); ono je židovsko nevjerstvo. Budeš li se zabavljati oko groba kćerina, i tebe će andjeo ukoriti: *Što tražiš živoga medju mrtvima* (*Luc.* 24, 5)? Jer tako bijaše učinila Marija Mandalina, kad poslie poznade glas Gospodinov, koji je zovnu, te mu se klanjaše, ču ove rieči: „*Ne diraj u me, jer još ne uzadjoh k Otcu svome* (*Joan.* 20, 17). To će reći: nisi dostojna dodirnuti se onoga koji je uskrsnuo, kad misliš da je mrtav u grobu.

Koliki će sada biti jad naše Blezile, kolika će joj muka biti videći da je Isukrst na te nešto srdit?[49] Tebi koja za njom žališ, ona sada povikuje: „Majko, ako si me ikad ljubila, ako sam tvoje mlieko sisala, ako sam tvojim opomenama odgojena, nemoj mi zavidjeti što sam u slavi; i ne radi čim bismo se zauviek razdvojile. Zar misliš da sam sama? Imam mjesto tebe Mariju, majku Gospodinovu. Ovdje vidim mnoge, koje prije nisam poznavala. Oh, koliko je bolja ova družba! Imam Anu, negdašnju evandjelsku proročicu; i da ti veća radost bude, znaj da što je ona postigla trudeći se mnogo godina, ja postigoh u tri mjeseca. Jednaku palmu[50] čistoće primismo. Zar me sažaljavaš što sam sviet ostavila? A ja žalim vaše stanje, koji ste još u tamnici svieta zatvoreni, i dok svaki dan boj bijete, čas srdnja, čas lakomstvo, čas nečistoća, čas pobudjivanje raznih grieha vuku vas u propast. Ako želiš biti moja majka, gledaj da ugodiš Isukrstu: jer ne priznajem matere, koja nije po volji mome Gospodinu". Još mnogo ona govori, što ću premučati; i moli se Gospodinu za te. Meni pak — jer sam siguran o njezinoj naklonosti — izmalja oproštenje grieha, zato što sam je opominjao, što sam je hrabrio, što sam, da se spasi, primio na se mržnju njezine rodbine.

S toga „dokle duša bude vladati ovim udima",[51] dokle budem u životu, zatječem se, obećavam, zadajem besjedu, da će moj jezik o njoj uviek govoriti, da će se njoj moja djela posvećivati, da će za nju moj um truditi se. Ne će biti nikakva moga spisa, da ne će Blezile slaviti. Kudgod dopru moje književne radnje, ona će s mojim malim djelima putovati. Od toga će vidjeti djevice, udovice, kaludjeri, svećenici, da se ona zadjenula za moje srdce. Vječiti spomen nadoknadit će kratko doba njezina vieka: te ona koja s Isukrstom živi na nebesima, živjet će i u ljudskome spominjanju: jer će proći sadašnji ljudi[52], a nastupit će budući naraštaji, koji ne će suditi ni po hatoru, ni iz mržnje. Posred imenâ Pavle i Eustokije, ja ću nju stavljati. U mojim knjigama ona nikad ne će umrieti. Blezila će me čuti, da s materom joj i sa sestrom o njoj svedj govorim.

[48] Razumije se, kad osiroti za materom.

[49] Blaženi na nebu ne mogu trpjeti nikakve žalosti ni muke za nama, koji smo na zemlji, ali u Jeronimovu kićenom načinu pisanja na ovom mjestu, stvar znači: kad bi moguće bilo da ugodnici Božji u raju što trpe, Blezili bi bila najveća muka vidjeti gdje njezina mati žali onoliko za njom; jer to nije ugodno Isusu.

[50] Grana od palme davaše se u znak pobjede. Zato se u sv. Pismu takova palma priznaje blaženima na nebu, jer su duhovne neprijatelje pobiedili na zemlji (*Apoc.* 7, 9). — Čistoća, o kojoj se ovdje govori, jest čistoća udovička, koju su vjerno za ljubav Božju održale.

[51] *Dum spiritus hos artus regit* (regit artus). *Aeneid.* IV, 336.

[52] Nišani na one koji ne mogahu podnieti Blezilin način života; te svašta govorahu na kaludjere i kaludjerstvo.

Poslanica XXV.[1]

Marceli o Onasu.[2]

Sadržaj. — *Da pokaže svojim opadačima kako ih se ne boji za ono što je pisao, ili ustmeno govorio protiv javnih nereda, jednome od njih, Onasu, koji najviše vikaše i tužaše se, kao da je njega lično imao pred očima, Jeronim namjenjuje ovu poslanicu: te mu se smije, i jer se Onas gradio liep, ruga se njegovu nosu.*

Liečnici tako zvani vidari, držani su za nemilostive ljude; a jadni su. — Nije li jad ne osjećati bola s tudjih rana, i nožem nemilice rezati mrtvo meso? Nije li jad, da onaj koji lieči ne grozi se od čega se grozi nemoćnik koji

[1] Pisana oko istog vremena kad i prošasta.

[2] Jedni hoće da se mora čitati *Bonasus* (a ne *Onasus*), i misle da to nije pravo ime onog rdjakovića, kome je poslanica namienjena (a posvećena Marceli), nego nadimak, što mu ga zbog velika nosa Jeronim nadieva, uzevši naziv zvierke *bonasus*, koja, po kazivanju Plinija (*H. N.* VIII, 16), življaše u Peoniji (predjelu sjeverne Macedonije), i imadijaše konjsku grivu, a u svemu ostalome bijaše nalik na bika, samo što ne mogaše bosti jer joj rogovi bijahu saviti jedan k drugome. Ja cienim da je i *Onasus* uobraženo ime, budući da se iz poslanice razbira, kako *pravo* ime dotične osobe izražavaše pojam *ljepote*, koji se ne može naći u rieči *Onasus*. Martianay doduše kaže, da isto ime — koje on tvrdi da je jednako sa *Onesimus*, znači *liep*, po tumačenju samoga Jeronima; ali u mjestu na koje se pozivlje (*De Nomin. Hebr.*) prievodi se ime *Onesimus* sa *respondens*, a ne sa *decorus*, ili kako drugčije (Opp. III, 902). K tome u rječnicima *Onesimus*, znači *utilis, fructuosus*. Vallarsi pak izvodi ime *Onasus* iz glagola *ὀνάω*, i veli da ono može značiti latinski *Profuturus* (koji će biti koristan, koji će pomoći). Ali ni to ne daje nam pojma lieposti. Eto kako mu drago bilo o imenu, taj Onas, nekakav od onih advokata koji umiju vikati i psovati, a bijaše bogat, opadaše Jeronima zato što isti (u poslanici XVIII. pisanoj Eustokiji) bijaše naoštrio pero protiv neredâ i duševnih mana ondašnjega javnog života.

podnosi, pa je zato držan za dušmanina? Taka je narav ljudska, da je istina gorka; a o duševnim manama misli se da su ugodne.

Izaija, za dokaz budućeg sužanjstva,[3] nije se stidio hoditi go (*Is.* 20, 2—3). Jeremija izsred Jeruzolima bi poslan na Eufrat, mezopotamsku rieku, gdje življahu Asirci i gdje bijaše kaldejski tabor, da kod neprijateljskih naroda metne pojas, koji je morao sagnjiti (*Jer.* 13, 5—7). Ezekijelu bi naredjeno, da jede hljeba od svakojakog žita, posuta najprije čovječjom nečisti, pa govedjom balegom[4] (*Ezech.* 4, 9. 12. 15). Još k tome, ne pusti on suze za mrtvom svojom ženom (*Ib.* 24, 19—17). Amos bi protjeran iz Samarije (*Am.* 7, 12—13), a rad šta? Naravno zato što duhovni vidari, dok odsiecaju grješne nevaljalštine, nagovaraju na pokajanje. Apostol Pavao veli: *Govoreći istinu, postadoh vam neprijatelj* (*Gal.* 4, 16). Isto tako, jer se Spasiteljeve rieči činjahu tvrde, mnogi učenici otidoše natrag (*Joan.* 6, 61. 67). — Nije dakle čudo što i ja kudeći griehe mnogima se zamjerih.

Ako sam preduzeo odsiecati smrdljive nosove, nek se boji tko pati od škripî. Ako hoću da dam čistilo vrani gakuši, vrana nek zna da joj je grlo malko promuklo.[5]

[3] Izpoviedam da sam dugo premišljavao, kako ovdje pristaju primjeri Izaije, Jeremije i Ezekijela; pa ni sada nisam na čistu. Valjda je Jeronim htio kazati, da ona tri proroka vidajući duhovne rane svoga naroda, ni od onakovih mrzkih i težkih sredstava nisu se ustručavali.

[4] Ovo se razumije o kruhu pečenu na ognju od onakovih tvari. I danas siromašni težaci u Iztoku upotrebljavaju za oganj osušenu govedju balegu. A zna se kako se peku pogače; pa je opravdano što se kaže o hljebu *posutu* (ili *pokrivenu*) lugom i žerom od onake vatre.

[5] . . . . *raucidulam*. Ovako treba čitati mjesto *rancidulam*.

Eda li je u gradu Rimu jedan sam, što mu je „zbog ružne rane odrezan nos“?[6] Eda li je Onas Segešćanin[7] jedini, koji napuhanim ustima mjeri na kantar rieči šuplje i nadute poput mjehura?[8] Ako kažem da su neki zločinom, krivom zakletvom, prievarom dočepali se kakve časti, što je tebi do toga, kad znaš da si ti prav? — Ako se rugam advokatu, kome je potreba od branitelja; ako izkrivljenim nozdrvama beljim se na rječitost koja ne vriedi ni kvadranta,[10] što je tebi do toga, kad si ti krasnorječiv? Ako hoću da napadam na podmitljive svećenike, ti koji nisi bogat zašto se srdiš?[11] Ako želim da Vulkan,[12] zatvoren u svome ognju, izgori, eda li si mu ti gost ili susjed, pa se trudiš da hramove onog idola obraniš od vatre?

[6] . . . *et truncas inhonesto vulnere nares* (*Aeneid.* VI, 497).

[7] Bila je jedna Segesta — grčki grad — — na sjevernoj obali Sicilije (**Plinius** H. N. III, 14): druga u Liguriji, sada *Sestri di Levante* (*Ib.* n. 7): treća u Panoniji, bolje reći u Kranjskoj (*Ib.* n. 23). Iz koje od tih triju bijaše Onas, ne znamo.

[8] *Mjeri na kantar rieči*, itd. Od klasičnih auktora, ima nešto slično Persije: *Atque exporrecto trutinantur verba labello* (i naprčivši usne potežu na kantar rieči). *Sat.* III, 82. U pravome značenju *trutinari verba* hoće reći iztraživati, promišljati rieči, koje tko hoće da namješta, ili ti slaže u govoru. U našem slučaju Jeronim kazuje, kako je Onas onakovim praznim riečima punio i sastavljao svoje govore.

[9] Tillemont je opazio, da se u spisima Jeronimovim ne nalazi sve što je u ovoj poslanici iztaknuto: te izvodi konsekvenciju, da je on još slobodnije govorio, nego li pisao. Što dakle ovdje spominje, kao i gornje fraze o nosovima koji smrde, i o vrani, pa i druge što će odmah doći na red, sva je prilika, da ih je prije bio upotrebio u ustmenom govoru; pa kad dodjoše Onasu u uši, ovaj se još više razjario, i stao zbog istih protivu njega deklamovati.

[10] *Indignam quadrante.* — Kvadrant bijaše najmanji bakreni rimski novac. Vidi jošte Posl. XXXV, bilj. 77.

[11] *Tu qui dives non es.* **Victorius.** Drugi imaju: *Tu qui dives es.* Onas je u istinu bio bogat; pa je valjda i podmićivao, ne znamo u koje svrhe, onakove svećenike. Ali Jeronim govori ironično; te niečna izreka još krepčije izrazuje pomenutu misao: kao da je rečeno porugljivo: Što se ti češeš, kad ti nisi bogat, pa da bi mogao koga podkupljivati?

[12] Vulkan, bog vatre i mekaničkih vještina.

Ako se meni mili podsmievati se avetima, ćuku, jejini, misirskim čudovištima; što god ja rečem, ti misliš da sam protivu tebe rekao. Ma na koju rdjariju ja zamahnem sabljom svoga pera, vrištiš kao da sam tebe pokazao. Hvatajući se sa mnom u koštac, potežeš me na sud, i onoga koji u prostome slogu piše, budalasto koriš da je satirički pisac.[13]

Ili ti se čini s toga da si liep, što te ime liepa kaže?[14] Kao da i gaj ne zove se latinski *lukus*, zato što se ne svietli,[15] i Parke[16] od toga, što nikoga ne štede, i Furije *Eumenide*, jer nisu blagodušne, i kao da se Etiopljani (Crnci) obično ne zovu *ljudi srebrne boje*.[18] Ali ako se ti svedj ljutiš, kad se predstavljaju stvari ružne, s mjesta ću ti s Persijem zapjevati: „Nek te zaželi za zeta car i carica; nek se djevojčice o te otimlju; nek ti ruže pod nogama cvatu“.[19] Napokon ja ću te posavjetovati što ćeš sakriti da možeš postati ljepši. Nek ti se na licu ne vidi nosa, a besjeda nek ne daje od sebe glasa u govoru: pa ćeš tako biti vidjeti i prikladan i rječit.

[13] Ovo kaže, jer su satire pisane na stihove.

[14] *Quia fausto vocaris nomine* (što se dobrosrećnim imenom zoveš). Ja sam malo drugčije preveo s uzroka što sam kazao gore u bilj. 2.

[15] *Lucus* (gaj, lug) dolazi od glagola *luceo* (sjati, svietliti se); a prozvan je tako od mnogih svieća, što su se u gajevima obnoć užizale u bogoštovne svrhe. Ali kako je u šumama slaba svjetlost, tako se stvorila obična izreka: *lucus a non lucendo.*

[16] *Parcae.* Ova rieč ne dolazi od glagola *parco* (štedjeti), kao što je ovdje Jeronim mislio, nego od *partior* (dieliti). Parke su, po mitologiji, tri sestre usudnice: *Clotho, Lachesis* i *Atropos.* Od njih je zavisila ljudska sudba i smrt: prva je držala preslicu, druga je prela, treća je makazama konac (života) presiecala. A ime *Parcae,* po značenju, kaže da svakome dieljahu dobru ili rdjavu sreću.

[17] *Furije* su boginje osvetnice, koje davahu pedepsu za zločine, osobito one što ih ljudska pravda ne mogaše dostići. Iz eufemije pak zvahu se Eumenide, što znači *blagostive.*

[18] *Argentei* (srebrni), jer je srebro bielo i lašti se, a oni su crni kao ugljen: dakle sasvim naprotiv.

[19] *Optent te* (Hunc optent) *generum rex et regina! puellae*
Te rapiant (Hunc rapiant): *quidquid calcaveris* (calcaverit) *hoc* (hic) *rosa fiat.* (*Sat.* II, 37—38).

Poslanica XXVI.[1]

Marceli.[2]

Sadržaj. — *Spomenuv primjer Ambrosijev i Origenov o molitvi i čitanju sv. Pisma, opisuje rimsko družtveno življenje onog vremena, da na tome temelju dokaže, koliko je zgodniji i spokojniji kršćanski život na selu: na koji samoga sebe potiče.*

Ambrosije,[3] čijim skrbljenjem za papir, za troškove i brzopisce, naš pravo nazvani Adamantije i Halkenter[4] spisa bezbrojne knjige, u nekoj poslanici pisanoj istome iz Atene kaže, kako u Origenovoj nazočnosti bez čitanja svetog

[1] Pisana oko g. 385.

[2] U obće se misli, da ovom poslanicom Jeronim pozivlje Marcelu da ostavi Rim i podje živjeti na selo u samoći. Meni se čini pogrješna ta misao: jer, osobito u drugome dielu poslanice, ima izreka, koje se nipošto ne mogu primieniti na onu svetu gospodju, i treba ih razumjeti o samome piscu. Bit će dakle istina, da je svetac (koga poslie smrti pape Damasa nemilo bijahu počeli progoniti u Rimu), ovom poslanicom htio Marceli dati na znanje, kako je sam zakanio ostaviti Rim, i povući se u samoću na selo — dakako u Betlem: što je Marceli moglo biti poznato iz ustmenog njegova razgovora s njom.

[3] Ambrosije, priješnji gnostik, obraćen od Origena na katolički zakon, bi poslie djakon aleksandrijske crkve i izpovjednik vjere, za koju pod carem Maksimijanom bi prognan u Njemačku. On kupovaše Origenu knjige starijih pisaca, i plaćaše za nj sedam brzopisaca (koji se izmjenjivahu pri njegovu diktovanju), još k tome sedam prepisivalaca i nekolicinu kaligrafkinja (**Eusebius**, *H. E.* Scaphusiae 1859, VI, 18. 23). Ambrosijev spomen crkva štuje 17. marta. Cfr. **Tillemont**, *Memoires* III 267—273.

[4] S neumorne radljivosti Origen bi prozvan *Adamantius* (čovjek od čelika). U bitnosti isto znači *Χαλκέντερος* (*laborum patiens;* filološki: *koji ima crieva od bakra*). Ovaj posljednji naziv bijaše dan aleksandrijskome gramatiku Didimu, koji življaše u doba Julija Cezara, a bijaše napisao 3500 knjiga (**Suidas** ap. *Tillemont* III, p. 497; **Ammianus Marc.** XXII, 16, 16; **Biografia Un.**, *Didimo il Grammatico*). Jeronim veleći: *naš pravo nazvani,* hotio je kazati, da Origenu s većim pravom dolikuje onaj naziv, nego li Didimu gramatiku.

Pisma nikad nije jeo, i nikad pošao spavati, ako jedan od braće ne bi čitao na glas svete knjige. Tako, veli, da je radio danju i noću, kako bi čitanje dolazilo za molitvom, a molitva za čitanjem.

Ovako što vršismo li ikad mi, proždrlice, koji zievamo ako samo drugi sahat zateče nas gdje čitamo,[5] i tarući se rukom po obrazu uztežemo zlovolju; pa kao da smo se odveć iztrudili, nanovo se bavimo svjetskim stvarima? Ne ću da govorim o ručcima, koji obterećavaju i pritiskuju duh. Stidim se kazivati o čestim sielima, na koja ili sami svaki dan k drugima idjemo, ili čekamo druge koji k nama dolaze. Po tom započinje razgovor, nema kraja čavrljanju, kleveće se na one koji tu nisu, tudji se život opisuje; i dok jedan drugoga koljemo, jedan drugoga tamanimo (*Gal.* 5, 15). Ovo je hrana kojom se na takim sielima od početka do svrhe hranimo. A kad prijatelji otidu, vodimo račune. Čas ljutina navlači na nas obrazinu lava:[6] čas suvišnjim staranjem napried promišljamo što će na mnogo godina potrajati, ne spominjući se Evandjelja koje veli: *Ludjače, noćas ugrabit će ti dušu tvoju; a čije će biti što si nabavio* (*Luc.* 12, 20)? Odiela sakupljamo ne samo za potrebu već i za raskoš. Gdje se god radi o dobitku, brže su noge, govor hitar, pažljivije uši. Ako se javi šteta u imovini — kao što se često zgadja — od žalosti lice nam se promieni. Veselimo se sesterciju, žalostimo se za

[5] Razumije se, sveto Pismo.

[6] Figura je uzeta iz pozorištnih predstava, pri kojima glumci navlačahu na se razne obrazine (maske). U prenesenom smislu ovdje se razumije, kad smo ljutiti, iz spoljašnjeg našega vladanja reklo bi se, da smo lavi a ne ljudi.

izgubljeni obol.[7] I zato buduć da su u jednome čovjeku tolike različne vrste strastî, prorok moljaše se Gospodinu govoreći: *Gospodine, u gradu svome uništi obličje njihovo*[8] (*Ps.* 72, 20). U istinu bivši stvoreni po obličju i prilici Božjoj, svojom krivicom navlačimo na se mnoga obličja.[9] Pa kao što na pozornici u teatru jedan isti glumac sad snažan predstavlja Herkula, sad mekušac pretvara se u Veneru, sad drhtav u Cibelu,[10] tako i mi — na koje bi sviet mrzio, kad ne bismo bili od svieta (*Joan.* 15, 19) — koliko grieha imamo toliko obrazina na sebi nosimo.

Poradi toga, jer već dugo vrieme provjekovah skanjujući se, i moja ladja sad bi raztresena od viharâ i oluja, sad probijena udarajući o grebeni, daj da se što je moguće prije zaklonim, kao u neko pristanište, u seosku samoću. Ondje crni hljeb, i zelje mojim rukama zalivano, i mlieko, seljačka slast, bit će mi hrana dakako prosta, ali neškodljiva. Živeći na taj način, ne će me san odvraćati od molitve, ni sitost od štivenja svetih knjiga. Ljeti, u hladu pod drvetom bit će mi samoća. Jeseni, sami blagi zrak i prostrto ozdo lišće, pokazat će mi mjesto počinka. U premaljeću, polje kitit će se cviećem; a uz cvrkutanje ptica psalme ću ugodnije pjevati. Kad zastudi, i urinu

[7] *Sestertius* bio je mali srebrni rimski novac u vriednosti od $7^1/_2$ novčića. Obol (ὀβολός) grčki novac, koji je vriedio zericu manje od 6 novčića (12 filira).

[8] Što sam preveo „različne vrste strastî", u Jeronimu vrlo je dobro kazano: *animorum diversa facies* (različno obličje strastî); jer svaka ljudska strast pojavljuje se u svome osobitom obličju. Svetac pak sa dva uzroka primjenjuje na ljudske strasti rieči psalma: 1. što pod gradom, koji se ondje spominje, razumieva čovječju dušu; 2 što rieč psalma *imago* (obličje) i njegova rieč *facies* znače isto.

[9] *Personas nobis plurimas superinducimus.* To je objašnjenje onoga što je prije rekao: *Unde in uno homine animorum tam diversa sit facies.* Kaže dakle, da čovjek svojim različitim strastima navlači na se mnogo obličja, koja zatrpavaju u njemu obličje Božje. Vidi gore bilj. 6.

[10] Cibela, vrhovna frigijska boginja, obično nazvana velika majka bogova.

zimski snjegovi, ne ću kupovati drva; i bit će mi toplije kad budem bdjeti ili spavati. Bar, koliko ja znam, ne će me skupo stati što se ne ću nauzeti zime.[11]

Eto Rimu njegova vreva. Borište[12] nek bjesni, trkalište[13] nek mahnita, teatri nek su u veselju i raskoštvu; i zašto treba o našima[14] kazati, nek se svaki dan pohadja senat gospodjâ.[15] Nama je dobro držati se Gospodina, i na Gospodina Boga položiti ufanje svoje (*Ps.* 72, 27): da budemo govoriti, kad se ovo siromaštvo zamieni kraljevstvom nebeskim: *Zbilja što ima za me na nebu, i što sam želio od tebe na zemlji* (*Ib.* v. 24)? To će reći: kad nalazimo onoliko na nebu, žalimo što smo male i ništave stvari tražili na zemlji. — S Bogom.

[11] Jeronim veli, kako u seoskoj samoći, u koju se misli zakloniti, ima dosta drva, pa da mu se ne treba bojati zime, ni u tu svrhu trošiti za drva. Nedvojbeno on je mislio na betlemsku samoću.

[12] *Arena.* Tako se zvaše srednji prostor u amfiteatru, posut pieskom (*arena*), a odredjen za rimske krvave igre, u kojima ljudi borahu se s divljim zvjerima, ili medju sobom (gladijatori).

[13] *Circus.* Takovih je u Rimu više bilo; a najznamenitiji bijaše *circus maximus*, sagradjen od Tarkvinija za 3—400.000 gledalaca. U njima utrkivaoci na kolima, da dobiju nadarje, valjalo je da se sedam puta voze okolo zida u tu svrhu načinjena.

[14] To jest o kaludjerima: dakako o onima, koji, po ondašnjem običaju, življahu po gradovima svaki za se.

[15] Plaut, koga je Jeronim vrlo rado odprije čitao, kao što smo vidjeli u Posl. XVIII., više puta šaljivo upotrebljava rieč *senat* za vieće. Tako, na pr. u komediji Mostellaria kaže: „ . . . . da sazovem vieće drugova u lakrdijama (*congerronum*)". Act. V. 1, 8. — Jeronim pak porugljivo nazivlje senatom gospodjâ one neke kršćanske matrone, tašte i ohole glave, koje se u Rimu miešahu u crkvene poslove. A sva je prilika da mu je u oni čas bio na pameti ne Plaut, nego Porfirije, koji pišući protiva kršćanskog zakona, bi rekao da je iz zlobe nazvao *senatom matronâ* neke kršćanke, dodajući da gospodare u crkvi. Budući da je djelo Porfirijevo poginulo, ne znamo na koje kršćanke — ako nije valjda na djakonovice (*diaconissae*) on je nišanio. Ali stvar nam je poznata iz onoga što Jeronim nahrcuje na drugom mjestu: *Caveamus ergo et nos . . . ne juxta impium Porphyrium matronae et mulieres sint noster senatus* (čuvajmo se dakle i mi, da matrone i ženske glave ne budu naš senat, kao što reče bezbožni Porfirije). *In. Is.* c. 3, v. 12. Opp. IV, 67.

Poslanica XXVII.[1]

Marceli.[2]

O darovima.

Sadržaj. — *U svoje i u ime djevica i gospodja, kojima on upravljaše, Jeronim zahvaljuje Marceli na darovima, što im bijaše poslala, i razlaže drugo značenje darovanih stvari.*

Da se duhovnim razgovorom potješimo kad nismo jedni kod drugih, svako nas čini što može. Vi šaljete darke;[3] mi odvraćamo zahvalnom poslanicom: ali jer je ono ja-

[1] Pisana malo poslie nego gornja.

[2] Jeronim je bio gost Marcelin za svoga drugog boravljenja u Rimu. Ali iz ovoga lista vidimo, da je sada bio na drugom mjestu, ili u kući Pavlinoj u Rimu, ili, što je priličnije istini, u kakvu Pavlinu selu izvan Rima, s njome, s Eustokijom i s drugim nekim djevicama i gospodjama, koje uza nje življahu kao u manastiru; a Jeronim ih na drugom mjestu zove zborom čistoće (*chorum castitatis*) i *domaćom crkvom Pavlinom* (*Ep.* XXX, c. 14). Tekst ove poslanice veoma je pogriešen, kako priznaju svi kritici.

[3] *Vos dona transmittitis.* U dobroj latinštini često se upotrebljava *nos* (mi) mjesto *ego* (ja); ali nikad *vos* (vi) mjesto *tu* (ti). Samo kod kolektivne imenice može stajati u singularu *vos*, kao: *vos Romanus exercitus* (**Livius**), i kod lične imenice, koja zastupa neku množinu drugih lica, kao: *Vos, o Calliope, precor, adspirate canenti* (*Aeneid.* IX, 523): — gdje Kaliopa, kojoj se govor upravlja, zastupa ostale muze. Budući dakle da Jeronim govori *vos*, nedvojbeno ima u vidu ne samu Marcelu, već i druga neka lica s njome. A to mogahu biti neke djevice, koje življahu pod njezinom upravom u manastiru, što ga sama bijaše utemeljila u svojoj polači na Aventinu (Cf. **Hier.** *Ep.* 127, n. 5; **Tillemont**, XII, p. 68).

buka djevica pokrivenih,[4] hoćemo da napomenemo kako u istim darcima ima nešto otajstveno.

Kostriet znak je molitve i posta. Stolice znače, da djevice nemaju izlaziti iz kuće. Voštanice, da užeženim sviećama treba im čekati zaručnikov dolazak (*Matt.* 25, 1). Čaše pokazuju, da se tielo ima moriti, i da duh uviek ima biti pripravan za mučeništvo (*Ib.* 20, 22—23); jer je pisano: *O kako je izvrstna čaša Gospodnja, podobna da opoji*[5] (*Ps.* 22, 5)! Što pak gospodjama[6] poklanjate male mahače, da mahanjem odgone sitne životinje, to liepo znači, da moraju hitro gasiti pohotu; jer se od mrtvih muha pokvari mirisavo ulje[7] (*Eccl.* 10, 1). — To nek je prilika za djevice; to znamen za gospodje. Meni takodjer, premda naopačke, dolikuju vaši darovi. Dangubnicima pristoji se sjediti na stolici, pokornicima ležati u kostrieti, onima koji dobro piju imati čašâ; a jest i ugodno, voštanice žeći i radi straha noćnoga, i radi duše koja neprestano strepi pred svojom grješnom savjesti.

[4] *Quia velatarum virginum munus est.* — Prvih crkvenih viekova djevice koje se obećavahu djevičanstvu, a stanovahu u svojim kućama, na Uskrs, ili na koji drugi blagdan, svečano primahu u crkvi koprenu, blagosovljenu od biskupa. Takova koprena, koja bijaše od vune i vatrene boje, radi čega i zvaše se *flammeum*, bila je znak njihova duhovnog zaručivanja za Isusa (jer se i svjetovne nevjeste takovom koprenom pokrivahu); te u nje, kao u zaručnice Sina Božjega, nitko ne smjedijaše dirnuti (V. jošte Posl. LV, bilj. 151).

[5] *Čaša Gospodnja*, u navedenom tekstu znači preobilne duhovne Božje milosti, koje svojom slašću po neki način opijaju dušu svetu; ali Jeronim nju uzimlje, kao što i na drugim mjestima (*Breviarium in Psl.* Opp. VII, 1253; *In Matt. ib.* 148—149), za mučeništvo.

[6] *Matronis.* Vara se Victorius, kad veli da Jeronim ovdje zove matronama Pavlu i Eustokiju: jer naziv *matrona* označuje čestitu udatu gospodju, i takovu udovicu, imale one sinova ili ne; ali nipošto djevojku. Gospodje su dakle one, što sam ih spomenuo gore u 2. bilježki.

[7] Od muha, to jest, koje u nj upadnu i uduše se.

Poslanica XXVIII.[1]

Azeli.[2]

Sadržaj. — *Baš kad bijaše da će ući u brod i odplovit put Iztoka, piše Azeli, da joj izjavi svoju toplu zahvalnost; pa ojadjenom dušom odgovara na zlobne potvore svojih neprijatelja, koji ne mogahu podnieti, što Pavla s kćerju Eustokijom, a i druge mnoge odlične gospodje, bijahu se dale na kaludjerski život.*

Ja bih bio bez pameti kad bih mislio, da ti mogu milo za drago odvratiti. Sam Bog kadar je platiti svetoj duši tvojoj zasluge meni učinjene; jer ja nedostojan nikad nisam mogao ni poumiti, ni poželjeti, da mi toliku u Isukrstu ljubav pokloniš. Nego premda me neki drže za zločinca i ogrezla u svakojakoj opačini — a za griehe moje i ovo je malo — ipak ti dobro činiš, što, po svome srdcu, i zle smatraš za dobre: zašto je pogibeljno tudjega slugu suditi (*Rom.* 14, 4); i težko se prašta što se krivo na poštenoga iznese. Doći će doći onaj dan, kad ćeš sa mnom zajedno žaliti, da nije malo onih koji u ognju gore.

Ja sramotan, ja podmuklica i varljiv: ja laža koji svojim sotonskim lukavstvom zavodim čeljad! Ali šta je sigurnije vjerovati ovo o pravednima i na nje izmišljati, ili ne htjet vjerovati ni o krivima?... Nekoji mi cjelivahu

[1] Pisana mjeseca augusta 385.

[2] O Azeli vidi Posl. XX.

ruke, a zmijinjim ustima klevetahu na me: žaljahu ime usnama, a u srdcu radovahu se. Vidjaše ih Gospodin, i rugaše im se (*Sap.* 4, 18); i mene nevriednoga slugu svoga čuvaše s njima skupa za budući sud. Jedan protresaše moj hod i smijanje, drugi rugaše se mojim licem, treći sumnjaše nešto drugo o mojoj prostoti. Sa svim tim proživio sam s njima blizu tri godine!

Često se oko mene nalazila velika četa djevica: nekojima više sam puta tumačio — koliko sam bio vriedan — sveto Pismo: predavanje uzrokovalo je često bivanje zajedno: od toga stvorilo se poznanstvo, a od poznanstva pouzdanje. Nek one kažu šta ikad u meni opaziše, da se kršćaninu nije pristojalo? Primih li novca od ikoga? Ne odbacih li darove male i velike? Zveknu li igda u mojoj ruci čiji mu drago novac? Bi li na stranu upravljen moj govor, ili objestan pogled?

Ničim drugim ne kore me nego tim što sam mužko, i ovim kore me samo od kako Pavla hoće da ide u Jeruzolim. Dobro! ako povjerovaše klevetniku kad je lagao, zašto mu ne vjeruju kad poriče.[3] Ovo je isti čovjek koji je i bio: te izpovieda, da je pravedan onaj, o kom je malo prije govorio da je kriv; a doista prije će muke čovjeka natjerati da kaže istinu, nego li smieh: samo što se lakše vjeruje stvar koju je drago čuti ako je izmišljena, ili ako nije izmišljena, nagovara se, da se izmisli.

Dok se ja ne poznah s kućom svete Pavle, vas mi Rim jednosložno izkazivaše svoju ljubav, i gotovo svak proglasivaše, da sam dostojan vrhovnog svećeništva.[4] Go-

[3] Neki neprijatelj Jeronimov i Pavlin, bijaše ih javno potvorio, da su medju sobom u sramotnom griehu. Znalo se je tko je opadač; pa ga Jeronim tužio sudu, da iznese dokaze, ili bude kažnjen kao klevetnik po zakonu. Ne mogavši ništa dokazati, bi stavljen na muke (*torturu*). Izpovjedi tada, da je bila gola laž sve što je prije na Jeronima i Pavlu rekao.

[4] Damas je već bio mrtvi starac; jer mu bijaše blizu osamdeset godina.

vorilo se, da Damas, svetoga spomena, progovara moje rieči.[5] Zvahu me svetim, poniznim, a i rječitim. Eda li udjoh u kuću kakove bezobraznice? Eda li me zavede svileno ruho, sjajni biser, namazano lice, pohlepa za zlatom? Izmedju rimskih gospodja, ne nadje se ni jedna, da mi osvoji srdce, do one koja je u tuzi, koja posti, koja je prljava i kaljava, koja je od plakanja na po osliepila, koja ciele noći moli se milosrdju Božjemu, tako da je sunce često puta zatječe na molitvi; kojoj su pjesme psalmi, razgovori Evandjelje, slasti uzdržljivost, življenje post: ni jedna ne mogaše mi omiljeti osim one, koju nikad ne vidjeh da jede![6] Nego kad ja počeh nju poštovati, častiti, divit joj se, kako to zasluživaše njezina čistoća, sve me kreposti odmah ostaviše.

O zavisti, koja sama sebe najprije ujedaš! O lukavstvo sotonino, koje uviek progoniš stvari svete! Ni koje druge Rimljanke ne dadoše povoda da vas grad o njima govori, osim Pavle i Melanije, koje ne mareći za imanje, i ostavljajući svoju djecu, digoše križ Gospodnji, kao neki barjak pobožnosti. Da idu u kupališta, da probiru ulja za mazanje,[7] da su im bogatstvo i udovištvo uzrok raskoštvu i razuzdanosti, bile bi nazvane gospodaricama i sveticama. Ali u kostrieti i pepelu hoće da budu liepe vidjeti, te posteći i noseći nečisto odielo da idu u oganj pakleni, naravno s toga, što se same ne smiju izgubiti, kao gomile ljudi, a da im to svjetina odobrava! Da neznabožci, da Židovi

[5] Tako se u Rimu mislilo i govorilo. Tekst glasi: *Damasus meus sermo erat.* Thierry ovako prevodi: *Damase était pour ainsi dire ma propre parole* (*S. Jér.* p. 177). Stari talij. prevodilac: *Il mio continuo discorso era Damaso.* Lagrange: *Le pape Damase était sans cesse associé à mon nom.* Lechner: *Mein Wort galt gleich dem Worte des seligen Damasus.* Cienim, da je Thierry najbolje izrazio Jeronimovu misao.

[6] To će reći, da ga Pavla nikad nije pozvala na ručak sa sobom.

[7] Poznato je da u stara vremena odlična čeljad upotrebljavahu mirisna ulja (pomasti) za mazanje cieloga tiela, pri kupanju, za stolom i kod mrtvaca.

ruže onakovo življenje, one bi imale utjehu što nisu po volji ljudima (*Gal.* 1, 10), kojima nije po volji Isus. Nego, oh sramote! kršćani, ne pazeći na ono što u njihovim domovima biva, i ne imajući brige za gredu u svome oku, traže slamku u tudjemu (*Matt.* 7, 3)! Oni grde sveti način života,[8] i misle da će se sami obraniti od pedepse što ih čeka, ako nitko nije svet, ako se za svakim zlo govori, ako je sila onih koji se gube, ako je množtvo onih koji grieše.

Tebi[9] je milo kupati se svaki dan: drugi drži za gnusobu takovu čistoću. Tebi se podriguje kokicom,[10] i hvališ se, da si jeo jesetre:[11] ja se najedem boba. Tebi je po ćudi družtvo onih koji se grohotom smiju: meni Pavla i Melanija koje plaču. Ti čezneš za tudjim: one ne prianjaju ni za svoje. Tebi je ugodno zamedjeno vino: one piju hladnu vodu, koja im je sladja. Ti cieniš, da si izgubio sve što u ovo vrieme nemaš, i ne pojedeš, i ne proždreš: one hlepe za onim što će biti, i vjeruju da je istina sve što Pismo kaže. Ako su one uvjerene o uskrsnuću tiela, baš kad bi to bilo ludo i tašto, šta je tebi do toga? Nama naprotiv nije ugodno tvoje vladanje. Bila tebi probitačna tvoja debljina, mene veseli mrša i bljedoća. Onakove ti držiš za nevoljne; mi mislimo da si ti nevoljniji. Vraća ti se šilo za ognjilo: ti nas držiš za lude, a mi tebe.

Ovo, moja gospodarice Azela, na brzu ruku, s plačem i žalošću pišem baš u času kad se moram ukrcati u brod. Zahvaljujem Bogu svome, što sam dostojan mržnje svieta.

[8] To jest, kaludjerstvo.

[9] Jeronim ovdje upravlja govor izmišljenome licu, koje predstavlja svjetovno življenje.

[10] *Tu attagenem ructas.* — *Attagen* (kokica, lještarka: talij. *francolino*) ptica, od koje jelo na gospodskom stolu jest slast.

[11] *De comesto acipensere gloriaris . . . Acipenser,* neka sladokusna riba u velikoj cieni kod starih Rimljana; ali se pravo ne zna koja je, da li jesetra (*acipenser sturio* — storione, kako sam ja preveo), ili moruna *(acipenser huso),* ili kesega (*acipenser stellatus)* ili koja druga.

*

A ti se moli, da se iz Babilona[12] vratim u Jeruzolim, da ne oblada sa mnom Nabukodonozor[13] nego Isus, sin Jozedekov.[14] Nek dodje Ezdra, to jest *Pomagač*,[15] i nek me vrati na postojbinu moju. Ja budala, koji htijah pjevati Gospodnju pjesmu u zemlji tudjoj (*Ps.* 137, 4); i napustivši goru sinajsku, iskah pomoći od Misira (*Jer.* 43, 5 sqq.). Ja se ne sjećah Evandjelja, koje kaže, da čovjek čim ode iz Jeruzolima naidje na razbojnike, te ga svuku, izrane, ubiju. Ali premda ne haju za nj ni svećenik, ni levit, milostiv mu je onaj Samarjanin (*Luc.* 10, 31 sqq.), koji kad mu se govoraše: *Ti si Samarjanin, i u tebi je sotona* (*Joan.* 8, 48), ne primajući što mu se reklo o sotoni, ne odreče da je Samarjanin: jer Židovi zovu *samarjanin* što mi kažemo *čuvar*.[16] Neki me ruže nazivljući me čarovnikom. Ja, sluga vjere, dopuštam da mi se daje taj naziv; jer i moga Gospodina Židovi zvahu čarovnikom[17] (*Matt.* 12, 24). Apostol pak bi nazvan varalicom (2. *Cor.* 2. 8). Nek ne dodje na me napast nego čovječja[18] (1. *Cor.* 10, 13). Ja, vojnik križa, koliko sam nevolja napokon pretrpio? Metnuše na me

[12] Zove Babilonom Rim, kao što ga zvaše i sv. Petar (I, 5, 13).

[13] Nabukodonozor, to jest sotona (V. Posl. XVIII. bilj. 15).

[14] Isus sin Jozedekov, veliki svećenik pri svrhi babilonskog sužanjstva, i jedan od predvoditelja naroda, kad ovaj bi vraćen u domovinu (1*Esdr.* 3, 2. 8 : 5, 2 : *Ag.* 1, 1. 12. 14 : 2, 3. 5; *Eccli.* 49, 14).

[15] Ezdra, svećenik i čovjek Božji, i pisac prve knjige Ezdrine. On dovede iz Babilona u židovsku zemlju drugi karvan sužanja, u kome je bilo više od 1700 ljudi. Njegovo ime znači: *Pomagač*. A zbilja i bio je glavni pomagač Neemijin u svim njegovim bogoštovnim reformama (2. *Esd.*, 2, 1 : 8. 1). — Budući da Jeronim nazivlje Rim Babilonom, te se već vraćaše u Judeju, padaju mu na um dva pomenuta vodje; ali pod njihovim imenima razumieva Isusa Spasitelja, koga oni bijahu slika.

[16] *Samaritanus*, hebr. *Custos*.

[17] *Magum*. Ove rieči nema u Evandjelju; ali se već to razumije, u onome što farizeji govorahu, da Isus izgoni djavle pomoću Belzebuba poglavara djavolskoga. Cf. **A. Lapide**; Lightfoot, Opp., Ultrajecti 1699, II, p. 261, 322—323. Vidi Posl. XIV, bilj. 54.

[18] To jest, obična i lagana.

sramotu krivog zločina; ali znam da se slavom i sramotom dolazi u kraljevstvo nebesko (2. *Cor.* 6, 8).

Pozdravi Pavlu i Eustokiju, u Isukrstu moje, bilo to drago ili mrzko svietu. Pozdravi mi mater Albinu[19] i sestru Marcelu, i Marcelinu sa svetom Felicitom; i reci im, da ćemo u isto vrieme izaći na sud pred Isukrsta (*Rom.* 14, 10): ondje će se vidjeti, kakav je tko u srdcu bio.

Izvrstni uglede čistoće i djevičanstva, sjećaj se mene, i svojim molitvama utišaj mi morske valove.

[19] Albina bila je majka svete Marcele; a Jeronim je iz časti zove svojom majkom. — O Marcelini i Feliciti ništa ne znamo: ako valjda prva nije bila sestra sv. Ambrosija, koja je u ono vrieme živjela, pa se mogla onda naći u Rimu.

Poslanica XXIX.[1]

Marceli.

(Poslanica Pavle i Eustokije.[2])

O svetim mjestima.

Sadržaj. — *Pavla i Eustokija nagovaraju Marcelu, da i sama ostavi Rim, pa se preseli k njima u Betlem. Da je lakše k sebi primame učeno, rječito i s osobitim čuvstvovanjem spominju joj i u kratko opisuju mjesta i spomenike života i smrti Spasiteljeve, obarajući u isti mah prigovore, koji bi se mogli navesti protivu svetosti grada Jeruzolima.*

Ljubav ne poznaje mjere, nestrpljivost nema granica, čežnja ne može da odoli. S toga i mi zaboravljajući svoju snagu, i ne misleći na ono što smo kadre, nego samo na ono što želimo, učenice hoćemo da učimo učiteljku, kao što obična latinska poslovica kaže: „Svinja uči onu koja je umjetnosti pronašla".[3] Ti, koja prva ukresa oganj u

[1] Pisana óko g. 385.

[2] Erazmo (ap. Tillemont, *Memoires* XII, p. 118), Baronio (a. 386, n. 38), a Lapide (*In Apoc.* 11, 8), i medju novijim Collombet (*Hist. de S. Jer.* II, 35) misle, da je sam Jeronim, na ime Pavlino i Eustokijino, ovu poslanicu napisao. Ali se valjda ne ćemo prevariti ako uzmemo, da su one dvie napisale poslanicu, a da im je on dao podatke i nacrt.

[3] *Sus artium repertricem.* To jest, Minervu, boginju mudrosti, vještinâ i naukâ. Obični je izraz: *Sus Minervam,* kad neznalica hoće da uči pametnijeg od sebe.

trud našeg srdca,[4] i svjetova nas riečju i primjerom na ovaj najmiliji posao,[5] te nas, kao kokoš piliće, bijaše sabrala pod svoja krila, sad nas puštaš da bez naše matere obliećemo po svojoj volji, pa da se plašimo i mrtva jastreba izložena za strašilo,[6] i predamo od svakog osjena ptica, koje mimo nas prolieću? Dakle žalostnim te glasom molimo — jer ne budući kod tebe samo ovo kadre smo učiniti — i s lelekom više nego s plačem izjavljujemo svoju želju, da nam pokloniš našu Marcelu, i ne dopustiš da ona blaga, ona umiljata, ona sladja od meda i od svake sladosti, bude nama oštra, i da se nevesela namršti na one, što ih sama svojom prijaznošću pobudi k načinu života jednaku s njezinim.

Doista ako je bolje ono što ištemo, nije bezobrazna naša želja. Ako se sve izjave svetog Pisma podudaraju s našom misli, nije smionost što te potičemo na ono, na što si sama vrlo često nas hrabrila.

Ovo je prva Božja rieč Abramu: *Izadji iz zemlje svoje i iz roda svoga, i hajde u zemlju koju ću ti pokazati* (*Gen.* 12, 1). Patrijaru, kome najprvo bi učinjeno obećanje o Isukrstu (*Ib.* v. 13; 18, 18; *Act.* 3, 25; *Gal.* 3, 8), zapovieda se, da ostavi Kaldejce, da napusti grad meteža,[7] i Roho-

[4] Tekst prosto kaže: u naš trud (*nostro fomiti*); ali da misao bude jasnija, htio sam onako prevesti. *Fomes* inače u obće znači sve što se može zapaliti, dakako i u prenesenom smislu kao što je srdce.

[5] Taj posao, jest nastojanje oko svoje duhovne savršenosti u kaludjerskome stanju.

[6] *Accipitris pavere formidinem.* Ne mogu vjerovati da bi se to imalo prevesti: „izložene jastrebovim pandžama" (**Lagrange**), ni „da mi same naučimo spaziti jastreba" (**Thierry**, *S. Jérome*, p. 279), ni „da se bojimo strašnog jastreba" (Talij. Prevodilac): tim manje, kad *formido* znači i strašilo, što se u vrtlima, po vinogradima i usjevima meće za ptice i zvieri.

[7] *Babilon.* U židovskome jeziku *Babel* znači *metež, nered* (*Gen.* 11, 9).

both,[8] to jest, prostrane njegove krajeve, da ostavi senarsko polje, gdje se sagradi kula oholosti do neba (*Gen.* 11, 2 sqq.), pa da priedje preko valova ovoga svieta (*Zach.* 10, 11; *Judas*, 13), preko rieka[9] na kojima sveti sjedjahu i plakahu spominjući se Siona (*Ps.* 136, 1), preko snažne vode Kobar,[10] odakle Ezekijel, podignut o kosi svoga tjemena, bi prenesen do Jeruzolima (*Ezech.* 8, 3); te da stanuje u zemlji obećanoj (*Hebr.* 11, 9. Cf. *Gen.* 17, 8: 50, 24): koja se ne natapa ozdo kao Misir,[11] nego odozgo, i ne radja povrće, jelo slabih (*Rom.* 14, 2), već čeka s neba rani i kasni dažd (*Deut.* 11, 14; *Jac.* 5, 7). Ova zemlja gorovita i ležeća na visini,[12] koliko nema svjetovnih slasti, toliko obiluje slastima duha. Dapače i Marija, majka Gospodnja, pošto joj dodje andjeosko obećanje, i osjeti da joj je utroba dom Sina Božjega, ostavivši ravan otide u gorski kraj[13] (*Luc.* 1, 39). Kad negda bi nadvladan tudjinac neprijatelj, te pade na lice, bivši pogodjena u čelo sotonska

[8] *Rohoboth* bijaše grad na rieci Eufratu (*Gen.* 36, 37; 1 *Par.* 1, 48). Budući pak da Rohoboth pravo znači *ulice*, moglo bi biti da su ovdje istim imenom naznačene ulice Babilona. Treba ipak opaziti, da tekst objašnjuje Rohoboth riečju: *latitudines.* A za ovu rieč vidi u Vulgati mjesto iz Ozeje: 4, 16.

[9] Babilonske su rieke Eufrat i Tigris.

[10] *Chobar* (židovski: *Fortitudo*). Kobar je mala Babilonska rieka, ili pravije reći jedna otoka Eufrata.

[11] Misir se ne natapa daždom, nego vodom Nila.

[12] Pavla i Eustokija govoreći o zemlji obećanoj imaju poglavito u vidu Jeruzolim; ka kojemu pozivlju Marcelu. Jeruzolim pak, glavni grad one zemlje, leži na jednoj visočini judejskih gora, 775 (po drugima 790) metara nad Sredozemnim morem.

[13] To jest, u grad gorskoga kraja. — Iz svega što spisateljice ovdje kazuju, vidi se očito, da je, po njihovu mišljenju, Jeruzolim onaj grad, u koji je presveta Djevica pošla k Elizabeti. Tako su i neki tumačitelji držali, kao sv. Bonaventura i blaženi Alberto (Knabenbauer, *Luc.* p. 76).

drzkost[14] (1. *Reg.* 17, 49), iz ovoga grada[15] izadje sila vesele čeljadi, koja igrajući kolo i pjevajući slavljahu našega Davida za pobjedu nad deset tisuća (1 *Reg.* 18, 6—7). U ovome gradu andjeo, držeći mač i zatirući sve što u njemu bezbožno bijaše, na gumnu Ornana[16] kralja jevuzejskoga naznači mjesto za hram Gospodinov (1 *Par.* 21, 15 sqq.): već tada nagovještajući, da će se Isukrstova crkva podići medju neznabožačkim narodima, a ne u Izraelu. Gledaj u prvoj knjizi Mojsijevoj, i naći ćeš, da je gospodar ovoga grada bio salemski kralj Melkisedek, koji još onda, kao slika Isukrstova, prinese kruh i vino (*Gen.* 14, 18), i započe kršćansko sveto otajstvo krvi i tiela Spasiteljeva.

Valjda ćeš nas sama u sebi prekoriti, da se ne držimo reda svetoga Pisma; nego izpremiešano, i što god dodje nam u pamet, svojim smetenim govorom natuknemo. U početku kazasmo, da ljubav ne poznaje reda, i nestrpljivost da nema mjere; pa se zato i nalaže u Pjesmi nad Pjesmama kao mučan posao: *U red postavite ljubav u meni*[17] (*Cant.* 2, 4). I sada jednako tvrdimo, da ne pogrješujemo s neznanja, već s ljubavi. Dapače, e mnogo neurednije[18] iznesemo nešto na vidjelo, moramo početi od davnijih stvari.

[14] Veli, da je bila pogodjena u čelo drzkost sotonska, nišaneći na pobjedu Isusovu (koga je David u onoj borbi bio slika) nad sotonom, koju je Golijat predstavljao.

[15] Kad se kaže da je iz Jeruzolima izašlo sila čeljadi pred Davida, ne poriče se to isto za ostale izraelske gradove (1 *Reg.* 18, 7).

[16] Ornan valjda bijaše kralj Jevuzejâ, prije nego David osvoji gornji dio Jeruzolima, brdo Sion, s njegovom tvrdjavom, gdje življahu Jevuzeji. I sveto Pismo zove ga kraljem (2 *Reg.* 24, 23). Očito je bio obraćenik (prozelit). On proda Davidu gumno svoje na brdu Moriji, da podigne ondje oltar: gdje kasnije bi sagradjen tempal Salamunov; i gdje je prije, po naredbi Božjoj, Abram htio žrtvovati Izaka.

[17] *Ordinate in me charitatem* (po LXX); ako i nije ono pravi smisao navedenog teksta.

[18] Vallarsi je izpravio lekciju *multo ordinatius* starijih izdanja, promienivši je u *multo inordinatius.* A ova lekcija nedvojbeno bolje odgovara misli spisateljica, u svezi s onim što su već iztaknule.

U ovome gradu, ili bolje reći u ovome ondašnjem selu, kaže se da je živio i umr'o Adam. I tako mjesto gdje bi razpet naš Gospodin zove se *Kalvarija;* jer ondje bijaše sahranjena lubanja[19] prvoga čovjeka: da krv drugoga Adama, to jest Isukrstova (1 *Cor.* 15, 45), kapljući s križa, opere griehe prvoga Adama, naime prvostvorenoga, ondje ukopana, i da se tada izpuni ona apostolova rieč: *Probudi se ti koji spavaš, i ustani od mrtvih, i obasjat će te Krst* (*Eph.* 5, 14). Izkazati koliko je ovaj grad dao proroka, koliko svetih ljudi, to bi bilo odveć dugo. Sva otajstva naše vjere, kao svome domu pripadaju ovoj zemlji i ovome gradu. Isti grad sa svoja tri imena pokazuje vjeru u Trojstvo. Zove se *Jevus, Salem, Jerusalem.*[20] Prvo ime znači *pogažen,* drugo *mir,* treće *vidjenje mira;* jerbo malo po malo dopiremo k svrhi, i poslie nego smo pogaženi, uzvišivamo se k vidjenju mira. Zbog toga mira, rodi se u njemu Sala-

[19] *Calvaria* znači *lubanju.* — Što se kaže o Adamovoj lubanji, to je bilo obćenito mnienje svetih otaca (Origena, Tertulijana, Atanasija, Epifanija, Augustina, Ćirila i ostalih), s izuzetkom našega sv. Jeronima (*In Matt.* 27, 33. Opp. VII, 217). Cf. **A Lapide**, *Matt.* 27, 33. Medjutim iz ovoga mjesta naše poslanice, može se izvjestno držati, da se i sam Jeronim odprije u tome s drugim otcima slagao: jer se ne može misliti, da bi spisateljice izticale misao, koju je njihov učitelj smatrao za krivu misao.

[20] Židovsko ime Jeruzolima jest: *Jerušalaim.* Aramejsko: *Jerušelem.* Sedamdesetorica zovu ga: *Ἰερουσαλήμ* i *τὰ Ἱεροσόλυμα:* Vulgata *Jerusalem* i *Jerosolyma.* — U starije doba Jeruzolim zvao se *Jebus* (po novogrčkom izgovaranju *Jevus*), koje sretamo na više mjesta u sv. Pismu (*Jos.* 18, 28; *Judic.* 19, 10 itd); i bi glavni grad kananskog plemena Jevuzejâ, potomaka trećega Kananova sina, po imenu Jevuzeja (*Gen.* 10, 16). Izraelci bijahu osvojili donji grad još za Jozue; ali gornjeg grada s njegovom tvrdjavom ne mogoše osvojiti (*Jos.* 15, 63), dokle, nakon devet viekova, ne uze ga David (2. *Reg.* 5, 6—9). Drugo starije ime Jeruzolima bilo je *Salem* (pravije: *Šalem*); koje nalazimo u židovskome tekstu psalma 75 (v. 2), u prvoj knjizi Mojsijevoj (*Gen.* 14, 18) i u sv. Pavlu (*Hebr.* 7, 12): a znači *mir.* Od imena *Salem* dolazi *Σόλυμα,* lat. *Solyma.* Cf. **Vigouroux,** *Dict. de la Bible* III, 1317—1320.

mun, to jest *mirotvorni,*[21] i *bi u miru*[22] *stan njegov* (*Ps.* 75, 3). I kao slika Isukrstova, u korienu gradskog imena[23] bi nazvan gospodar nad gospodarima, i kralj nad kraljima.[24] Šta ćemo da kažemo o Davidu i svoj lozi njegovoj, koja u ovome gradu kraljeva? Doista koliko je Judeja uzvišena nad druge zemlje, toliko je ovaj grad uzvišen nad svom Judejom; i da u kratko o tome razložimo: slava sve pokrajine svojina je glavnog grada: kao što se proteže na glavu, što je god pohvalna u udima.

Već od nekoga vremena same title ovog pisma,[25] čuju, da si voljna uteć nam se u rieč, i hartija shvaća što hoćeš da nam prigovoriš. Ti ćeš naravno odgovoriti i reći, da je to negda bilo, kad je Gospodin ljubio vrata sionska većma nego sve stanove Jakovljeve, i kad Sionu bijahu temelji na gorama svetim (*Ps.* 86, 1—2): premda i ovo može imati dublje značenje. Ali kad se Gospodin podiže, te onaj glas zagrmje: *Eto će vam se ostaviti kuća vaša pusta* (*Matt.* 23, 38), i kad plačno on prorokova njegovu propast, govoreći: *Jeruzolime, Jeruzolime, koji ubijaš proroke, i zasipljеš kamenjem one što su k tebi poslani, koliko sam puta*

[21] Salamun, žid. *Šelomo,* znači *Pacificus.*

[22] *In pace.* Tekst židovski i Sedamdesetorica kažu: *in Salem;* to jest u Jeruzolimu:

[23] *Šelomo* (Salamun) dolazi od *Šalem.* S toga u korienu svog imena, to jest u rieči kojom se Jeruzolim nazivaše (Šalem), Salamun bijaše slika onoga, o kom je bilo prorečeno, da će kazivati mir puku svome (*Ps.* 84, 9), a i svim narodima (*Zach.* 9, 10); takodjer da će u njegove dane proniknuti obilnost mira (*Ps.* 71, 7), i sam da će biti taj mir (*Mich.* 5, 5; *Eph.* 2, 14).

[24] O Salamunu je kazano, da bogatstvom i mudrošću bijaše veći od svih kralja zemaljskih (3 *Reg.* 10, 23; 2 *Par.* 9, 22); ali nazivi *Dominus dominantium* i *Rex regum,* koji u sv. Pismu izključivo označuju Isusa (1 *Tim.* 6, 6; *Apoc.* 17, 14 : 19, 16), niti se gdje primjenjuju na Salamuna, niti se sadrže u rieči Šalem, pa da bi njemu kao slici Isusovoj, mogli pripadati.

[25] *Titla* je znak što ga stari metahu nad samoglasnikom, nek se zna da je u izgovaranju dug. A isto se tako zove i znak nad riečima u kojima se izostavlja po gdjekoje slovo, radi kraćega pisanja.

htio skupiti djecu tvoju, kao što kokoš skuplja piliće svoje pod krila, a ti ne htjede! Eto će vam se ostaviti kuća vaša pusta (*Luc.* 13, 34—35); i kad se razdrie zastor crkveni (*Matt.* 27, 51), pa Jeruzolim, omašćen krvlju Gospodnjom, bi obkoljen vojskom, ti ćeš reći, da su od njega odstupili andjeli čuvari i Isukrstova milost. Napokon ćeš dodati, kako i domaći židovski pisac Josip tvrdi, da u ono doba kad Gospodin bi razapet, iz unutrašnjeg svetišta u crkvi izadjoše glasovi nebeskih duhova,[26] koji govorahu: „Selimo se iz ovoga stana".[27] Po ovome, kao što još po drugim stvarima, kazat ćeš da je jasno, kako gdje bi obilje milosti, ondje je nastalo još više izobilje grieha:[28] te kad apostoli čuše: *Idite, učite sve narode* (*Matt.* 28, 19), pa i sami rekoše: *Trebalo je dakako, da se vama najprije propovieda rieč Božja; ali jer ne htjedoste, evo polazimo k neznabožcima* (*Act.* 13, 47), onda sva tajna Božja o Judeji,[29] i nekadašnje Božje prijateljstvo, kroz apostole da bijahu preneseni u narode.

[26] Tekst kaže *Virtutum coelestium*. Ali *Virtutes* (kreposti) u Pismu svetom jesu andjeli, ili ti vojske nebeske (*Ps.* 102, 21; *Dan.* 3, 61 : 4, 32; *Ps.* 148, 2; *Rom.* 8, 38; 1 *Pet.* 3, 22).

[27] *Transmigremus ex his sedibus* (*Bel. Jud.* VI, 5). Treba opaziti, da Josip Flavije ne bilježi taj vrhunaravni dogadjaj u doba smrti Isusove, već na pet godina prije nego je razkopan Jeruzolim.

[28] To jest, dogodilo se židovskome glavnome gradu sve protivno nego je Pavao kazao o novome Isukrstovu Zakonu, kad je iza obilja grieha nastupilo više obilje milosti. — Ne zaboravimo da je ovo objekcija, što se meće Marceli u usta.

[29] *Tajna Božja,* o kojoj se ovdje govori, jest osobito zvanje naroda židovskoga u starome Zavjetu; a takovo zvanje stajalo je u ovome: 1. da Izraelićani budu Božji narod (*Ex.* 6, 6—7; *Lev.* 26, 11—12) i Božja svojina (*Deut.* 7, 6—7 : 32, 9), po ugovoru što je Bog učinio s Abramom (*Gen.* 15, 7—21), i obnovio s njihovim otcima izpod gore sinajske (*Ex.* 24, 1—8); 2. da čuvaju pravu vjeru u Božje jedinstvo; 3. da štuju Boga onako kako je sam naredio im; 4. da obslužuju Božje zapoviedi; 5. da njihova crkva (sinagoga) bude priprava za kraljevstvo Božje na ovom svietu, to jest za crkvu novoga Zavjeta, što je imao ustanoviti obećani im Mesija, koji valjalo je da se od njih rodi.

Istina, prigovor je jak; i takov te bi mogao baciti u brigu i one koji se nešto baviše svetim Pismom. Ipak vrlo je lako na nj odgovoriti. Gospodin ne bi plakao što će propasti Jeruzolim, da ga ne bude ljubio. On plaka i za Lazarom, jer ga ljubljaše (*Joan.* 11, 35—36). Medjutim ovo promotri najprije, da nije sagriešilo mjesto nego ljudi. Ali jer izgibija gradjana donosi uzeće grada, bi razkopan grad zato, da se pokara narod: a crkva bi razorena s toga, da se ukinu žrtve koje bijahu slika drugih stvari.[30] U ostalom što se tiče mjesta, ovo je u toku vremena postalo svetije, nego bi odprije. Negda Židovi štovahu u njemu svetinju nad svetinjom,[31] gdje bijahu kerubini i umilostivilo,[32] kovčeg od svjedočanstva, mana, Aronova palica, i oltar od zlata[33] (3 *Reg.* 8, 6; 2 *Par.* 4, 19; *Hebr.* 9, 3—5). Ne čini li ti se vrlo častniji grob Gospodinov, u koji koliko god puta unidjemo, toliko puta vidimo Spasitelja[34] gdje leži zavijen u platno; i kad se malo ondje zadržimo, ugledamo i andjela, koji sjedi niže njegovih nogu (*Joan.* 20, 12), i ubrus savijen više glave (*Ib.* v. 7)? Slavu ovoga groba, prije nego će ga Josip u kamenu izdubsti, znamo da je Izaija prorokovao govoreći: *I bit će poštovano počivalište njegovo*[35].

[30] To jest, koje, kao slika, napried kazivahu ono što imadijaše biti u novom Zavjetu.

[31] Svetinja nad svetinjom, govoreći o hramu jeruzolimskome, to bijaše unutarnje i najsvetije mjesto, u koje nitko nije smio ući, nego sam veliki svećenik, a i to jedan sami put na godinu (*Hebr.* 9, 37).

[32] *Propitiatorium.* Vidi Posl. XVIII. bilj. 108.

[33] Oltar od zlata isto je što i oltar kadioni (*Ex.* 30, 7 : 40, 5; 2. *Mach.* 2, 5; *Luc.* 1, 11). Posve je prilično istini, da sveti Pavao riečju θυμιατήριον (*Hebr.* 9, 4) razumieva kadioni oltar, a ne kadionicu (*thuribulum*). Cf. **Vigouroux**, *Diction. de la Bible: Autel.*

[34] Ja sam uvjeren da dvie svetice ovdje govore o pravom ekstatičnom vidjenju kao što bijaše Pavlino u Betlemu (V. Posl. LV, bilj. 51).

[35] *Et erit requies ejus honor.* Po LXX. One primjenjuju na grob Isusov iste rieči; kao i Jeronim u Vulgati. Ali vidi: **Knabenbauer**, *In Is.* I, p. 282—284.

(*Is.* 11, 10): jer treba svak da poštuje mjesto gdje bi ukopan Gospodin.

Ali ćeš reći: kako u Odkrivenju Ivanovu čitamo: *I zvier koja izlazi iz bezdana ubit će njih* (nedvojbeno proroke;[36]) *i njihova će tjelesa ležati na ulici grada velikoga, koji se duhovno zove Sodoma i Misir,*[37] *gdje je takodjer njihov Gospodin bio razapet* (*Apoc.* 11, 7—8)? Ako grad veliki, ti veliš, u kom je razapet Gospodin, nije drugi nijedan, nego Jeruzolim, a mjesto gdje Gospodin bi razapet, duhovno nazivlje se Sodoma i Misir; onda Jeruzolim, u kom je razapet Gospodin, jest Sodoma i Misir.

Najprije hoćemo da znaš, da cielo sveto Pismo ne može se sebi suprotiti, a po gotovu jedna knjiga da se ne može sama sobom ne slagati; i da još dodamo, isto mjesto iste knjige. E dobro. U Odkrivenju, iz koga si ti sada navela dokaz, oko deset vrsta prije stoji napisano: *Ustani i izmjeri crkvu Božju i oltar, i one koji se u njoj klanjaju. Ali triem što je izvan crkve izostavi, i ne mjeri ga, jer je predan neznabožcima; i* (oni) *gazit će sveti grad četrdeset i dva mjeseca* (*Apoc.* 11, 1—2). Dakle ako je Ivan napisao Odkrivenje mnogo poslie muke Gospodinove, a u njemu se Jeruzolim zove grad *sveti,* kako će se opet isti duhovno nazivati Sodomom i Misirom? I ne ćeš doista moć prihvatiti, da se svetim nazivlje nebeski Jeruzolim (*Apoc.* 21, 2), koji ima biti, a Sodomom onaj što se sruši; jer se o budućem gradu kaže, da zvier, koja će izaći iz bezdana, vojevat će na dva proroka, i nadvladat ih i ubiti, i da će njihova tjelesa ležati mrtva na ulici grada velikoga: o kome gradu,[38] pri svrhi iste knjige i ovo je pisano: *I grad stoji na četiri ugla, i njegova je dužina i širina tolika kolika i visina. I izmjeri grad zlatnom trstikom na dvanaest tisuća potrkališta.*[39] *Dužina i širina i visina njegova jednaka je. Izmjeri takodjer zid njegov na sto i četrdeset i četiri lakta, po mjeri čovječjoj, koja je andjelova. I njegov zid bijaše sagradjen od jaspida, a isti grad od čistoga zlata* (*Apoc.* 21, 16—18), i tako dalje. Gdje je četverougao, ondje ne može biti govora o dužini i o širini.[40] Pa opet kakva je to mjera, da je tolika dužina i širina, kolika i visina, i kakav je to zid od jaspida, i vas grad od čistoga zlata, i temelji i ulice od dragog kamenja, i dvanaest vrata, koja se sjaju od bisera (*Ib.* v. 15 sqq.)? Kad se dakle ovo ne može u tjelesnom smislu uzeti — jer bilo bi budalasto tvrditi, da je dužina i širina grada dvanaest tisuća potrkališta, koliko i njegova visina — svaku stvar pojedince treba razumjeti duhovno.

I tako grad veliki, koji, to jest, najprvi Kajin sazida, i prozva ga po imenu sina svoga (*Gen.* 4, 17), valja cieniti, da je ovaj sviet, što ga sotona opadnik braće naše,[41] i Kajin bratoubojica, na smrt namienjen, griesima

[36] To jest Enoka i Iliju; kao što se obćenito misli.

[37] Grad, koji će biti priestolnica antikrstova, zove se Sodoma poradi grdnih grieha što će u njemu vladati. Zove se Misir poradi svakojakog sujevjerstva; a i zato što je progonio i progonit će Isukrstovu crkvu, kao što je Misir progonio puk izraelski. Ali taj grad mogao bi i ne značiti baš Jeruzolim, koji će biti u vrieme antikrstovo; a ni Rim, koji bijaše u doba carevâ progoniteljâ kršćanstva, kao što drugi tumače, razumievajući apostole Petra i Pavla, mjesto Enoka i Ilije: već se može uzeti za vas sviet, koliko se ovaj protivi Krstu-Bogu, i njegovoj crkvi.

[38] Pavla i Eustokija nedvojbeno ovdje varaju se; jer apostol-prorok na ovome mjestu govori o drugome gradu, naime o nebeskom Jeruzolimu, koga nazivlje zaručnicom Isusovom (*Apoc.* 21, 2. 10 ss); a ne o onome što ga je prije (c. 11) nazvao velikim gradom na ulici koga ležat će dva ubijena proroka.

[39] Potrkalište (*stadium*), kao mjera za dužinu, u Grkâ imalo je 125 koraka (625 stopa).

[40] Ako je grad četverouglast, ja ne vidju zašto se ne može naznačit njegova dužina i širina. Metnimo da jedna strana grada bijaše duga 3000 potrkališta, naravno tolika je morala biti i njegova širina; a okolo svega grada moralo je biti 12000 potrkališta. — Sjetimo se da je to sve otajstveno.

[41] Tekst glasi u svim izdanjima što ih imam pri ruci: *accusator fratrum suorum diabolus.* Ja se usudjujem misliti, da je ovo mjesto

sagradiše, bezakonjima osnovaše, opačinom napuniše. To je grad, koji se duhovno zove Sodoma i Misir. O toj se Sodomi piše: *Sodoma će se povratiti kao što je u staro doba bila* (*Ezech.* 16, 55): bez sumnje zato što će se sviet obnoviti, kako je odprije bio; jer ne možemo vjerovati, da će se nanovo sagraditi Sodoma i ostali gradovi, to jest Gomora, Adama i Leboim (*Gen.* 10, 19); već držimo, da su zauviek pretvoreni u pepeo. O Misiru pak nigdje ne čitamo, da se uzimlje za Jeruzolim, nego svedjer za ovi sviet. A jer bi bilo odviše dugo, kad bismo htjele sabrati iz svetoga Pisma neizbrojene dokaze o tome, doniet ćemo jedno samo svjedočanstvo, u kome je ovaj sviet najočevidnije nazvan Misirom. Apostol Juda, brat Jakovljev, u katoličkoj poslanici piše: *Hoću pak da vam napomenem, kad jednom i sami sve znate, da Isus izbavivši narod iz zemlje misirske; pogubi zatim one koji ne vjerovaše* (*Jud.* 5). I da ne poumiš, da se to kaže o Isusu, sinu Navinu,[42] odmah nastavlja: *A andjele, koji ne održaše svoga starješinstva, nego ostaviše svoj stan, čuva u vječnim okovima u tmini za sud velikoga dana* (*Ib.* v. 6). Uz to, e se uvjeriš, da Misir, Sodoma i Gomora, kad se god zajedno spominju, ne znače mjesta, nego sviet, odmah pridodaje primjer: *Kao što Sodoma i Gomora i susjedni gradovi, koji* (kao i oni) *skvrnjahu se jednakom nečistoćom, i činjahu što je protivu naravi, postadoše izgled, podnoseći pedepsu vječnoga ognja*[43] (*Ib.* v. 7). Ali što trebuje više gomilati dokaze, kad po muci i uskrsnuću Gospodinovu, evandjelist Matej govori: *I kamenje izpuca, i grobovi se otvoriše, i uskrsnuše mnoga tjelesa svetih, koji bijahu preminuli: i izašavši iz grobnica po uskrsnuću njegovu, udjoše u sveti grad, i ukazaše se mnogima* (*Matt.* 27, 51—52)? Doista, ovdje se ne razumije nebeski Jeruzolim, kako mnogi smiešno misle; zašto ljudima ne bi bio nikakav znak, da je uskrsnuo Gospodin, da se tjelesa svetih budu ukazala u Jeruzolimu nebeskome. Kada dakle i evandjelisti i čitavo Pismo nazivlju Jeruzolim gradom svetim, i kad psalmotvorac naredjuje, da se klanjamo u mjestu gdje stajahu noge Gospodinove (*Ps.* 131, 7), nemoj da se naziva Sodomom i Misirom grad, kojim Gospodin zabrani kleti se, jer je grad kralja velikoga (*Matt.* 5, 35; *Ps.* 47, 3).

Zovu prokletom zemlju zato što popi krv Gospodnju. A kako mogu cieniti, da su blagosovljena mjesta, gdje Petar i Pavao, kršćanski vojskovodje, proliše krv svoju za Isukrsta? Ako mučeništvo slugâ i ljudî jest slavno, zašto mučeništvo Gospodina i Boga nije slavno? Mi častimo svugdje grobove mučenika, i svete njihove moći[44] stavljamo na oči, i ako nam je slobodno okusimo od njih: a grob, gdje bi sahranjen Gospodin, neki misle, da se mora pustiti u nemar! Ako sebi ne vjerujemo da isti grob treba štovati, bar vjerujmo sotoni i njegovim andjelima, koji

pokvareno; pa sam ga s toga u prievodu izpravio prema onome kako stoji pisano u Sv. Pismu (*Apoc.* 11, 10), to jest: *fratrum nostrorum*, a ne *suorum*. A opet kako bi Pavla i Eustokija mogle misliti, da je sotona opadač *braće svoje*? Koja bi bila to braća sotonina?

[42] To jest o Jozui. Jer Jozua — koji se takodjer zove Isus — nije izveo puk izraelski iz Misira, nego Mojsije, očito je, da apostol ne govori o njemu, nego o Isusu Sinu Božjemu, ne kao čovjeku, budući da se još ne bijaše rodio na zemlji, nego kao Bogu, koji je kroz Mojsija narod izbavio. Napokon u mnogim grčkim rukopisima, mjesto Ἰησοῦς čita se Κύριος (Gospodin). Spisateljice medjutim uzimlju Judino svjedočanstvo u proširenom smislu, o izbavljenju svega roda ljudskoga iz robstva ovoga svieta: i tako u onim riečima nalaze potvrdu, da je Misir, u duhovnom značenju, ovaj sviet.

[43] To će reći, da pokaranjem koje ih stiže, postali su *grješnicima* za izgled vječnoga ognja. Spisateljice ostavile su Marceli, da sama izvede zaključak iz posljednjeg teksta sv. Jude; a zaključak je ovo: Ako pomenuti gradovi postadoše izgled velikim grješnicima, o kojima apostol govori, onda imenom istih gradova nije označen Jeruzolim, nego vas sviet, u kome onakovi bezbožnici žive.

[44] *Favillam.* Osim drugih značenja, *favilla* se uzimlje za pepeo od spaljenih mrtvaca. Ali kršćani ne spaljivahu svojih mrtvaca, pa ipak istom riečju označivahu više puta njihove ostanke, sahranjene u grobovima (**Arevalus**, *In Prudentium, Patr. Lat.* LIX, 885). U tom je značenju isti Prudencije, osim drugih crkvenih pisaca, upotrebljavao tu rieč (*Cathemerinon*, IX, 100; X, 142: *Dittochaeum*, 20).

kad se god pred njim iztjeraju iz bjesomučnih tjelesa, drhću kao da su izašli na sud pred Isukrsta, riču i prekasno žale, što su na križ prikovali onoga, koga im se bojati. Ako je — kako opaka rieč glasi — ovo mjesto prokleto, što će reći, da Pavao hićaše k Jeruzolimu, da ondje provede svetkovinu duhova (*Act.* 20, 16), pa onima, koji mu se protivljahu da ne ide, reče: *Šta činite te plačete i žalostite mi srdce? Ta ja sam pripravan ne samo dati se svezati, nego i umrieti u Jeruzolimu za ime Gospodina Isusa* (*Act.* 21, 13)? Što će reći da drugi sveti i slavni ljudi, odkad bi propoviedan Isukrst, slahu zavjete i priloge braći nastanjenoj u Jeruzolimu (*Act.* 24, 17)?

Sad bilo bi odviše dugo po redu kazivati koji biskupi, koji mučenici, koji ljudi rječiti u crkvenoj nauci, odkad Gospodin uzadje na nebo, za svakog naraštaja, do danas, dodjoše u Jeruzolim, cieneći da bi im nedostajalo pobožnosti i znanja, i da ne bi postigli što je glavno u savršenstvu, ako se Isukrstu ne bi poklonili u onim mjestima, iz kojih najprije zasja evandjelje s križa. U istinu, ako izvrstni govornik držaše toga i toga da zaslužuje ukor, što grčku knjigu nije izučio u Ateni, nego u Lilibeju, a latinsku ne u Rimu, već u Siciliji,[45] jer naravno svaka zemlja ima nešto osobito, što druga isto tako ne može imati, zašto bismo mi cienili, da se tko bez naše Atene, dohvatio najvišega stupnja kršćanske nauke?

Ovim što kažemo, ne govorimo da kraljevstvo Božje nije u nama (*Luc.* 17, 21), i da nema svetih ljudi i u drugim zemljama; nego tvrdimo da se jednako amo kupe najviše oni koji su u cielome svietu najugledniji. Mi kao takove nismo u ova mjesta došle, nego kao najlošije, da

[45] Govornik koji se ovdje spominje, jest Ciceron; a od njega ukoreni, jest Sicilijanac *Quintus Caecilius Niger* (Luebeck O. c, p. 135), protiv koga on je izrekao osobitu besjedu (*Divinatio in Q. Caecilium*): koreći ga izmedju ostaloga i onim što spisateljice spominju (*Ib.* 12). — Lilibej zove se rat na zapadu Sicilije; a tako se zvaše i grad (današnja Marsala), koji leži okolo njega.

bismo ovdje vidjele one koji su najodličniji u svim narodima. Sigurno zborovi kaludjera i djevica, cviet su i najdragocjeniji biser crkvenog nakita. Koji su god u Galijama prvi, hrle ovamo. Britanin, razstavljen od našeg svieta,[46] ako je u pobožnosti napredovao, ostavivši zapadno sunce, traži mjesto, za koje je samo po glasu i iz svetoga Pisma doznao. Što da rečemo o Jermenima, što o Persijancima, što o narodima Indije i Etiopije, i o samom obližnjem Misiru, plodnu kaludjerima, o Pontu[47] i Kapadociji,[48] o Celesiriji[49] i Mezopotamiji,[50] o četama iz cielog Iztoka? Oni svi, po Spasiteljevoj rieči: *Gdje god bude tielo, onamo će se kupiti orli* (*Matt.* 24, 28), stječu se k ovim mjestima, i nama su ugled raznovrstnih kreposti. Jezik je različit, ali vjera je jedna. Koliko ima raznih naroda, gotovo toliko ima zborova za pjevanje psalama. Preko toga — što je baš prva kršćanska krepost — nitko nije ohol, nitko se ne ponosi svojom čistoćom: svak se natječe da bude ponizniji od drugoga. Smatran je za prvoga onaj koji je najzadnji. Odjeća im se ničim ne razlikuje, niti u njoj ima što čudno. Ma kako je kome drago hoditi,[51] ne kudi se, niti se hvali. Pošćenje nikoga ne uznosi: gladovanje ne drži se u velikoj cieni: ne osudjuje se umjerena sitost. Svak stoji ili pada svome gospodaru (*Rom.* 14, 4). Nitko ne sudi drugoga, da Gospodin ne sudi njega (*Matt.* 7, 1). I što je u mnogim zemljama obično, da ljudi jedan o drugome zlo

[46] *Divisus ab orbe nostro Britannus*, po Vergiliju: *Et penitus toto divisos orbe Britannos* (*Eccl.* 1. 67). *Britannia*, jest Englezka i Škotska. Pod imenom svieta, ili bolje reći kruga zemaljskoga (*orbis*), stari razumievahu suhu zemlju opasanu oceanom, dodavši joj ostrva Sredozemnog i drugih izvanoceanskih mora.

[47] Ponat je zemlja u Aziji na Crnom moru.

[48] Zemlja u Maloj Aziji.

[49] Dolina izmedju Libana i Antilibana.

[50] Pokrajina u Aziji medju Eufratom i Tigrom.

[51] Razumije se, većom ili manjom ozbiljnošću, sporije ili brže.

*

govore,[52] toga ovdje nimalo nema. Daleko je raskoštvo, daleko pohlepa za uživanjem. — U samome gradu imaju tolike bogomolje, da ih se za cieli dan ne bi moglo pohoditi.

Nego da priedjemo na seoce Isusovo, i na Marijinu gostionicu: jer svak više hvali mjesto što je zauzeo. Kojim bismo govorom, kakovim li riečima mogle ti opisati spilju Spasiteljevu? Ali one jasle, u kojima kao djetešce plaka, treba da se poštuju više mučanjem nego vrlo nizkim govorenjem. Gdje su[53] prostrani triemovi? Gdje su pozlaćeni tavani?[54] Gdje kuće zaodjevene mukom jadnikâ, i trudima osudjenikâ?[55] Gdje bazilike,[56] bogatstvom privatnih ljudi[57] sagradjene poput carskoga dvora, da kukavno čovječje tielo ima vrlo skupocjenu šetnicu? Kao da može što biti kićenije od nebeskog svoda, pa voli motriti svoj krov nego li nebo. Gle, u ovoj maloj zemaljskoj škulji rodi se tvorac nebesa: ovdje bi pelenama povit: ovdje ga vidješe pastiri, ovdje ga zviezda ukaza, ovdje mu se mu-

[52] Tekst glasi: *ut genuino dente se lacerent.* — Dva zadnja kutnjaka zovu se *genuini*, ili *dentes genuini*. Persije govoreći o satiriku Luciliju reče: *Genuinum fregit in illis;* što će reći: izlomi im jedan kutnji zub (*Sat.* 1, 115); a u prenesenom smislu, i kao poslovica, *frangere genuinum* znači: riečima koga kamdžijati, klati, vriedjati njegovo dobro ime. Ovdje nemamo baš jednake izreke, nego drugu, koju Jeronim na više mjesta upotrebljava, to jest *genuino dente lacerare;* ali joj značenje jest jednako kao i Persijevoj. A ne može se po slovu prevesti, jer svak zna, da se kutnjacima, — a najmanje dvama zadnjim — ne ujeda i ne razdire, nego prednjacima.

[53] Sad će da porede Rim s Betlemom.

[54] *Laquearia.* Tavani (plafoni) većinom bojadisani, a kadšto i slonovom kosti i zlatom ukrašeni; podieljeni na polja (od kojih su neka kockasto izdubljena) sa okvirima.

[55] Što im dobra prisvajahu mogući velikaši.

[56] *Basilicae.* Tako se zvahu javne i vele sjajne zgrade, s triemovima na stubove, i s hodnicima.

[57] Za vrieme republike bio je *privatan čovjek* svaki koji ne bijaše u državnoj službi; a za vrieme carstva svaki podanik u odnošaju prema caru. U našem tekstu dakle rieč se uzimlje u posljednjem značenju.

draci pokloniše. A valjda je ovo mjesto svetije od tarpejske stiene:[58] u koju često s neba udaraju gromovi; te sama pokazuje da nije ugodna Bogu. Čitaj Odkrivenje Ivanovo, i imaj pred očima što se ondje proriče o ženi obučenoj u grimiz,[59] o psosti napisanoj na njezinu čelu, o sedam brda, o vodama mnogim, i o svršetku Babilona (*Apoc.* c. 17: 18, 2). *Izadjite iz njega* — reče Gospodin — *narode moj, i ne budite dionici njegovih grieha, da vas ne snadju muke njegove* (*Ibid.* 18, 4). Bježite iz Babilona, i izbavite svaki dušu svoju.[60] *Jer pade, pade Babilon veliki, i postade prebivalište sotona, i tamnica svakoga duha nečistoga* (*Ib.* 18, 24). Istina, tamo je sveta crkva, tamo su spomenici apostolâ i mučenikâ,[61] tamo je pravo izpoviedanje zakona Krstova, tamo je vjera pohvaljena od apostola (*Rom.* 1, 8); i pošto je zanemareno neznabožtvo, ime kršćansko tamo svaki dan biva to slavnije. Ali sama taština, moć

[58] Poredjenje spilje, u kojoj se rodi Spasitelj svieta, sa stienom tarpejskom, i najprostiji čitalac vidi, da sadrži ironiju. A što se iste stiene tiče, ona je dio kapitolijskog brežuljka u Rimu, koju su zvali *mons Tarpejus*, ili *rupes Tarpeja;* i s nje su Rimljani strmoglavice bacali krivce.

[59] Grimiz (*purpura*). To je sukno (čoha) vrlo živahne crvene boje (s kojom je i malo modre pomiešano). Drugo je skerlet. — Da lakše primame k sebi Marcelu, spomenuvši svetost Betlema, hoće da iztaknu sudbinu neznabožačkog Rima, označena imenom Babilona, koji svu svoju silu bijaše upotrebio da uništi vjeru Isusovu, te za rimskih careva proganjaše crkvu, i ubijaše Božje svetce.

[60] Rieči: *Bježite iz Babilona,* i *izbavite svaki dušu svoju,* spisateljice uzele su, s malom promjenom, iz Jeremije (48, 6), i umetnule izmedju gornjih rieči Odkrivenja i onih što će odmah sliediti. A to je dalo povod lekciji koju donosi Vallarsi, i koja glasi ovako: *Ad Jeremiam quoque regrediens, scriptum pariter attende* (Vrati se i k Jeremiji, te pazi na ono što je isto tako pisano: *Bježite* itd.). Ali takova lekcija presieca svezu govora, i čini ga nesklapnim.

[61] *Trophaea apostolorum.* Trofej bijaše na bojištu podignut *znak pobjede,* izprva drveni stup, na koji se vješalo zaplienjeno oružje i druga oprema, docnije stub od kamena ili od kova. — Ovdje se razumiju grobovi apostola Petra i Pavla, i crkve u čast njihovu sagradjene.

i veličina grada, gledati i da te gledaju, dočekivati posjete i posjećati, hvaliti i kuditi, ili slušati ili kazivati, vidjeti, ma i protiv svoje volje, toliko ljudstvo, sve se ovo protivi kaludjerskom zvanju[62] i mirnome životu. U istinu, ili idemo posjetiti one koji k nama dolaze, pa gubimo mučanje; ili ne idemo, pa nas kore ohološću. Ako kadšto, da se odužimo posjetnicima, idemo k sjajnim vratima, moramo kroz pozlaćene dovratnice ulaziti izmedju jezičnih sluga, koji nas opadaju. U Isukrstovu mjestašcu pak, kako prije rekosmo, sve je seoska prostota, i vlada tišina, osim kad se pjevaju psalmi. Kud se god obrneš, orač, držeći ralicu, popieva aleluja; žetelac, znojeći se, nasladjuje se psalmima; a vinogradar, ukrivljenim srpom orezujući lozu, pjeva štogod Davidovo. To su u ovoj zemlji pjesme; to su, štono rieč, ljubavne popievke; to je pastirska cika; to je težački alat.

Nego šta činimo? te ne misleći na ono što priliči, imamo u vidu samo što želimo. O kad će doći onaj čas, da nam zadihan putnik donese glas, da je naša Marcela izkrcala se na palestinskoj obali? Kako će o tom žamoriti čitavi zborovi kaludjera, čitava jata djevica![63] Već čeznemo da joj podjemo na susret, i pješice k njoj da ubrzamo, ne čekajući kolâ. Uhvatit ćemo je za ruke, gledat ćemo njezino lice, i pošto je zagrlimo, mučno ćemo se od nje razstaviti. Hoće li dakle doći onaj dan, kad ćemo unići s njom u spilju Spasiteljevu; kad ćemo u Gospodnjemu grobu plakati sa sestrom, plakati s materom,[64] pak skupa cjelivati drvo križa,

[62] Sjetimo se, da je Marcela bila kaludjerica.

[63] Ona će vesela viest činiti, da kaludjeri i kaludjerice od radosti o njoj izmedju sebe žamore.

[64] Victorius i Vallarsi ciene, da mati i sestra o kojima tekst govori jesu Presveta Bogorodica i njezina sestra Marija Kleofa (*Joan.* 19, 25). Ja volim misliti, da je obadvjema riečima označena sama Marcela, koju Pavla zove svojom sestrom, a Eustokija svojom materom. Pa je valjda zato imenovana prije sestra, prema starijoj Pavli, pa mati, prema mladjoj Eustokiji: što u protivnom slučaju, ne bi išlo zbog dostojanstva matere Isusove. A opet zašto bi se uz ovu spominjala sama njezina sestra, a ne i Marija Mandalina, ili koja druga?

i na Maslinskoj gori željom i duhom podignuti se s Gospodinom koji uzlazi na nebo? Hoće li doći ono vrieme kad ćemo s njome vidjeti Lazara,[65] gdje svezan trakovima izlazi iz groba, i Jordan, koji, od kako se Gospodin u njemu okupa, postade čistiji, pa odanle poći k toru pastirâ (*Luc.* 2, 8), i pomoliti se u grobnom spomeniku Davidovu,[66] i pohoditi Amosa, koji i sad u pećini svojoj[67] trubi u pastirsku trubu; kad ćemo s njom hitjeti ili k šatorima Abrama, Izaka i Jakova,[68] ili ka grobnici njihovoj i triju slavnih žena,[69] i posjetiti vodu, u koju Filip zagnjuri hadumca (*Act.* 8, 36—38), te ići dalje u Samariju, i skupa se pokloniti moćima Ivana Krstitelja i Elizeja i Abdije;[70] pa zaviriti u pećine, u kojima, za progonstva i gladi, biše hranjene čete proroka (3 *Reg.* 18, 4)? Poći ćemo u Nazaret, i razgledat ćemo — po značenju njegova imena — galilejski *cviet.*[71] Nedaleko odanle obaći ćemo Kanu,

[65] To jest grob Lazarov u Betaniji.

[66] Grob je Davidov na Sionu u Jeruzolimu. Ovdje je dakle premiešan red putovanja (kao što ćemo i niže vidjeti gdje je Kafarnaum spomenut poslie Naima), već ako su spisateljice mislile da je grob Davidov mjesto, koje se sada nazivlje „studenac Davidov" (**Quaresmius**, *Elucid. Terr. S.* — Venet 1881. II, p. 463), kod Betlema, gdje negda bijaše nekakva zgrada.

[67] Pećina Amosova u Tekui, jedan sahat i po od Betlema prema Hebronu. U toj pećini bio je grob istoga proroka; a nad grobom bila je u staro vrieme jedna crkva, o kojoj ima pisanih spomenika iz osmog vieka (**Fr. Liévin**, *Guide-Indicateur*, IV Ed. 1897, II. p. 85). A kako je Amos bio pastir, a pastiri s trubom skupljahu stada, tako spisateljice u figuri spominju njegovu pastirsku trubu, htjevši kazati, da prorok koji je u svoje vrieme njom skupljao svoje stado, sada glasom svoga imena zove k sebi pobožne putnike.

[68] U Hebron.

[69] Sare, Rebeke i Lije (*Gen.* 25, 9—10 : 49, 31 : 50, 13).

[70] Njihove svete kosti ležahu u jednoj raci.

[71] Spisateljice istovetuju ovdje Nazaret sa židovskom rieči *Netser*, koja znači ne samo *klicu, izdanak*, nego i *cviet.*

gdje voda bi pretvorena u vino (*Joan.* 2, 7—9). Istim pravcem otići ćemo dalje na Tabor, i vidjet ćemo sjenice Spasiteljeve ne s Mojsijem i s Ilijom, kako je Petar negda htio (*Matt.* 17; 4 *Marc.* 9, 5), nego s Otcem i s Duhom svetim. Odanle krenut ćemo k moru genezaretskome i obaći pustinju, gdje bi nasićeno pet hiljada i četiri hiljade ljudi (*Matt.* 14, 20—21: 15, 37—38: 16, 9—10). Ukazat će nam se grad Naim, na vratima koga bi uskrsnut sin udovičin (*Luc.* 7, 11—15). Bit će nam na vidiku Hermon[72] (*Ps.* 41, 7) i potok Endor,[73] na kome bi svladan Sisara (*Ps.* 82, 10; *Jud.* 4, 13—16). Pohodit ćemo i Kafarnaum, gdje Gospodinova čudesa bijahu obična, i vidjet ćemo takodjer svu Galileju. Zatim, prateći nas Isus, preko Sila (*Jos.* 18, 1; 1 *Reg.* 1, 3) i Betela (*Gen.* 12, 8) i ostalih mjesta gdje su crkve, kano izdignuti barjaci Gospodnjih pobjeda, kad se vratimo našoj spilji, postojano ćemo pjevati, često ćemo plakati, molit ćemo bez prestanka, i ranjene strielom Spasiteljevom sve tri skupa govorit ćemo: *Nadjoh koga iska duša moja: držat ću ga,*[74] *i ne ću ga pustiti* (*Cant.* 3, 4).

[72] Hermon je visoka planina (2749 m. nad morem) koja se veže s Antilibanom na sjever.

[73] Endor, bio je grad u plemenu Manasijinu (*Jos.* 17, 11), a potok, na kome pogibe vojska Sisarina, zove se Cizon (*Ib.* 4. 13). Ali jer Cizon teče izpod Endora, nazvan je ovdje „potok Endor". I u psalmu uzajmično se uzimlju ona dva imena. (*Ps.* 82, 10—11).

[74] *Tenebo eum.* U Vulgati stoji: *tenui eum.* Isto i u Sedamdesetorici.

Poslanica XXX.[1]

Ekzuperanciju.[2]

Sadržaj. — *Ekzuperancija, čovjeka pobožna i krepostna, a zvanjem vojnika, svjetuje da napusti vojništvo i posveti se savršenom kršćanskom životu, te s bratom svojim Kvintilijanom preseli se u Betlem.*

Izmedju svega što prijateljstvo tvoga svetog brata Kvintilijana učini za me, ovo je baš najveće, što tebe, koga po tielu ne poznajem, duhom sa mnom združi. Jer tko ne bi ljubio onoga, koji pod vojničkim ogrtačem i

[1] Pisana ne zna se koje godine; ali s onoga, što ću u idućoj bilježki kazati, moguće je da je pisana ili 387. ili 388.

[2] Crkveni pisac Paladije, origenijanac, pa naravno neprijatelj Jeronimu, govoreći o svome boravljenju za cielu godinu dana s opatom Posidonijem u Betlemu, u manastiru *τοῦ Ποιμενίου*, i kazujući, kako se Posidonije (a i on s njime) mnogo dana bavio s Jeronimom, primjećuje, da je kasnije isti Jeronim pognao iz Betlema nekoga kaludjera, po imenu *Oksiperencija*, a rodom Talijana, koga sâm nazivlje blaženim (*Historia Lausiaca*, c. 80. *Pat. Gr.* XXXIV, 1180). Možemo cieniti, da *'Οξυπερέντιος* i *Exuperantius* jedan je čovjek, i baš onaj, kome je naša poslanica pisana. Paladije ne kaže kad je imenovani kaludjer pognat; ali je nedvojbeno, da je za toga kaludjera sam doznao u Betlemu; jer ga broji medju ljude svete, i dodaje, da je njega s dvama drugim (Petrom i Simeonom) zabilježio (*Ib.* c. 82). Znamo pak, da je Paladije boravio u Betlemu g. 388 (**Vallarsi**, *Vita, Hier.* c. 29, n. 5). Dakle mora da je poslanica pisana prije neg će Paladije poznati Ekzuperancija.

opravom tvori djela proročka,[3] i izvanjeg čovjeka (2 *Cor.* 4, 16), od koga bi se drugo dalo očekivati, nadjačava iznutrašnjim čovjekom,[4] stvorenim po Božjem obličju (*Ibid.* Cf.; *Rom.* 7, 22; *Eph.* 4, 24)? S toga prvi pozivljem te, da stupimo u prijateljsku pismenu svezu, i molim da mi daš uzrok češćemu odpisivanju; e ti odsele slobodnije pišem.

Ali nek je dosta razboritosti tvojoj, što ti u kratko napominjem, da se sjetiš apostolske rieči: *Ako si vezan za ženu, ne traži da se odvežeš: ako nisi vezan, ne traži žene* (1 *Cor.* 7, 27); to jest vezanje, koje se protivi razvezivanju. Po tome tko se podlaže ženidbenoj dužnosti, vezan je; tko je vezan, rob je; a tko nije vezan, slobodan je. Kad dakle uživaš Isukrstovu slobodu, i kad je jedno čim se baviš, a drugo čemu daješ da se nadamo,[5] pa si gotovo na krovu, ne valja da salaziš uzeti haljinu svoju (*Matt.* 24, 17—18), ni da se obzireš natrag, ni da ostavljaš ralice, koju si jednom uhvatio (*Luc.* 9, 62): nego, ako je moguće, ugledaj se na Josipa, i Misirkinji gospodarici[6]

[3] *Opera prophetarum.* Mučno je pogoditi što je ovom izrekom htio kazati. Moguće je da su njom označena djela *riedkog bogoljubstva;* jer se kadšto u svetom Pismu *prorocima* zovu ljudi izredne pobožnosti, kojima se Bog saobćuje i koji su njemu ugodni (*Gen.* 20, 7; 1 *Par.* 16, 22; *Ps.* 104, 15). **Huré**, *Dict. de la Bible, Propheta,* n. 8.

[4] O izvanjem i iznutrašnjem čovjeku, vidi Posl. XVIII, bilj. 65.

[5] Ekzuperancije, kao vojnik, bavljaše se poslom svoga zvanja; ali opet davaše nadu da će savršen kršćanin postati; to jest, po Jeronimovoj misli, kaludjer. — Što dodaje: *pa si gotovo na krovu,* tim kaže, da Ekzuperancije napustivši sve što je tjelesno uživanje, bijaše već gotovo postao duhovni čovjek; kao što dotičnu rečenicu Evandjelja u otajstvenom smislu tumači Hadrijan I. *In tecto est, qui excedens carnalia, tanquam in aura libera spiritualiter vivit: . . . mente corpori supereminens. Ap.* **A Lapide.** — U tekstu je: *in domate,* a ne *in tecto;* ali je značenje isto: jer *doma* hoće reći *krov ravni.*

[6] Gospodarica Misirkinja jest slika pohote i nečistoće (**Philo**, ap. **A Lapide**). Ali ovdje znači opaki sviet, koji svojim omamljivanjem navodi na zlo. Jeronim medjutim svjetuje Ekzuperancija, ako mu je moguće, pogledom na obveze svoje službe, da sve svjetovno ostavi svietu, to jest da se svega odreče, pa sliedi Isusa.

ostavi plašt (*Gen.* 39, 12), da siromah ideš za Gospodinom Spasiteljem, koji kaže u Evandjelju: Ako tko ne ostavi sve, i ne nosi križa svoga, ne može biti moj učenik (*Luc.* 14, 33. 27). Baci sa sebe svjetski prtljag, ne traži bogatstva, koje se poredi devskoj grbi[7] (*Matt.* 19, 24). Go i lagan poleti k nebu: da množina zlata ne pritisne krilâ tvojih kreposti. Ovo pak govorim ne kao da sam doznao, da si lakomac, nego jer nešto opažam, kako s toga još služiš u vojsci, te napuniš tobolac, dok je Gospodin naredio da se tobolac izprazni. Ako dakle oni koji imaju imovinu i bogatstvo pozivlju se, da sve prodaju i dadu siromasima (*Matt.* 19, 21; *Marc.* 10, 21), i na taj način da sliede Spasitelja; tvoje dostojanstvo ili je bogato, pa treba da učini što se svjetuje; ili je jošte siromašno, pa ne valja da traži što će razdati. U istinu Isukrst priznaje, da je primio sve što srdce želi dati. Nitko ne bi siromašniji od apostolâ; a nitko ne ostavi onoliko za Gospodina. Ona uboga udovica u Evandjelju, koja metnu u haznu dva sitna novčića,[8] cienjena je više od svih bogataša (*Luc.* 21, 2—3); jer dade sve što je imala. Ni ti dakle ne teci što treba da razdaš; nego daj što si već stekao, da Isukrst pripozna vrlo hrabrenog svoga novaka; i pri tvom dolazku iz predaleke zemlje otac veseo izadje ti na susret, da ti pokloni haljinu,[9] da ti daruje prsten, da za te zakolje tele ugojeno (*Luc.* 15, 20 ss.), i dade da bez smetnje brzo k meni zaputiš, zajedno sa svetim bratom Kvintilijanom. — Ja kucnuh na prijateljska vrata. Ako otvoriš, bit ću ti često u gostima.

[7] Svakom je poznata deva (kamila). Imaju dvie vrste: baktranska su dvie grbe, što se izdižu na kostima poput sedla, i arapska s jednom. O posljednjoj ovdje je govor.

[8] *Duo minuta:* to jest zericu više od našega filira. *Duo, i. e. paululum plus quam centesimam partem unius franci gallici* (**Knabenbauer**, *Luc.* — 1896. — p. 551.) *Minutum (λεπτὸν)* odgovaraše rimskome kvadrantu (v. Posl. XXV, bilj. 10).

[9] Razumije se najizvrstniju, o kojoj govori Evandjelje *(τὴν στολὴν τὴν πρώτην).*

Poslanica XXXI.[1]

Dezideriju.[2]

Sadržaj. — *Odgovarajući na Dezideriјevo pismo, i odvraćajuć hvalu za hvalu, potiče njega i sestru mu Serenilu, da izpune što su naumili i dodju u sveta mjesta. Daje mu takodjer na znanje rad šta za sada mu ne šalje nijednog od svojih djela.*

Kad pročitah pismo tvoga dostojanstva, kojim iznenada podari me tvoja prijazan, obradovalo me je svje-

[1] Pisana oko g. 393.

[2] U Jeronimovim poslanicama nalazimo više ljudi toga imena. Jedan Dezideriје, svećenik iz Akvitanije (pokrajine jugozapadne Galije), skupa s drugim svećenikom, po imenu Riparijem, moli našeg svetitelja, da ustane na obranu istine i vjere protiv Vigilancija (*Cont. Vigil.* c. 3. Opp. II, 356). Po drugome Dezideriju Jeronim šalje uzdarje nekome Vitalu, koga jedni zovu svećenikom, a Tillemont misli da bijaše biskup u Dalmaciji ili u gdjekome obližnjem kraju (*Hier. Ep.* LXXII *in fine;* **Tillemont**, *Mem.* XII, 637). Imamo opet trećeg Dezideriјa čije prijateljske molbe navedoše Jeronima, da preduzme prievod Pentateuka iz židovskog jezika (*Ep.* CIV, *Ed. Victorii;* Opp. IX, 177 ss). Sva je medjutim prilika, da se Dezideriје, komu je namienjena naša poslanica, istovetuje s ovim posljednjim: jer u jednoj i drugoj poslanici nalazimo jednako primjenjivanje Danijelova proročanstva na ime *Dezideriје*. O njemu pak ne znamo nego ono što Jeronim u ovoj poslanici kaže. On bijaše ugledan čovjek, učen i valjan pisac; a imadijaše sestru po imenu Serenilu, koju Jeronim zove *svetom* i *častnom*. Vjerojatno je, da onda življahu u Rimu, ako i ne bijahu Rimljani rodom (jer inače Jeronim ne bi Dezideriju označivao gdje stanuje Marcela). Dezideriје prvi pisa Jeronimu, u velike hvaleći njegovu rječitost; te ga moljše da mu pošalje svoje knjige.

dočanstvo čestitoga i rječitoga čovjeka.[3] Ali došavši k sebi vidio sam sa žalošću, da onako velike hvale, kojih sam ja nedostojan, više me obaraju, nego li podižu: jer ti znaš da je glavno naše[4] pravilo držati se barjaka poniznosti, i hoditi po nizini, da se popnemo na visinu. Koji sam to ja dakle i koliki, te bih zasluživao, da mi ono svjedoči učena glava, i daje mi prvenstvo u krasnorječju onaj, koji pišući najljepšom rječitošću, poplaši me da mu ne pišem? Nego pokraj svega toga, ljubav, koja ne traži svoje (1 *Cor.* 13, 5), već što je bližnjemu na korist, valja da vrati dužne pozdrave, kad nije kadra da pouči.

Čestitam tebi i svetoj i častnoj tvojoj sestri Serenili, koja prehodivši valove svieta, prema svome imenu, što joj sasvim odgovara, doprie u tišinu Isukrstovu:[5] premda je ovo, proročanstvom tvoga imena i za te bilo napried odredjeno.[6] To nije čudo, jerbo čitamo i o svetom Danijelu, da je bio prozvan čovjekom (punim) želja (*Dan.* 9, 23 : 10,

[3] Rječit *(eloquens)* u sv. Jeronimu više puta znači što i *naučan;* te se kaže o čovjeku vještu književnosti, ili koji je mnogo pročitao. *Le mot* eloquentia *finit par s'appliquer à tous les genres, les plus légers, comme les plus graves, et il prend le même sens que chez nous le mot de litterature. Nous le trouvons avec cette signification dans le* Dialogue des orateurs, *ch. 10.* (**Boissier**, *La fin du Paganisme* — 3e. ed. Paris 1898 — I, p. 190, not.). Sam Jeronim o sebi na drugom mjestu veli: Kad već kažeš da sam *rječit*, ne ćeš me više koriti da sam *neuk. Cum eloquentem jam dicas, imperitum ultra non argues. (Cont. Ruf.* III, u 27. Opp. II, 499).

[4] To jest, nas kaludjerâ.

[5] Morska tišina *(tranquillum)*, koja se ovdje spominje, znači mir duše i srdca, što ga sam Isus može dati. — Veli o Serenili: prema imenu što joj sasvim odgovara, jer *Serenilla* izlazi od *serenus:* koja rieč, kad je govor o duševnom razpoloženju, znači *miran*. Serenila je dakle, prema svome imenu, postigla mir duševni. A to je postigao i Dezideriје, prema svome, kao što ćemo odmah vidjeti.

[6] I Dezideriju, samim njegovim imenom *(Desiderius — Željko)* bilo je napried odredjeno, da dopre u istu tišinu, u koju je doprla Serenila; zašto je svojim svetim željama to imao postići.

11), i prijateljem Božjim,[7] zato što je želio znati Božja otajstva. S toga po svojoj volji činim ono isto što me zamoli častna Pavla, ter vas svjetujem i molim zaradi ljubavi Gospodnje, obdarite nas svojim licem, i prilikom pohodjenja svetih mjesta, obogatite nas tako velikim darom. Ako ne marite za naše družtvo, barem je dužnost vjere pokloniti se gdje stajahu noge Gospodinove (*Ps.* 131, 7), i pohoditi tragove, kao da su skorašnji, rodjenja, križa i muke njegove.

Ne šaljem ti nikakva od svojih malih djela, da ti ne bih poslao ista, što ih možda imaš; budući da ih većina izletješe iz svoga gniezda, i nenadanom časti izdanja biše objelodanjena. Ako ti je volja uzeti priepise u zajam, možeš ih dobiti ili od svete Marcele, koja stanuje na Aventinu,[8] ili od presvetoga čovjeka Domniona,[9] Lota našeg vremena. A ja očekujući tvoj dolazak, ili ću ti dati sve kad budeš kod mene, ili ako ti kakve smetnje ne bi dale da dodješ, drage volje poslat ću ti što mi god zapovjediš.

Ugledajući se na Trankvila i Grka Apolonija,[10] spisao sam knjigu o glasovitim ljudima,[11] od apostolâ do našeg

[7] Naziv *amicus Dei,* Pismo sveto daje Abramu (2 *Par.* 20, 7; *Is.* 41, 8; *Jac.* 2, 23). Ali opet Pismo u obće zove *Božjim prijateljima* duše svete (*Sap.* 7, 27; *Joan.* 15, 14), kakav je doista bio Danijel. Nego i sam naziv *vir desideriorum,* u pasivnom smislu, znači što i *čovjek* (Bogu) *mio:* jer što se želi, ono je milo (*Apoc.* 18, 14; *Philip.* 4, 1); a tko je Bogu mio, onaj je i prijatelj Božji.

[8] Aventin jest jedan od sedam brežuljaka na kojima je sagradjen Rim.

[9] O Domnionu vidjet ćemo u Poslanici koja dolazi za ovom. Zove ga Lotom zbog njegove izredne gostoljubivosti.

[10] Prvi, *Svetonius Tranquillus,* historijski pisac, koji je, izmedju ostaloga, napisao djelo *De illustribus Grammaticis;* a mislilo se da je on pisac i djela *De viris illustribus.* Drugi, *Apollonius Rhodius* pjesnik epa *Argonautica,* i pisac premnogih knjiga.

[11] *De viris illustribus.* Opp. II, 626—760. Taj nadpis razumije se o kršćanskim spisateljima.

vremena; i na svrhi knjige, iza mnogobrojna spiska, metnuh i sebe kao nedonošče i najmanjeg medju svim kršćanima.[12] Ondje morao sam u kratko zabilježiti što sam napisao do četrnaeste godine cara Teodosija.[13] Kad uzmeš tu knjigu u pomenute čeljadi, što god ne budeš imao od onoga što je u popisu, budeš li htio, ja ću dat malo po malo za te prepisati.

[12] Ovako je i sveti Pavao sebe nazvao *nedonoščetom* (*Cor.* 15, 8) i *najmanjim od svih svetih* (Eph. 3, 8), to jest od svih kršćana.

[13] To jest, do godine 392.

Poslanica XXXII.[1]

Domnionu.[2]

Sadržaj. — *Odgovarajući Domnionu, koji mu bijaše dao na znanje kako ga u Rimu mnogi oblagivahu zbog nekojih rečenica, koje smatrane bijahu kao pretjerane, u njegovim knjigama protiv Jovinijana, i kako se u takovu poslu odlikovaše neki mladi kaludjer, Jeronim kamdžija ovoga kao stokućanina, vjetrogonju, dangubnika i neznalicu; pozivljuć ga, da napiše svoje razloge i dokaze, te će se vidjeti koliko sâm vriedi.*

Tvoja poslanica u isto vrieme oglasuje ljubav i žalbu: ljubav tvoju, kojom brižljivo opominjući, strahuješ i od onoga, u čemu, koliko se mene tiče, nema nikakve pogibli; žalbu onih koji nemaju ljubavi, i tražeći uzrok griešenju,

[1] Pisana pri svrhi 393. ili u početku 394.

[2] Ovo je Domnion kog je u prošastoj poslanici Jeronim nazvao *čovjekom vrlo svetim* i *drugim Lotom.* Njemu je svetitelj najprije poslao svoj prievod Paralipomenâ iz Sedamdesetorice s oznakom razlikâ židovskog teksta (Opp. X, 423—426). Zatim posla njemu i Rogacijanu (koji mu valjda bijaše brat, kako misli Tillemont) prievod, iz židovskoga, knjigâ Ezdre i Neemije (Opp. IX, 1471), i još drugih prievoda (*Ep.* XLIX, n. 4). U ovoj poslanici zove ga *premilim otcem,* a na drugom mjestu *svetim otcem Domnionom* (*Ibid.*) Isto tako sv. Pavlin, pišući svetom Alipiju biskupu u Africi, zove *svojim otcem* Domniona, i kaže o njemu da je čovjek *u istinu vrlo svet* (Opp. *S. August* II, 99); a vidi se iz iste poslanice, da je i Alipije s njim poznavao se. Zna se da je i sv. Augustin jednom pisao Domnionu, premda taj list nije dopr'o do nas (Tillemont XII, p, 79). Rufin, poslie njegove smrti, zove ga *starcem*

blebeću protivu brata svoga, i sinu matere svoje postavljaju spoticanje (*Ps.* 49, 20). Ti mi, naime, pišeš, kako oni, ili upravo reći onaj neki kaludjer s gradskih nugala, s razkršćâ, s ulica, koji se potuca po sajmovima, stokućanin, jezičast, hitar samo u klevetanju, koji se trudi da gredom svoga oka izvuče slamku iz tudjega, javno govori suprot meni; i knjige, što sam ih protiv Jovinijana napisao, svojim očnjacima[3] komsa, razkida, komada. Pišeš mi da taj dijalektik[4] vašega grada, i desno krilo Plautove sekte,[5] doista nije pročitao Aristotelovih *Kategorija,* ni *O tumačenju,* ni *Razglabanja,* pa ni Ciceronovih *Topika,*[6] a na sielima medju glupacima, i na gostbama[7] medju ženicama,

blažena spomena (*Apol.* L. II, n. 9. Opp. p. 590). Paladije takodjer spominje Domniona veoma pohvalno, dodajući, kako se kazivalo o njemu, da je tvorio mnoga čudesa, i da su, po njegovoj smrti, bolestnici ozdravljali na njegovoj postelji (*Hist. Laus.* c. 84. *Patr. Gr.* XXXIV, 1187). — Crkva štuje spomen sv. Domniona dvadeset i osmog prosinca. Martirologij pak pridodaje mu naslov *svećenika:* dok iz drugih izvora nije poznato da je svećenik bio.

[3] *Canino dente.* Pasjaci (inače očnjaci) zovu se ona dva zuba odozgo i odozdo (s obje strane) izmedju prednjakâ i kutnjakâ. A zovu se tako jer psi njima ujedaju i razkidaju.

[4] *Dijalektik* je poznavalac ili profesor dijalektike, to jest one nauke koja uči kako treba razložiti dobrim i valjanim dokazima, da se dodje do istine. Vidi niže bilj. 6.

[5] Plaut — omiljeli pisac našeg Jeronima — slavni rimski komediograf, koji se nad ostale pisce takove vrste izvišuje finim izrekama, bodljivim a veoma ugodnim pošalicama, te stilom punim milina. Plautova sekta zvahu se oni, koji se u pisanju povadjahu po Plautovu načinu; a Jeronim podrugljivo primjenjuje izreku na onoga kaludjera.

[6] *Non legisse* κατηγορίας Aristotelis, *non* περὶ ἑρμηνείας, *non* ἀναλυτικά, *non saltem* Ciceronis τόπους. — Onaj se kaludjer gradio nekakav veliki dijalektik; a nije, veli Jeronim, ni proštio pomenutih djela, što sadrže i razlažu pravila dijalektike, kojima se dobiva vještina iztraživanja i dokazivanja istine u učenom prepiranju. — *Τόποι* (*mjesta*) što su spomenuti u tekstu, znače u stvari isto što i *kategorije* (obćeniti način mišljenja); pa s toga u retorici *Topica* jest nauka, kako se iznalaze razlozi i dokazi. A to je naslov jednoga Ciceronova djela.

[7] U tekstu je, i ovdje grčka rieč συμπόσια.

načinja krive silogizme,[8] te lukavim dokazivanjem pobija što ja pisah, kao da su ono moje mudrolije. Ja budala, što mišljah da ovakih stvari ne mogu znati bez filozofâ, i odabra kao bolji kraj *stila*[9] ne onaj koji piše, nego onaj koji briše. Ja sam dakle uzalud čitao Aleksandrove *Biljezke*;[10] zaludu me mudri učitelj u logiku uputi kroz Porfirijev *Pristup*;[11] i da napustim što je ljudsko,[12] utaman imadoh za učitelja u svetome Pismu Gregorija Nazianzanina i Didima; i ništa mi ne koristova poučavanje Židovâ, ni od mladosti do ove dobi svakidašnje mozganje knjiga zakona, prorokâ, Evandjeljâ i apostolâ.

Nadje se čovjek savršen bez učitelja, božanstvom zadahnut, i samouk,[13] koji rječitošću nadmaši Cicerona, dokazima Aristotela, mudrošću Platona, učenošću Aristarka,[14] množijom knjiga Halkentera,[15] poznavanjem sv. Pisma Didima i sve pisce suvremenike.[16] Napokon kaže se, kako

[8] Syllogismos *ἀσυλλογίστους* (koji ne dokazuju što bi se njima doistiniti htjelo).

[9] *Stilus* (gvozdena pisaljka, ili bolje reći držak, obično gvozden, kojim se pisalo po uvoštenim tablicama) bijaše ozgo tubast, da se zapisano opet može zamazati. Od toga dolazi izreka *stilum vertere* (popravljati). Jeronim hoće da kaže, koliko se trudio da pribavi sebi znanje.

[10] Aleksandar, iz Afrodizije u Kariji, predavao je filozofiju u Ateni. Napisao je biljezke ili komentare o Aristotelovim knjigama.

[11] *Per Εἰσαγωγήν Porphirii.* — Govori o svome učitelju Donatu (Aelius Donatus), glasovitom gramatiku, o kome vidi u Predgovoru, čl. II.

[12] *Et ut humana contemnam* . . . Razumieva *dijalektiku*, kao nauku ljudsku.

[13] *Πνευματοφόρος* (*a numine divino afflatus*) *καὶ αὐτοδίδακτος* (*a se ipso doctus*). Gravius po jednom starinskom rukopisu čita: *θεοδίδακτος* (*a Deo doctus*).

[14] Aristark, čuveni aleksandrijski gramatičar, i kritičar Homerovih pjesama. Živio je okolo 170. g. pr. Is.

[15] To jest Didima gramatika. Vidi bilj. 4. u poslanici XXVI.

[16] *Tractatores.* Od rieči *tractatus,* koju Jeronim upotrebljava u smislu *razprave, spisa* (knjige), *djela,* dolazi rieč *tractator,* koja kod njega i na drugim mjestima znači *spisatelj* (Cf. **Goelzer**, O. c. p. 265.

ište zadatak za razpravljanje, i nešto nalik na Karneada[17] govori o stvari za i protiv; to će reći za pravdu i nepravdu. Sviet se već nema česa bojati;[18] i jer ostavi sudsku zgradu, i priedje u crkvene redove, kaznene i centumvirske parnice[19] izbaviše se od propasti.[20] Tko bi ostao pravedan, ako on to ne bi htio? Koga krivca ne bi izbavila njegova besjeda, kad bi on stao u prste dieliti parnicu,[21] i stavljati zamke svojih silogizama? Ta ako bi on udario nogom u zemlju, okomio oko, namrštio čelo, mahnuo rukom, pogladio bradu[22], s mjesta bi sudcima smrklo se pred očima. I nije se čuditi što ovaj preizvrstni i veoma rječiti latinac nadvisuje mene, koji sam od dugog vremena daleko i bez vježbanja u latinskom jeziku, te sam polugrk i barbar,[23] kad je silom svoje rječitosti nadvladao samoga

[17] Karnead, grčki filozof, osnivač (oko g. 180 pr. Is.) najnovije Akademije.

[18] Govori s podsmiehom.

[19] *Hereditariae vel Centumvirales causae.* Konjunkciju *vel*, preveo sam kao da je *et;* jer bolje odgovara Jeronimovoj misli. U ostalom *vel* u poznijoj latinštini upotrebljava se mjesto *et* (**Forcellini-De-Vit**). — *Centumviri* (zbor od 100 — pravo 105 — ljudi) presudjivahu u privatnim gradjanskim parnicama, osobito o vlastništvu i nasljednim poslovima. Zato Vallarsi s razlogom misli, da se u Jeronimov tekst pogrješno uvukla rieč *haereditariae* (nasljedne), mjesto *criminales* kaznene. Inače ne bi bilo razlike medju jednim i drugim parnicama (*nasljednim* i *centumvirskim*); jer se zna da prve (nasljedne) pripadahu sudu centumvirâ. Zato sam udesio prievod po Wallarsijevoj opazci.

[20] Nastavlja govoriti s ironijom, i kaže, odkad se je onaj vjetrogonja zakaludjerio (prešao u crkvene redove) da se svietu nije ničesa plašiti: inače — kao odvjetnik pri sudu — svojom hitrinom bio bi izpremetao sve kaznene i gradjanske parnice, i strmorom ih okrenuo.

[21] Kao što se kaže da činjaše slavni rimski govornik Hortenzije. **Victorius.**

[22] Ovdje je Jeronim majstorski opisao govornikovu gestikulaciju. — Za izreku *barbam tornasset,* neki čitaju *verba tonasset* (ako bi zagrmio riečima). Medju ovima je i Goelzer (O. c. p. 306).

[23] *Barbar* (*Βάρβαρος* = *barbarus:* neotesan, neobrazovan, divlji). Grci tako zvahu sve narode izvan svoga; a Rimljani sve narode nerimske i negrčke.

Jovinijana: dragi Isuse! kakva i kolikog čovjeka, čije knjige nitko ne razumije, koji je samo za se i za muze svirao.[24] Molim te dakle, premili otče, opomeni ga, da ne govori usuprot svome zvanju; da riečima ne obara čistoće,[25] dok se njoj odjećom posvećuje: djevac ili čist (što se o tome hvali da jest, on sam nek vidi), nek ne izjednačuje udatih s djevicama, e mu ne bude zaludu, što se dugo borio suproć čovjeku prerječitome.[26]

Izvan toga kažu mi, da mu je drago obilaziti ćelijce djevica i udovica, te medju njima, gradeći se ozbiljan, da zbori kao filozof o svetom Pismu. Što poučava na samo i u sobama ženice? Zar ih orazumljuje, da su djevice isto što i udate? Zar ih uči, da ne puštaju u nemar cvieta mladosti, da jedu i piju, da idu u kupališta, da teže za kićenjem, da ne preziru uljâ za mazanje? Ili ih prije upućuje na krepost čistoće, na post, na tjelesnu tuzgu? Ako je ovo, onda uči ih onome što je sasvim dobro. Neka dakle javno izpovieda što u kući govori. Ako li i u kući uči isto što i javno, ne valja mu dati da obći s djevojkama. Čudim se pak, da mladić, još k tome kaludjer, rječit kako sam o sebi prividja, kojemu iz usta teče milina, koji je u razgovoru tako ugladjen, te je vas posut komičkom hitrinom i ljubkošću,[27] čudim se, velju, da se ne stidi posjećati plemićke kuće, biti uviek na poklonu kod go-

[24] Ciceron kazuje, kako je svirač Antigenidas rekao svome učeniku, kojega sviranje nije bilo ugodno puku: *Mihi cane et Musis* (*Brutus*, 50): sviraj za me i za muze. To će reći: ne obziri se na sud bedakâ.

[25] Jeronimu se prigovaraše, da u knjigama protiv Jovinijana, preko mjere uzdiže čistoću nad ženidbu; te ovu da poništava. Na taj prigovor smjeraju izreke: *da ne govori usuprot svome zvanju, da riečima ne obara čistoće.*

[26] To jest: Jovinijanu. Iz svega ovog ulomka vidi se, da se isti kaludjer prepirao u Rimu s Jovinijanom, pobijajući njegove heretičke misli i opaku nauku. — Istog Jovinijana s porugom zove prerječitim.

[27] Veli komičkom hitrinom i ljubkošću (*comico sale et lepore*); jer se zna da komici (igrači u teatru) glume osobitom hitrinom i s ugodnošću onih što ih slušaju; a dakako i ovo je s porugom kazano.

spodja,[28] obraćati naš zakon na borbu,[29] i praznim prepiranjem izvraćati vjeru Isukrstovu; a medjutim klevetati na brata svoga. Ako je mislio da se ja varam — *jer svi u mnogome koječemu pogrješujemo, i ako tko u govorenju ne grieši, on je savršen čovjek* (*Jac.* 3, 2) — svakako morao je ili to dokazati, ili mene pismeno zapitati, kao što uradi učeni i plemeniti Pamakije, kome se ja opravdah, kako sam mogao, razloživši mu poduljom poslanicom, u kojem sam smislu svaku rekao. Da je bar ugledao se na čednost tvoju (koji si liepo razredio mjesta izvadjena iz mog djela, što se o njima činjaše, da bi mogla gdjekoga sablazniti, ištući da ih izpravim, ili objasnim), a ne bude me držao za tolikog ludova, te bih u jednoj istoj knjizi pisao i za ženidbu i protiv nje.

Nek poštedi sebe, nek poštedi mene, neka poštedi kršćansko ime. Nek zna, da on nije kaludjer govoreći i trčeći tamo amo, nego mučeći i baveći se na jednom mjestu. Neka čita Jeremiju koji veli: *Dobro je čovjeku, što je nosio jaram od mladosti svoje. Sjedit će sam, i mučat će, jer uze na se jaram*[30] (*Thr.* 3, 27—28). Ili ako je u istinu postao vrhovni kritik svih pisaca,[31] i misli da je naučan

[28] Prije smo vidjeli (V. Posl. XVIII, bilj. 61), kako klijenti u Rimu dolažahu jutrom u predsoblje svome moćnome zaštitniku. To je, čim sada kori kaludjera, kojim se poslanica bavi.

[29] *Religionem nostram pugnam facere.* Ovo veli, kako opaža Vallarsi, jer onome kaludjeru istine vjere služahu za zadatak govorenja i prepiranja.

[30] Jeremijin tekst, kako je na drugome mjestu Jeronim primienio na Ivana Krstitelja, kao kaludjerskog čelovodju (V. Posl, XVIII, bilj. 168), tako ga ovdje primjenjuje na sve kaludjere (redovnike), jer svi moraju da nose na sebi jaram redovničkog života, da se drže u samoći i da su odani mučanju.

[31] *Aut si certe in omnes scriptores censoriam accepit virgulam.* Upravo reći *virgula censoria* znači kratku i malu crtu što se stavlja na kakovu napisanu rieč, da se ova njom briše. U širem i prenesenom smislu imati cenzorski prutić (*censoriam virgulam*) nad piscima, hoće reći biti vlastan prosudjivati u književnosti što valja, što li ne valja.

zato, što sam razumije Jovinijana (jer vriedi priča: tepav tepava najbolje razumije), onda po Atilijevu sudu,[32] protjerajmo sve pisce.[33] Nego i sam Jovinijan, književnik neknjiževan,[34] evo što će mu posve pravedno iza glasa kazati:[35] „Što mene biskupi osudjuju, to nije razum nego zavjera. Ne ću da mi odgovara taj ili taj od onih, što im vlast može me pritisnuti, ne naučiti. Nek piše protivu mene čovjek, čiji jezik i sam ću razumjeti, kao i on moj: koga kad nadjačam, sve sam ljude nadjačao. Znam, naime, vrlo dobro — *vjerujte mome izkustvu — kako silan na noge skače, da spopadne štit, i kako u krugu sulicu vitla.*[36] Kršan je, i u prepiranju jako oprezan[37] i žilav, kao onaj koji se bori glavom nahero i savijenom na luk.[38] Mnogo puta od poslie ponoći do u veče vika na me po ulicama: prsi su mu i jačina kao u atleta, i liepo je udebljao. Čini mi se da potajno pristaje na moju nauku. Osim toga, on se nikada ne stidi, niti razmišlja što će, već koliko će reći: a s rječitosti toliko je izašao na glas, da njegove izreke služe za pravila rudokosim dječacima.[39] Koliko je on puta

[32] *Atilius Regulus,* velikom je oštrinom vršio cenzorsku službu (**Valerius Maximus**, L. II, c. 4). Njegovo ime Jeronim primjenjuje svome protivniku. Vallarsi misli, da je ovdje govor o drugome Atiliju, o kome Salustije kaže, da bijaše više jezičan, nego rječit.

[33] U tekstu je grčka rečenica: *Πάντας συγγραφεῖς pellamus.* **Victorius**. Vallarsi ima drugčiju lekciju.

[34] Opet grčka rečenica: *Συγγραφεύς αγράμματος (scriptor illiteratus).*

[35] Sad će Jeronim da predstavi Jovinijana, gdje se ruga kaludjerom, govoreć mu, neka sam piše protiv njega, budući da ga on može naučiti, a ne biskupi: dok se Jeronim ruga obadvama, ističući kako samo njih dvojica mogu jedan drugoga razumjeti.

[36] . . . . . . *experto credite, quantus*
In clypeum assurgat, quo turbine torqueat hastam (*Aeneid.* XI, 283—4). Rieči su Diomedove o Eneji.

[37] *Nodosus,* u prenesenom smislu, u kome tu rieč Horacije upotrebljava o kamatniku Cikuti (*Sat.* II, 3, 70).

[38] Tako činjahu borci na pesnice.

[39] *Cirratorum.* — *Cirrati* u obće zvahu se kosati dječaci, jer ne strizijahu kose dok ne bi dorasli do čovjeka.

u družtvenim krugovima činio da se najedim, i planem kao vatra živa? Koliko je puta na me pljunuo, i popljuvan otišao? Ali je to podlo, i tako može uraditi svaki od mojih pristaša. Zovem ga da se ogledamo na književnom polju, te da potomstvu ostavimo spomen. Govorimo spisima, da štilac mûkom o nama izreče presudu; te kako ja vodim četu učenikâ,[40] nek se i od njegova imena drugi nazivlju učenici Gnatonovi ili Formionovi".[41]

Nije velika stvar, moj Domnione, brbljati po gradskim nuglima i u ljekarskim dućanima,[42] i izricati presudu o cielome svietu: ovaj je vješto govorio, onaj rdjavo; ovaj zna sveto Pismo, onaj bulazni; ovaj je blebetalo, onaj sasvim je nerječit. Da svakome sudi, čijom je to odlukom dobio? Na svakoga bez razlike halakati po ulicama, i gomilati grdnje, a ne krivice, to čine lakrdijaši i kavgadžije.[43] Nek se hvata posla, nek pisaljkom gradi brazde, nek se makne, i pismeno pokaže koliko je vriedan: nek mi da zgodu da odgovorim na njegovu rječitost. Kad bi mi po volji bilo, mogao bih mu vratiti žao za sramotu:[44] uvriedjen mogao bih i ja njega izčešljati. I ja sam naučio čitati; i

[40] Povjest nam kaže, da Jovinijan u Rimu bijaše za sobom mnoge zaveo. Vidješe se tada mnogi, koji odrekavši se čistoće i pokore, kao stvari što ništa ne koristuju, oženiše se uzprkos priješnjim svojim zavjetima Bogu; te stadoše živjeti raskošno i puteno, cieneći da ne će s toga izgubiti ništa od onoga, čemu nas vjera uči da se na drugome svietu nadamo. O Jovinijanu može se još vidjeti u Predgovoru ove knjige, čl. VIII. na svrhi.

[41] *Gnaton* i *Formion* imena su dvaju čankoliza u Terencijevim komedijama „*Eunuchus*" i „*Phormion*".

[42] Ljekarski dućani (*medicorum tabernae*) ne bijahu ono što mi zovemo *ljekarnicama,* nego ono što ih danas prozvaše nekakvim *ambulatorijima,* gdje liečnici (koji bijahu vrlo slabo poštovani kod Rimljana) davahu svjetini svoje recepte. U takove se dućane sakupljahu ljudi dokoni i bezposličari, da provode vrieme u zaludnim razgovorima.

[43] Mjesto: *paratorum semper ad lites,* neki čitaju: *parasitorum* (čankolizâ: koji, da se mukte najedu, ulaguju se i zbijaju lakrdije).

[44] *Possum remordere.*

ja sam mnogo puta uzmaknuo rukom od učiteljeva pruta;[45] i o meni se može kazati: *sieno mu je za rogovima, bježi od njega.*[46] Ali volim biti učenik onoga koji veli: *Ledja moja podmetah da me biju; i ne odvratih lica svoga od sramote zapljuvanja*[47] (*Is.* 50, 6): koji, kad ga psovahu, ne odvrati psovkama (1 *Pet,* 2, 23), i za priušcima, križem, šibanjem huljenjem, najzad molio se za mučitelje svoje, govoreći: *Otče, prosti im, jer ne znadu šta čine* (*Luc.* 23, 34).

I ja bratu praštam pogriešku. Vidim, da ga je hudoba svojim lukavstvom prevarila. Njemu se medju ženicama pričinjaše, da je naučan i rječit. A kad stigoše u Rim moja djelca, zgrozi se od mene, kao od takmaca; pa iska dobiti slavu i nada mnom, nek na svietu ne bude nikoga koji bi bio po ćudi njegovoj rječitosti, osim onih, što im ne prašta vlasti, nego joj ide s puta:[48] koje, dakako, ne časti, nego ih se boji. Samo se razumije, on preučan htjede, kao stari vojnik, jednim od mača mahom obojicu oboriti,[49] i pokazati ljudima, da sve što on hoće, to je misao svetoga Pisma. Neka dakle bude voljan poslat mi svoju knjigu; te nek izpravi moje čavrljanje, ne koreći nego poučavajući. Onda će vidjeti, da je druga stvar sudnica, a druga trpezarija,[50] da se o istinama Božjeg zakona ne govori

[45] Imamo Juvenalov nepodpun stih: *Et nos ergo manum ferulae subduximus* (*Sat.* 1, 15), komu je ovo značenje: *Već smo i sami nešto napredovali u nauku.* Jeronim je kazao *subtraximus* mjesto *subduximus;* ali je to isto. Nego promienivši *ergo* u *saepe,* dao je rečenici drugi smisao, i htio je kazati, da se znao kao dječak braniti od učiteljeva pruta, pa bi se po gotovu znao braniti od mladoga kaludjera.

[46] *Foenum habet in cornu, longe fuge* (**Horatius,** *Sat.* I, 4, 34). Volu bodaču Rimljani vezahu sieno o rogovima, da ga se svak zna čuvati.

[47] *A confusione sputorum.* Po Sedamdesetorici.

[48] Ne znamo pravo koga je ovdje Jeronim u vidu imao: da li ljude kojima je bila u ruci vlast crkvena, ili svjetovna.

[49] To jest Jovinijina i njega (Jeronima).

[50] *Tunc intelliget aliam vim fori esse, aliam triclinii.* Ne govori o mjestu za sudske i javne državne poslove, nego u prenesenom smislu o sudu pametnih ljudi.

pred učenim glavama, kao medju djevojačkim vretenima i kotaricama. Sada bez uzla na jeziku i bezočno govori svjetini, i podiže veliku buku, da ja osudjujem ženidbu; a kod trudnih žena, i dječinjeg plača, i muževljih postelja, šuti o onome što je apostol kazao,[51] da mene sama omrazi narodu. Ali kad stane spisivati knjige, pa se jedan s drugim ogledamo; ter ili on iznese meni kakvo pitanje iz svetog Pisma, ili ga ja iznesem njemu, onda će se znojiti, i biti u smetnji. Ne će tada pomoći ni Epikur, ni Aristip.[52] Ne će ondje biti svinjarâ; niti će svinja hroktati. — „I ja, otče, desnicom bacam striele i ubojite sulice; i iz rana što ih zadam pišti krv“.[53]

A sad ako neće da piše, već cieni da mu treba samo psovati, kad nas ovoliko kopno, more i narodi diele, bar neka čuje odjek moje vike: Ne osudjujem udadbe, ne osudjujem ženidbe. I da još sigurniji bude o mome mišljenju, hoću da se žene svi, koji, možda poradi straha noćnoga (*Ps.* 90, 5; *Cant.* 3, 8), ne mogu spavati sami.

[51] Taj kaludjer, naime, ne obzirući se na nezgode ženidbenog života (I. *Cor.* 7, 28), ne će da spominje kako je apostol učio, da je dobro čovjeku ne ženiti se (*Ib.* v. 1), i udovicama ne udavati se (*Ib.* v. 8); i djevicama da je dobro ostati u djevičanstvu (*Ib.* v. 25—26): jer tko je oženjen i koja je udata brinu se za stvari svjetovne, i kako će jedno drugome ugoditi; dok neoženjen i neudata brinu se za ono što je Gospodnje, i kako će Gospodinu ugoditi, da budu sveti i tielom i duhom (*Ib.* v. 32—34).

[52] Aristip, grčki filozof, učaše, da nema nikakve razlike izmedju dobra i zla, i da je uživanje cilj čovječjemu životu na zemlji. Ovo je edonizam. — Najčuveniji širitelj te nauke bi Epikur. — Što je kazano o svinjarima i svinji, napereno je na jovinijance, koje Jeronim poredi s epikurejcima, zbog njihova razkalašenog življenja (V. gore bilj. 40). Valjda mu je bio na pameti Horacije, koji nazivaše razpuštenjaka svinjom krda Epikurova: *Epicuri de grege porcum* (*Epist.* I, 4, 16).

[53] *Et nos tela, pater, ferrumque haud debile dextra*
Spargimus, et nostro sequitur de vulnere sanguis (*Aeneid.* XII, 50—51).

Poslanica XXXIII.[1]

Nepocijanu.[2]

O životu ljudi crkovnih.

Sadržaj. — *Odgovarajući, šalje Nepocijanu uputstva po kojima treba da pravi svećenici urede svoje življenje. Spominje najprije knjigu, koju je, kad bijaše veoma mlad, pisao njegovu ujaku Heliodoru, izkitivši je nešto retoričkim cviećem; dok je sada ostario. I prema ovoj misli započinje poslanicu dugim govorom o duševnoj zrelosti i mudrosti, koje dolikuju starcu. Iza toga, reći ćemo, predgovora, kazuje kako čovjek crkovni nema mariti za dobra ovoga svieta, i kako se mora kloniti obćenja sa ženskim glavama, i čuvati se svega što bi moglo dovesti u pogibao njegovu čistoću, ili dobar glas. Govori o učenju sv. Pisma, o načinu propoviedanja u crkvi, o odjeći koja se ljudima crkovnim pristoji, o kićenju crkve, o uzdržljivosti i postu, o neopadanju, o mučanju, o čuvanju tajne. Hoće preko toga da kler iz ljubavi bude podložan biskupu, a biskup da ne gospodari nad klerom, već nek časti svoj kler, i njim upravlja. Još k tome, uzgred ovdje i ondje iztiče mane i pogrješke u koje mnogi upadahu. Na svrhi pak kaže, kako sam zna da će ga protivnici, i s ove poslanice, kao i s one što je davno pisao Eustokiji, ružiti i psovati na sve načine.*

Prekomorskim svojim listovima, predragi Nepocijane, išteš od mene i često išteš, da ti kratkom knjigom raz-

[1] Pisana g. 394.

[2] Nepocijan, već nam je nešto poznat iz poslanice XIV. Poradi njega, kad još bijaše diete, Heliodor ostavi Jeronima i Siriju. Nepocijan narastavši veliki udje u službu carskoga dvora; po svoj prilici u Milanu.

ložim pravila života, i poučim te kako će pravom Isukrstovom stazom hoditi onaj, koji, ostavivši dvorsku službu,[3] postade i kaludjer i čovjek crkovni, da ne bi krenuo raznim grješnim stramputicama.

A iz ovoga vidi se, da bijaše i fino uzgojen i gospodske krvi. Premda nije bio onda nego katekumen, moraše tielo pokorničkom košuljom, koju nošaše izpod odiela kakovo se pristojaše njegovu činu. Izlažaše pred velikaše i careve s licem omršanim od posta. Služaše kralju nebeskome pod opravom kralja zemaljskoga, i pasaše sablju samo da lakše brani sirote, udovice, siromahe i one što ih pritiskivaše nepravda ili koja nevolja. Napustivši dvorsku službu, valjda uslied usilne smrti Valentinijana II (15. maja 392.), razdieli ubogima sve što u rečenoj službi bijaše stekao. Je li se tada, ili prije, dao krstiti ne znamo. Sad je u njemu svaki dan jača želja bivala, da obidje kaludjerske stanove u Misiru ili u Mezopotamiji, ili bar da podje u koju dalmatinsku pustoš; ali ne smjede ostaviti ujaka biskupa. Ovaj ga medjutim redi za svećenika, unatoč njegovu nećanju i plakanju. Heliodor nije se prevario što ga onako mlada uze u svećenike; jer poniznost, čistoća, prijaznost, gostoljubivost, pomaganje siromaha, pohadjanje bolestnikâ, i druge vrline, što se mogu željeti u crkovnom čovjeku, sve je to u najvećoj mjeri resilo Nepocijana: koji inače u kući provodjaše kaludjerski život. Ljubio je i štovao Jeronima, ako ga i nije po vidu poznavao. S toga mu je više puta pisao, moleći da mu naznači pravila, po kojima treba da se vlada kao kaludjer i kao svećenik. Vidjevši pak da mu Jeronim ne će da povolji, navede ujaka da u istu svrhu sam piše svome prijatelju u Betlem. Jeronim tada napisa ovu preznamenitu poslanicu (o kojoj dobro Tillemont reče, da koliko je u njoj redaka, gotovo je onoliko pravila i sentencijâ), da ga pouči, ili bolje rekavši, da preko njega pouči druge, kakav mora da bude pravi i savršeni čovjek crkovni: ne osvrćući se na kaludjersko življenje; — jer je o tom predmetu davno pisao Heliodoru. Ne može se riečima izkazati radost, koju je imao Nepocijan primivši Jeronimovo pismo. Uviek ga je čitao, uviek imao ga pred očima i u rukama, uviek je o njem govorio. Obnoć bi isto pismo počivalo na njegovim prsima. Sve će nam to opisati zlatnim svojim perom sam Jeronim u Posl. XXXVII., kojom će svetac, prije neg se navrše dvie godine dana, oplakati Nepocijana mrtva.

[3] *Derelicta militia saeculi.* Imenom *militia* (vojevanje, ratna služba, zvaše se i neka čast iliti služba u carskome dvoru. U takovoj častnoj službi bijaše prije Nepocijan, kako nam isti Jeronim na drugome mjestu kaže: *In palatii militia* (Ep. LX. n. 9).

Kad bijah mlad čovjek, dapače gotovo dječak,[4] i mučnim pustinjačkim življenjem ukroćavah prve napadaje obiestne dobi, pisah tvome ujaku, častnome Heliodoru, poslanicu opominjanja, punu suza i tužaljka: koja mogaše dokazati ljubav ostavljena prijatelja. Nego u ondašnjem radu, prema svojim godinama, ja se igrah; i dok u meni još vruće bijahu retorske pouke i načela, ukrasom govorničke škole nešto napisah. Sada pak, kad mi je već sieda glava, i bore mi se na čelo navukoše, a i podvratnik, kao u volova, visi mi o podvoljku,[5] „smeta mi krv, što mi se oko srdca ohladila".[6] S toga i na drugom mjestu isti pjesnik pjeva: „Godine sve odnose sa sobom, pa i pamćenje".[7] I malo iza toga: „Sad sam tolike pjesme zaboravio; a i sam glas već izdaje Mera".[8] Ali da se ne bi cienilo da navodim dokaze samo iz neznabožačke književnosti, čuj otajstvenu rieč božanstvenih knjiga.[9] David, odprije hrabreni vojnik, kad mu bijaše sedamdeset godina, s hladnokrvne starosti ne mogaše se ugrijati. Potražiše s toga u svim krajevima izraelskim djevojku, i nadjoše Abizagu Sunamku, da spava uz kralja, i staračko mu tielo grije[10] (3 *Reg.* 1. ss.).

Kad bi se čovjek držao slova koje ubija (2 *Cor.* 3, 6), ne bi li mu se činilo, da je to ili izmišljotina uzeta iz mimske pozorištne igre, ili atelanska gluma?[11] Studeni starac zamotava se u haljine, i ne može da se ugrije nego u naručju mlade djevojke! Još bijaše živa Betsabeja; bijaše u životu Abigajila, a i druge žene i inoče, koje Pismo spominje. Sve se one, kao hladne, odbijaju; i samo u grljenju jedne djevojčice starovremešan grije se! Abram bi mnogo stariji od Davida, ipak za žive Sare druge žene nije tražio. Izak imadijaše godina dva puta više nego David, i nikad mu ne bi studeno uz Rakelu jurve baku. Ne ću govoriti o prvim ljudima prije potopa, koji nakon devet stotina godina ne iskaše djevojačkog grljenja za svoje ne ću reći staračke nego skoro truhle ude. Mojsije, vodj izraelskoga puka, doista je imao sto i dvadeset godina, a Sefore nije promienio.

Tko je dakle ta Sunamka, žena i djevica, toliko vatrena, da je grijala hladnoga, toliko sveta, da ugrijanoga nije pobudjivala na putenost? Premudri Salamun nek nam opiše prijateljicu svoga otca;[12] i mirotvorni[13] nek pripovjedi grljenje ratnog čovjeka: *Trudi se da stečeš mudrost, trudi se da stečeš razum. Ne zaboravljaj i ne zastranjuj od rieči usta mojih. Nemoj nje* (mudrosti) *ostaviti, i ona će te prihvatiti: ljubi je, i ona će te sačuvati. Početak je mudrosti ovo: gledaj da stečeš mudrost, i za sve imanje svoje da nabaviš*

[4] *Dum essem adolescens imo pene puer.* U Rimljana *adolescens* bijaše i mlad čovjek. Ciceron govoreći o vremenu svog konzulata, kaže, da je onda bio *adolescens*, a bilo mu je 46 godina. *Puer* (dječak) zvao se obično do 17. god.; a mogao je imati i 18 i 20 godina. Cf. **Klotz** o jednoj i drugoj rieči.

[5] Iz Vergilija: *A mento palearia pendent* (*Georg.* III, 53).

[6] *Frigidus obsistit circa praecordia sanguis.* (**Virgilius** *Georg.* II, 484. U Vergiliju: *obstiterit*). — Po staroj fizici, krv i zdravi razum nerazstavno su združeni. Zato koliko je krv toplija, toliko je čovjek dokučljiviji i duhovitiji. Od toga razumijemo, što je pisac hotio kazati.

[7] *Omnia fert aetas, animum quoque . . .* (*Bucol. Ecl.* 9. 51).

[8] *Nunc oblita mihi tot carmina, vox quoqve Moerin*
Jam fugit ipsa . . . (*Ib.* 53—54) Meri je ime jednog od dvaju pastira ove ekloge.

[9] *Divinorum voluminum sacramenta.* Rieč *sacramentum* kadšto znači same božanstvene rieči. **Prudentius**, *Peristephanon*, 10, 18. — Sve što će sada kazati o Abizagi, nišani na božanstvenu mudrost. S toga je crkva uzela u svoju liturgiju (*Dom. VII. p. Pent. ll. 2. Noct.*) Jeronimovo razlaganje o Davidu i Abizagi.

[10] Davidove sluge, to jest njegovi liečnici (**Jos. Flav., Antiqu.** VII, 143), cieneći, da se toplina mlade čeljadi može saobćiti staru čeljadetu, nasvjetovaše Davida, da uzme za ženu mladu djevojku. U tome pak ne bijaše ništa priekorna, jer je zakon Božji još u ono doba trpio mnogoženstvo.

[11] *Atellana (fabula)* zvaše se vrsta šaljive pučke drame, iz Atele u Kampaniji u Rim prenesene, i tu odomaćene. — O mimskim predstavama kazali smo na drugom mjestu (Posl. XXXVI, 6. 24).

[12] Tekst veli: *patris sui delicias.*

[13] *Salomon* = *pacificus.*

razum. Obkoli je,[14] *i ona će te uzvisiti: poštuj nju, i ona će te zagrliti, da ti metne na glavu vienac od milina, i da te pokrije krunom slastî*[15] (*Prov.* 4, 5 ss.).

Sve skoro kreposti, koje stoje do tiela, gube se u starcima; i dok sama mudrost u njima raste, sve ostalo postaje manje: post, bdjenje,[16] milostinja, ležanje na goloj zemlji, trčanje tamo amo,[17] primanje putnika, zaštićivanje siromaha, neprestano nastojanje na molitvu, neprekidno postojanstvo u dobru, pohadjanje nemoćnikâ, poslovanje rukama, da se od izrade pruža milostinja; i da odveć ne duljim govora, sve što se tielom čini, umanjuje se kad tielo iznemogne. Ovim ne kažem, da u mladim ljudima, i u onima što su snažnije dobi — naravno u onima koji trudom i velikom pomnjivošću, a i svetim življenjem i čestim molitvama ka Gospodinu Isusu postigoše znanje — ne kažem, velju, da u takovima zapinje mudrost, koja s godinama malakše u mnogim starcima; nego jer je mladoj čeljadi mnoge bojeve biti s tielom, pri grješnim omamljivanjima i tjelesnom škakljanju, mudrost, poput ognja pod sirovim drvima, zagušena je, i ne može da razvije svoje sjajnosti. Ali starost onih, koji se u mladosti poštenome znanju poučiše, i o zakonu Božjemu razmišljaše dan i noć, s godinama biva naučnija, s izkustvom vještija, s vremenom pametnija, i bere presladke plodove nekadašnjeg bavljenja knjigom. Pa s toga onaj mudri grčki čovjek, Temistokle,[18] kad bijaše prisukao sto i sedam go-

[14] Što je u tekstu kazano: „obkoli je" *(circumda illam)*, znači: sagradi obkope oko nje; to jest, čuvaj je sa svom snagom svojom, da ti ne uteče.

[15] Vas je navod, uz male razlike, po Sedamdesetorici.

[16] Razumije se ono bdjenje (nespavanje), koje se preduzimlje iz svete i pobožne svrhe.

[17] Da se drugome ide na pomoć, ili za vršenje kakvih drugih dobrih djela.

[18] Vallarsi opaža, da je tako u svim rukopisima i u svim izdanjima. Ali kako se ono što Jeronim kaže ne može razumjeti ni o voj-

dina, videći da umire, kažu da je rekao, kako mu je žao dušu pustiti baš onda, kad započe biti razuman. Platon, pišući, umrie u osamdeset i prvoj godini svoga života. Izokrat,[19] takodjer u trudu učenja i pisanja, navrši devedeset i devet godina. Mimohodim mukom druge filozofe, Pitagoru, Demokrita, Ksenokrata, Zenona i Kleanta, koji u starosti cvatijahu naukom i mudrošću. Prelazim na pjesnike, Homera, Hezioda, Simonida, Stezikora, koji već vremeniti, pri blizkoj smrti, kao labudovi nešto sladje neg obično pjevaše.[20] Sofokle, kad ga, s duboke starosti i zapuštana kućenja, sinovi tužiše sudu da je poludio, pročita pred sudcima spjev „Edip", što ga tek bijaše napisao; i u satrvenoj dobi tako sjajno dokaza svoju mudrost, da obrnu ozbiljnost sudnice u izjave odobrenja, kakove se čine u teatru.[21] I nije se tome čuditi, budući da i Katon Cenzorski,[22] najrječitiji medju Rimljanima, a već star, niti se postidje učiti grčku knjigu, niti izgubi nade da će naučiti. Homer pouzdano kaže, da su vremešnomu i gotovo mrtvome starcu Nestoru iz usta tekle rieči sladje od meda.[23]

Nego i sam otajstveni smisao imena *Abizaga* pokazuje obilniju mudrost starih ljudi; jer to ime znači: „otac

skovodji Temistoklu, ni o drugom Temistoklu, o kom govori Plutark, ni o trećemu, o kom govori Longin, tako sam cieni, da se mjesto *Themistocles* ima čitati *Theophrastus*. Ja ću samo dodati, da se godine ne slažu, jer je Teofrast umr'o od 85 godina.

[19] Glasoviti govornik u Ateni († 338 g. pr. Is.)

[20] U staro doba krivo se mislilo, da labudovi pred smrt milo-glasnije pjevaju.

[21] To će reći da su i sami sudci pljeskali rukama slavnome grčkom tragičaru Sofoklu, dok on čitaše „Edipa".

[22] *Censorius*. Tako bi prozvan, jer u cenzorskoj svojoj službi bijaše oštar razsudnik ćudorednosti i gorljiv branitelj stare rimske discipline (običajâ, reda i življenja). Jeronim zove ga najrječitijim medju Rimljanima, jer je on prvi obširnije napisao svoje govore, a bilo ih je, kako kazuje Ciceron, 150.

[23] *Iliades*, I, 248 s.

moj suvišnji";[24] ili: „rîka otca moga".[25] Rieč *suvišnji*, nejasna je. Na drugim mjestima ona se uzimlje za nepotrebita; ali ovdje znači izvrstnost, zašto je u starcima mudrost izvrstnija i razliva se na široko. *Abizaga* pak, u drugom značenju, to jest *rîke*, pravo se zove huka morskih valova, i da tako rečem tutanj, što se čuje da dolazi s pučine morske. Tim se kaže, da u starcima ostaje preizobilna rieč božanstvena, koja kao grom nadhodi svaki ljudski govor. A *Sunamka* u našem jeziku glasi *skerletna*; da naznači mudrost koja plamti, i postaje užarena čitanjem svetoga Pisma: pa premda naziv *skerletna* nagovješćuje sakramenat krvi Gospodnje, ipak pokazuje takodjer žar mudrosti. Zato je ona babica, u prvoj Mojsijevoj knjizi, vezala crven konac oko ruke Faresove, kome, jer bijaše razstavio pregradu[27] što odprije razlučivaše dva naroda, bi nadjenuto ime „djelitelj", to jest *Fares*[28] (*Gen.* 38, 28—29: 25, 23; *Eph.* 2, 14). Zato i bludnica Raba, kao slika crkve,[29] kad se razkopavaše Jerik, da joj se dom sačuva,

[24] *Pater meus superfluus.* Rieč *superfluus* od *superfluo* kao što se rieke razlivaju od mnoge vode.

[25] *Patris mei rugitus.* — Ne zna se pravo što znači židovska rieč *Abisag* (**Vigouroux**, *Dict. de la Bible*); premda eto vidjesmo kako nju tumači Jeronim.

[26] Jer je skerlet vatrene (i crvene) boje.

[27] To jest košuljicu, koja ga u materinoj utrobi razstavljaše od brata.

[28] Kako je Isus, koji se rodi od Faresa (*Matt.* 13), razvalio zid što je do tada razstavljao narod židovski od neznabožačkog svieta, tako je pomenuta činjenica navješćivala ovo otajstvo. Medjutim po Jeronimovoj misli, onaj konac od skerletne predje (kao što i Rabina skerletna vrpca) bijaše znak mudrosti, kojom se babica vladala. Ali ne znam zašto veli, da je babica vezala konac Faresu oko ruke, kad ga nije vezala nego drugome bliznacu, Zari, koji prije njega bijaše pomolio ruku.

[29] Rabu, koja primi u kuću i sakri izraelske uhodnike, Pismo zove bludnicom, a bijaše i gostioničarica: jer židovska rieč *zonah* znači i to i to. Već prije bijaše zapoznala pravoga Boga i k njemu se obratila, kao što se vidi iz njezina govora s istim uhodnicima (*Jos.* 2, 9, ss.).

objesi o prozoru vrpcu od skerleta, koja u sebi sadržavaše otajstvo krvi. Zato na drugom mjestu Pismo kaže o svetim ljudima: *Ovo su oni koji se rodiše od ognja,*[30] *otca porodice Rekabove* (1 *Par.* 2, 55); a i naš Gospodin u Evandjelju veli: *Došao sam da bacim oganj na zemlju, i koliko želim da se razpali*[31] (*Luc.* 12, 49)! Taj oganj, razpaljen u srdcima učenika, nagonjaše ih da reknu: *Ne goraše li naše srdce u nama, kad govoraše putem, i tumačaše nam Pismo* (*Ibid.* 24, 32)?

Čemu sve ovo tako iz daleka započeto? Da ne tražiš od mene djačkih deklamacija,[32] ni kićenih rečenica, ni umjetne dražesti riečî, ni na koncu svake glave kakovih kratkih i oštroumnih zaključaka, koji idu na to, da pobude slušaoce na pljeskanje i uzklike odobravanja.[33] — Neka mene sada zagrli mudrost;[34] i ta naša Abizaga, koja nikad ne stari, nek počiva u krilu mome. Ona bo je neoskvr-

I drugi otci, kao Origen, Augustin, Rupert (ap. **A Lapide**) zovu nju slikom crkve Isukrstove sabrane od neznabožaca. Pravom vjerom i djelima ljubavi Božje ona ne pogibe i bi opravdana (*Jos.* 2, 11; *Hebr.* 11, 35; *Jac.* 2, 25), te postade član naroda izabranoga (*Jos.* 6, 25); čista i sveta; pa se od nje i Spasitelj rodi (*Matt.* 1. 5). — Što se dodaje o crvenoj vrpci, opet u tome Origen, Ambrosije, Augustin, kao i Jeronim, vide nagovješćenu krv Isukrstovu, koja odkupljuje i izbavlja iz vlasti sotonske (**A Lapide**).

[30] Otcu Rekabovaca bijaše ime *Hamat:* što znači toplotu, vatru, oganj.

[31] Ne zaboravimo da *oganj* u posljednja dva primjera, prema onome što je prije rekao, znači *žar mudrosti.*

[32] Kod Rimljana u ono doba davaše se u školi mladićima zadatak, da po pravilima retorike sastave govor, i da ga pred drugima izreku, i tim sebi pripravljaju put k rječitosti. Takovo vježbanje zvaše se *deklamacija*. Evo što je ovdje Jeronimu u vidu bilo. (V. Predgovor s. XVIII).

[33] Kao što se čini u teatru, na tržištu ili u sudnicama.

[34] Jeronimu su ovdje na pameti rieči sv. Pisma: *Ja ljubih mudrost, i odabrah je od svoje mladosti, i gledah uzeti je za zaručnicu svoju, i zaljubih se u njezinu ljepotu* (*Sap.* 8, 2); dok u isti mah primjenjuje na se što je prije kazao (V. bilj. 9) o Davidu i Abizagi.

njena i viečita djevica; i čista je kao Marija, premda svaki dan radja i neprestano poradja.[35] Mislim, da je zato apostol rekao: (budite) *ognjeni u duhu* (*Rom.* 12, 11), i da je Gospodin u Evandjelju objavio, da na posljedku svieta — kad po proroku Zakariji nastupi bezumni pastir[36] (*Zach.* 11, 15. ss.), te se umali mudrost — ohladit će se ljubav mnogih (*Matt.* 24, 12). — Slušaj dakle, kako reče sveti Ciprijan, stvari ne liepo uredjene, nego krepke.[37] Slušaj brata po staležu,[38] otca po starosti, kao onoga koji te vodi od prvog početka vjere do savršene dobi,[39] i na svaki korak ustanovljujući pravila života, u tebi poučava druge. Znam ja, da si od svog ujaka, blaženog Heliodora, koji je sada Isukrstov veliki svećenik,[40] naučio, a i svaki dan da se učiš onome što je sveto; pa jošte u njegovu življenju da imaš ugled krepostî. Ali primi i moju pouku, ma kakova bila; i ovu knjižicu sajedini s knjižicom što sam njemu pisao; i kad te ona uputi kaludjerstvu, ova nek te nauči da budeš savršen čovjek crkovni.

Čovjek dakle crkovni, koji služi Isukrstovu crkvu, najprije neka iztumači svoje ime,[41] i kad ga označi, nek se stara biti što mu ime kaže: jer ako grčka rieč *kleros*,[42] znači *baštinu*,[43] ljudi crkovni zovu se *klerici* bilo s toga što

[35] Mudrost Božja u čovjeku neprestano radja sve što je liepo, što je dobro, što je koristno; a napose svetu čistoću. Sve ovo, njezino je radjanje i poradjanje.

[36] Sveti Jeronim i drugi neki otci i tumačitelji za bezumnog pastira razumiju antikrsta. **A Lapide.**

[37] **Cyprianus,** Ep. 1 *ad Donatum.* Opp. II, 201.

[38] *Fratrem collegio.* Obadva bijahu svećeničkog i ujedno kaludjerskog staleža.

[39] *Ab incunabulis fidei;* to jest od Nepocijanova krštenja do stanja savršenog kršćanina.

[40] Altinski biskup. O njemu i o Altinu, vidi Posl. XIV, bilj. 2.

[41] Ime *clericus.*

[42] *Κλῆρος* (dio baštine, baština). Od te rieči dolazi rieč *Clericus* (klerik, čovjek crkovnog reda).

[43] Latinski *sors.* Ova rieč izmedju ostaloga znači *očinstvo, baštinu.*

su oni baština Gospodnja, ili što je Gospodin baština, to jest, dio njihov (*Num.* 18, 20. 24; *Jos.* 13, 33). A tko je dio Gospodnji, ili čiji je dio Gospodin, treba da se pokaže taki, kako će i sam imati Gospodina, i Gospodin imati njega. Tko ima Gospodina, i govori s prorokom: *Gospodin je dio moj* (*Ps.* 15, 5: 72, 2; *Thr.* 3, 24), ne može imati ništa, izvan Gospodina. Ako li što drugo, osim Gospodina, ima, Gospodin ne će biti dio njegov. Na primjer: ako ima zlata, srebra, nepokretnih dobara, svakojakog pokućstva, uz takove dielove, Gospodin ne će htjeti da bude njegov dio. Ako sam ja dio Gospodinov i njegova baština,[44] i ne primam diela medju ostalim plemenima, nego kao levit i svećenik živim o desetku (*Num.* 18, 21. 26), i služeći oltaru hranim se od oltarskih prinosa (1 *Cor.* 9, 13), kad imam hranu i odjeću, ovim bit ću zadovoljan (1 *Tim.* 6, 8), i go ću sliediti goli križ. S toga te molim, „i više puta ponavljajući opominjem te“,[45] da ne misliš, da je služba ljudi crkovnih kao priješnja dvorska služba; to jest, da ne tražiš svjetovne dobiti vojujući za Isukrsta, i ne budeš imućniji nego kad si postao crkovni čovjek, pa da ti se reče: *Od njihova diela ne će im biti koristi*[46] (*Jer.* 12, 13).

Za tvoju trpezicu[47] nek znaju siromasi i putnici, i s njima gost Isukrst. Kao kuge kloni se crkovnog čovjeka

[44] Tekst kaže: *funiculus haereditatis ejus.* Rieč *funiculus* (konopčić) u sv. Pismu znači neku mjeru za dužinu ili širinu; a kako su takovim se konopčićem mjerili dielovi, baštine, tako se metonimično i sama baština zove *funiculus.*

[45] . . . *repetens iterum iterumque monebo. Aeneid.* III, 436.

[46] *Cleri eorum non proderunt eis.* Po LXX. Što je u drugom smislu prorok rekao, Jeronim ovdje, i na drugome mjestu (*In Jer.* Opp. IV, 791), primjenjuje na rdjave ljude crkovne. S toga *dio* znači njihovo crkovno zvanje, ili službu, koja im ne će biti od koristi za spasenje duše.

[47] Pred ovim riečima Victorius i Hurter u svojim izdanjima imaju umetak, koji glasi: *Nonnulli enim sunt ditiores monachi, quam fuerant seculares: et clerici, qui possideant opes sub Christo paupere, quas*

trgovca, koji od uboga izadje bogat, i od čovjeka prostoga roda ponosit. Čuvaj ga se; *jer zli razgovori kvare dobro življenje* (1 *Cor*. 15, 33). Ti prezireš zlato, on ga ljubi: ti nogama gaziš bogatstvo, a on hlepi za njim; tebi je drago mučanje, krotost, samoća, a njemu čavrljanje, bezstidno čelo, pijace, ulice,[48] ljekarski dućani.[49] Kad vam je toliko različno vladanje, kako biste mogli drugovati?

U tvoj mali stan ili malo kad, ili baš nikad nek ne stupa ženska glava. Sve cure, i djevice posvećene Isukrstu, da su ti ili jednako nepoznate; ili ih jednako cieni. Ne boravi s njima pod jednim krovom, i ne uzdaj se u prošastu čistoću. Ne možeš ti biti ni svetiji od Davida, ni jači od Samsona,[50] ni mudriji od Salamuna. Nek ti je uviek na pameti, da je stanovnika raja žena izagnala iz države njegove. Kad si bolestan nek bude uza te ma koji sveti brat,[51] i rodjena sestra, ili majka, ili koja mu drago od onih što su vriedne poštovanja s njihove vjere.[52] Ako take čeljadi od tvoga roda i poznate čistoće ne bi bilo, crkva hrani mnoge starice, koje bi te mogle poslužiti, a za službu primiti dobročinstvo, da se i u svojoj bolesti okoristiš učinjenom milostinjom. — Znam da neki tielom ozdraviše, a duša im poče bolovati. Jezivo je da ti služi ona, kojoj često motriš lice.

sub locuplete et fallace diabolo non habuerant: ut suspiret eos Ecclesia divites, quos mundus tenuit antea mendicos (Jer su nekoji bogatiji od kad su kaludjeri, nego li kad bijahu svjetovnjaci; a i crkovnjaci, koji pod ubogim Krstom imaju bogatstvo, što ne imadoše pod bogatom i lažljivom sotonom: tako da crkva uzdiše, što su bogati oni koji na svietu bijahu siromasi). Vallarsi s punim pravom izbacio je iz teksta te rieči: jer se, veli, ne nalaze u nikakvom starinskome rukopisu, i bijahu ovdje prenesene iz pogrebne besjede o Nepocijanu: gdje ćemo ih i mi naći.

[48] Mili mu se, to jest, klatariti se po čaršijama i po ulicama.

[49] Vidi u prošloj Poslanici, bilj. 42.

[50] *Nec Samsone fortior*. **Victorius.**

[51] To jest, kaludjer.

[52] Govori o onim vremešnim ženama koje, obećavši Isukrstu svoju čistoću, vjerne mu se održaše.

Ako radi svoga svećeničkog zvanja pohadjaš kakvu udovicu ili djevojku, u kuću im nikad sam ne ulazi. Drugovi nek su ti taki, da se ne osramotiš drugujući s njima. Ako te prati štilac ili akolit ili pjevač,[53] nek se ne odlikuju odielom, već dobrim načinom života; gvoždjem nek ne kovrče kose,[54] nego njihova vanjština nek jamči za čistoću njihovu. Sam sa samom, na osamljenu mjestu, i bez očevidca svjedoka, ne sjedi. Ako treba što povjerljivo govoriti, ona ima stariju kućnu nastojnicu,[55] ili djevicu, ili udovicu, ili udatu: nije tako neotesana pa da nema nikoga izvan tebe, u koga bi se smjela pouzdati. Pazi da ne daš nikakva uzroka, s koga bi se što na te sumnjalo; i od svega što bi se vjerovatno moglo izmisliti, unapried se uklanjaj, da se ne izmisli. Ljubav sveta ne poznaje čestih daraka, ni mahramica ni trakova[56] ni odiela usnama dotaknutih, niti nudjenja jelom od koga se prije okusilo, ni umiljatih i ljubaznih pisamca. Izreke: slasti moja, zjenice moja, željo moja; i sve lakoumnosti i ljubaznosti, i smiešne fine šale, i ostale ludorije ljubovnikâ čine nas u komedijama pocrveniti od stida: i na nje mrzimo u svjetovnim ljudima, koliko više treba da mrzimo na nje u kaludjerima i ljudima crkovnim, što im se svećeništvo ukrašava kaludjerstvom, a kaludjerstvo svećeništvom! Ovo ne kažem kao da se tako što bojim tebi i svetim lju-

[53] *Lector — acolythus — psaltes.* To bijahu ljudi crkovni nižih redova, kao što su i danas, izim posljednjega, što ga sasvim nestade. *Štioci* imadijahu vlast čitati u crkvi s pulpita sveto Pismo. *Akoliti*, pri svečanoj službi Božjoj nošahu užežene svieće, i idjahu pred svećenstvom noseći u ruci kadionicu. *Pjevači (psaltae, cantores)* upravljahu crkvenim pjevanjem.

[54] Bilo je osobito gvoždje, dugo i cjevasto, za kovrčenje kose, što se latinski zove *calamister;* a neki naši zovu ga *rudaljkom.*

[55] *Habet nutricem majorem.* Ne samo dojkinja zvaše se *nutrix*, nego i ona koja u kući nadgledaše odrasle djevojke.

[56] *Fasciòlas.* — *Fasciolae* bijahu trakovi ili ti vrpce, što su ih nosile ženske, a i bolestnici i mekušci, oko goljeni i nogu, mjesto čorapa.

dima, nego jer u svakom načinu življenja, u svakoj dobi i spolu ima dobrih i zlih; pa osudjivanje zlih, dobrima je pohvala.

Stid me je kazati: idolski svećenici, glumci, kočijaši[57] i bludnice baštine dobra. Samim ljudima crkovnim i kaludjerima to je zakonom zabranjeno; a zabraniše ne progonitelji, već kršćanski carevi.[58] Ne tužim se ja na zakon, već mi je žao što taj zakon zaslužismo. Žig[59] je koristan; ali na što mi rana, da trebujem žiga? Smotrena je i oštra naredba zakona; pa opet ni na taj način lakomljenje nije obuzdano. *Fidekomisima*[60] varamo zakon; i kao da su carske odluke starije od Isukrstovih, bojimo se zakonâ, a Evandjelje držimo za ništa. — Nek ima baštinik; ali nek je to mati sinova, to jest crkva, koje su oni stado, i koja njih rodi, odgoji i odhrani. Zašto stavljamo sebe izmedju matere i djece? Slava je biskupova starati se za siromahe u njihovu neimanju.[61]

[57] Govori o kočijašima koji se utrkivahu u cirkusu

[58] Zabrana je cara Valentinijana I. u konstituciji papi Damasu: *Ecclesiastici, aut ex Ecclesiasticis, vel qui continentium se volunt nomine nuncupari, viduarum ac pupillorum domos non adeant* (da ne baštine) Apud **Vallarsi**. Cf. **Cantù**, *St. Univ.*, Torino, 1884, III, p. 954 s. — Valentinijanov zakon bi proglašen u rimskim crkvama 29. jula 370.

[59] *Cauterium*, gvozdena sprava, koja se upotrebljava u ljekarske svrhe.

[60] Fidekomis (*fideicommissum* — povjera) jest naredba testamenta, po kojoj se nekome predaje kakva baština, u toj namjeri, i s tim uvjetom, da je on nekom trećemu ustupi poslie odredjenog roka, n. pr. poslie smrti. — Zakon je branio ljudima crkovnim baštiniti tudja dobra; ali nije branio im primati fidekomise. Po taj način neki od njih, kad ne mogahu nasliediti dobra, što im inače gdjekoji kršćani hotijahu ostaviti, dobivahu fidekomise i dolažahu do bogatstva.

[61] Zakon zabranjivaše crkovnjacima, kao posebnim ljudima; a tako isto onima koji se posvećivahu kaludjerstvu, baštiniti tudja dobra; ali nije branio činiti pobožne zapise crkvi. S toga Jeronim veli: nek crkva bude baštinik; to jest, neka kršćani od svojih dobara što hoće ostavljaju crkvi, koja je njihova ljubežljiva mati. Jer bi se klerici umećali medju takovom materom i njezinom djecom, gledajući da sami postignu ona dobra? Nije li bolje, da se ta dobra ostave crkvi; te da biskup, koji je glava crkve, od njih izdržava siromahe, što je njemu istome slava?

Svakom je svećeniku sramota težiti za svojim osobitim bogatstvom. Meni, rodjenu u siromaškoj kući i u seljačkoj kolibi, koji sam jedva projom i crnim kruhom mogao zasititi gladni trbuh,[62] sad je mrzak kruh od pšeničnog cvieta i sladkiši. Znam vrste i imena riba: izkustvom poznajem pri kojoj su obali skupljane školjke: po slasti što je u pticama razpoznajem zemlje: u riedkosti skupocjenih jela, i dopokon u samoj svojoj šteti nalazim nasladu![63] Kažu mi jošte, kako nekoji čine nepristojnu službu starcima i bakama koji nemaju poroda. Sami im postavljaju noćni sud, sjede im uz postelju, i svojom rukom hvataju im sukrvicu iz želudca, i hrakotine iz pluća. Kad ljekar pristupi, plaše se, i drhtavim usnama razpituju, je li im lakše; pa ako se starac nešto okriepi, u strahu su, da će im se posao pokvariti: te dok se grade veseli, na mukama im je lakoma duša. Boje se, naime, da će im utaman biti posluga, i dugovječna stariša u godinama jednače s Matuzaelom. Kolika bi im plaća kod Boga bila, da sada ne očekuju nadarja! Kolikim se naporom traži tašta baština! Manjim trudom mogaše se nabaviti Isukrstov biser (*Matt.* 13, 46).

Čitaj često božanstveno Pismo; pače svetih knjiga ne puštaj nikad iz ruku. Uči što ćeš učiti drugoga: *drži se istinâ vjere, po nauku što si ga primio, da budeš kadar svjetovati sa zdravim naukom, i dokazima svladati protivnike*[64] (*Tit.* 1, 9). *Ostani pri onome što si naučio, i što ti je povje-*

[62] Jeronim ne govori o sebi, jer on bijaše gospodske i imućne obitelji (vidi u Predgovoru čl. II.): nego prenoseći govor na se opisuje raskošna svećenika, a rodjena siromaška.

[63] Nalazim, to jest, nasladu u veliku trošku za pribavljanje onakovih jela.

[64] *et contradicentes revincere.*

reno, znajući od koga si se naučio (2 *Tim.* 3, 14): *uviek* (budi) *spravan dati odgovor svakome, koji te zapita, da mu obrazložiš svoje ufanje* (1. *Pet.* 3, 15) i svoju vjeru. Tvoja djela nek ne sramote rieči tvojih; da ti tko ne bi tihom odgovorio kad propoviedaš u crkvi: Zašto dakle sam ne činiš ovo što kažeš? Raskošan je učitelj koji punim trbuhom govori o postu. I lupež može kuditi pohlepu za novcima. Nek se slažu usta, duh i ruke kršćanskog svećenika.

Budi podložan svome biskupu, i priznaji ga za otca duše svoje. Sinovima se pristoji štovati, a slugama bojati se. *Ako sam otac*, reče Gospodin, *gdje je poštovanje što me ide? Ako sam ja gospodar, gdje je dužni strah* (*Mal.* 1, 6)? U istome čovjeku treba da poštuješ više lica: kaludjera, biskupa, svoga ujaka, koji te već nauči svemu što je sveto.

Još ovo hoću da kažem: neka znaju biskupi, da su svećenici, a ne gospodari: neka časte ljude crkovne kao takove, da i crkovni ljudi poštuju njih kao biskupe. Liepa je ona rieč govornika Domicija: „Zašto ću ja tebe držati za kolovodju, kad ti mene ne držiš za senatora?"[65] Što bijahu Aron i sinovi mu, znajmo da su to biskup i svećenici. Jedan je Gospodin, jedna crkva, jedna treba da bude i služba. Imajmo uviek u pameti što apostol Petar naredjuje biskupima:[66] *Pazite stado Gospodnje, koje vam je izručeno, nadgledajući ga ne na silu, nego dobrovoljno, po Bogu; i ne poradi sramotnog dobitka, već iz dobra srdca; niti*

[65] *Cur ergo te habeam ut principem* . . . Izmedju senatorâ, onaj se zvaše *princeps*, čije ime stajalo je na prvom mjestu u senatorskome spisku. Medjutim Victorius opaža, da navedena rieč nije Domicijeva, nego njegova kolege u cenzorskoj službi, Lucija Lucinija Krasa (140—90 pr. Is.).

[66] *Sacerdotibus.* Uzevši u obzir sve što se u cieloj ovoj periodi govori o biskupima i nižim crkovnim ljudima, rieč *sacerdotes* mora se razumjeti o biskupima, a ne o svećenicima (prezbiterima). A opet znamo, da u staroj crkvi, i kod svetih otaca biskupi se zvahu *sacerdotes* (V. Posl. VI, bilj. 6).

kao gospodareći nad ljudima crkovnim;[67] *nego iz* (svega) *srdca budite ugled stadu: te kad se pokaže poglavica pastirski, primit ćete vienac slave, koji ne će uvenuti* (1 *Pet.* 5, 2—4).

Vrlo je rdjav običaj u nekim crkvama, da svećenici muče, i pred biskupima ne propoviedaju,[68] kao da su biskupi zavidljivi, ili da se ne dostoje slušati. *I ako se*, veli apostol Pavao, *što objavi drugome koji sjedi, prvi nek umukne: jer svi, jedan po jedan, možete prorokovati, da se svi uče i svi utješe. I duh*[69] *proročki podložan je prorocima; budući da Bog nije Bog nesklada, nego mira* (1 *Cor.* 14, 30—33). Mudar sin slava je otcu.[70] Nek se biskup raduje sa svoje razboritosti, kad je takovih svećenika za Isukrsta izabrao.

Kad učiš u crkvi, nek se ne podižu uzklici odobravanja, nego uzdasi naroda. Suze slušalaca, nek budu tvoja hvala. Svećenikova besjeda nek je začinjena riečima svetog Pisma. Ne ću da budeš kao onaj koji se vježba u besjedjenju,[71] ni jezičnik, ni brbljavac bez razuma, nego vješt otajstvima, i sasvim učen u svetim stvarima Boga tvoga.[72] U dugo i neprekidnim tokom govoriti, i besjedeći

[67] *Neque ut dominantes in clerum.* — Jeronim primjenjuje na sam kler (ljude crkovne) ono što je apostol nedvojbeno razumio o svim kršćanima skupa, koji su Gospodnja baština.

[68] *Et praesentibus episcopis non loqui.* Glagol *loqui* više puta uzimlje se za propoviedati (Cf. *Marc.* 2, 2; *Joan.* 12, 48; *Act.* 2, 11; 1 *Cor.* 2, 6. 7, 13; *Col.* 4, 3; 1 *Thes.* 2, 2 etc. **Huré**, *Dict. de Philol.* II; 927).

[69] Jeronim predstavlja tekst u jednini: *spiritus . . . subjectus est:* dok je u grčkom i u Vulgati množina.

[70] Izreka: *Mudar sin* i t. d., koju Jeronim nedvojbeno donosi kao sentenciju sv. Pisma nigdje se pravo taka ne nalazi; ali imamo drugu, dvaput ponovljenu u Pričama Salamunovim (*Prov.* 10, 1 : 15, 20), koja glasi: *Mudar sin veseli* (*laetificat* —*εὐφραίνει*) *otca.*

[71] *Nolo te declamatorem esse.* Nemoj da budeš vidjeti kao mladići koji se vježbaju u besjedjenju. — Vidi gore bilj. 32.

[72] Otajstva (*mysteria*) i svete stvari (*sacramenta*) ovdje znače istine što je kroz sveto Pismo i apostole Bog objavio, i uredbe što su ih Isus i crkva za spasenje ljudi ustanovili. — O otajstvima sv. Pisma Jeronim će govoriti u poslanici XXXIV. (Pavlinu), koja će za ovom doći.

kao s konja činiti da se divi svjetina, to se pristoji neznalicama. Čovjek bezobrazan često puta razlaže što ne razumije; pa kad druge uvjeri, onda i znanje sebi prisvaja. Negdašnji moj učitelj Gregorije Nazianzanin, kad ga ja zapitah što će reći u Lukinu Evandjelju „subota drugo-prva" (*Luc.* 6, 1), liepo se našali, rekavši: „To ću te naučiti u crkvi, u kojoj kad mi vas puk bude s uzklicima odobravati, protivu svoje volje bit ćeš usilovan razumjeti što ne razumiješ; ili, ako sam budeš šutjeti, istinito će tebe jedinog svak koriti glupošću".[73] Ništa nije lakše što okretnošću u govoru zavarati prostu čeljad i neuku skupštinu, koja što manje razumije, više se čudi. Da te ne prevare takove obsjene, slušaj što o izjavama odobrenja svjetine i o neukim govornicima kaže, u besjedi za Kvinta Galija,[74] Ciceron (o kome ova prekrasna i mudra riečo veli: „Demosten ote ti slavu da ne budeš prvi govornik, a ti njemu da nije sam"): „Kažem u istinu što sam nedavno sâm doživio. Jedan, koji mu i drago, prozvan pjesnik, vrlo književan čovo, pisac poznatih *Razgovora* izmedju pjesnikâ i filozofâ, navodeći Euripida i Menandra gdje medju sobom zbore, a na drugom mjestu Sokrata i Epikura, što o njima znamo, da je vrieme u kom su živjeli ne godinama nego viekovima razstavljeno, koliko pljeskanje koliku viku odobravanja pobudjuje! To nije čudo: ima on u teatru mnogo drugova od škole, koji ništa ne naučiše."[75]

[73] Gregorije ne odgovori Jeronimu na pitanje, jer o istome ni sam ne bi na čistu: kao što ni danas nije sasvim nedvojbeno značenje onoga *sabbatum δευτερόπρωτον, secundo-primum*; premda većina tumačitelja onaj naziv razumiju o suboti koja prva dolazi po drugom danu vazma. Cf. **Knabenbauer**, *In Luc.*, 1896, p: 220—222.

[74] Ta besjeda nije do nas doprla.

[75] *Multos enim condiscipulos habet in theatro, qui simul litteras non didicerunt.* Evo kako razni tumače ovo mjesto: Tal. prevoditelj. *condiscepoli... i quali insieme non avevano imparate lettere.* Lagrange: *beaucoup de condisciples, mais qui n'ont jamais étudié avec lui.* Lechner: *viele Mitschüler, die sammt und sonders keinen Schulunterricht empfangen haben.* Ali kako mogahu mu biti saučenici, ako svikolici nisu nikakve školske pouke imali? Ili: kako mogahu biti njegovi školski drugovi, ako nikad nisu učili s njime? Le Clerc, u izdanju i prievodu djela Ciceronovih, izriče pravu misao: *Il a dans l'auditoire plusieurs de ses condisciples; mais ils ont pu étudier ensemble, sans avoir rien appris* (*Oeuvres de Cic.*, Paris 1827, XXXV, p. 149—151). Ali nije trebalo parafraze ni obilaženja radi onoga *simul:* jer ta rieč upotrebljava se kadšto pleonastično. Medjutim pomenuti Le Clerc opazio je, da po svoj prilici navedeni ulomak nije Ciceronov; te ako Ciceronu pripada glavna misao, da je nju Jeronim svojim riečima izrazio (L. c. p. 218)

Prodji se crnih, jednako kao i bielih haljina.[76] Odiela kićena isto kao i nečista, treba se čuvati: jer jedno zaudara raskošjem, a drugo taštom slavom. Nije pohvalno hoditi bez lanenih haljina, nego ne imati čim da se lanene haljine nabave. U sebi bilo bi smiešno i sasvim sramotno kod puna tobolca hvaliti se, da nemaš ni mahrame ni rubca.

Ima jednih koji daju nešto malo siromasima, da sami dobiju više; i traže bogatstvo pod izgovorom milostinje, koja bi se bolje nazivala lovom nego milostinjom. Onako se love zvieri, ptice i ribe. Metne se malo meke na udicu, da se na nju izvuku kese odličnih gospodja. Biskup, kome je povjerena crkva, neka gleda koga će postaviti blagajnikom i skrbnikom siromaha. Bolje je da nemam šta udieliti, nego da bezočno ištem što hoću da sakrijem. A jest i oholost htjeti da se vidiš milostiviji od Isukrstova velikog svećenika.

Svi ne možemo sve. Jedan je u crkvi oko, drugi jezik, drugi ruka, drugi noga, uho, trbuh itd. Čitaj poslanicu svetog Pavla Korinćanima, i vidjet ćeš kako od mnogo uda biva jedno tielo (1 *Cor.* 12, 12 ss.). Pri svem tome brat seljak i prostak nek se ne drži za svetijega sa svoga neznanja; a koji je učen i rječit, nek ne cieni svetosti po jeziku. Od dvie stvari nesavršene, puno je bolje imati svetu seosku prostotu, nego grješnu rječitost.

[76] Baronio iz ovog mjesta izvodi zaključak, da u ono doba odielo ljudi crkovnih ne bijaše ni bielo ni crno; nego valjda kestenove boje (a. 393. n. 48). Jeronim pak govori Nepocijanu kao svećeniku, a ne kao kaludjeru; jer je kaludjersko odielo doista bilo crno.

Mnogi grade zidove crkvene, i podižu[77] stupove. Tu se mramor sja, na tavanima blista se zlato,[78] žrtvenik je ukrašen dragim kamenjem, a Isukrstovi se službenici ne probiru! Neka mi nitko ne prigovori, da je hram židovski bio bogat, i da mu je od zlata bio načinjen sto, svietnjaci, kadionice, žrtvene plitice, čaše, stupice i ostalo. Ovo je Gospodin odobravao kad svećenici prinošahu životinju na žrtvu, i krv životinjska bijaše za odkup od griehâ: premda sve je to bila slika; *a pisano je za nas, na koje dodje svrha viekova*[79] (1 *Cor*. 10, 11). Ali sada, poslie neg je ubogi Gospodin posvetio ubožnu kuću svoju, promislimo što je križ njegov, pa ćemo bogatstvo smatrati za blato. Zašto se divimo onome što Isukrst zove nepravednim bogatstvom (*Luc*. 16, 9)? Zašto vele cienimo i zaljubljeni smo u ono, što je Petar s ponosom svjedočio da nema (*Act*. 3, 6)? Inače, ako se samo slova držimo, i ako nam je drago što proste rieči kažu o zlatu i srebru židovske crkve, sa zlatom obslužujmo i ostalo.[80] Kršćanski veliki svećenici nek se žene djevicama (*Lev*. 21, 13): nek se liši svećeništva tko ima na sebi maras,[81] i nagrdjen je (*Ib*. 17 ss.), ma da bi i bio čovjek dobre duše: nek se više pazi na gubu tjelesnu (*Lev*. 13), nego na duševnu: radjajmo se i množimo se, i napunjajmo zemlju (*Gen*. 1, 28): ne prinosimo na žrtvu jagnjeta, ne svetkujmo otajstvenog vazma, jer to izvan (jeruzolimskog) hrama zakon zabranjuje (*Deut*. 16, 5—6). Sedmog mjeseca razapinjimo šatore (*Lev*. 23, 34), i trubom oglasujmo svečani post (*Joel* 2, 15). Ali ako sve

[77] *Substruunt*, mjesto *exstruunt* („*Templum Dianae . . . Apuleius architectus substruxit*“: *hoc est extruxit*. **Forcelini-De Vit**).

[78] V. Posl. XXIX, b. 54.

[79] Židovi dieljahu trajanje svieta na troje: doba prije Mojsijeva zakona, doba pod zakonom, doba pod Mesijom. Ovo posljednje Pavao nazivlje *svrhom viekova*.

[80] Iz ljubavi prema siromaštvu, Jeronim ovdje pretjeruje: pa će sada izvoditi neopravdane zaključke.

[81] Biljeg zarasle rane. Za samu rieč vidi Posl. XXXVIII, bilj. 4.

ovo razumijemo, kako je i Gospodin naš razumio, kad je objasnio subotu (*Matt*. 12, 3—7. 11—12; *Marc*. 2, 25—28 : 3, 4—5; *Luc*. 6, 9—10 : 13, 14—16), i *duhovno udešavamo stvari duhovne*[82] (1 *Cor*. 2, 13), znajući sa svetim Pavlom, da je zakon duhovan (*Rom*. 7, 14), te pjevamo s Davidom: *Otvori oči moje, i razmišljat ću o čudesima zakona tvoga* (*Ps*. 118, 18); onda ili se odrecimo zlata, s ostalim praznovjericama židovskim: ili ako nam je milo zlato, nek su nam dragi i Židovi, koje moramo skupa sa zlatom ili pravdati ili kuditi.

Treba da se kloniš gostbâ sa svjetovnjacima,[83] osobito s onima što ih časti nadutima čine. Sramota je, da konzulski panduri i vojnici čuvaju stražu pred vratima svećenika razpetoga i siromašnoga Isukrsta, koji se tudjim kruhom hranjaše; i sramota je, da sudac zemaljski u tebe bolje ruča, nego u svojoj polači. Ali ako navodiš za izgovor da to činiš, e mu se moliš za nevoljne i podložne, znaj da svjetovni sudac bolje će zadovoljiti čovjeka crkovnoga uzdržljiva, nego li bogata; i većma će poštovati tvoju svetost, nego imanje. Ili ako je taki, da ne sluša nego uz piće molbe crkovnih ljudi, za koje mu drago nevoljnike, ja bih se rado prošao takoga dobročinstva, a mjesto sudca molio bih Isukrsta, koji bolje i brže može pomoći nego on. Jer je *bolje uzdati se u Gospodina nego se uzdati u čovjeka: bolje je ufati se u Gospodina nego li se ufati u knezove* (*Ps*. 117, 8—9).

Da nisi nikad zavonjao vinom, da ne bi čuo onu filozofovu: „Ne daješ mi cjeliva, već me pojiš vinom“.[84]

[82] Apostolova rieč znači: predavamo, učimo, duhovne stvari duhovnim načinom; tumačeći to jest iste, ne po svjetovnu, ni mudrošću ljudskom, nego kako nas Duh Božji nadahnjuje.

[83] To jest, ne zazivaj na čast svjetovnjake.

[84] *Hoc non est osculum porrigere, sed vinum propinare*. Koga je filozofa ta izreka ne znamo. Ali Katon, u Pliniju, kaže nam, da je kod starih Rimljana rodbina imala običaj cjelivati žene, da vide zaudaraju li vinom. (**Plinius**, H. N. XIV, c. 14). Lako je dakle, da je taj običaj dao uzrok ovoj rečenici.

Svećenike pijanice i apostol osudjuje (1 *Tim.* 6, 33; *Tit.* 1, 7), i stari Zakon staje im na put: Koji oltaru služe, vina ni sikera nek ne piju[85] (*Lev.* 10, 9). Siker, u židovskom jeziku zove se svako piće od koga se čovjek može opiti; bilo ono što se pravi od žita, ili od soka kakova voća; bilo šerbet-medovina iz saća varena, koju barbarski narodi piju, ili vodka od izažetih datula, ili gusta ciedja od skuhana variva.[86] Kao što od vina, čuvaj se od svega što može opojiti i poremetiti naravno stanje duše. Ne velim ovo kao da osudjujem (vino koliko je) Božje stvorenje; jer je i Gospodin pio vina, pa je bio nazvan vinopija (*Matt.* 11, 19); i Timoteju, koga boljaše želudac, bi dopušteno umjereno pijenje vina (1 *Tim.* 5, 23): ja samo zahtievam, da se pije s mjerom, prema dobi i zdravlju, i kakvoći tjelesne gradje. Ali ako bez vina gorim od mladosti, i vruća me krv razpaljuje, i gojan sam i čio, drage ću se volje uztegnuti od čaše, u kojoj se sumnji da je otrov.

Grci liepo kažu — a ne znam ima li kod nas slična izreka: „Pretio trbuh ne radja oštroumlja".[87] Ne uzimlji postiti više nego možeš podnieti. Postovi nek su ti čisti, sveti, obični, umjereni, i bez mane sujevjerstva. Kakva je korist ne jesti začinjena uljem, a tražiti nekoja jela, koja se ne nabavljaju bez dosade i tegoće, kao što su karijske smokve,[88]

[85] Navod je samo po smislu.

[86] *Coctisque frugibus aqua pinguior coloratur.* Vallarsi cieni, da mjesto *coloratur* imalo bi se čitati *colatur* (od glagola *colo-as*); i prema toj lekciji udesio sam prievod. I Forcellini u svom Rječniku (v. *sicera*) čita *colatur.*

[87] To je grčki stih: *παχεῖα γαστὴρ λεπτὸν οὐ τίκτει νόον.* **Gravius.**

[88] Od Karije (predjela na jugozapadu Male Azije) prozvane su karijske smokve, što su ondje obilno radjale, te se sušile i izvozile u druge zemlje. Od toga se u obće sušene smokve zovu latinski *carycae.*

biber, orasi, datule, cviet od pšenice, med, pistaći?[89] Da se ne hranimo mrkim kruhom, plienimo sve što se u vrtlima goji, i dok težimo za ukusnim stvarima, uzmičemo od kraljevstva nebeskoga. Osim toga kažu mi, da neki, unatoč ljudskoj naravi, ne piju vode niti jedu kruha, nego srču, ne iz čaše već iz školjke, slastnu čorbicu od stučena povrća i soka od cvekle.[90] Ah sramote! ne stidimo se takih djetinjarija, i ne može da nam dotuži praznovjerica: još k tome u slastima tražimo kako ćemo steći slavu uzdržavanja od jela! Najbolji je post kruh i voda. Ali jer u takom postu nema slave, budući da svi živimo o kruhu i vodi, kao stvar svakidašnja i obćenita, nije držan za post!

Ne brini se za govorkanjem ljudi o tebi,[91] da pohvalu ljudsku ne pretvoriš u uvredu Božju. *Kad bih ja* — reče apostol — *još ugadjao ljudima, ne bih bio sluga Isukrstov* (*Gal.* 1, 10). On se okani ugadjati ljudima, i postade sluga Isukrstov. Dobrim i rdjavim glasom, na desno i na lievo (2 *Cor.* 6, 8, 7) hodi Isukrstov vojnik, niti se hvalom uznosi, niti ga kudjenje poništava: s bogastva se ne nadima, sa siromaštva ne postaje malodušan: drži za ništa i što je prijazno i što je neprijazno. *Obdan ga ne bije sunce, ni obnoć mjesec*[92] (*Ps.* 120, 6). Ne ću da moliš na razkršću od ulica (*Matt.* 6, 5), da nestalna naklonost svjetine, ne skrene ti molitve s pravoga puta. Ne ću da produžuješ redâ ni da

[89] Pistaći *(pistacia, πιστάκια)* vrsta su orasa u Siriji i Palestini, koji su veliki koliko maslina, a jezgra im je zelenkasta i sladka.

[90] *Betarumque succum.* Mjesto *betarum*, drugi čitaju *baccarum* (**Victorius**). *Bacca* je svaki mali okrugli plod, — jagoda, bobica,zrno itd.

[91] To će reći: nek ti nije stalo šta ljudi o tebi govore i misle, u svrhu da im se umiliš.

[92] *Ni obnoć mjesec*; to jest *studen*, koja se pripisivala mjesecu, kao što žega suncu (Cf. *Gen.* 31, 40).

nosiš na sebi zapisâ, da ti se vide[93] (*Matt.* 23, 5), ni da se, protiv savjesti, zaogrćeš farizejskom taštinom.[94]

Želiš li znati, kakve urese Gospodin iziskuje? Imaj mudrost, pravednost, umjerenost, jakost.[95] Zatvori se medju ove četiri strane neba: ova četiri konja upregnuta

[93] *Et ostentui habere phylacteria.* — *Phylacteria* bijahu laptići od kožice, na kojima stajahu napisane neke rieči Božje iz zakona Mojsijeva (*Ex.* 13, 1—16; *Deut.* 6, 4—9: 11, 13—21). Židovi nošahu ih na čelu i oko ruke, a i danas ih nose pri molitvi jutrenjoj, — bar oni koji su revnostniji. Farizeji činjahu ih obilatije, da se pokažu bolji tvorci zakona. Što se pak resa na haljini tiče, Bog bijaše zapovjedio, da ih Židovi udaraju po skutovima haljina svojih. (*Num.* 15, 38—39); te farizeji s napomenutog uzroka imadijahu rese dulje nego drugi. — Što je kazano o molitvi na razkršću od ulica, o resama, o zapisima, ima se razumjeti u duhovnom smislu: — da svećenik ništa nema činiti iz taštine, i da ga ljudi vide. — U ostalom istina je, da nekoji kršćani nošahu o vratu obješeno Evandjelje sv. Ivana kao hamajliju za zdravlje (**A Lapide**).

[94] U tekstu sada dolaze rieči, koje ću ovdje donieti prevedene: „Koliko bi bilo bolje, ovo nositi u srdcu nego li na tielu, i tražiti ne da „ljudi vide, već da nam Bog odobri! O tome visi evangjelje, o tome „zakon i proroci, ili sveta i apostolska nauka. Jer je bolje sve ovo „nositi u duši nego na tielu. Ti vjerni, štioče, razumiješ, kao i ja, što „ne ću da kažem, dapače što mukom hoću da kažem bolje. Nek te „napuni toliko pravilâ, koliko je vrstâ slave". — Posljednja izreka u tekstu glasi: *Tot te regulae, quot species gloriarum percurrant.* A što se tim htjelo kazati? . . . Ima i druga lekcija, koju donosi Gravius: *Tot sunt regulae, quot species gloriarum.* Ali i ona ništa ne pomaže za razumievanje teksta: jer što su ta pravila i te različne vrste slave?... Pametan štilac vidi, da je sve u navedenom ulomku pobrkano i nesgrapno. Ono dakle ili nije Jeronimovo, ili je sasvim iznakaženo od prepisivačâ, kako je dobro opazio Vallarsi, koji dodaje: *Eam (pericopen) certe si deleas, optime contextus fluet; si retineas implexa omnia sunt, abruptusque sensus.* I zato ja sam u prievodu one rieči izostavio; predstaviv ih štiocu ovdje u bilježki.

[95] Ovo su četiri poznate ćudoredne kreposti, koje se i stožerne zovu, jer na njima treba da se obrće vas čovječji život, kao što se vrata obrću na čepovima svojim. Mudrost pak znači onu krepost koja upravlja razumom, prema zakonu naravnome; pravednost čini da čovjek u svome mišljenju, osjećanju i djelovanju bude svakome pravedan;

u kola, neka te kao vozača Krstova, hitro voze k cilju.[96] Ništa nije dragocjenije od takoga nakita, ni sjajnije od takih dragulja razne boje. Ovi će te sa svih strana resiti, ogradjivati, štititi: bit će ti ukras i obrana. Dragulji pretvorit će se u štitove.

Nemoj da te svrbi jezik ili uši: ne budi, to jest, klevetnik, i ne slušaj klevetnikâ. Pismo kaže: *Sjedeći ti govoraše na brata svoga, i postavljaše spoticanje sinu matere svoje; ti si činio to, i ja mučah. Ti pomisli, opaki čovječe, da sam ja kao i ti: obličit ću te, i stavit ću te pred lice tvoje*[97] (*Ps.* 49, 20). Uzteži jezik od opadanja (*Sap.* 1, 11). Budi na opazu u govorenju svome (*Prov.* 21, 23), i znaj da za sve što kažeš o drugome, tvoja te savjest osudjuje, i sam se nalaziš u onome čim si drugoga korio.[98] A u istinu nije temeljit ovaj izgovor: „kad drugi preda mnom kazuju, ja ih ne mogu vriedjati." Nitko drage volje ne pripovieda onome koji preko volje sluša. Striela se nikad ne zabada u kamen: kadšto odskačući, probode onoga koji je nju pustio. Klevetnik videći da ga preko srdca slušaš, nek se nauči ne biti brz na klevetanje. *Ne miešaj se,* kaže Salamun, *s klevetnicima, jer će iznenada doći pogibao njihova, i tko zna propast obadvojice* (*Prov.* 24, 21—22)? Veli oba-

umjerenost čini čovjeka gospodarom nad svojim strastima i požudama, te ga uzteže osobito od nečistoće i od proždrlosti; jakost čini ga kadra da podnosi sve nezgode i sve suprotivštine zemaljskoga života, ma od koga mu došle.

[96] Što je svietu iztok i zapad, sjever i jug, ovo svećeniku, u duhovnom smislu, treba da budu četiri pomenute kreposti. Na nje valja da pazi, i po njima da upravlja svoje življenje. Iste su kreposti kao kola sa četiri konja, koja se upotrebljavahu pri javnim igrama i utrkivanju. Te kako vozači (kočijaši) u cirkusu hitro lećahu k cilju (k *meti*), tako se Jeronim služi ovom figurom, da označi našu *trku* k nebu (2 *Tim.* 4, 7).

[97] To jest činit ću da vidiš samoga sebe i strašnu grdobu grieha svojih.

[98] Ovo je prema Pavlovoj rieči o onima koji sude druge (*Rom.* 2, 1).

dvojice, to jest i onoga koji kleveće, i onoga koji klevetnika sluša.

Jest tvoja dužnost pohadjati bolestnike, poznavati kuće gospodja i njihovu djecu, i čuvati tajne odličnih ljudi; ali nek ti bude dužnost ne samo držati oči čiste, nego i jezik. Nikad ne govori o ljepoti žena, i nek se u kojoj kući po tebi ne obazna što se zbiva u drugoj. Hipokrat prije nego bi stao predavati nauku, zaklinjaše učenike svoje, i natjerivaše ih da govore rieči zakletve za njim. Zakletvom ih nagonjaše da čuvaju tajnu; propisivaše način govorenja, hoda, nošnje, i dobrog vladanja.[99] Koliko veće mi, kojima je povjereno liečenje duša, treba da ljubimo sve kršćanske kuće, kao da su naše vlastite?[100] — Bolje je da nas znadu kao utješitelje u tuzi, nego kao goste za stolom u dobroj sreći. Lako se prezire čovjek crkovni, koji, često pozvan na ručak, ne odbija pozivanja.

[99] Znamenita je i veoma moralna zakletva, što je Hipokrat zahtievao od svakoga koji hotijaše biti njegov učenik: „Kunem se Apolom . . . i svim bogovima, da ću duševno održati ovo što obećavam. Kao svoje roditelje poštovat ću učitelja, koji me ovome umještvu (liečenju) nauči, i ako bi on pao u potrebu, dat ću mu dio od svoje hrane i od svega svoga. Njegove ću sinove držati kao svoju rodjenu braću; i ako budu htjeli naučiti ovo umještvo, ja ću ih učiti mukte i bez ikakve pogodbe: te pravila nauke, i sve što je u svezi s ovom nastavom, njima ću priobćiti; a tako isto svim onima, koji učine ovu zakletvu ljekarskog zakona. Nikome ne ću dati smrtonosna otrova... ni ženama ljekarije da pometnu diete: nego ću uzdržati čist i bogodušan život svoj i svoju umještinu. U svaku ću kuću ulaziti, da pomognem bolestnicima; a čuvat ću se od svake povoljne duševne mane i pokvare, i od svakog nečistog čina na tielu žena, ljudi, djece, robova. I što liečeći, i ne liečeći vidim ili čujem o ljudskim stvarima, što nije prilično da se iznese na vidjelo, kao tajnu u sebi ću uzdržati. — Ako ovu zakletvu ne pogazim i nju ne zanemarim, što naumim za svoga života i u zanatu svome sve mi izlazilo, i glas o meni neka živi medju ljudima. Ako li zakletvu pogazim, nek mi se sve naprotiv dogodi". (**Biografia Universale** XXIX, p. 163).

[100] Jeronimu je ovdje u vidu ona u gornjoj bilježki Hipokratova: „U svaku ću kuću ulaziti, da pomognem bolestnicima".

Nikad ne pitajmo, a malo kad uzmimo ako smo na to moljeni: jer *viša je sreća davati nego li uzimati* (*Act.* 20, 25). Ne znam kako biva, da i onaj isti koji moli da ti što pokloni, drži te za podlijega kad uzmeš: i čudno! ako si ga prezreo kad moljaše, poslie više te poštuje.

Propovjednik čistoće[101] nek ne bude ženidbeni posrednik. Tko čita što apostol kaže: *I tako oni koji imaju žene, nek budu kao da ih nemaju* (1 *Cor.* 7, 29), zašto nagoni djevicu da se uda? Tko je poslie jednoženstva postao svećenik[102] (1 *Tim.* 3, 2), zašto nagovara udovicu da se uda po drugi put?

Ljudi crkovni kojima se zapovieda, da ne haju za svoje imanje, kako mogu biti nastojnici i upravitelji tudjih kuća i polja? Oteti što prijatelju, kradja je. Zakinuti crkvu, povreda je svetinje. Primiti što se ima podieliti siromasima, pa dok mnogi ne imaju šta jesti, biti lukav, ili malodušan, ili — što je posve očito zločinstvo — od onoga tajom štogod ukrasti, to nadilazi nemilosrdje svakoga razbojnika. Mene glad mori, a ti prosudjuješ koliko je dosta mome trbuhu! Ili podieli odmah što primiš; ili ako si malodušan djelitelj, pusti da sam darivalac po svojoj volji razdaje svoje. Ne ću da s moga uzroka bude puna tvoja kesa.

[101] *Praedicator continentiae.* U obće *continentia* jest krepost koja zauzdava požude, i odvraća od naslada zabranjenih, osobito od onih što se tiču nečistoće i pohlepe na dobra jela. Ali kod crkvenih pisaca *continentia* ponajviše znači što i *castitas* (čistoća): kao što smo na drugom mjestu vidjeli o rieči *continentes*.

[102] Poznato je, da crkva nikad nije primala (po XVII. kanonu apostolskome. **Pitra** *Jur. Eccl. Graec.* I, p. 16—17) u svećenike one koji se po krštenju više od jednog puta bijahu oženili, jer se druga ženidba smatraše za znak neuzdržljivosti. Zato Jeronim veli: Tko je poslie jednoženstva (*de monogamia*) postao svećenik, zašto bi nagonio udovice da se po drugi put udaju? Budući pak da je onakovih — jednom oženjenih — svećenika bilo, njih ovdje ima pred očima; jer se valjda bojao, da bi oni u tome pogledu mogli ne vladati se kako treba; ili jer je možda što o tome znao.

*

Moje[103] ne će nitko bolje čuvati do mene. Najbolji je djelitelj oni koji ništa ne ostavlja za se.

Premili Nepocijane, nakon deset godina od kako bi zasuta kamenjem moja knjižica o djevičanstvu, koju sam u Rimu napisao za svetu Eustokiju,[104] ti me usilova, da iznova otvorim usta u Betlemu, i stavim se na pogibao, da me svak probada jezikom. Doista ili je trebalo da ništa ne pišem, e ne pretrpim ljudskoga suda, a ovo mi ti ne dade, ili pišući valjalo je da znam, da će se na me odapinjati striele svikolicih opadača. Ja pak molim ove da miruju i prestanu ružiti, jer im ovo pišem[105] ne kao protivnicima, već kao prijateljima, i ne napadam na one koji grieše, nego ih opominjem, da se prodju griehâ. Niti sam oštar sudac samo njima, nego i sebi: te hotijući vaditi slamku iz tudjeg oka, izbacujem prije gredu iz svoga. Nikoga ne vriedjam. Nitko, baš ni u slici, nije označen. Moja rieč ni na koga osobito ne udara. Razlaganje je o duševnim manama u obće. — Tko se na me razsrdi, sam će bolje dati na znanje, da je onaki.[106]

[103] Siromah, u čija usta Jeronim stavlja one rieči, zove *svojim* ono što je dano, da se siromasima razdieli.

[104] To je naša XVIII. Poslanica.

[105] Ovo, to jest, što je u poslanici njima namienjeno. Imam uzrok ovdje zabilježiti, da Jeronim prema duhu epistolarnoga stila u latinskom jeziku, ovdje, kao i na mnogim drugim mjestima, upotrebljava u cielom ovome periodu perfekt mjesto prezensa.

[106] Onaki, kao što je o nekima u obće u ovome spisu kazano.

Poslanica XXXIV.[1]

Pavlinu.[2]

O učenju svetog Pisma.

Sadržaj. — *Odgovara na prijaznu i prijateljsku poslanicu Pavlinovu. Budući da isti Pavlin bijaše nakanio posvetiti se savršenome (kaludjerskome) životu, Jeronim najprije preporučuje mu čitanje sv. Pisma. Da ovu preporuku podkriepi, primjerom svjetskih filozofa, a i svetih apostola, dokazuje, koliko se čovjek mora starati da pozna istinu. Dodaje, da nije moguće shvatiti tajne sv. Pisma bez vodja, koji će pokazivati put;*

[1] Pisana oko g. 394.

[2] Crkvena povjest broji Pavlina medju slavnije ljude njegova vremena (353—431). Rodjen u Bordeauxu u Galijama, gdje mu otac bijaše carski namjestnik, imade za učitelja čuvenog gramatika, retora i pjesnika Auzonija. Car Gracijan imenova ga konzulom kad mu istom bijahu 23 godine. Prebogat, a podatljiv za čudo, odreče se kasnije državne službe. Pošto mu umrie jedini sinčić, prodade svoje imanje, i razdade novac vaskolik medju siromahe. Barcelonski puk htjede po svaki način, da biskup redi Pavlina za svećenika ne obzirući se na njegovo suproćenje. Na dan Božića 393. uhvatiše ga u crkvi; i morade privoljeti se. Ali ne pristade nego uz pogodbu, da mu bude slobodno ići gdje ga bude volja, i ne vezati se za bilo koju crkvu, te vršiti ili ne svećeničku službu. Podje tada u Italiju, i nastani se u pustinji blizu Nole, uz crkvicu sv. Feliksa, kojemu je bio vrlo bogoljuban. A po tom na 15 godina bi učinjen nolanskim biskupom. Kao što s našim Jeronimom, tako se je dopisivao sa svetim Ambrosijem, s Augustinom, sa Sulpicijem Severom i s Rufinom; i od svakoga bi cienjen i čašćen kao malo tko. Crkva štuje sv. Pavlina 22. lipnja; a martirologij rimski oglasuje njegovu svetkovinu krasnom pohvalom.

pa izjavljuje, da je sam spravan biti mu na ruku u tome poslu, ne kao učitelj nego kao drug. I da ga odmah uputi k učenju onih tajna, u kratko mu crta glavna otajstva sadržana u svakoj svetoj knjizi. Na svrhi hrabri ga, da izvrši što je naumio, te se ne skanjuje razdati ubogima sve svoje imanje; i to nek učini od jednom, a ne malo po malo, ne ostavljajući ništa za se.

Brat[3] Ambrosije donesavši mi tvoje darke, dade mi i preugodnu poslanicu, koja, već u početku našeg prijateljstva, bijaše mi dokaz tvoje izvrstne iskrenosti i dragocjene prijateljske ljubavi. U istinu ono je prijateljstvo pravo i Krstovom svezom združeno, što ga ne sklapa korist naše imovine, ni sama tjelesna nazočnost, ni prievarno i laskavo umiljavanje, nego strah Božji i ljubav prema božanstvenome Pismu.[4]

Čitamo u starim historijama, kako su neki prolazili zemlje, pohadjali nove narode, prehodili more da glavom vide one za koje iz knjiga bijahu doznali. Tako je Pitagora[5] velikim trudom pohodio memfiske proroke,[6] a Platon Misir i Tarenćanina Arkita,[7] i onaj dio talijanskog primorja što se odprije zvaše Velika Grčka;[8] tako da on, koji u Ateni bijaše učitelj i moguć, i čiju nauku razglašivahu akademijske učionice,[9] postade tudjozemac i učenik, jer je volio smjerno tudje naučiti, nego li svoje bezobrazno nametati. Napokon idući po svem svietu za znanjem, koje kao da bježaše pred njim, uhvaćen od gusarâ i prodan, pokori se jošte veoma nemilosrdnom siledžiji: i bi zarobljenik, sužanj i sluga.[10] Pri svem tome, jer bijaše filozof, bi veći od onoga, koji ga bijaše kupio. Čitamo kako neki plemići izkraj Španjolske i Galijâ dodjoše k Titu Liviju,[11] iz koga izviraše mliečno vrelo rječitosti; i one što ih Rim ne bijaše k sebi privukao da njega gledaju, dovede slava jednoga čovjeka. Ljudi ondašnjeg vremena držahu za čudo nečuveno, i vriedno da se naviek spominje, to što isti plemići, došavši u onako veliki grad, pitaše za drugo, grad izuzevši. Apolonije[12] (bio on vračar, kako prosti narod kaže, ili filozof, kako vele pristalice Pitagorine) udje u Persiju,

[3] To jest, kaludjer. V. Posl. III., bilj. 2.

[4] Iz ovoga se vidi, da je Pavlin bio pisao Jeronimu kako je naumio baviti se svojski čitanjem i učenjem sv. Pisma.

[5] Pitagora slavni grčki filozof s otoka Sama oko 550. god. pr. Is. Njegovi učenici zovu se *Pythagorei* ili *Pythagorici*.

[6] To jest, memfiske svećenike, kao čuvare znanja. — Memfis bi negdašnji glavni grad Misira (Egipta) oko 30 km. na jug od današnjeg Kaira, i ognjište misirske prosvjete, koja se u njegovim hramovima gojila, i iz ovih širila se. Svaki hram imadijaše više svećenika; a starešina hrama zvaše se *prorok*.

[7] Arkit, grčki filozof, pitagorejske škole.

[8] *Donja* ili *južna Italija*.

[9] *Akademija* zvaše se gaj (park), posvećen heroju Akademu (jedan kil. malo više na sjevero-zapad od Atene), gdje učaše Platon. S toga je ovo ime (Akademija) dano Platonovoj nauci i pristalicama njegova filozofskog nauka. Akademijske pak učinionice (*Academiae gymnasia*), koje se ovdje spominju, znače zborišta u kojima platonovci predavahu filozofiju svoga kolovodje: — jer se imenom *gimnazije* u obće zvahu zborišta za grčke filozofe i njihova predavanja.

[10] Izdajom Polida spartanskog poslanika, na čijoj se ladji iz Sicilije vožaše, Platon pade u ruke gusarima, i bi prodan u Egini. Iz sužanjstva izkupi ga, za veliki novac, Anicet, pristalica cirenske filozofije.

[11] I povjest spominje, kako neki Španjolac, pošto pročita djela Tita Livija, dodje iz Kadica u Rim, samo da vidi čuvenog pisca; a kad ga vidje, namah vrati se natrag.

[12] Apolonije iz Tijane u Kapadociji, osnivač nove pitagorejske sekte u prvim godinama kršćanskog doba. — Filostrat, rimski sofist, pri svrhi drugoga vieka, po želji carice Julije, druge žene cara Severa, napisa tobožnju povjest Apolonijevu, punu čudestva. To djelo nije drugo nego tendenciozni roman, koji priča o svome protagonistu ono što Evandjelje kazuje o Isusovu životu i nauci. — O Filostratovu romanu, cf. Weiss, *Weltgeschichte*, 6. Auflage, III, 473—479.

brzo proputova Kaukaz i zemlje Albanâ, Skitâ i Masagetâ,[13] unidje u vrlo bogate indijske kraljevine, i napokon, prešavši preko prevelike rieke Fizona (Ganga), doprie k Brakmanima,[14] da sluša predavanja ijarke, koji sjedeć na zlatnom priestolju, i pijući iz Tantalova izvora,[15] pred malim brojem učenika tumačaše prirodu, kretanje zviezda i tok danâ.[16] Ondolen, preko Elama, Babilonije, Kaldeje, Medije, Asirije, Parćanske zemlje, Sirije, Fenicije, Arapske, Palestine vrati se u Aleksandriju, i ode dalje u Etiopiju, da posjeti gimnosofiste[17] i čuvenu sunčevu trpezu u piesku.[18] Svagdje taj čovjek nadje šta da nauči, i napredovanjem u znanju da bude bolji neg je bio. — O njemu je Filostrat u osam knjiga vrlo obširno pisao.

Ali što ću govoriti o svjetskim ljudima, kad apostol Pavao, sud izabrani i učitelj narodâ, koji iz uvjerenja da u njemu živi tako odličan gost (*Gal.* 2, 20) govoraše: *Zar*

[13] *Albani,* o kojima se ovdje govori, stanovnici su Albanije (današnjeg Dagestana), pokrajine na zapadu Kaspijskog mora. Skite su zajedničko ime, kojim se nazivalo više naroda u sjevero-iztočnoj Evropi i Aziji. Masagete pak jedan su od takovih skitskih naroda, kraj Kaspijskog mora.

[14] *Brakmani,* to je pridjevak mnogih indijskih plemena okolo rieke Ganga.

[15] Tantalov izvor bijaše čaša u ruci Tantalova kipa, koji se ondje nalažaše. Filozofi, prije neg bi pošli leći, iz nje pijahu; a u nju uviek dolažaše vode, koliko bi se odpilo. **Victorius.** — Ijarka *(Hiarchas),* to bi, po kazivanju Filostratovu, poglavica, ili ti kralj rečenih Brakmana.

[16] *De motibus siderum ac dierum cursu.* Ovo je lekcija, koju donosi Victorius.

[17] Tako se zvahu indijski mudraci, današnji bramini. Ali su se valjda onako zvali i etiopski filozofi. — Ime im dolazi od γυμνὸς (go) i σωφιστὴς (mudrac).

[18] O sunčevoj trpezi Herodot pripovieda, da bijaše jedna livada pred gradom, koja je svako jutro osvitala prekrivena pečenim mesom od svakojakih četveronožnih životinja, što su noću potajno metali oni koji vladahu gradom; ter svak, kad bi svanulo, mogaše po volji jesti. Prosti narod mišljaše, da takovu gostbu zemlja iz sebe daje, da je to nešto božanstveno i dar sunca; i s toga se ista livada zvaše *sunčeva trpeza* (L. III, n. 17—18).

hoćete da izkušate (moć) *onoga Krsta koji kroza me govori* (2 *Cor.* 13, 3)? kad, velim, apostol Pavao, poslie nego bijaše obašao Damasak i Arapsku, izadje u Jeruzolim, da vidi Petra, i ostade u njega petnaest dana (jer je ovim otajstvom sedmice i osmice[19] trebalo da se izuči budući propovjednik neznabožaca); i opet, na četrnaest godina poslie, uzevši sa sobom Tita i Barnabu, dodje i razvi pred apostolima evandjelje,[20] da mu ne bude, ili da mu nije bio trud uzaludan (*Gal.* 1, 18: 2, 1—2). Doista živa rieč ima nešto tajne jakosti, i silniji utisak čini, kad iz učiteljevih usta dolazi u učenikove uši. S toga Eskin,[21] kad bijaše izgnanikom u Rodu, te se čitaše ona besjeda, koju je Demosten protiv njega izrekao, dok joj se svak divljaše, i hvaljaše je, uzdišući reče: „A što biste rekli, da budete čuli beštiju, gdje sama svoje rieči na glas govori?“

Ne velim ovo kao da je u meni što tako, čemu bi se ti ili mogao ili želio naučiti, nego jer se i bez mene mora odobriti sama tvoja jaka želja i ljubav za učenjem.[22] Naučljiv um, i bez učitelja vriedan je hvale. Ne gledam šta možeš naći, nego šta možeš tražiti. Vosak mek, kome je lako dati taj i taj oblik, ako i ne rade oko njega maj-

[19] Kako svagdje u stvarima sv. Pisma Jeronim traži simbolički ili ti otajstveni smisao, tako misli, da i boravljenje Pavlovo u Jeruzolimu kod Petra za 15 dana ima svoje otajstveno značenje: pa se zato pozivlje na brojeve 7 i 8, koji skupa čine 15. U ostalom, vrlo mnogo otajstva označeno je onim dvama brojevima. Što se prvog tiče, vidi: *Gen.* 41, 2. 3. 5; *Ex.* 12, 15. 19: 25, 37: 29, 30. 35. 37; *Lev.* 8, 11: 23, 34: 26, 28; *Jos.* 6, 8; *Prov.* 9, 1; *Eccl.* 11, 2; *Jer.* 15, 9; *Apoc.* 1, 4. 12. 16: 3, 1: 4, 5: 5, 16 *etc.* O drugome, vidi: *Gen.* 17, 2; *Luc.* 2, 21; 1 *Par.* 24, 4; *Ezech.* 40, 31. 34. 37; 1 *Mach.* 4, 56. 59; 2 *Mach.* 2, 12: 10, 6 *etc.*

[20] Razumije se evandjelje (nauk), što ga je neznabožcima pripoviedao.

[21] Eskin iz Atene, govornik i protivnik Demostenov.

[22] Za učenjem, to jest, sv. Pisma: čim se takodjer potvrdjuje što sam u bilj. 4. kazao.

storove i tvorčeve ruke, ipak naravnim svojstvom[23] jest sve što god može postati.

Apostol Pavao hvali se, da je kod nogu Gamalijelovih naučio zakon i proroke[24] (*Act.* 22, 3), tako da naoružan duhovnim strielama poslie pouzdano mogaše reći: *Oružje našeg vojevanja nije tjelesno, ali je od Boga moćno za razkopavanje tvrdjava: da obaramo spletke i svaku visinu, koja se podiže na znanje Božje, i činimo robom svaki razum, da bude poslušan Krstu; a i spremni smo skučiti pod jaram svaki neposluh*[25] (2 *Cor.* 10, 4—6). On piše Timoteju, još iz malena vještu svetim knjigama (2 *Tim.* 3, 15), i svjetuje ga, da se gorljivo bavi čitanjem svetog Pisma, e ne bi pustio u nemar milost što mu bi dana postavljanjem ruku svećenikâ (1 *Tim.* 4, 13—14). A Titu zapovieda, da medju drugim krepostima biskupa, koga u kratko opisa, izbira i

[23] U tekstu je grčka rieč: *τῇ δυνάμει*. To je kao da je latinski rečeno *virtute*. A *virtus* (krepost) u filozofskom govoru znači osobitu sposobnost svake stvari, duhovne i tjelesne, za sve ono što ista prirodno može postati, ili za sve što se od nje može učiniti.

[24] To jest, sveto Pismo staroga Zavjeta; jer premda se isto razdjeljivaše na troje: *zakon* (pet Mojsijevih knjiga), *proroke* (knjige proroka, s knjigama Jozue, o Sudcima, dvjema Samuelovim i dvjema o kraljima), i *svete knjige, τὰ ἁγιόγραφα* (pod kojim nazivom razumievaju se svi ostali božanstveni spisi), ipak ove su posljednje često označene nazivom *prorokâ:* dapače i samim imenom *zakon,* na nekim mjestima razumieva se sve cielo sveto Pismo (*Joan.* 10, 34: 12, 34: 15, 25; 1 *Cor.* 14, 21); a tako su kadšto razumievali i sami Židovi (**Cornely**, *Introd.* etc. — 1885. I, p. 31). Opazit ću samo, da Pavao nije na onom mjestu spomenuo prorokâ; a i što je kazao o *zakonu,* u drugom smislu treba uzeti, nego li ga ovdje Jeronim uzimlje.

[25] Gdje je u Vulgati kazano: *ulcisci omnem inobedientiam* (kazniti svaki neposluh), Jeronim veli: *subjugare cunctam inobedientiam.* — Treba opaziti, da oružje, o kome apostol govori, jesu kršćanske kreposti i svetost života; a takodjer nebeska mudrost i dar čudesa i proroštva, kojima apostoli bijahu oskrbljeni; ali Jeronim, prema svojoj svrhi, isto oružje ovdje uzimlje za poznavanje svetog Pisma, o kome je prije kazao, da ga je Pavao kod nogu Gamalijelovih stekao. A ovim je htio reći, da tko dobro zna sveto Pismo može uništiti sve protivničke prigovore, i svako znanje koje se suprotivi Bogu.

znanje svetog Pisma: *neka,* veli: *drži onu vjernu rieč, što je po nauci, da bude kadar svjetovati sa zdravom naukom, i nadvladjivati protivnike* (*Tit.* 1, 9). Jer prostota sveta sama je sebi koristna: ali koliko pohvalnim životom sagradjuje crkvu Isukrstovu, toliko joj škodi, ako se ne opire onima, koji je razkopavaju. Prorok Agej, pače Gospodin preko Ageja govori: *Pitaj svećenike za zakon* (*Ag.* 2, 12). Toliko je svećenik dužan odgovarati kad ga o zakonu pitaju! Čitamo takodjer u petoj Mojsijevoj knjizi: *Pitaj otca svoga, i on će ti objaviti, starije svoje, i oni će ti pripovjediti* (*Deut.* 32, 7). Isto tako u psalmu sto i osamnaestome: *Naredbe tvoje bijahu moja pjesma u mjestu moga boravljenja u tudjini* (118, 54). David opisujući pravednika, koga poredi s drvetom od života što bijaše u raju (*Gen.* 2, 9), u ostale kreposti metnu i ovu: *Njegova je želja za zakonom Gospodinovim; i o njegovu zakonu razmišljat će dan i noć* (*Ps.* 1, 2). Danijel pri svrhi svoje presvete proročke knjige[26] kaže, da se pravedni svietle kao zviezde, a razumni, to jest naučni, kao nebo (*Dan.* 12, 3). Vidiš li koliko se razlikuje pravedna seoska prostota od učene pravednosti. Ljudi prve vrste porede se sa zviezdama, a ljudi druge vrste s nebom: premda po židovskoj istini[27] jedno i drugo može se razumjeti o naučenim ljudima; jer se ondje ovako čita: *Koji su pak naučni sjat će kao svjetlost nebeska*; *i koji mnoge uče pravdi* (svietlit će se) *kao zviezde uviek i do vieka.*

Zašto je Pavao nazvan sudom izabranim? Naravno zato što je on ormar zakona i svetog Pisma. Farizeji dive se Gospodinovoj nauci (*Marc.* 1, 22), i čude se kako Petar i Ivan znaju zakon, kad nisu učili čitati (*Act.* 4, 13). Ali što god drugima daje vježbanje i svakidašnje razmišljanje o zakonu, njima potajno napominjaše Duh sveti (*Joan.* 14, 26);

[26] Veli: „pri svrhi knjige"; jer je imao u vidu židovski tekst, koji svršivaše trinaestim stihom dvanaeste glave.

[27] Jeronim nazivlje *istinom židovskom,* tekst sv. Pisma u židovskom jeziku.

i bijahu, kao što stoji napisano, *naučeni od Boga*[28] (*Is.* 54, 13; *Joan.* 6, 45). Spasitelj bijaše navršio dvanaest godina, i pitajući u crkvi starce za stvari zakona (*Luc.* 2, 46), dok ih razborito zapituje, bolje ih poučava. Hoćemo li reći, da je prostak Petar, da je prostak Ivan, od kojih jedan i drugi mogaše kazati: *Ako sam neuk u rieči, nisam takov u znanju*[29] (2 *Cor.* 11, 6)? . . . Ivan prostak, ribar, nenaučen! A odakle nam, molim, ona izjava: *U početku bijaše Rieč, i Rieč bijaše s Bogom, i Rieč bijaše Bog* (*Joan.* 1, 2)? Rieč[30] u grčkom jeziku prostrana je značenja. *Logos*, naime, jest i rieč, i razum, i računanje, i svake do jedne stvari uzrok, od koga biva sve što jest. Sve ovo pravo vidimo u Isukrstu. To nije znao mudri Platon: tomu bi nevješt rječiti Demosten. *Utamanit ću*, reče Bog, *mudrost mudrih, i razum razumnih odbacit ću* (1 *Cor.* 1, 19). Prava će mudrost utamaniti krivu mudrost: i premda je u križu ludost propoviedanja (*Ib.* v. 18), ipak Pavao propovieda mudrost medju savršenima[31] (*Ib.* 2, 6); *ali ne mudrost ovog svieta, ni poglavica svjetovnih, koji se uništuju, nego mudrost Božju sakrivenu u otajstvu: koju je Bog napried odredio, prije* (svih) *viekova* (*Ib.* v. 6—7). Božja je mudrost Isukrst. Doista Isukrst je Božja snaga i Božja mudrost (*Ib.* 1, 24). Ova je mudrost u otajstvu sakrivena: o njoj je zabilježeno ime

[28] U tekstu je grčka rieč *θεοδίδακτοι*: što je drugčiji samo oblik od grčke izreke Evandjelja *διδακτοὶ θεοῦ*, s kojom se slažu Sedamdesetorica za tekst Izaijin.

[29] Ako sam, to jest, neuk u govorništvu, nisam neuk u znanju božanstvenih stvari.

[30] *Λόγος.*

[31] Propoviedati, da ljudima biva spasenje po križu, to nevjernici i opaki drže za ludost. Ali kako se obraćenje i spasenje ljudi izvršilo baš onakovom *ludošću*, tako u propoviedanju križa vjerni vide orudje moći Božje. Pavao pak dodaje, da propoviedajući *Isukrsta, razpeta na križu* (1 *Cor.* 2, 2), već u toj rieči propoviedaše savršenim kršćanima mudrost Božju u otajstvu *(Dei sapientiam in mysterio)*; to jest mudrost koja se nalazi u velikom otajstvu upućenja Sina Božjega, i odkupljenja roda ljudskoga po Isukrstu.

devetog psalma: *Za tajne Sina.*[32] U tom Sinu *sakriveno je sve blago mudrosti i znanja* (*Col.* 2, 3): i on koji bijaše sakriven u otajstvu, bi napried odredjen, prije viekova (1 *Cor.* 2, 7). A odredjen je napried, i napried slikama naznačen u zakonu i prorocima. S toga se proroci i zovu vidioci: jer vidjahu njega, koga ostali ne vidjahu. Abram vidje dan njegov, i obradova se (*Joan.* 8, 56). Ezekijelu se otvorahu nebesa (*Ez.* 1, 1), koja grješnome narodu bijahu zatvorena. *Otvori*, veli David, *oči moje, i razmišljat ću o čudesima zakona tvoga* (*Ps.* 118, 18): jer je zakon duhovan (*Rom.* 7, 14); pa je od potrebe, da nam se oči otvore, e ga razumijemo, i odkrivenim licem gledamo slavu Gospodnju (2 *Cor.* 3, 18).

U Odkrivenju pokazuje se knjiga sa sedam pečata zapečaćena (*Apoc.* 5, 1). Ako tu knjigu dadeš da čita čovjeku književnu, odgovorit će ti: *Ne mogu, jer je zapečaćena* (*Is.* 29, 11). Koliko je sada onih što misle da su književnici, a drže zapečaćenu knjigu, i ne mogu je otvoriti, ako nju ne raztvori onaj *koji ima ključ Davidov, koji otvori i nitko ne zatvori, zatvori i nitko ne otvori* (*Apoc.* 3, 7)? U Djelima apostolskim, sveti hadumac, dapače čovjek — jer ga ovako Pismo nazivlje[33] — koji čitaše Izaiju, kad ga Filip upita: *A razumiješ li što čitaš?* odgovori: *Kako bih mogao, ako me tko ne pouči* (*Act.* 8, 27. 31)? Da medjutim o sebi kažem, ja niti sam svetiji od onoga hadumca, niti

[32] *Pro occultis filii.* Jeronim u toj izreci razumieva tajne sude Sina Božjega o odkupljenju roda ljudskoga. — Drugi misle, da *occulta* (tajne) znači ili neku muzičku spravu, ili napiev po kom je valjalo pjevati ovaj psalam; dok židovska rieč *Ben (filii)* jest osobito ime pjevača, koji ga imadijaše izpjevati.

[33] Kako je svaki hadumac — uškopljenik — u obće držan za polučovjeka *(semivir)*, tako Jeronim za onoga što ga ovdje navodi, izpravlja taj pojam u štiočevoj pameti, dodajući, da je on bio čovjek *(vir)*, kao što ga i Pismo zove: čovjek dakako s pogledom na karakter, vladanje, i ostale vrline i muževna svojstva, kojima se ljudi razlikuju od žena. — Na drugom mjestu Jeronim veli da je Etiopljanin zaslužio da bude nazvan čovjek: *vir meruit appellari* (*In. Is.* c. 53. Opp. IV, 528).

prianjam za nauk više nego on; koji iz Etiopije, to jest s krajnjega kraja svieta dodje u hram, ostavi kraljevski dvor, i bi taki poštovatelj zakona i božanstvenog znanja, te je i na kolima čitao sveto Pismo. Pa opet kad držaše u ruci knjigu, i rieči Gospodnje pameću razbiraše, jezikom jednu za drugom izgovaraše, usnama oglasivaše, nije poznavao onoga, kome se ne znajući klanjaše u knjizi. Dodje Filip, pokaza mu Isusa, koji se krijaše, zatvoren u slovu. O divna moći učiteljeva! Onog časa hadumac vjerova, krsti se, i postade vjerni i svet, pa jošte od učenika učitelj:[34] našavši više u pustošnom izvoru crkve[35] (*Act.* 8, 26. 39), nego li u pozlaćenom hramu sinagoge.

Ovo sam u kratko spomenuo (jer uzkoća poslanice ne dopušta na dalje se širiti), nek vidiš da se ti ne možeš upustiti u učenje svetog Pisma, bez jednoga koji će ti kazivati put idući pred tobom. Ne govorim o gramatičarima, retorima, filozofima, mjeračima, dijalekticima, muzicima, astronomima, zviezdarima,[36] i liečnicima, što im je znanje ljudima veoma koristno, a dieli se u tri diela: u načela, metodu, izkustvo.[37] Prelazim na niža umještva, što

[34] Samo se kaže da je isti vlastelin kraljice Kandacije, onakovim čudom kršćen, kad se vratio u Etiopiju postao Etiopljanima učiteljem vjere: što opet sv. Jeronim na pomenutom mjestu potvrdjuje: *Et apostolus genti Aethiopum missus est* (L. c.).

[35] Jer je voda, u kojoj se krsti Etiopljanin bila u jednoj pustoši, i jer se krštenjem ulazi u crkvu Isukrstovu, istu onu vodu Jeronim zove pustošnim izvorom crkve.

[36] O *gramatičarima* vidi Posl. XIV, bilj. 14. *Retori* su učitelji rječitosti. *Dijalektici* su poznavaoci i učitelji dijalektike (vještine u učenom prepiranju). *Astronomi* i *astrolozi* (zvjezdari) jesu oni koji se bave naukom o zviezdama: samo što se posljednjom rieči označuju i oni koji proriču budućnost iz pokreta zviezda.

[37] U tekstu ovo je grčki kazano: *τὸ δόγμα, τὴν μέθοδον, τὴν ἐμπειρίαν*. Prvoj rieči odgovara latinska rieč *placitum* ili *decretum*, i naša *načelo*. Druga znači, pravilno i razložito postupanje u poučavanju i u učenju. Treća znači znanje i vještinu, stečenu mnogim kušanjem i vježbanjem. Dakle u našem slučaju, ljekarsko znanje dieli se u teoriju, koja daje pravila za dotično djelovanje, u razložito postupanje ili vršenje ljekarskog zvanja, i u izkustvo.

se rade više rukom nego umom. Težaci, zidari, kovači, i oni koji sieku drva, i koji rade oko vune, i bieljari,[38] i drugi što načinjaju različno pokućstvo i male jeftine radje, bez učitelja ne mogu biti što žele. „Što je ljekarsko, obećavaju ljekari; zanatom bave se zanatlije:“[39] samo znanje svetog Pisma na sve strane svak sebi prisvaja. „Nenaučeni i naučeni, bez razlike, pišemo pjesme“.[40] Baka blebetuša, starac koji je izvjetrio, sofista[41] govorljivi, svi ciene da ono znanje imaju: svi razkidaju sveto Pismo, svi su učitelji prije nego će biti učenici. Jedni namrgodiv se namještaju u govoru krupne rieči,[42] i pred ženicama zbore kao filozofi o svetim knjigama. Drugi, oh sramote! uče se od žena što će učiti ljude; i da to ne bude premalo, nekom lakoćom rieči, dapače drzkoćom razlažu drugima što ni sami ne razumiju. Ne ću ništa da kažem o onima koji su što i ja:[43] koji ako su od svjetovnih knjiga prešli na sveto Pismo, pa su liepo sastavljenim govorom svjetini se umilili, što god reku, drže da je Božji zakon, niti hoće da znadu kako su stvar razumjeli proroci i apostoli; već po svojoj volji udešavaju neprikladne dokaze: kao da je velika stvar, a ne najgori način učenja, izvraćati smisao, i po svome hiru tumačiti Pismo, koje se s njihovom misli ne slaže. Kao da nismo pročitali knjiga skrpljenih iz Home-

[38] *Fullones*, koji su čistili haljine, i kredom bielili.

[39] . . . . . . *quod medicorum est*

Promittunt medici, tractant fabrilia fabri (**Horatius**, *Epist.* II, 1, 115—116).

[40] *Scribimus indocti doctique poemata passim* (*Ib.* 117).

[41] Filozof, koji se bavi filozofijom samo za svoju korist, ili iz taštine.

[42] *Grandia verba trutinantur.* — Ovo je po Persijevom stihu: *Atque exporrecto trutinantur verba labello* (*Sat.* III, 82). Vidi Poslanicu XXV. bilj. 8.

[43] To jest, kaludjeri.

rovih i Vergilijevih stihova,[44] pa da ne bismo onako, kao što oni čine, mogli tvrditi, da je Vergilije i bez Isukrsta bio kršćanin, jer je pjevao: „Evo se već i djeva vraća, vraća se zlatno doba; i novo čedo već se spušta s visokih nebesa";[45] kao što je pjevao Otca, gdje govori Sinu: „Sine, ti jedini, jakosti moja, velika moći moja";[46] a i Spasitelja poslie njegovih rieči na križu: „Ovo spomenuvši, ostajaše pri svome, i bijaše nepomičan".[47] — To će reći djetinjiti. A učiti drugoga što ne znaš, jest kao čaratanova igra; još više — da s preziranjem reknem — to je ne znati ni da ne znaš.

Jasna je, to se zna, kao sunce knjiga *Postanje,*[48] u

[44] *Homerocentonas, et Virgiliocentonas.* — Budući da *cento* znači haljinu sašivenu od samih krpa, istom se rieči u prenesenom smislu zovu književni sastavi u pjesmi ili prozi skrpljeni od tudjih stihova ili ulomaka. Centon iz Vergilija, koji spominje Jeronim, sastavila je oko polovine IV. vieka kršćanska poetkinja Proba, žena prokonzula Adelfija, koja je Vergilijevim stihovima u kratko opisala glavnije dogadjaje od stvorenja svieta dok se Isus uze na nebo (**Ebert**, *Literatur des Mittelalters*, II. Aufl., Leipzig 1889, p. 125 s.; **Bardenhewer**, *Patrologie*, II Aufl., 1901, p. 369 s.). — Što se tiče centonâ iz Homera, ovi nisu do nas doprli. Ali nedvojbeno bijahu spisani istim duhom i istom namjerom, kojom i Probino djelo. Inače ne bi ih Jeronim bio spomenuo.

[45] *Jam redit et virgo, redeunt Saturnia regna;*
Jam nova progenies coelo demittitur alto (*Bucol. Ec.* 4, 6—7).
Pjesnik medjutim govori o Astreji, boginji pravde, koja je — po mitologiji — živjela na zemlji u *zlatno doba,* kad ljudi bijahu dobri, bezazleni i medju sobom složni. A čedo, koje se spušta s neba, po svoj prilici jest sin što se onda bijaše rodio konzulu Polionu, pjesnikovu prijatelju i zaštitniku: jer po sibilinskim knjigama bijaše zavladalo mnienje, da će u onoj godini (40. pr. Is.) na zemlji na novo započeti *zlatno doba.*

[46] *Nate, meae vires, mea magna potentia solus* (*Aeneid.* I, 664). Sjetimo se, da su ovo rieči Venerine Kupidonu, bogu ljubavi.

[47] *Talia perstabat memorans, fixusque manebat* (*Ib.* II, 650). Pjesnik je ovo kazao o Enejevu otcu Ankizu, koji se ne dadijaše nagovoriti da ostavi domovinu. — Treba pak opaziti, da riec *fixus* (nepomičan), može značiti *proboden* i *pribijen* (na pr. na križu).

[48] *Genesis:* prva knjiga Mojsijeva. — Što kaže da je ta knjiga jasna, to veli ironično.

kojoj se piše o stvaranju svieta, o začetku ljuds koga roda, o dieljenju zemlje, o pometenim jezicima, o salaženju Jevrejinâ u Misir. Svakomu je razumljiv *Izhod* su deset biča, su deset Božjih zapoviedi, s otajstvenim i svetim naredbama. Laka je *Levitska knjiga,* u kojoj svaka žrtva pojedince, dapače gotovo svaki slog, i haljine Aronove, i svakolika levitska uredba, dišu nebeskim tajnama. *Brojevi* pak ne sadrže li otajstva svega računstva, što je u njima,[49] i Balamova proročanstva, i četrdeset i dviju postaja u pustinji? A i knjiga *Drugi zakon,*[50] predhodna slika evandjeoskog zakona, ne obuhvata li sve priješnje stvari tako, te opet od starih biva sve novo? Dovlen je Pentateuk:[51] ono, to jest, pet rieči, koje sveti Pavao hvali se, da hoće propoviedati u crkvi[52] (1 *Cor.* 14, 19).

Job, ugled strpljivosti, koja otajstva ne obuhvata svojom knjigom! Ona počinje prozom, teče stihovima, svršuje se prostim govorom; i steže sva dijalektička pravila u zadatak, u dokaze, u potvrdjivanje i u zaključivanje

[49] Tekst kaže: *totius arithmeticae.* U istoj knjizi imamo razna brojenja, po čemu je ona i dobila naziv *Brojevi:* 1. brojenje svih porodica i njihovih mužkaraca od 20 godina i više (1, 2—46); 2. brojenje levitâ (3, 15—22); 3. novo brojenje levitâ od 30 do 50 godina (4, 22. 34—48); 4. novo brojenje naroda od 20 godina i više (26, 2—50); 5. brojenje levitâ od jednog mjeseca i više (*Ib.* 57—62); 6. brojenje ili bilježenje putovanja kroz pustinju, i četrdeset i dviju postaja. — Svako od ovih brojenja, po Jeronimu, imalo je svoj otajstveni razlog. A jedan od takovih razloga, u Božjoj misli, bio je ovaj: nek narod vidi, kako je Bog izvršio već do tada obećanje učinjeno njihovu otcu Abramu, da će umnožiti sjeme njegovo (*Gen.* 22, 17). — O tome dakle računstvu govori tekst.

[50] *Deuteronomium:* od grčkih rieči: *δεύτερος νόμος* (*Deut.* 17, 18).

[51] *Πεντάτευχος:* od rieči: *πέντε* i *τεῦχος* = pet (Mojsijevih) knjiga.

[52] Sveti je Pavao rekao, da voli reći u crkvi pet rieči, što ih drugi može razumjeti, nego li deset hiljada što ih slušaoci razumjeti ne bi mogli. Ali Jeronim u duhovnom smislu *pet rieči* uzimlje za *pet Mojsijevih knjiga.*

besjede.[53] Svaka mu je rieč bogata pojmovima. A tako proriče uskrsnuće tjelesa — da drugo ne spominjem — da nitko o tome nije očitije ni smotrenije pisao: *Znam,* veli, *da je živ moj Odkupitelj, i da ću uskrsnuti iz zemlje u najposljednji dan; i da ću opet ogrnuti kožu svoju, i u tielu svome da ću vidjeti Boga: koga ću ja isti vidjeti, i motrit će ga oči moje, a ne drugi. U prsima mojim sahranjeno je ovo nadanje* (*Job.* 15, 25—27).

Sad ću da govorim o *Isusu Navinu,* koji, kao slika Gospodinova ne samo djelima nego i imenom, priedje preko Jordana, utamani kraljevine neprijateljske, podieli zemlju narodu pobjeditelju, i pod svakim gradom, selom, gorom, riekom, potokom i medjom, crta duhovno kraljevstvo crkve i nebeskog Jeruzolima.

U knjizi *O sudcima,* koliko je starješina naroda, toliko je otajstvenih slika.[54]

Knjiga o Moabkinji *Ruti* popunja proročanstvo koje veli: *Pošalji, Gospodine, jaganjca, vladaoca zemlje, od stiene u pustinji ka gori kćeri sionske*[55] (*Is.* 16, 1).

[53] Kao što u logičkom silogizmu imamo glavnu izreku *(propositio),* srednju izreku *(minor* ili *assumptio)* i zaključivanje *(conclusio);* tako te djelove imamo i u govorničkom razloženju. Najprije se postavi tema (zadatak), te se njom u kratko izloži stvar koja se hoće da dokaže; zatim navode se razlozi, pak se pridodaju dokazi koji stvar potvrdjuju *(confirmatio),* i onda se izvodi što se htjelo dokazati *(conclusio).*

[54] Sudci izraelski bijahu slike i živi znameni Isukrsta Spasitelja svieta. A i nazvani su spasiteljima ili izbaviteljima (*Jud.* 3, 9. 15). **A Lapide,** *in L. Jud.* c. 22 *in fin.*

[55] Od Rute imao se roditi Spasitelj (*Rut,* 4, 17; *Matt.* 1, 5); te knjiga o Ruti popunja i objašnjava rieči Izaijine o Mesiji, koje se u tekstu navode: jer bez iste knjige ne bismo znali, kako je Jaganjac Božji imao doći *od stiene u* (moabskoj) *pustinji:* budući da je samu Moabkinju Rutu prorok označio izrekom „stiena u pustinji". Dakako to je misao Jeronimova. Za bolje pak tumačenje Izaijina mjesta može se od novijih tumačitelja vidjeti **Knabenbauer,** *Isaias,* Parisiis 1887, I, p. 343—347. — Vidi u idućoj poslanici bilj. 75.

Samuel,[56] u smrti Helijevoj i pogibli Saulovoj pokazuje, da je ukinut stari zakon; a u Davidu i Sadoku izjavljuje otajstva novog svećeništva i novog carstva.[57]

Malakim,[58] to jest treća i četvrta knjiga *O kraljima,* opisuje kraljevstvo judejsko i kraljevstvo izraelsko, od Salamuna do Jekonije, i od Jeroboama, sina Nabatova, do Ozeje, koji bi odveden u Asiriju. Ako gledaš na povjest, rieči su proste: ako li izpituješ smisao što se u njima krije, ondje se govori o malešnosti crkve, i o ratovima krivovjeraca na nju.

Dvanaest proroka, sabijenih u uzkoću jednog svezka, unapried naznačuju veoma drugo, nego li im rieči glase.

Ozeja, više puta spominje Efraima, Samariju, Josipa, Izraela, ženu bludnicu i kopilad, i preljubočinicu zatvorenu u ložnici svoga muža, koja sjedi dugo vrieme zapuštena, i u žalostnim haljinama čeka da se k njoj muž vrati.

Joel, sin Fatuelov, opisuje zemlju dvanaest plemenâ upropašćenu, jer je opustoši gusjenica, gundelj, skakavac i medljika; pa kad se iztriebi priješnji narod, kaže da će se izliti Duh sveti (što se imalo zbiti u sionskoj sobi)[59] na sluge i služkinje Božje, to jest na ono sto i dvadeset ljudi, koji vjerovaše (*Act.* 1, 15). — Ovaj broj sto i dvadeset, koji malo po malo postaje prirastanjem od jednoga do petnaest[60] pokazuje petnaest otajstvenih stupanja, koji se u Psaltiru nalaze (*Ps.* 119—134).

[56] *Samuel.* Ovim imenom Židovi zvahu dvie knjige Samuelove (to jest, prvu i drugu o kraljima), koje oni držahu za jednu knjigu.

[57] To jest, carstva Isusova na zemlji.

[58] *Malakim,* židovska je rieč koja znači *kralji.*

[59] *Coenaculum* zvaše se gornji boj, ili gornje sobe, gdje su izprva bile trpezarije, a kasnije stanovi, koji se davahu pod kiriju siromašnoj čeljadi.

[60] „Ako brojeve od 1 do 15, postupno pridodaš jednoga drugome, izaći će sbroj od 120". **Hurter.** Dakle ovako: 1 + 2 + 3 + 4 + 5 + 6 + 7 + 8 + 9 + 10 + 11 + 12 + 13 + 14 + 15 = 120. Radi posljednjeg broja (15), dodavanjem koga k ostalim brojevima, dobiva se sbroj 120, Jeronim veli, da ono 120 osoba, što se na nje

*

Amos, pastir i seljak, koji braše kupine[61] (*Am.* 7, 14), ne da se u kratko iztumačiti. U istinu, tko bi mogao pristojno izkazati ona tri i četiri zla Damaska, Gaze i Tira, i Idumeje, i sinova Amonovih i Moabovih (*Am.* 13. 6. 9. 11. 13 : 2, 1), te Jude i Izraela u sedmom i osmome postupu[62] (*Ibid.* 2, 4. 6)? On govori pretilim kravama, koje su u samarijskoj gori (4, 11), i uvjerava, da će se razvaliti kuća velika i mala (6, 10. 12). Isti vidi onoga koji je sazdao skakavce (7, 1), i Gospodina gdje stoji na zidu namazanu i tvrdu kao dijamanat[63] (7, 7), i kuku, kojom se dohvaća voće (8, 1), što se njom privlače pedepse na grješnike i glad na zemlju: ne glad kruha ni žedju vode, nego slušanja rieči Božje (8, 10—11).

Abdija, to jest *sluga Božji,*[64] grmi silno suprot Edomu,[65] krvavome i zemljanome čovjeku, i duhovnim kopljem probada vječitog zavidnika svoga brata Jakova.

izli Duh sveti, predstavljaju 15 stupanja uz koje se uzlažaše u crkvu jeruzolimsku (ili u sam Jeruzolim), i za koje bilo je odredjeno ono 15 otajstvenih psalama, što se zovu psalmi za penjanje (*psalmi graduum*), a dolaze u Psaltiru od 119—133: jer kako se preko onih stupanja uzlažaše u sveto mjesto, tako po ono 120 osoba sviet je imao unići u crkvu Isukrstovu. — O psalmim *gradualima,* vidi jošte Poslanicu VII., bilježku 11.

[61] *Ruborum mora distringens.* Mislim, da ovdje *distringens* znači što i *destringens.* U Vulgati je drugojačije: *Ego . . . vellicans sycomoros* (koji štipljem divlje dudove). Takovi su se dudovi štipali, ili grebli, da prije sazriju.

[62] Prorok poslie nego redom spomenu ono šest neznabožačkih naroda, stupajući napried, kao sedmim korakom, dolazi na narod judejski, a najposlie, kao korakom osmim, na narod izraelski, to jest, na ono deset plemena, koja se davno bijahu odvojila od drugih dvaju.

[63] *Super murum litum vel adamantinum.* U Vulgati je: *super murum litum;* a u grčkom: *ἐπὶ τείχους ἀδαμαντίνου.* Jeronim je ovdje združio obadva pojma.

[64] *Abdias = Servus Domini.*

[65] *Edom* je zemlja idumejska (*Idumaea*), prozvana onako od Ezava, koji dobi ime Edom (Crveni) od crvenog jela, za koje prodade prvorodstvo svoje (*Gen.* 25, 30: 36, 18. 19. 43; *Ps.* 136, 7). Pa kako je Ezav bio protivnik svoga brata Jakova, tako su njegovi potomci (Idu-

Jona, prekrasna *golubica,*[66] koji kao utopljenik napried naznačiva muku Gospodinovu, navodi sviet na pokoru, i objavljuje spasenje narodima.

Mikeja Morašćanin, Krstov *sunasljednik,*[67] navješćuje lupežkoj kćeri pustošenje, i tvrdi da će se ona obsjesti, jer je bila po obrazu sudca Izraelova[68] (*Mich.* 5. 1).

Nahum, utješitelj[69] svieta, kori grad krvnički (*Nah.* 3, 1), ali po njegovu razoru, kaže: *Eto na gorama noge onoga koji nosi dobre glase, i javlja mir* (*Ib.* 1, 15).

Habakuk, borac[70] kršan i krepak, čuva stražu, i stoji nepokolebljiv na braniku (2, 1), da motri Krsta na križu, te rekne: *Slava njegova pokri nebesa, i hvale njegove puna je zemlja. Sjajnost njegova bit će kao svjetlost, snaga mu je u rukama:*[71] *ondje je sakrivena jakost njegova* (*Hab.* 3, 3—4).

Sofonija, stražar[72] i poznavalac Gospodnjih tajna, čuje viku od ribljih vrata, i jaukanje iz drugoga grada,[73] i polom

mejci) bili vječiti protivnici naroda Božjega (potomaka Jakovljevih). Što Jeronim kaže da Abdija duhovnim kopljem probada Idumejce, to će reći da im proročanskim duhom navješćuje poraz što će im doći od vojske kaldejske.

[66] *Jonas = columba* (golubica).

[67] Kako je prorok Mikeja bio rodom iz Morasta, a Morasthi u židovskom jeziku znači *nasljednik,* tako Jeronim njega zove *sunasljednikom* Isusovim, budući da je Isus pravi nasljednik svega onoga što je Otčevo (*Luc.* 10, 22; *Heb.* 1, 2). — Samo pak ime Mikeja znači: *Tko je kao Bog?*

[68] Kćer lupežka, na ovom mjestu jest Jeruzolim. Ali i Vulgata, i tekst Sedamdesetorice, i izvornik židovski izrazuju drugčiji smisao, nego li ga ovdje Jeronim predstavlja.

[69] *Nahum = Consolator.*

[70] *Habacuc = Luctator.*

[71] *Cornua in manibus ejus.* — *Cornua* su rogovi; ali rog u Pismu svetome znamen je snage i moći.

[72] *Sophonias = Speculator Dei* (stražar Božji).

[73] *. . . et ejulatum a secunda.* Niži dio Jeruzolima, sagradjen na glavici Akri, zvaše se *Drugi* (grad). **Knabenbauer,** *Proph. Min.* II, p. 135; **Martini,** in h. loc.

veliki s brdâ. Navješćuje takodjer ridanje stanovnikâ Pile,[74] jer umuknu vas narod kananski,[75] i izgiboše svi koji bijahu pokriveni srebrom (*Soph.* 1, 10—11).

Agej, ugodan[76] i veseo, koji posija sa suzama, da bi s veseljem žeo (*Ps.* 125, 5), načinja razvaljenu crkvu, i navodi Boga Otca gdje govori: *Još do malo, i ja ću potresti nebo i zemlju i more i kopno; i potrest ću sve narode, i doći će Željeni od svih naroda* (*Ag.* 2, 4. 7—8).

Zakarija, koji se spominje Gospodina svoga,[77] proročanstvima raznovrstan, vidi Jezusa[78] obučena u prljave haljine (*Zach.* 3, 3), i kamen na kome je sedam očiju (*Ib.* 3, 9), i svietnjak od zlata su onoliko žižaka, koliko je očiju (4, 2), i dvie masline, s desne i s lieve strane svietnjaka (4, 3), kako će iza konjâ alata, vranaca, djogata i šarina (6, 2—6), i uništenih efraimskih kola i konjâ iz Jeruzolima (9, 10), prorokovati ubogoga kralja, i oglasiti njegovo jahanje na puletu tovarne magarice[79] (9, 10, 9).

Malakija, na posljedku, iza svih proroka, očito govori o zabacivanju Izraela, i zvanju narodâ: *Niste mi po volji, veli Gospodin nad vojskama, i ne ću primiti darova iz vaše ruke. Jer od iztoka sunčanoga do zapada veliko je ime moje medju narodima, i na svakom se mjestu* (meni) *žrtvuje, i prinosi se imenu mome žrtva čista* (*Mal.* 1, 10—11).

[74] *Habitatores Pilae.* Rieč *pila* znači stupu, u kojoj se tuca prekrupa, ili biber, ili druga kakova zrnja. Njoj u tekstu židovskome odgovara rieč *Machtes.* Ali nedvojbeno prorok govori o Jeruzolimu; i posve je vjerojatno, da je razumio onu gradsku dolu, koja se steraše izmedju brežuljaka Akre na zapadnoj strani i Bezete i Morije na iztočnoj, te se pružaše do izvora Siloe. Možda je prorok nju nazvao onako, jer je htio kazati, kad nahrupi vojska kaldejska u grad, da će gradjani ondje, kao u *stupi*, biti satrti.

[75] Židovske trgovce prorok zove *narodom kananskim*, za pogrdjenje.

[76] *Aggaeus* = *Festivus.*

[77] *Zacharias* = *Memor Domini.*

[78] Jezus, inače Jozua — sin Jozedekov (1 *Esd.* 2, 2), ondašnji svećenički poglavar.

[79] . . . *pullum filium asinae subjugalis* (Conf. *Matt.* 21, 5).

Izaiju, Jeremiju, Ezekijela i *Danijela*, tko je kadar dokučiti ili iztumačiti? Prvi od njih čini mi se da ne piše proročanstva nego Evandjelje. Drugi skopčava jedno s drugim orahov prut,[80] lonac koji vri od sjevera (*Jer.* 1. 11. 13), risa kome se oduzeše šare njegove (5, 6 : 13, 23), i četverostruku bukvicu po različnoj mjeri[81] (*Thren.*). Trećega je početak i svršetak zastrt tako velikom tminom, da ove dielove, jednako kao i početak prve Mojsijeve knjige, Židovi ne čitaju prije nego će prihvatiti tridesetu godinu. A četvrti, koji je i posljednji od četiri proroka, znalac vremenâ i željan nauke[82] svega svieta, jasno oglasuje kamen, što se bez ruku odtiskuje od gore, i zatire sva kolika carstva (*Dan.* 2, 31 ss.).

David, naš Simonid, Pindar i Alcej,[83] Horacije, Katul i Seren,[84] pjeva Krsta uz liru, i psaltirom od deset žica diže ga kad uskršava iz mrtvih[85] (*Ps.* 15 : 65).

Salamun, mirotvorni i ljubljeni od Gospodina,[86] iz-

[80] *Virgam nuceam* (βακτηρίαν καρυΐνην: *baculum nuceum* LXX.).

[81] Poznato je, da je Plač Jeremijin u izvornom jeziku akrostički spjev (u kome, to jest, početno slovo svakog stiha dolazi azbučnim redom). Pjesama ima pet; a nisu po jednom metru spjevane. Bickell tvrdi, da su stihovi prvih četiriju od 12 slogova; dok Gietmann drži, da su od 11 slogova. Obadva pak kažu, da su stihovi pete pjesme od 7 slogova. Jeronim govori o četverostrukoj bukvici, jer se ova izmjenjuje četiri puta: dok posljednja kratka pjesma nije akrostička (*Ap.* **Knabenbauer**, *Dan. Lam. et Bar.*, Paris. 1891. p. 365). Sam pak Jeronim opaža da sve pjesme nisu spjevane po jednoj mjeri.

[82] φιλοΐστωρ: što znači: *discendi studiosus* (koji gorljivo teži za naukom); a odgovara onoj izreci sv. Pisma: *vir desideriorum.*

[83] Simonid, grčki pjesnik i mudrac oko g. 500. pr. Is.; Pindar, slavni grčki lirik iz Tebe od 522.—442. pr. Is.; Alcej, takodjer lirski pjesnik iz Mitilene, na ostrvu Lezbu.

[84] Horacije svakome poznati pjesnik; Katul, rimski lirik, rodjen 87. pr. Is.; Seren, pjesnik rimski, koga pogubi car Karakala (211—217).

[85] To jest, slavi njegovo uskrsnuće iz groba.

[86] *Pacificus et amabilis Domini* (2 *Reg.* 12, 24—25). U židovskom je tekstu: *Šelomoh* i *Jedidiah.*

pravlja ćudoredno vladanje;[87] daje pouku o stvarima svieta,[88] vjenčava crkvu s Isukrstom, i za sveti pir pjeva prijatnu svatovsku davoriju.[89]

Estera, kao slika crkve, izbavlja narod od pogibli, i smaknuvši Amana, to jest opačinu, prenosi na potomke dielove gostbe (*Est.* 9, 19) i svečani dan.[90]

Knjiga *Paralipomenâ,*[91] izvadak iz knjiga staroga Zavjeta, tako je znamenita, te bi se čovjek sam sobom rugao kad bi bez nje htio sebi prisvajati znanje svetog Pisma. U svakom bo imenu, pa još i u namještanju rieči, spominju se povjestnički dogadjaji, izostavljeni u knjigama *O kraljima,* i bistre se bezbrojna pitanja, koja pripadaju k evandjelju.

Ezdra i Nehemija, to jest *pomoćnik i utjeha Gospodnja,*[92] stegnuti su u jednu knjigu. Oni obnavljaju crkvu i podižu gradske zidove. A sve ono množtvo naroda koje se vraćaše u domovinu, i opis svećenikâ, levitâ, Izraelićana, obraćenikâ, k tome gradjenje zidova i kula, podieljeno na svaku porodicu, jedno pokazuju u kori, a drugo u unutrašnjosti sadrže.

---

[87] Jer u Pričama Salamunovim (*Proverbia Salamonis*) ljudi svakog soja, staleža i dobi mogu naći najsigurnija i najbolja pravila za sviestno i mudro uredjenje svoga života.

[88] U Propovjedniku (*Ecclesiastes*).

[89] Govori o Pjesmi nad Pjesmama (*Canticum Canticorum*), u kojoj se opisuje božanstveno vjenčanje Isukrstovo s crkvom.

[90] Onaj dan Židovi vesele se, goste se, i jedan drugome šalju dielove jestbina.

[91] Od grčkih rieči *παρὰ λείπω*: knjiga *izostavljenih stvari;* onih, to jest, što bijahu izpuštane u priješnjim knjigama sv. Pisma. Židovi od obadvie knjige čine jednu (a tako evo i Jeronim), i zovu je *Dibre hajamim* (*Rieči* ili *Zgode danâ*). Od toga su iste knjige grčki i latinski nazvane *Chronica* (Dnevnici).

[92] *Esdras = Auxiliator; Nehemias = Consolatio Domini.* — Kao što Paralipomeni, tako i dvie Ezdrine knjige (*Liber Esdrae et Liber Nehemiae, qui et Esdrae secundus dicitur*) negda bijahu držane za jedno djelo (**Cornely,** *Introd.* in LL. SS. 1887. II, I P., p. 351 s.).

Ti vidiš da me je zaniela ljubav k svetom Pismu, i da sam prešao mjeru poslanice, a ipak da nisam svršio što sam naumio. — Samo čusmo što moramo znati, što li željeti, da i sami budemo mogli reći: *Izčeznu duša moja želeći bez prestanka uredbe tvoje* (*Ps.* 118, 20). U ostalom u meni se izpunja ona Sokratova: „Ovo samo znam, da ne znam".

Sad ću da u kratko spomenem i novi Zavjet.

Matej, Marko, Luka i *Ivan,* četiri konja upregnuta u kola Gospodnja[93] (*Ezech.* 1, 5 : 10, 20), i pravi kerubini (koja rieč znači množtvo znanja), okati su po svem tielu, iz njih iskre skaču, munje trče, noge su im upravne i dižu se u vis, ledja su im krilata, i lete na sve strane. Drže se jedan drugoga, i medju sobom su prepleteni, i okreću se kao kolo u kolu, i idu kud ih nosi duhanje svetoga Duha (*Ezech.* 1, 5 ss).

Apostol *Pavao* piše na sedam crkava (jer mnogi izuzimlju iz broja njegovih poslanica onu Židovima). Poučava Timoteja i Tita, i moli Filemona za njegova roba, koji bijaše pobjegao. — Cienim da je bolje o Pavlu ne govoriti, nego malo kazati.

Djela apostolska rekao bi čovjek, da su prosta povjest, i da nam pripoviedaju prvo doba života novopostavljene crkve; ali ako priznajemo, da im je pisac Luka ljekar, koji je s Evandjelja[94] pohvaljen (2 *Cor.* 8, 18), razumjet ćemo, da su u istoj mjeri liek bolanoj duši sve njegove rieči.

---

[93] U svetom Pismu četiri kerubina predstavljaju kola, na kojima se vozi Bog, i na njima se, kao na svom priestolju, u čovječjem obličju pokazuje, i govori Ezekijelu (*Ezech.* 1, 5 ss.; 1, 26: 2, 1 ss). Slika takovih kola priestolja Božjega u novom Zavjetu jest četverostruko Evandjelje: u kome se pokazuje Bog, i iz njega govori ljudima; a ta kola nose po svietu četiri evandjelista. Zato na njihovu svetkovinu u crkvi se čita 1. glava Ezekijelove knjige. A Jeronim na nje evo primjenjuje opis četiriju Ezekijelovih kerubina.

[94] *Cujus laus est in Evangelio.* To jest, s Evandjelja, što ga bijaše napisao; dočim je već tada ista knjiga bila poznata gotovo svim crkvama. — Ovo je misao Jeronimova.

Apostoli *Jakov, Petar, Ivan, Juda* objelodaniše sedam poslanica, koliko otajstvenih, toliko malenih: u isto vrieme i kratkih i dugačkih: riečimâ malenih, smislom dugačkih: tako da čitajuć ih, malo komu ne će oči zasjeniti.

Odkrivenje Ivanovo sadržava u sebi toliko otajstva koliko rieči. Premalo rekoh prema važnosti knjige. Svaka je pohvala manja nego ona zaslužuje. U svakoj rieči krije se mnogo mislî.

U tome provoditi život, to promatrati, za ništo drugo ne znati, ni za čim drugim ne težiti, ne čini li ti se, premili brate, da je to već na zemlji stan nebeskoga kraljevstva? — Ne ću da se u svetome Pismu spotakneš na nizke i skoro prostačke rieči, koje su onako navedene ili krivicom prevodilaca, ili navlaš da se lakše pouči prosti sviet; te što se jedne iste izreke tiče, da je drugčije razumije naučen, a drugčije nenaučen čovjek.

Nisam toliko bezobrazan ni tupoglav, pa da se iztičem da znam one knjige i da berem rod s onog drveta, kojemu su žile utvrdjene na nebu; ali izpoviedam da to želim. Ja se odlikujem od onoga koji bezposlen sjedi: i dok ne ću da budem učitelj, svečano obećavam da ću biti drug.[95] Koji ište, daje mu se; koji kuca, otvora mu se; koji traži, nalazi (*Luc.* 11, 10). Učimo se onome na zemlji, čega će nam znanje ostati na nebu. Ja ću te razkriljenim rukama dočekati, i — da nešto reknem bez razbora, poput oholog Hermagore[96] — što god budeš iztraživati, ja ću pokušati da s tobom zajedno doznam.

[95] Što kaže da se sam odlikuje od onoga koji bezposlen sjedi, to je u obće rečeno, a nije o Pavlinu. Ovomu pak obećava, da će mu u učenju svetog Pisma biti ne učitelj nego pratilac, nadajući se uspjehu po riečima što je Isus rekao u Evandjelju. Hrabreći ga, još jednom obriče, da će mu se za taj posao od svega srdca pridružiti.

[96] Hermagora bijaše grčki retor u Rimu, vriedan učitelj besjedništva. I Ciceron u obće hvali njegovu Retoriku *(nam satis in ea videtur ex antiquis artibus ingeniose et diligenter electas res collocasse, et nonnihil ipse novi protulisse);* ali mu zamjerava što o pitanju govorništva ne misli na ono što kaže, i ne shvaća sve ono što obećava (*De Invent.* I, 6). Valjda se Jeronim na ovu posljednju Ciceronovu izjavu oslonio, te je Hermagori prebacio oholost.

Ovdje imaš brata Evsebija, koji te veoma ljubi, i koji mi udvoji dragost tvoga pisma, kazavši mi za tvoje izvrstno vladanje, za tvoje preziranje svjetovnih stvari, za tvoje pouzdano prijateljstvo, i za ljubav koju imaš prema Isukrstu. A tvoju mudrost i miline rječitosti pokaza mi, i bez njega, sama tvoja poslanica.

Pohiti, molim te, i svoga čamca, koji počiva na moru, ne odmotavaj konopa, nego ga presieci.[97] Tko će se odreći svieta, ne može skupo prodavati što je prezreo namjerom da proda. Što god od svoga platiš za troškove, ono računaj za dobit.[98] Stara je rieč: lakomcu nedostaje i što ima i što nema. *Vjerni ima cieli sviet bogatstva; a nevjernik nema ni obola*[99] (*Prov.* 17, 6). Živimo kao oni koji ništa ne imaju, a sve imaju (*Cor.* 6, 10). Hrana i odjeća, to je kršćansko bogatstvo (1 *Tim.* 6, 8). Ako je u tvojoj vlasti što tebi pripada, prodaj: ako li nije, odreci ga se; jer onome koji hoće da otme haljinu, valja dati i plašt (*Matt.* 5, 40). Zar se bojiš, ako ti ne budeš svedj od danas do sutra odgadjao, i razvlačio od dana do dana, i

[97] Kako je Pavlin bio ga izviestio, da će dati se na savršeni kršćanski život, te razdati svoje imanje siromasima po propisu Evandjelja (*Matt.* 19, 21); tako ga Jeronim ovom figurom potiče, da od jednom i bez skanjivanja proda sve svoje i podieli ubogima. Ovako Vallarsi tumači Jeronimovu misao na ovome mjestu (*Praef. Epistolarum,* p. LXI.).

[98] U Pavlina bijahu velika dobra; a s razprodavanjem istih naravno bijahu skopčani veliki troškovi. Jeronim dakle veli mu, neka ne gleda na to, već neka razproda čim prije; a trošak što će za to platiti, neka računa za dobit, imajući u vidu što će kod Isusa dobiti.

[99] Ovoga navoda nema u Vulgati. Uzet je iz Sedamdesetorice: *Τοῦ πιστοῦ ὅλος ὁ κοσμος τῶν χρημάτων, τοῦ δὲ ἀπίστου οὐδὲ ὀβολός.*

smotreno razprodavao svoja dobra,[100] da Isukrst ne će imati čim hraniti svojih siromaha? Sve dade Bogu, tko mu sama sebe pokloni. Apostoli ne ostaviše nego ladju i mreže. Udovica baci u haznu dva sitna novčića (*Marc.* 12, 43; *Luc.* 21, 2); a njezin je dar više cienjen od Krezova blaga.[101] Tko uviek misli da će umrieti, sve lako prezire.

[100] *Possessiunculas.* Ovaj deminutiv upotrebljen je ipokoristično, a ne u značenju deminutiva (V. Posl. XXIV. bilj. 41).

[101] O daru one udovice, vidi u idućoj Posl. bilj. 77.

Poslanica XXXV.[1]

Furiji.[2]

O obdržavanju udovištva.

Sadržaj. — *Odgovarajući Furiji o stvari za koju mu bijaše pisala, kaže najprije kolikom ga je radošću njezina namjera napunila, i hrabri je pored svega što zna, da će za to na nj graknuti rimski velikaši. Iztiče zatim nezgode ženidbenog stanja, i uči je kako će odoljeti otcu, i paziti se od kućne čeljadi, koja nju nagovarahu, da se po drugi put uda. Spominje kako se valja čuvati gizdanja, ličenja, raskošja i jela preko mjere, te razgovaranja s mladićima. Napominje u što će trošiti svoje novce; i da njoj bude za opomenu, opisuje neke mlade udovice, koje poslie nego se posvete čistoći, okrenu se za sotonom. Dodaje nevolje, na koje više puta nagraišu drugom udadbom, osobito kao maćehe. Napokon primjerima iz sv. Pisma, te i same žive svete Marcele, meće joj pred oči kakove treba da budu kršćanske udovice.*

Svojom poslanicom vrlo me moliš i ponizno zaklinješ, da ti odpišem, dapače nacrtam, kako ti treba živjeti, da

[1] Pisana oko g. 394.

[2] Od glasovitog rimskog plemena Furijâ, u kome je najčuveniji Marko Furije Kamil, dobitnik etrurskog grada *Veji* (396. pr. Is.) i pobjedilac Galâ (390. pr. Is.), rodi se vlasteoka Furija; a bijaše kći jedne od najuglednijih Jeronimovih učenica, kojoj bijaše ime Ticijana. Furija imala je jedinog brata, muža Pavline kćeri Blezile, Eustokijine sestre,

nepovriedjenom čistoćom održiš udovički vienac. Moja se duša veseli, srdce mi se raduje, ćut od dragosti poigrava, što iza svoga čovjeka želiš ono, što je tvoja majka Ticijana, svetog spomena, dugo vrieme bila za živa svoga muža. Želje i molitve matere tvoje bijahu uslišene. Ona izprosi za svoju jedinicu što je i sama imala dok bijaše u životu.

Osim toga, ti znaš veliku izvrštinu vašeg plemena: jer se pripovieda, da od Kamilova doba[3] nikoja, ili malo koja, od vaše porodice nije se po drugi put udala: tako da ti ne bi toliko bila pohvale dostojna, kad bi uztrajala u udovištvu, koliko proklinjanja, kad ne bi kao kršćanka održala ono, što za mnogo viekova učuvaše žene neznabožačkog zakona.[4] Ne ću spominjati Pavle i Eustokije, dvaju cvjetova vašega roda, e se ne bi mislilo njih da hvalim prigodom opominjanja tebi namienjena. A hoću mimoići i Blezilu, koja za svojim mužem, tvojim rodjenim bratom, u kratkom svome vieku doprie do savršene kreposti, kao da je dugo vrieme proživjela (*Sap.* 4, 13). Kamo sreća, da se ljudi ugledaju na ono što je u ženama pohvalno, i da starost puna borâ iz sebe daje ono što mladost svojevoljno pokazuje.

koju ostavi iza sebe mladom udovicom (V. Posl. XXIII. i XXIV.). Furija u matere jedinica, udade se za sina konzula Proba, s kojim ne bi srećna. K tome, mlada ostade udovica i bez poroda. Obrati se tada pismom Jeronimu, koji lično nije nju znao, i zamoli ga, da je pouči kako joj treba živjeti, budući da želi učuvati neoskvrnjenu udovičku čistoću, pored svega što je otac i sva obitelj nagovarahu, na drugu udaju, da se ne bi ugasilo slavno koljeno Kamilâ.

[3] Vidi gornju bilježku.

[4] Udovištvo u obće bijaše držano u Rimu za stvar dostojnu osobitog poštovanja; a naprotiv cienjaše se da druga ženidba zaslužuje pokudu (**De Maistre**, *Du Pape*, III, 3, Paris 1865, p. 273). Zato udovica cara Maksimilijana, po imenu Valerija, kad je zaprosi car Maksimin, odgovori, da je ženi njezine vrste grjehota drugi se put udati, i da se to protivi običaju i zakonima (**Lactantius**, *De Mor. Pers.*, 39, Opp. II., 256).

Ovdje baš naumice mećem ruku u vatru. Lica će se mrgoditi, pružat će se mišica. „Razljućen Kremes ustima punim gnjeva žestoko će bjesniti.“[5] Velikaši će skupa ustati na ovu moju poslanicu: gomila vlastele graknut će, nazivljući me čarovnikom i varalicom, koga treba prognati u najdalje krajeve svieta. Nek me još, ako im je drago, zovu i Samarjaninom, da se sjetim naziva moga Gospodina (*Joan.* 8, 48). Ipak ja ne razstavljam kćeri od roditelja, i ne kažem onu iz Evandjelja: *Pusti da mrtvi sahranjuju svoje mrtvace* (*Matt.* 8, 22; *Luc.* 9, 60); jer je živ tko vjeruje u Isukrsta[6] (*Joan.* 6, 47: 11, 26). A tko u nj vjeruje, valja svakako da hodi putem kojim je on hodio (1 *Joan.* 2, 6).

Nek se udalji zloba, kojom klevetnici uviek ozloglasuju kršćane, da se ovi ne bi pobudjivali na savršenstvo, bojeći se njihovih psovaka. Mi jedno drugoga ne znamo, nego po poslanicama. A gdje nema nikakva tjelesnog poznanstva, tu je uzrok prijateljstvu sama pobožnost.

Poštuj otca svoga (*Ex.* 20, 12); ali ako te od pravog otca (*Matt.* 23, 9) ne odvaja. Priznavaj dotle svezu krvi, dokle on bude poznavao svoga Stvoritelja. Inače, David će ti odmah zapjevati: *Slušaj, kćeri, i otvori oči svoje, i prigni uho svoje, i zaboravi narod svoj i kuću otca svoga; i kralj će se zaljubiti u ljepotu tvoju; jer je on Gospodin tvoj* (*Ps.* 44, 11—12). Golemo nadarje zato što ćeš zaboraviti otca: *Kralj će se zaljubiti u ljepotu tvoju!* Zašto si poslušala, zašto si otvorila svoje oči, zašto si prignula uho svoje, i zaboravila narod svoj i kuću otca svoga, za to će se kralj zaljubiti u ljepotu tvoju, i reći će ti: *Sva si liepa, prijate-*

[5] *Iratusque Chremes tumido desaeviet ore* (**Horatius**, *Ar. P.* 94). Jeronim je promienio auktorov *delitigat* (goropadi se) u *desaeviet*. — Kremes je ime starog lakomca u Terencijevim komedijama; a upotrebljava ga Horacije ovdje i na drugim mjestima.

[6] Jeronim kaže, kako sam ne zahtieva od Furije da ostavi otca, pa da ide, na pr., u manastir; i veli da njoj ne namjenjuje rieč Evandjelja; jer ni ona ni njezin otac nisu mrtvi, nego su živi vjerom u Sina Božjega (*Gal.* 2, 20).

ljice moja, i pjege nema na tebi (*Cant.* 4, 7). Što je ljepše od duše, koja se zove kći Božja, i ne traži nikakva izvanjskog nakita? Ona ima vjeru u Isukrsta, i obogativši se takovom gizdom, ide k vjereniku; jer joj isti jest i Gospodin i zaručnik.

Koliko neprilika ima za posljedicu ženidba, izkusila si u samoj ženidbi. Dodija ti onakovo življenje i ogadi ti se.[7] Grlo tvoje osjeti pregorku žuč. Ukiseljeno i nezdravo jelo izbljuvala si, pa ti je oblakšala muka u želudcu. Zašto bi opet u se bacala što ti bi škodljivo? *Pas povraća se na svoju bljuvotinu, i svinja oprana* (vraća se) *u kaljužu* (2 *Pet.* 2, 22). Ni nerazumne životinje, ni ptice skitalice ne upadaju u istu zamku i mrežu. Ili se bojiš[8] da ne propadne Furijevo koljeno, i da ti otac ne će imati tvoga djetićka, da mu puzi uz prsi i da mu nečišću kalja vrat? Da da, svi koji imadoše žene imaju i djece; a i kojima se rodiše djeca, ova se umetnuše na svoj rod.[9] Ciceronov sin, u rječitosti bi nalik na otca.[10] Kornelija, ugled čistoće zajedno i plodnosti, zar je uživala što bijaše rodila svoje Grake?[11] Smiešno je zaufano očekivati ono, što vidiš da

[7] Malo sam slobodnije preveo tekst: *et quasi coturnicum carnibus usque ad nauseam saturata es* (*Num.* 11, 20).

[8] Sad će Jeronim u kratko odgovoriti na razloge Furijine kućne čeljadi protiv njezine namjere, prenoseći na samu Furiju ono što ne bijahu njezine misli ni rieči.

[9] Ironično kazano.

[10] Stariji i noviji pisci slažu se u tome, da Marko, jedini sin Ciceronov, bijaše i zloćudan i prava bena. I Le Clerc, koji istoga predstavlja u dosta povoljnoj svjetlosti, priznaje da nije imao ni najmanjeg dara rječitosti (**Le Clerc**, *Vie privée de Ciceron. Oeuvres*, Paris 1827, I, p. 390—397).

[11] Kornelija, kći prvog Scipiona afričkoga i žena Tiberija Graka, kome rodi dvanaest sinova. Ostavši udovica, ne htjede udati se za Tolomeja, kralja Misira. Poznata je više kao mati dvaju Graka, Tiberija i Kaja: te Rimljani još za njezina života bijahu joj podigli spomenik, s nadpisom: *Cornelia, mater Gracchorum.* Ona se njima do-

mnogi ne imaju, i da su izgubili, pošto imadoše. — Ali kome ćeš ostaviti toliko veliko bogatstvo? Isukrstu, koji ne može umrieti. Tko će ti biti nasljednik? Onaj isti koji ti je i Gospodin. Ako će se otac ožalostiti, Isus će se veseliti: ako će obitelj žaliti, andjeli će ti čestitati. Otac neka čini od svog imanja što je njemu drago. Ti nisi onoga kome si se rodila, nego onoga za koga si se preporodila, i koji te je skupo, krvlju svojom, odkupio.

Čuvaj se uzgojilja, dadilja i onako otrovnog skota, koji želi tvojom kožom svoj trbuh nasititi. Ne nagovaraju te na ono što je tebi, već što je njima koristno; pa ti često šapću onu: „Eda li ćeš svu svoju mladost, sama i tužna, u sebi se izjedati, te ne ćeš znati šta su sladka djeca, i Venerini darovi?[12] Gdje je svetost čistoće, tu je umjerenost. Gdje je umjerenost, tu je šteta slugama:[13] koji što god ne razgrabe, ciene da je njima ugrabljeno; i ne gledaju od kolikoga, nego koliko primaju.[14] Oni ma gdje spaze kršćanina, odmah će onu s ulice: „Grk, varalica".[15] Oni raznose najružnije glasine, i što je od njih poteklo, hine da su čuli od drugih: te sami i izmišljaju i uveličavaju.

stojno ponosila. Ali kad u buni pogibe prije Tiberije, pa nakon nekoliko godina isto onako Kajo, i tiela im bijahu bačena u Tibar, možemo se domisliti kolika je morala biti žalost Kornelije, koja je njih nadživjela. Na ove tragične dogadjaje nišani Jeronim.

[12] *Solane perpetua maerens carpere juventa,*
Nec dulces natos, Veneris nec praemia noris? (*Aeneid.* IV, 32 s.). *Praemia Veneris (δῶρα 'Αφροδίτης).* Venerini darovi to opet znače *djecu.*

[13] Kad gospodari razborito vladaju, šteta je slugama; zašto im se ne pušta, da raznose i kradu.

[14] Jer bijaše živ otac Furijin, u njezinoj ruci nije moglo biti velikog bogatstva, da njim razpolaže, i obilno dariva kućne robove i sluge, kojih u velikaškim domovima u Rimu uviek je bila čitava vojska. S toga Jeronim veli, da sami ne gledajući od kolikoga, to jest koliko gospodarica može razpoložiti, nego na ono što od nje primaju, uviek će biti nezadovoljni, i još će je proglasiti za ženu škrtu.

[15] U tekstu je: *ὁ γραῖκος, ὁ ἐπιθέτης* (V. Posl. XXIII., bilj. 14).

Od njihove laži širi se glas; koji, kad ga začuju gospodje i raztrube, razidje se po pokrajinama.

Od takovih gospodja vidjet ćeš mnoge ljutita lica, namazanih obraza, zmijinjih očiju, uglačanih zuba, gdje se goropade i kude kršćane. Tu nekoja „što joj je ljubičasti plašt na plećima, poslie neg je mucajući i hunjkajući kazala nešto bljutava, rogobori i štrbeka“.[16] Zaore se po tom glasovi svega zbora, i viče se sa svih klupa. Njima se pridružuju ljudi moga reda,[17] koji su i oklevetani i kleveću: ježični suproć nama, a za se niemi; kao da su sami nešto drugo nego kaludjeri, i kao da sve što se na kaludjere reče, ne sramoti ljude crkovne, koji su kaludjerima otci. Šteta ovce, sramota je pastiru: kao što naprotiv treba hvaliti vladanje onoga kaludjera, koji poštuje Isukrstove svećenike, i ne opada stalež, po kome postade kršćanin.

Ovo, u Isusu kćeri, rekoh ne sumnjajući o tvojoj odluci — jer ne bi od mene tražila pismene pouke, kad bi dvoumila o dobru jedine udadbe — nego da poznaš podlost sluga, koji te nose na prodaju,[18] i da vidiš zamke, što ti ih zamješta svojta, a i bezgrješnu otčevu zabludu: jer otcu, ako i priznajem da ima ljubav prema tebi, ne priznajem da shvaća kakova ima biti ljubav, i velim s apostolom što je nešto: *Izpoviedam, da imaju gorljivost za Boga, ali ne po znanju.* (*Rom.* 10, 2). Ugledaj se — ovo isto često ću ti ponavljati — ugledaj se prije na svoju svetu mater, koje koliko se god puta sjetim, padne mi na pamet njezina ljubav prema Isukrstu, bljedoća od posta, milostinje siromasima, poslušnost prema

[16] . . . *Circa humeros hiacynthina laena est,*
Rancidulum quiddam, balba de nare locuta,
Perstrepit, ac tenero supplantat verba palato (**Persius**, *Sat.* I, 32—33. 35). — Samo što je u Jeronimu *locuta* mjesto *locutus*, i *perstrepit* mjesto *eliquat* (raznježeno izgovara).

[17] To jest, svećenici, koji biede kaludjerski stalež.

[18] . . . *qui te venalem portant.* Govori o slugama koji, kao da je ona rob za prodaju, proscima je nude da je pitaju za ženu.

Božjim slugama, poniznost u odjeći i u srdcu, umjerenost riečî o svemu.

Tvoj otac, koga ja s poštovanjem imenujem (ne zato što je on konzulska ličnost[19] i vlastelin, nego jer je kršćanin), neka izvrši što mu ime kaže.[20] Nek se veseli što je Isukrstu, a ne svietu rodio kćer: dapače neka žali što si i bez djevičanstva uzalud ostala, i izgubila plodove ženidbe. Gdje je muž koga ti je bio dao? Ma i da bude bio milokrvan, ma i da bude bio dobar, smrt bi sve bila ugrabila; i tjelesnu svezu ona bi bila razdriešila. Molim te, brzo upotrebi zgodu; i što ti je za nevolju, nek ti je za volju. U kršćana ne gleda se početak nego svršetak. Pavao rdjavo započe, a dobro dovrši. Judin se početak hvali, ali mu se svrha s izdajstva osudjuje. Čitaj Ezekijela: *Pravednoga, u koji god dan sagrieši, ne će izbaviti pravda njegova; i bezbožniku, u koji se god dan obrati od bezbožnosti svoje, ne će nauditi njegova bezbožnost* (*Ezech.* 33, 12). Ovo su Jakovljeve ljestve[21] (*Gen.* 28, 12, 13), na koje se naslonja Bog, i pruža ruku onima što su pali, a umorne koji uzlaze, čim u nj gledaju, uzdrži da ne padnu. Ali kako Bog ne će smrti grješnika, već samo da se obrati i živi, tako mrzi na mlake, i oni mu brzo uzrokuju stuživanje (*Apoc.* 3, 16). Kome se više oprašta, veću ljubav ima (*Luc.* 3, 16).

Ona grješnica[22] u Evandjelju, krštena svojim suzama, spasi se utirući noge Gospodinove kosom, kojom prije bijaše mnoge prevarila. Ne zadrža povezačâ s naborima, ni

[19] *Consularis.* (Vidi o ovoj rieči Posl. I, bilj. 6).

[20] Iz ovog se mjesta može zaključiti, da je Furijinu otcu bilo ime *Laetus* (što znači *veseo, veseli*). **Tillemont**, *Mem.* XII, p. 149, not.

[21] Način življenja kome se Furija htjela posvetiti, to jest, podpuna čistoća, pripada kršćanskoj savršenosti. A put k ovoj Jeronim zove Jakovljevim ljestvama (V. Posl. III., bilj. 16).

[22] U tekstu je rieč *meretrix* (bludnica). Ali kao što u Evandjelju *peccatrix* (*Luc.* 7, 37. 39) znači što i *meretrix*, tako se i kod nas upotrebljava rieč *grješnica*, kad se uljudnije govori. — Za povezače *(crispantes mitras)* što se niže spominju, v. Posl. XXIII. bilj. 8.

*

cipelica koje škriplju, niti običaja vraniti raztokom[23] oči. Koliko gnusnija, toliko ljepša! Što će kršćanki na obrazima rumenilo i bjelilo? jedno od kojih izdava se za crljen jagodica i usana, a drugo za bjeloću lica i vrata: što je oganj mladićima, i paljak rdjavih pohota; a i znak nečiste duše. Kako bi mogla plakati griehe svoje ona, kojoj bi suze ogolile kožu i načinile brazde na licu.[24]? Taki ukras nije stvar Gospodnja: ono je antikrstovo pokrivalo. Kakvim bi pouzdanjem podizala k nebu lice, koje Stvoritelj ne bi poznao?[25] Zaludu je pravdati se mladošću i navoditi djevojačke godine. Udovici, koja prestade ugadjati čovjeku, te je, po rieči apostolovoj, prava udovica (1 *Tim.* 5, 3), ništa ne treba nego stalnost. Ako joj pada na pamet prošlo uživanje, ako zna što je izgubila i čim se nasladjivala, take ognjevite sotonske striele (*Eph.* 6, 16) valja da gasi oštrim postom i bdjenjem. Ili naše rieči treba da nam se slažu s odjećom, ili odjeća valja da nam se slaže s riečima. Čemu bismo jedno zavjetovali, a drugo pokazivali?[26] Jezik hvali čistoću, a sva vanjština očituje nečistoću!

[23] Raztok, surma (*stibium*), jest boja kojom i danas ženske na Iztoku mažu trepavice i obrve. Stare Rimljanke, bi rekao da takovim ličilom mazahu i oči (**Plinius**, H. N. XI, 56). Takovih primjera nalazimo kod Židova u sv. Pismu (4 *Reg.* 9, 30; *Jer.* 4, 30; *Ezech.* 23, 40). Istim ličilom oči su bile vidjeti ne samo crne nego i velike (**Plinius**, XXXIII, 34); jer kad su trepavice njim omočene, vedje se stiskaju u se, te se pokazuju veće nego li su naravno. A velike oči bijahu smatrane za izvanrednu ljepotu. S toga je kod pjesnikâ onaj Junonin epitheton *βοῶπις* (volujskih, to jest, velikih, očiju).

[24] To jest, kad bi joj suze brisale ličilo, i gradile brazde na uličenim obrazima. Vidi o ovome istu Posl. XXIII., bilj. 6.

[25] Jer ga, to jest, onakoga nije stvorio.

[26] Ima u vidu mlade kršćanske udovice, koje se gizdaju i uljepšavaju lice, a iz onoga što su obećale dalo bi se zaključiti da ljube čistoću. Pa jer se ne može složiti jedna stvar s drugom, veli da se treba okaniti jedne ili druge. Budući da je sdvornje vladanje izraz mislî i osjećanja srdca, moramo ili ne obećavati riečima što djelom ne odobravamo, ili ako hoćemo da obećavamo, valja nam to svojim življenjem potvrdjivati.

Ovo je koliko se tiče odjeće i kićenja. A dalje, *udovica koja je u slastima* — ovo ne velim ja nego apostol — *živa je umrla* (1 *Tim.* 5, 6). Šta će to reći, *živa je umrla?* Onima koji ne znaju čini se da je živa, i da nije griehom umrla; ali je umrla Isukrstu, kome nije nepoznato što je tajno. Umrla je: jer *koja duša sagrieši, ona će umrieti* (*Ezech.* 18, 20). *Griesi nekojih ljudi očiti su prije suda; a drugih idu za njima. Isto tako i dobra djela* (nekih ljudi) *očevidna su; u protivnom slučaju ne mogu se* (dugo) *sakriti*[27] (1 *Tim.* 5, 24—25). Što apostol kaže ovo je: neki tako slobodno i javno griešе, te kad ih ugledaš, odmah znaš, da su grješnici. Druge, koji vješto sakrivaju griehe svoje, poznajemo iz potonjeg njihova vladanja. Po isti način u nekima je i dobro svima na očigled, u drugima za nj doznajemo dugim izkustvom. Što nam dakle treba hvaliti se čistoćom, kad ona bez svojih pratilica i dodataka, uzdržljivosti i umjerenosti, ne može o sebi drugoga uvjeriti? Apostol oslabljava tielo svoje i pokorava ga duši, da sam ne bi prestupio što drugima naredjivaše (1 *Cor.* 9, 27); a mladica, kad tielo plamti od jelâ, da je sigurna za svoju čistoću!

Ovim što velju ne osudjujem jelâ, koja je Bog stvorio da se jedu sa zahvaljivanjem (1 *Tim.* 4, 3—4); već uklonjam palilo putenosti od mladih ljudi i djevojaka. Ni ognjena Etna,[28] ni zemlja posvećena Vulkanu,[29] ni Vezuv,[30]

[27] Jer bi tko mogao opaziti, da onake udovice mogle bi ipak biti bez grieha na duši; te ne biti umrle Isukrstu, Jeronim veli, ako se i ne vide njihovi griesi, to nije dokaz, da im je duša čista od grieha. Ovo potvrdjuje s apostolom, koji veli, da griesi neke čeljadi nisu poznati, te nisu ni osudjeni obćim sudom ljudî. Ali ako se dobro izvidi njihovo vladanje, ono što im je u duši izadje na vidjelo. Isto se ima reći i o dobrim djelima nekojih drugih.

[28] Etna je poznati vulkan u Siciliji (i grad na podnožju gore Etne).

[29] Zemlja posvećena bogu Vulkanu, jest otok Lemnos (Stalimene) u Egejskome moru.

[30] Vezuv gora i vulkan (blizu Napulja), koji se i ove godine (1906.) strašno svietu oglasio.

ni Olimp[31] ne bukte toliko koliko mozak mlade čeljadi, kad se napuni vina, i dobrim se jestbinama razpali. Mnogi preziru lakomstvo, i ostavljaju se njega i tobolca. Opadljiv jezik izpravlja se nametnutim mučanjem. Njegovanje tiela i oblik odiela u jedan sahat mogu se promieniti. Svi su drugi griesi izvanji; a što je izvanka, lako se može od sebe odbaciti. Sama pohotljivost, od Boga metnuta u čovjeka za radjanje djece, ako prekorači svoje granice prelazi u grieh, i nekim naravnim nagonom zahtieva drugi spol. Nadjačati dakle ono na što si od naravi odredjena, živjeti ne tjelesno u tielu, boriti se sama sobom i paziti su sto očiju, kao basnoviti Argo,[32] na dušmanina u tebi zatvorena, to je velika krepost i brižljiva pomnja. Ovo je što drugim riečima apostol govoraše: *Svaki grieh što čovjek učini, jest izvan tiela. Ali tko čini blud, grieši protivu svoga tiela*[33] (1 *Cor*. 6, 18). Kažu ljekari, a i oni koji pisaše o naravnim svojstvima ljudskog tiela, osobito pak Galen u knjigama, što im je ime „O čuvanju zdravlja",[34] da tielo dječakâ i mladića, a i ljudî i žena savršene dobi gori od naravne topline; te u onim godinama da škode jela koja množe toplinu, i da je koristno zdravlju jesti i piti što je hladno: kao što naprotiv, da su probitačna vruća jela i

[31] Što se kaže o Olimpu, cieni se obćenito, da je pogriešeno ovo mjesto u Jeronimu; jer izmedju mnogih gora koje se zvahu Olimp, ne čita se, da je ijedna bila gora vatrena. Ali kako je bio jedan grad i gora Olimp u Liciji, pokrajini Male Azije, a u istoj pokrajini bio je vulkan Kimera *(Chymaera)*, o kome Plinije piše: *Flagrat in Phaselide mons Chimaera, et quidem immortali diebus ac noctibus flamma* (H. N. II, 110); tako je moguće da je koji prepisivač, ne znajući za tu Kimeru, pokvario lekciju, i metnuo *Olympus*, mjesto *Chimaera*.

[32] Argo je, po mitologiji, bio stooki čuvar (a oči mu bijahu po svemu tielu od kojih je uviek samo polovica spavala) Ione kćeri Inakove. Njega ubi Merkurije; a Junona prenese njegovih sto očiju na perje paunova repa.

[33] Jer bludnik pogani svoje tielo, koje po sv. krštenju bijaše postalo crkva Božja i stan Duha Svetoga (1 *Cor*. 3, 16: 6, 19).

[34] U tekstu je grčko ime knjige: *Περὶ ὑγιεινῶν*.

staro vino starcima, koji trpe od nazebe i slabi su od zime. Zato i reče Spasitelj: *Pazite na sebe, da počem ne otežčaju srdca vaša žderanjem i pijanstvom, i brigama ovoga svieta* (*Luc*. 21, 34); a i apostol: *Ne opijajte se vinom, u kome je bludnost* (*Eph*. 5, 18). I nije čudo, da je lončar[35] tako mislio o sudu, što ga je sam sagradio, kad i pisac komedijâ, kome je zadatak izpitivati i opisivati ljudsko življenje, reče: „Kad se ne jede i ne pije vina, ohladi se putena ljubav".[36]

Najprije dakle, ako snaga želudca može podnieti, dok ti ne prodju mlade godine, nek ti je piće voda, koja je po naravi veoma hladna. Ako li slabo zdravlje to ne dopušta, poslušaj kao i Timotej: *Pij po malo vina, zaradi želudca i čestih svojih nemoći* (1 *Tim*. 5, 23). Zatim, što se samih jela tiče, okani se onih koja griju: ne govorim jedino o mesu, za koje sud izabrani izjavljuje: *Dobro je ne piti vina i ne jesti mesa* (*Rom*. 14. 21), nego i što se tiče sočiva valja se kloniti svih vrsta koje nadimlju i težko se probavljaju. I znaj da kršćanskoj mladeži ništa tako ne prija kao hrana od zelja. S toga na drugom mjestu apostol veli: *Koji je slab, neka jede zelje* (*Rom*. 14, 2). Tjelesnu vatru treba umanjivati studenim jelima. Ako se Danijel i tri mladića hranjahu varivom (*Dan*. 1, 8 ss.), oni bijahu dječaci, i još ne bijahu pristupili k tavi, u kojoj babilonski kralj sprži stare sudce[37] (*Jer*. 29, 22). Još k tome, mi ne

[35] To jest, onaj koji je čovjeka od kala zemlje načinio (*Gen*. 2, 7; *Job*. 10, 9), kao što lončar od kala načinja sudove. I Jeremija poredi Boga lončaru, a čovjeka kalu od zemlje (*Jer*. 18, 2—6).

[36] *Sine Cerere et Libero friget Venus* (**Terentius**, *Eun*. IV, 732).

[37] Kako se je u tavi peklo i pržilo meso — pa je i babilonski kralj u tavi dao spržiti Sedeciju i Akaba — tako, opaža *Victorius*, Jeronim je ovdje metaforično pod imenom tave hotio kazati da tielo onih mladića još nije u sebi osjećalo vatre pohotljivosti. — Što se tiče Akaba i Sedecije znamo, da to bijahu dva lažna proroka. Jeronim pak iz židovske tradicije ovdje, a i na drugim mjestima (Opp. IV, 896: V, 607 ab in.), kaže da su to ona ista dva stara sudca, o kojima se čita u Suzaninoj povjesti (*Dan*. c. 13).

tražimo, kao što oni,[38] da nam se ugoji tielo, koje (ne govoreći o osobitoj milosti Božjoj) od onakove hrane u njima prosinu, nego da nam duh bude snažan, koji je jači, što je tielo slabije. Ako padaju nasred puta nekoji od onih koji bi željeli živjeti u čistoći, tomu je uzrok što drže u cieni samo uzdržanje od mesa, a napune želudac sočiva, koje, kad se s mjerom i riedko jede, nikome ne udi. I da kažem što mislim, ništa ne razdražuje putenost[39] koliko neprobavljena hrana i podrigivanje sa stuživanjem.[40] Volim, kćeri, pred tobom, staviti za časak na pogibao stidljivost, nego li parnicu.[41] Drži za otrov sve iz čega postaju tjelesne pohote. Malo hrane i trbuh uviek gladan, više vriedi od trodnevnog posta; i mnogo je bolje svaki dan po malo jesti, nego li riedko, a toliko da više ne treba. Ono je najbolja kiša, koja polako pada na zemlju. Nenadni i veliki pljusak uništava oranice.

Kad jedeš, misli da ti odmah treba moliti i čitati. Iz svetoga Pisma traži naučiti stalan broj redaka. Izvršuj tu dužnost prema Gospodinu svome. I ne hajde na počinak, dokle ovom predjom ne napuniš kotaricu svoga srdca.[42] Poslie svetog Pisma, štij knjige učenih ljudi, naravno onih kojih je poznata vjera. Ne treba ti tražiti zlata u kalu,[43]

[38] Kao što je, iz osobite svrhe, Danijel za se i za svoja tri druga tražio jedenjem variva.

[39] Misao je Jeronimova ovdje sasvim izražena, ako i nije u rieč prevedena.

[40] Zna se da podrigivanje biva od kakva jela ili pića u želudcu slabo svarena, ili od želudca pretovarena.

[41] To jest, nego li ne dokazati što hoću da dokažem.

[42] *Istud pensum Domino tuo redde etc.* Rimljani zvahu *pensum* odmjereni dio vune, što ga je robinja za dan imala opresti. Zato u prenesenom smislu Jeronim veli: ne hajde na počinak dokle ne opremiš odredjeni za svaki dan posao (to jest, dok ne upamtiš odredjeni komad svetoga Pisma).

[43] Po svoj prilici Jeronim ovdje ima u vidu apokrifne knjige, što ih krivovjerci bijahu napisali. A opominje je zato, jer neki kršćani čitahu iste izgovarajući se, da traže zlato u kalu. — O apokrifima bit će govora u Posl. LIII (Leti).

Za mnogi biser nabavi jedno zrno bisera (*Matt.* 13, 46). Stani, kako je kazano u Jeremiji, na mnogim putovima[44] (*Jer.* 6, 16), e se dohvatiš onog puta koji vodi k Otcu (*Joan.* 14, 4. 12). Ljubav k djerdanima i dragom kamenju i svilenom ruhu prenesi na sveto Pismo. Udji u zemlju obećanu gdje teče mlieko i med[45] (*Ex.* 3 17). Jedi cviet od pšenice i ulje (*Ezech.* 16, 13). Obuci se, kao Josip, u šarenu haljinu (*Gen.* 37, 3). Nek ti se riečju Gospodnjom probuše uši kao Jeruzolimu, i o njima neka vise dragocjena zrna od novoga žita[46] (*Ezech.* 16, 10. 12). Slušaj svetog Ekzuperija,[47] godinama i vjerom izvrstna, koji te svojim opomenama može često učiti.

Nepravednim bogatstvom pribavi sebi prijateljâ, da te prime u vječne stanove (*Luc.* 16, 9). Bogatstvo svoje daji onima koji će jesti ne kolkidskih ptica,[48] nego crnog kruha; koji će odgoniti glad, a ne množiti raskošnost. *Razumij siromašnomu i ubogome* (*Ps.* 40, 1). *Podaj svakome koji u tebe pita* (*Luc.* 6, 30); *ali osobito onima što ih je* (kao i nas) *vjera učinila* (Gospodnjim) *domaćima* (*Gal.* 6, 10; *Eph.* 2, 19). Gola zaodjeni, gladna nahrani, bolestna pohodi (*Matt.* 2, 35 ss.). Kad god pružaš kome ruku, misli na Isukrsta Gledaj da ne množiš tudjeg bogatstva, dok Gospodin Bog tvoj prosi.

[44] *Sta, juxta Jeremiam, in viis pluribus.* Jeremijin tekst glasi: *State super vias* (Στῆτε ἐπὶ ταῖς ὁδοῖς). A nema ni u židovskome *pluribus.* Značenje je pak ovo: Motrite i promišljajte putove, to jest, načine življenja; pa izaberite onaj koji je najbolji.

[45] *Zemljom obećanom* zove sv. Pismo, u kome duša nalazi najugodniju hranu, i po njemu dobiva šarenu haljinu raznovrstnih kreposti, te se kiti najljepšim nakitom, koji nju pristalom čini i milom svome zaručniku Bogu. Zatim Jeronim upotrebljava izraze kojima se u Ezekijelu opisuje duhovna ljepota Jeruzolima (crkve starog Zavjeta, Božje zaručnice).

[46] Od onog žita, što ga je Gospodin Bog u tebi posijao.

[47] Baronio (a. 394, n. 24) cieni, da je to potonji tulozki biskup sv. Ekzuperije, koji onda boravljaše u Rimu, i koga na drugim mjestima naš Jeronim veoma hvali (*Ep.* 123, 16: 125, 20).

[48] To jest, fazanâ.

Čuvaj se obćenja s mladićima. Neka zgrada tvoga doma ne vidi dugokosih, liepo izčešljanih i obiestnih. Odbijaj muzikanta kao škodljiva. Ne daj u svoju kuću citarašicama i pjevačicama,[49] i onakovome sotonskom kolu, kao smrtonosnim čarolijama sirenâ. Nemoj često izlaziti iz kuće, ni vladati se prema udovičkoj slobodi, čineći da ide pred tobom gomila hadumaca. Vrlo je rdjav običaj, da slabiji spol i ljudi nezrele dobi zlo se služe tim što su svoji gospodari, i misle da je slobodno što je drago. Istina sve je slobodno, ali nije sve na korist (1 *Cor.* 6, 12). Nek nije uviek uza te upravitelj dobara zakovrčenih vlasi, ni liepušan brat po dojilji, ni bjelolik i rumen pratilac.[50] Kadšto se po vanjštini služkinjâ sudi o duševnom razpoloženju gospodarica. Želi družtvo svetih djevica i udovica. A ako ti je za nevolju razgovarati se s ljudima, ne bježi od svjedokâ, i razgovaranje neka bude toliko hrabreno, da kad udje tko drugi, niti se pobojiš, niti se zastidiš. Lice je ogledalo duše, i bezglasne oči kazuju tajne srdca. Nedavno doživjesmo neki sramotni glas koji se razišao po svem Iztoku. I dob dotičnoga, i raskošno življenje, i nošnja, i hod, i nerazstavno drugovanje, i izvrstne gostbe, i kraljska sjajnost, sve to jasno pokazivaše Neronove i Sardanapalove ženidbe.[51] Tudja nesreća, nas neka čini oprezne. *Kad*

[49] *Fidicinas et psaltrias.* Prva rieč znači citarašice, koje udaraju u citaru; a druga pjevačice. U stvari obedvie rieči znače isto: samo što imenom psaltrija (*ψάλτρια)* u Rimu se označivahu Grkinje onog zanata, a bijahu u isto vrieme i žene opakog življenja. Takove se upotrebljavahu pri raskošnim gostbama, da udaranjem u muzičku spravu i pjevanjem i razbludnim pogledima i igranjem podražuju na putenost; a bijahu uvedene u Rim od azijatske vojske, iza predobivena Antioka (g. 190. pr. Is.)

[50] *Assecla.* Često se ovako zvaše u gospodarevoj kući rodjeni rob *(verna);* a i u obće pratilac *(satelles)* povedeni radi obrane i posluge koga velikaša.

[51] Stvar koju je ovdje Jeronim nahrcio, mora da je onda obćenito u Rimu bila poznata, kad se o istoj po svem Iztoku govorilo. Inače sveti naučitelj ne bi nju bio spomenuo drugima za opomenu. A bila je nedvojbeno kakva ondašnja skandalozna historija, koja primjerom Nerona i Sardanapala podsjeća nas na ono, što o prvom kazuje Tacit (*Annal.* XVI, 52), a o drugom Diodor Sikul (II, 23. *Trad. par Hoefer*, Paris 1851, I, p. 138 s.).

bude pedepsan čovjek pokvareni, bezuman će postati pametniji[52] (*Prov.* 19, 25).

Ljubav sveta ne uzrokuje nestrpljivosti. Lažan glas u brzo se zatre, i potonji život djelima pokazuje kakav je prije šnji bio. Istina nitko ne može izviti svog vieka, bez podmuklog napadanja ljudi: jer zlim je utjeha kuditi dobre; dočim misle, da se množinom grješnikâ smanjuje krivica griehâ. Ali opet vatra od slame brzo se ugasi, i plamen, koji se obilan dizao, nedostajući goriva, malo po malo utuli se. Ako je lanjski glas lagao, ili baš ako je kazao istinu, nek prestane grieh, prestat će se o njemu govoriti. Ovo velim ne kao da se bojim kakva zla za te, nego jer sam, iz pobožne ljubavi, u strahu i za ono što je izvan pogibli.

Oh! da vidiš svoju sestru,[53] te da bi sreća bila, pa da sama čuješ rieči onih svetih usta, spazila bi u malešnu tielu veliku dušu. Čula bi gdje joj srdce kipi blagom staroga i novoga Zavjeta, koje je svekoliko u njemu sahranjeno.[54] Post drži za šalu, molitvu za slast. Po primjeru (sestre Mojsijeve) Marije, drži u ruci talambas, i jer se utopi Faraun,[55] pred zborom djevicâ započinje pjesmu: *Pje-*

[52] Navod iz Priča Salamunovih preveo sam kako se u sv. Pismu čita, i kako ga donose Victorius i Vallarsi; ali drugi (Erazmo i benediktinac Martianay) mjesto *stultus* (bezuman) imaju *sapiens* (pametan). Uzevši pak u obzir što Jeronim neposredno pred istim navodom kaže, ne može se poricati, da ova druga lekcija bolje ne odgovara Jeronimovoj misli.

[53] Eustokiju, koja je bila zaova Furijina.

[54] Hoće da kaže, kako je Eustokija znala naizust svekoliko sv. Pismo.

[55] Faraun ovdje znači sotonu, ili bolje rekavši grieh i sve ono po čemu sotona vlada na svietu, te se i zove poglavar *(princeps)* ovoga svieta (*Joan.* 12, 31: 14, 30).

vajmo Gospodinu, jer se slavno proslavi, konja i konjanika baci u more (*Ex.* 15, 20—21). Take pjevačice uči za Isukrsta, take citarašice obučava za Spasitelja. Ovako se provodi dan, ovako noć; i jer se spravilo ulje za svieće, čeka se dolazak vjerenikov (*Matt.* 25, 1 ss.). Ugledaj se dakle i sama na svoju rodicu. Nek ima Rim što ima Betlem, koji veličanstvom nadilazi[56] rimski grad.

Ti si bogata, lako ti je pomagati i hraniti siromahe. Što se je teklo za raskošnost, neka troši krepost. Ti, koja ne ćeš da se udaš, ne boj se nikakve oskudice. Izkupljuj djevice,[57] da ih uvedeš u kraljevu sobu[58] (*Ps.* 44, 15). Primaj udovice, da ih medju ljiljane djevicâ i ruže mučenikâ, kao neke ljubičice, ukitiš. Mjesto trnove krune, u kojoj je Isukrst nosio griehe svieta, ti mu vij takove vience. Neka se tim veseli preodlični tvoj otac, i neka ga to pobudjuje na pobožnost: nek se uči od kćeri, čemu se prije učio od žene. Već je glava osiedila, koljena drhću, zubi izpadaju; i pošto se narozalo od starosti čelo, smrt je blizu, na vratima: skoro se odredjuje grob. Htjeli ne htjeli, postajemo nemoćni. Neka spravlja poputbinu, koja se hoće za dugo putovanje. Nek ponese sa sobom što će preko volje ostaviti; dapače neka pošlje na nebo pred sobom. Ne htjedne li, zemlja će pojesti.

[56] *Augustior.* Komparativ pridjeva *augustus* (svet, posvećen: u obće častan, uzvišen, veličanstven). Kao pridjev davaše se taj naziv gradu Rimu: *Urbs Augusta suos vomit effunditque Quirites* (**Prudentius**, *Peristephanon,* XI, 199). Ali Jeronim s osobitog vida, ovdje, i na drugim mjestima, zove Betlem uzvišenijim od Rima. Dapače Gravius je u svoje vrieme opazio, da je to obična Jeronimova formula; i navodi za dokaz ova mjesta: *In Prol. Eccl.; In Praef. Did. de Sp. S.; Isa.* c. 1. et. 40; *Ezech.* 11. 40; *Matt.* 21. 23. 28; *Gal.* 5. Ja ću dodati, da ćemo vidjeti u idućoj Posl., kako nazivlje Betlem najveličanstvenijim mjestom na svietu: *augustissimum orbis locum.*

[57] *Redime virgines.* To jest, novcem izbavljaj iz robstva djevice koje su s kog mu drago uzroka dopale onog stanja.

[58] Te da postanu prave zaručnice kralja nad kraljima Isusa.

Mlade udovice, od kojih neke se okrenuše za sotonom, uzobiestivši se protivu Isukrsta[59] (1 *Tim.* 5, 11. 15), kad se udaju govore: Moje malo očinstvo svaki dan propada; razasiplje se moja djedovina; sluga o meni je pogrdno govorio; služkinja zanemarila je moju zapovied. Tko će izlaziti pred državne činovnike? Tko će se prikazivati sudu za poreze zemalja? Tko će učiti moju malu djecu i odgajati robčad? Ovo su — oh sramote! — razlozi koje navode za udaju, dok bi baš i ovi razlozi morali smesti ih, da se ne udadu. Mater daje djeci svojoj na vrat neprijatelja, a ne hranitelja, siledžiju, a ne otca. Upaljenica zaboravlja čeda svoja, i ona što je malo prije nosila crninu, medju dječicom, koja ne poznaju svoje nesreće, krasi se kao mlada nevjesta! Šta se izgovaraš očevinom i obiešću sluga?[60] Izpovjedi sramotu. Nikakva se ne udaje zato, da s mužem ne spava. Ili ako u istinu putenost ne potiče na udadbu, nije li veliko bezumlje prodavati čistoću,[61] da se umnoži bogatstvo; te za stvar preziranja vriednu, i koje će nestati, da se skvrni ona krepost koja je dragocjena i vječita? Ako imaš djece, zašto bi se opet udala? Ako nemaš, zašto se ne bojiš neplodnosti, koju si izkustvom poznala, i voliš stvari neistinitoj, nego istinitome svomu dobrom glasu?

Ti pišeš sada ženidbeni ugovor, da malo po tom budeš usilovana napisati testamenat. Muž će se zdrav uhinjiti, da je bolestan; i jer će živjeti, sam će učiniti ono što će zahtievati, da učiniš ti, jer si podložna smrti.[62] I

[59] Govori o udovicama koje bijahu Isusu obećale, da će živjeti u savršenoj čistoći.

[60] Ne namjenjuje ove rieči Furiji, nego svakoj od pomenutih udovica.

[61] *In morem scortorum prostituere castitatem.* Prve sam dvie rieči izostavio u prievodu.

[62] Muž će se graditi bolestan, pa jer zna da će živjeti, učinit će oporuku da tebi ostavlja sve svoje; ali će htjeti da isto i sama učiniš prema njemu, jer si sama samrtna.

ako budeš imati djece od drugoga muža,[63] eto domaće borbe, unutrašnjeg rata. Ne će ti biti slobodno ljubiti prvu djecu, ni biti dobra onima koje si rodila. Davat ćeš im kradimice jesti; a sadašnji će muž nenavidjeti pokojnoga: pa ako ne mrziš na djecu ovoga, drugomu mužu činit će se da još ljubiš njihova otca. Ako te pak u svoju kuću dovede tko ima poroda od prve žene, ma ti bila i najmilokrvnija, svi će glumci i pisci mimskih igara s obćim retorskim mjestima[64] dignuti viku kudjenja na vrlo nemilosrdnu maćehu. Ako pastorak oslabi i zaboli ga glava, ti ćeš biti ozloglašena kao vještica. Ne daš li mu jesti, prozvat će te nemilostivom, a bezbožnicom ako daš. Molim te, kakvo je to veliko dobro što u sebi ima druga udadba, da može naknaditi sve ove nevolje?

Ako želiš znati kakve moraju biti udovice, čitaj (najprije) Evandjelje po Luki: *I bijaše,* veli, *Ana proročica, kći Fanuelova, od koljena Aserova* (*Luc.* 2, 36). Ana znači *milost.* Fanuel u našem jeziku glasi: *lice Božje.* Aser u prievodu glasi ili *blaženstvo*[65] ili *bogatstvo.* Zato dakle što bijaše nosila breme udovištva od mladosti do osamdeset i četvrte godine, i ne odlažaše od crkve Božje, dan i noć posteći i moleći, zasluži duhovnu milost i naziv kćeri lica Božjega, i da bude cienjena s pradjedova blaženstva i bogatstva.[66] Sjeti se (zatim) udovice Sarepćanke, kojoj više je bilo do glada Ilijina, nego do života svoga i svoje djece;[67] pa

[63] Razumije se mimo djecu što si ih imala s prvim.

[64] *Obća mjesta (loci communes),* zovu se danas vrlo obćena i često u književnim sastavima ili govorničkim dokazivanjima ponovljena razmišljanja, koja su zato, kao izmlaćena slama, bez vriednosti. U retorici onako se zovu izvori, iz kojih se vade argumenti za dokazivanje kojeg mu drago pitanja. Jeronim dakle veli, da će se takovim dokazima napadati na maćehu.

[65] *Aser, beatitudo* (Cfr. *Gen.* 30, 13).

[66] *Et atavi beatitudine divitiisque censeri.*

[67] *Filiorum.* Već sam na drugom mjestu opazio, da je i u Sedamdesetorici plural: *τοῖς τέκνοις;* dok je u Vulgati i u židovskome jednina (3 *Reg.* 17, 12).

je voljela umrieti, nego milostinju ne učiniti, da iza sebe, koja je sa sinom onu noć imala preminuti, gosta živa ostavi: ter je onom pregršti brašna nabavila sebi sjeme Gospodnje žetve. Sije se brašno, a niče uljenica. U Judeji oskudica je žita: jer ondje umrlo bijaše pšenično zrno (*Joan.* 12, 24); a u neznabožačke udovice tecijahu potoci ulja.[68] Čitamo u *Juditi* (ako se inače hoće da prizna ta knjiga[69]), o udovici iznemogloj od posta, obučenoj u prljavu crninu, koja ne plakaše za mrtvim čovjekom, već kaljavim tielom mišljaše o dolazku vjerenikovu.[70] Vidim joj mač u ruci, vidim krvavu desnicu. Poznajem glavu Holofernovu, iznesenu posred neprijateljâ (*Judith* 13, 9—12). Ljude nadjačava žena, i čistoća odsieca glavu nečistoći. Pa odmah preobukav se, obuče nanovo pobjednu crninu, pristojniju od svakog svjetskog ruha.

Neki, iz neznanja, broje i Deboru u udovice, i misle da je njezin sin vojvoda Barak; dok sveto Pismo drugčije govori.[71] Ja nju zato spominjem, jer je bila proročica, i jer ide u red sudaca (*Judic.* 4, 4); a i s toga što mogaše reći: *Kako su sladke rieči tvoje grlu mome: sladje nego med i sat ustima mojim* (*Ps.* 118, 103; 18, 11). Nahranjena cviećem svetoga Pisma, obasuta mirisom Duha svetoga, čim sabiraše sladki sok ambrozije, bi nazvana pčela.[72]

[68] Da se ovo razumije, treba pročitati što je kazano u sv. Pismu: 3 *Reg.* 17, 9—16; *Luc.* 4, 25—26.

[69] U ono doba nije bio utvrdjen kanon sv. Pisma; i *Juditu* nije svak priznavao za knjigu od Boga danu.

[70] To jest, vjerenika nebeskoga, kojemu bijaše posvetila dušu i tielo svoje.

[71] Sveto Pismo zove Deboru ženom Lapidotovom. O Baraku pak kaže, da je bio sin Abinojev, od plemena Neftalimova; dok je Debora bila od plemena Efraimova (*Judic.* 4, 4—6).

[72] *Debora* = pčela. Ambrozija, bogovsko jelo, znači bezsmrtnost. Jeronim ovdje ima u vidu pjesmu, što je Debora izpjevala iza pobjede nad Sisarom (*Judic.* 5).

Noema (koje ime možemo prevesti *utješena*[73]), umrvši joj izvan domovine muž i sinovi, donese natrag u otačbinu svoju čistoću,[74] i imajući u torbi ovu brašenicu, ustavi kod sebe snahu Moabkinju (*Rut.* 1, 18—19), da bi se izpunilo Izaijino proročanstvo: *Pošalji, Gospodine, jaganjca, vladaoca zemlje, od stiene u pustinji*[75] *k brdu kćeri sionske* (*Is.* 16, 1). Prelazim k udovici Evandjelja, udovici ubogoj (*Marc.* 12, 42; *Luc.* 21, 2), a bogatijoj od svega izraelskog naroda, koja uzevši zrno gorušice (*Matt.* 13, 32; *Luc.* 13, 19), i metnuvši kvas u tri kopanje brašna (*Matt.* 13, 33; *Luc.* 13, 21), dovede na pravu mjeru izpoviedanje Otca i Sina s milošću Duha svetoga,[76] i vrže u haznu dva sitna novčića[77] (*Marc.* 12, 42). Što god bića imadijaše, svekoliko svoje bogatstvo prikaza vjerom u obadva Zavjeta:[78] označena dvama serafinima, koji triput hvale Trojstvo (*Is.* 6, 3), a sahranjeni su u crkvenu riznicu. I s toga živi ugljen, uhvaćen klieštima dvaju Zavjeta, čisti grješniku usne (*Ib.* v. 6—7).

Ali zašto bih ponavljao starinske stvari, i iz knjiga iznosio krepostno vladanje žena, kad u gradu gdje živiš možeš sebi metnuti pred oči mnoge, na koje treba da se ugledaš? E se pak ne bi mislilo, da se iz laskanja na

[73] Noema znači *liepa.* Ne zna se zašto Jeronim onako tumači isto ime. — U tekstu je grčka i latinska rieč: *παρακεκλημένη* i *consolata,* koje istu stvar znače.

[74] Razumije se udovičku.

[75] Stiena latinski i grčki zove se *petra.* Ali Petra bijaše glavni moabski grad na medji Rubenova plemena, a prozva se tako jer je bio sagradjen na klisuri. Vidi za ovaj citat iz Izaije prošastu poslanicu, bilj. 55.

[76] U one tri kopanje brašna uzkisla, Jeronim nazire vjeru u nerazdjelno božanstveno Trojstvo.

[77] Evandjelist kaže, da su ona dva novčića iznosila jedan kvadrant; to jest četvrtinu jednog asa. As pak u posljednja vremena vriedio je okolo 5 naših para (filira).

[78] Ona dva novčića Jeronim tumači o njezinoj vjeri u stari i novi Zavjet.

svaku osvrćem, dosta je da ti spomenem častnu Marcelu, koja odgovarajući gospodskome svome rodu podsjeća nas na nešto izvrstno iz Evandjelja. Ana živjela je sedam godina s mužem, za koga se djevica bijaše udala (*Luc.* 2, 36): Marcela živjela je sa svojim sedam mjeseci. Ana čekaše dolazak Krstov: Marcela ima onoga koga Ana bijaše primila. Ova njega plačna slavljaše: Marcela veliča ga slavodobitnika. Ana govoraše o njemu svima koji čekahu spasenje Izraelovo: Marcela s odkupljenim narodima podvikuje: *Brat ne odkupljuje* (brata): *odkupit će ga* (drugi) *čovjek*[79] (*Ps.* 48, 8), i: *Čovjek se rodi u njemu,*[80] *i sam Previsoki utemelji njega:* što je uzeto iz jednog drugoga psalma (*Ps.* 86, 5).

Znam da sam gotovo prije dvie godine objelodanio knjige svoje protiv Jovinijana, gdje sam svjedočanstvima svetog Pisma dokazao, da nemaju nikakve vriednosti protivna zapitkivanja, kako, to jest, apostol dopušta drugu ženidbu? Pa nije od potrebe da o istoj stvari iznova pišem, kad možeš odanle uzeti što sam napisao. — Da ne prekoračim granice poslanice, samo te na ovo podsjećam: Misli svaki dan da ćeš umrieti, pa nikad ne ćeš misliti o drugoj udaji.

[79] Značenje je ovog teksta drugojačije, nego ga Jeronim ovdje razumije; i ovo je pravi smisao: Brat brata ne odkupljuje od nevolja i od smrti, pa će ga zar drugi (tudji) čovjek odkupiti? Dok Jeronim drugog čovjeka uzimlje za božanstvenog Spasitelja.

[80] To jest, u Sionu.

SADRŽAJ.

Strana.

Strana.

Neke štamparske pogrješke.

Str.	14	redak	5	*ozgo*	čeznjom	mjesto	čežnjom
„	28	„	10	*ozdo*	sestrom	„	sestrama
„	64	„	4	„	pjesmu	„	popievku
„	105	„	15	„	kojoj	„	kojom
„	159	„	6	*ozgo*	obećanje	„	obraćenje
„	181	„	9	*ozdo*	premišljavao	„	premišljao
„	191	„	1	*ozgo*	ime	„	me
„	216	„	10	„	vezanje	„	vezanja
„	241	„	11	*ozdo*	dielovi, baštine	„	dielovi baštine
„	275	„	2	*ozgo*	naznačiva	„	naznačuje
„	284	„	4	*ozdo*	Maksimilijana	„	Maksimijana

Rieč *evandjelje,* koju auktor piše velikim početnim slovom kad hoće da naznači evandjelske knjige, a malim kad ima u vidu evandjelsku nauku u obće, bila je s toga kraja nekoliko puta pogrješno štampana.

Cijena 4 Krune.